T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TARİHİ BİLİM DALI

20. YÜZYILIN BAŞLARINDA

OSMANLI ŞEHBENDERLERİNİN TİCARET RAPORLARI

Yüksek Lisans Tezi

TUĞRUL ARIK

İSTANBUL, 2009

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TARİHİ BİLİM DALI

20. YÜZYILIN BAŞLARINDA

OSMANLI ŞEHBENDERLERİNİN TİCARET RAPORLARI

Yüksek Lisans Tezi

TUĞRUL ARIK

Danışman: DOÇ. DR. EROL ÖZVAR

İSTANBUL, 2009

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İKTİSAT Anabilim Dalı İKTİSAT TARİHİ Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi TUĞRUL ARIK nın 20.YÜZYILIN BAŞLARINDA OSMANLI ŞEHBENDERLERİNİN TİCARET RAPORLARI adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 16.06.2009 tarih ve 2009-10/28 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Öğretim Üyesi Adı Soyadı	**İmzası**
Tez Savunma Tarihi	: 23/06/2009	
1) Tez Danışmanı :	**DOÇ. DR. EROL ÖZVAR**	
2) Jüri Üyesi :	**YRD. DOÇ.DR. RAHMİ DENİZ ÖZBAY**	
3) Jüri Üyesi :	**DOÇ. DR. MUSTAFA ÇELEN**	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Tuğrul ARIK
Anabilim Dalı	: İktisat
Programı	: İktisat Tarihi
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Erol ÖZVAR
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans - Haziran 2009
Anahtar Kelimeler	: Osmanlı, Şehbender, Ticaret, Rapor, Konsolos

ÖZET

20. YÜZYILIN BAŞLARINDA

OSMANLI ŞEHBENDERLERİNİN TİCARET RAPORLARI

Çalışmamızda Osmanlı şehbenderlerinin kaleme aldığı ticaret raporlarından yola çıkılarak Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle olan ticari ilişkileri incelenmiştir. Ticaret raporlarının yanı sıra Osmanlı arşiv belgelerinden ve konuyla ilgili olan daha önceden yapılmış çalışmalardan yararlanılmıştır. Bu çalışmayla Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) öncesindeki yaklaşık 10 senelik bir dönem içerisinde Osmanlı Devleti'nin ticari ilişkilerinin nasıl bir seyir izlediğini görme imkanı doğmuştur. Edinilen bilgilere göre Osmanlı Devleti'nin Avrupa pazarında rekabet edebilme gücünün, teknolojik yönden geri kalmışlığın ve siyasi gelişmelerin etkisiyle gittikçe azaldığı görülmüştür. Bununla beraber doğu ülkeleriyle olan ticaretinde ise nakil yollarının nispeten iyiliği ve üretim kapasitesinin miktarıyla daha avantajlı bir konumda olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çalışmamız sayısal açıdan zengin veriler de içermektedir. Bu verilerin çeşitli kaynaklardan yararlanarak daha da çoğaltılması ve düzenlenmesi ile konuyla ilgili güvenilir istatistiki çalışmalar yapma imkanı doğacaktır. Yapılabilecek uzun dönemli güvenilir analizler ile iktisat tarihi alanında önemli sonuçlar elde edilebilir.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Tuğrul ARIK
Field	: İktisat
Programme	: İktisat Tarihi
Supervisor	: Doç. Dr. Erol ÖZVAR
Degree Awarded and Date	: Yüksek Lisans - Haziran 2009
Keywords	: Ottoman, Consul, Trading, Report, Commerce

ABSTRACT

THE TRADE REPORTS OF OTTOMAN CONSULS IN EARLY 20. CENTURY

The trade connections of Ottoman Empire had been examined with other states by the consul reports of Ottoman. Also we have used the documents of archive of Ottoman that had been prepared. It is possible to see the connections of commerce of Ottoman's 10 years before the First World War (1914-1918). Because of backwardness of technology and politic developments that the ability of competition of Ottoman was decreased in the market of Europe. In the meantime the commerce was in better position because of being better transport and being the capacity of production in comparison with the east countries. This thesis contains a lot of rich datas and it is possible to arrange and augment those datas for the reliable statistics. We can have the best results in the long time periods with some reliable analysises in the economic history.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

ÖNSÖZ

Son yıllarda ülkemizde tarih alanında yapılan çalışmaların sayısı gittikçe artmaktadır. Dünyanın bugünkü şartlarında geçmişi daha iyi anlayabilmenin, mevcut sorunlar hakkında çözüm üretebilmenin ve hatta geleceğe dair güvenilir öngörülerde bulunabilmenin belki de en önemli yolu, tarihsel süreçte özellikle iktisadi alanda ortaya çıkmış gelişmelerin altında yatan gerçekleri anlayabilmekten geçmektedir. Bu amaçla yapılan çalışmalarda kullanılabilecek en önemli araçlardan biri ekonomik göstergelerdir. Biz bu çalışmada bir yandan Osmanlı Devleti'nin bazı yabancı devletler ile olan ticari ilişkilerine yakından bakma imkanını bulurken diğer yandan çalışmamızın kapsadığı dönem hakkında ayrıntılı istatistiki verileri de derleyerek sunabildik. Bu veriler önemli anlamlar içermektedirler. Ancak bunun yanı sıra ileride yapılabilecek uzun dönemli analizler için güvenilir veri serisi oluşturmada kullanılabilir olmaları bizi yeni çalışmalar için umutlandırmaktadır. Bu çalışma vesilesiyle öncelikle her zaman yanımda olduklarını bildiğim aileme teşekkür etmek isterim. Ayrıca çalışmanın özellikle başlangıç safhasında yardımlarını bizden esirgemeyen Filiz DIĞIROĞLU'na teşekkür ederim. Bu çalışmanın öncesinde ve istisnasız her safhasında bize yol gösteren, bu süreçte bizi daima cesaretlendiren ve desteklerini bizden ileride de esirgemeyeceğine inandığım saygıdeğer hocam Doç. Dr. Erol ÖZVAR'a sonsuz şükranlarımı arz ederim.

İstanbul, 2009 Tuğrul ARIK

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TABLO LİSTESİ..... iii

GİRİŞ..... 1

BİRİNCİ BÖLÜM
ŞEHBENDERLİK MÜESSESESİ

I. ŞEHBENDER KELİMESİNİN ANLAMI..... 5
II. ŞEHBENDERLİK KURUMUNUN DOĞUŞU..... 6
III. ŞEHBENDERLİK YETKİLİLERİ..... 8
A. VAZİFELİ ŞEHBENDERLER..... 8
1. Baş Şehbenderler..... 8
2. Şehbenderler..... 8
3. Şehbender Vekilleri ve Kançılarya Memurları.... 9
B. FAHRİ ŞEHBENDERLER..... 10
IV. ŞEHBENDERLİK YETKİLİLERİNİN VAZİFELERİ..... 10

İKİNCİ BÖLÜM
OSMANLI DEVLETİ ile ALMANYA ARASINDAKİ
TİCARİ İLİŞKİLER

I. MÜNİH ŞEHBENDERLİĞİ..... 12
II. BRESLAV ŞEHBENDERLİĞİ..... 14
III. LAYPZİG ŞEHBENDERLİĞİ..... 16
IV. HAMBURG ŞEHBENDERLİĞİ..... 22
V. MANHAYM ŞEHBENDERLİĞİ..... 28
VI. BREM ŞEHBENDERLİĞİ..... 29
VII. DANZİG ŞEHBENDERLİĞİ..... 39
VIII. NURMBERG ŞEHBENDERLİĞİ..... 40
IX. OSMANLI DEVLETİ'NİN ALMANYA İLE MUHACERET İLİŞKİLERİ..... 42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
OSMANLI DEVLETİ ile İTALYA ARASINDAKİ
TİCARİ İLİŞKİLER

I. CENOVA ŞEHBENDERLİĞİ..... 44
II. BRİNDİSİ ŞEHBENDERLİĞİ..... 51

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

III. VENEDİK ŞEHBENDERLİĞİ…….. 54
IV. KASTELLAMMARE Dİ STABİA ŞEHBENDERLİĞİ….. 57
V. NAPOLİ ŞEHBENDERLİĞİ…….. 58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
OSMANLI DEVLETİ ile RUSYA ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER

I. HOCABEY ŞEHBENDERLİĞİ…….. 63
II. TAYGAN ŞEHBENDERLİĞİ…… 66
III. BATUM ŞEHBENDERLİĞİ…… 68
IV. KARS ŞEHBENDERLİĞİ…… 73

BEŞİNCİ BÖLÜM
OSMANLI DEVLETİ ile İRAN ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER

I. KİRMANŞAH ŞEHBENDERLİĞİ…… 75
II. RAŞT ŞEHBENDERLİĞİ…… 80
III. TEBRİZ ŞEHBENDERLİĞİ……... 83
IV. HOY ve SALMAS ŞEHBENDERLİĞİ…….. 84
V. TAHRAN ŞEHBENDERLİĞİ…….. 87
VI. HEMEDAN ŞEHBENDERLİĞİ…… 88

SONUÇ……. 91
EKLER……... 96
KAYNAKÇA…….. 336

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: 1910-1913 Döneminde Türkiye ile Almanya Arasındaki Dış Ticaret (Milyon Mark)…..... 18

Tablo 2: 1910 ve 1911 Senelerinde Ülkelere Göre Genel İthalat-İhracat Miktarları (Milyar Mark)…….. 19

Tablo 3: 1908-1910 Döneminde Almanya'da "Ham ve İşlenmiş Kürk" Ticareti (Bin Mark)……..... 21

Tablo 4: 1906 ve 1907 Senelerinde Hamburg Şehri'ne Deniz Yoluyla Yapılan Genel İthalat (Tonilato/Mark)…… 23

Tablo 5: 1906 ve 1907 Senelerinde Hamburg Şehri'nden Deniz Yoluyla Yapılan Genel İhracat (Tonilato/Mark)……. 24

Tablo 6: 1905-1913 Döneminde Osmanlı Devleti ile Hamburg Arasındaki Ticaret (Tonilato/Mark)…….. 27

Tablo 7: 1908-1915 Döneminde Rumeli ve Anadolu'dan Brem'e Yapılan İhracat (Mark)…….. 35

Tablo 8: 1908-1913 Döneminde Rumeli'den Gerçekleşen Göç……. 43

Tablo 9: 1910 Senesinde Cenova'nın Diğer Devletlerle Olan Genel Ticareti (Kintal)…….. 46

Tablo 10: 1910 Senesinde Cenova Limanına Giren ve Çıkan Osmanlı Gemileri……. 51

Tablo 11: 1904-1908 Döneminde İtalya'dan Amerika'ya Yapılan Göçler..... 61

Tablo 12: 1910 Senesinde Taygan ile Osmanlı Devleti Arasındaki Ticaret (Pud/Ruble)……..... 67

Tablo 13: 1913 Senesinde Sine ile Kirmanşah Gümrüğü Arasında Gerçekleşen İşlemlerin Miktarı (Kran)……. 78

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde şehbenderlik kurumunun temeli, 18. Yüzyıl içerisinde atılmış ve bu kurum 19. Yüzyıl içerisinde hızlı bir gelişme ile çok etkin bir yapıya kavuşmuştur. Bu kurum hakkında bugüne kadar yapılmış kapsamlı çalışmaların sayısı birkaç taneden ibarettir. Şehbenderlik kurumunun, yabancı devletlerde bulunan Osmanlı tebaasına mensup kişilerle ilgili çok sayıda vazifelerinden biri olan ticaretle ilgili hususlarda yaptıkları faaliyetler, bu kurumun tarihi seyri içerisinde belki de en öne çıkan faaliyetleridir. Bu faaliyetlerin günümüze ulaşan önemli bir delili ise şehbenderlerin kaleme aldığı ve bizim de araştırmamızın konusunu oluşturan ticaret raporlarıdır.

Bu raporlar, Osmanlı Devleti'nin ticaretle uğraşan vatandaşlarına, yabancı devletlerle yapacakları ithalat ve ihracat konularında, yol göstermesi amacıyla yurtdışında görevli bulunan şehbenderler tarafından belli aralıklarla yazılarak devletin merkezine gönderilmektedir. Bu raporlar içerdikleri zengin sayısal veriler ve geniş bilgiler, öneriler ile yazıldıkları dönem ve ilgili ülke hakkında kapsamlı bilgi sahibi olabilmeyi mümkün kılmaktadır.

Bu raporların kapsamlı çalışmalara konu edilmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Ticaret raporlarının çerçevesini oluşturan bazı hususlar hakkında, burada sayamayacağımız kadar, farklı açılardan yola çıkılarak literatüre kazandırılmış çok sayıda kapsamlı çalışma mevcuttur. Ancak bu çalışmalarda bu raporlar kaynak olarak kullanılmamış ve dolayısıyla sözkonusu raporların içerisindeki bilgiler de maalesef günışığına çıkamamıştır.

Bu gerçek, sözkonusu yararlı çalışmaların bir yönden eksik kalmasına yol açmıştır. Ancak her çalışmanın belli bir kapsamı olduğu ve bilimsel çalışmaların bir nevi birbirini tamamlayan çalışmalar olduğu düşünüldüğünde bu eksiklik çok büyük bir kusur sayılamaz.

Biz bugünkü anlamıyla konsolos, fahri konsolos, ticari ateşe gibi unvanlarla vazife görmüş olan Osmanlı Devleti'nin resmi görevlilerinin kaleme aldıkları ticaret raporlarını; yazıldıkları dönem ve bölge hakkında çok zengin sayısal istatistikler ve bizzat şehbenderlerin güvenilir değerli fikirlerini içermeleri nedeniyle çok

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

önemsemekteyiz. Bu, çalışmamızın konusunun Osmanlı şehbenderlerinin ticaret raporları olmasının altında yatan en büyük etkendir.

Yaptığımız çalışmalar sonucunda bu raporların bir kısmının, Osmanlı Devleti'nin Hariciye Nezareti Umur-i Ticariye Müdüriyetince bir araya getirilerek, "Ticaret Layihaları" isminde bir dergi olarak tab edildiği tespit edilmiştir. Bu derginin ilk cildi, R.1325/M.1909-1910 senesinde ve ulaşabildiğimiz son sayısı olan 10. cildi ise R.1332/M.1916-1917 senesinde tab edilmiştir. Bu sözkonusu 10 ciltten 1, 4, 5, 6, 7 ve 9 numaralı ciltlerine İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda; 2 numaralı cildine İstanbul'daki Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kütüphanesi'nde ve 10 numaralı cildine ise İstanbul Ticaret Odası Kütüphanesi'nde ulaşılmıştır. Tüm uğraşlarımıza rağmen 3. ve 8. ciltlerine ulaşılamamıştır. Bulunamayan bu iki cildin durumu hakkında yaptığımız çalışmalar sonucu, özellikle bu iki cildin ve birkaç cildin daha tab edildikleri dönemde dahi bulunma sıkıntısı çekildiği anlaşılmıştır.[1] Ulaştığımız sayıların ise sadece bir nüsha halinde olması, bu zengin kaynağın bir an evvel incelenerek Osmanlı Devleti'nin sözkonusu dönemi hakkında farklı bir bakış açısını gözler önüne serme noktasında bizi teşvik etmiştir.

"Ticaret Layihaları" adlı dergide yer alan raporların yaklaşık olarak 1905 ile 1914 yılları arasındaki dönem hakkında bilgi sunan raporlar olması, çalışmamızın "20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Şehbenderlerinin Ticaret Raporları" ismini almasına vesile olan doğal bir zaman kısıdı olmuştur.

Sözkonusu raporların çok sayıda ülkeden Osmanlı Devleti'ne gönderilmesine rağmen çalışmamızda sadece Almanya, İtalya, Rusya ve İran ülkeleriyle olan ticari ilişkilere yer verilmesi ise tez çalışmamızın belli bir sürede tamamlanması amacıyla yapılan bir kısıtlamanın sebebidir. Birçok ülke arasından sözkonusu dört ülkenin seçimi ise Osmanlı Devleti'nin çeşitli yönlerdeki büyük ülkelerle olan ticari ilişki çeşitliliğini görmek amacıyla özellikle yapılmıştır. Böylece Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nın (1914-1918) hemen öncesindeki bir dönemde savaş zamanı ittifak edeceği ve hasım olacağı Avrupa kıtasına mensup iki devlet, çevresindeki devletlerarasında büyük bir ticaret aracı olan Karadeniz'in ve dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin kuzeyindeki bir komşu devlet Rusya ile Osmanlı Devleti'nin doğudaki komşusu İran hakkında bilgi sahibi olma imkanı bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin bir nevi etrafını saran bu

[1] **Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dahiliye İdare, No: 108-2/17,** Sene. 28. R. 1332.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

devletlerin ticari alanda kendilerine has özellikleri, olumlu ve olumsuz yanları görülebilmekte ve geniş bir sahadaki ticari farklılıklar gözlenebilmektedir.

Bu amaçlar doğrultusunda yapılan çalışmamızda; Birinci Dünya Savaşı'na (1914-1918) yaklaşılan dönemde devletlerarası ticari ilişkilerin siyasi ilişkilerden ne oranda ve ne yönde etkilendikleri, Osmanlı Devleti'nin Avrupa ülkelerine göre teknolojik olarak daha geri bir düzeyde olmasının Osmanlı Devleti'nde üretilen ürünlerin kalite ve fiyat yönünden Avrupa ürünleriyle rekabet edebilme imkanını nasıl etkilediği, Osmanlı ticaretinde etkin olan unsurların neler olduğu sorularına da cevap aranmaya çalışılacaktır.

Çalışmamızın ilk bölümünde şehbenderlik kurumunun genel hatları, bu alanda yapılan çalışmalardan yararlanarak çizilmektedir. Bu bölüm içerisinde şehbenderlik kurumunun kurulma ve etkinlik kazanma süreci, bu süreçte şehbenderhanelerde kimlerin görev yaptığı ve bu görevlilerin görev dağılımının sözkonusu süreç içerisinde nasıl bir seyir izlediği, şehbenderhane görevlilerinin vazifelerinin neler olduğu hususları açıklanmaktadır.

Daha sonra ana kaynak olarak sözkonusu raporlardan yararlanarak daha önce saydığımız ülkeler ile Osmanlı Devleti'nin ilişkilerine yer verilmektedir. İkinci bölümde Almanya ile Osmanlı Devleti arasındaki ticari ilişkilerin ayrıntıları yer almaktadır. Bu bölümde iki ülke arasındaki ticari ilişki; Almanya'nın Münih, Breslav, Laypzig, Hamburg, Manhaym, Brem, Danzig ve Nurmberg şehirlerinden ayrı ayrı ele alınmakta ve dönemin 10'u aşkın tecrübeli ismi tarafından öne sürülen değerli fikirlere yer verilmektedir.

Üçüncü bölüm, Osmanlı Devleti'nin İtalya ile arasındaki ticari ilişkinin incelendiği bölümdür. Bu bölümde büyük ticari hareketliliğe ev sahipliği yapan Venedik, Cenova limanlarının bulunduğu şehirler ile Napoli, Brindisi ve Kastellammare di Stabia şehbenderliklerinin bulunduğu şehirler penceresinden iki ülke arasındaki ticari münasebetin ayrıntılarına yer verilmektedir.

Osmanlı Devleti'nin Rusya ile olan ticari ilişkisine ise dördüncü bölümde yer verilmektedir. İki ülke arasındaki ticaretin en önemli nakil yolu olan Karadeniz'in kuzeyinde yer alan Azak Denizi çevresinde bulunan Hocabey ve Taygan şehbenderlikleri ile Batum ve Kars şehbenderliklerinin ticaret raporları çerçevesinde

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ticaretin sözkonusu dönemdeki durumu anlatılmaya çalışılmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin doğudaki komşusu İran ile olan ticari ilişkisinin Kirmanşah, Raşt, Tebriz, Tahran, Hemedan, Hoy ve Salmas bölgelerinden bakılarak anlaşılmaya çalışıldığı beşinci bölümde ayrıca komşu olmaları nedeniyle aralarında yakın münasebetin bulunduğu Rusya-Osmanlı Devleti-İran devletlerinin ticari rekabetleri hakkında da birkaç önemli bilgi bulunmaktadır.

Çalışmamız boyunca sunulan bilgiler mümkün mertebe sayısal verilerle desteklenmeye çalışılmaktadır. Bir ülke hakkında yapılan çalışmada, o ülkenin çeşitli şehirlerinde yer alan çok sayıdaki şehbenderliklerin çeşitli kaynaklardan temin ettikleri sözkonusu istatistiki veriler bazen ufak farklılıklarla birbirini tutmamaktadır. Böyle durumlarda çalışmanın güvenilirliğine zarar getirmeyecek şekilde sayısal verilerde kesin olan taraf lehine düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak ilerleyen bölümlerde daha iyi anlaşılabileceği üzere bu düzeltmeler, bahsedilmesini zorunlu kılmayacak çok cüzi miktarlarda kalmaktadırlar.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Birinci Bölüm

ŞEHBENDERLİK MÜESSESESİ

Bu bölümde şehbenderlik müessesesinin genel hatlarını çizmeye çalışacağız. Öncelikle şehbenderlik kavramının kökenini açıklayarak şehbenderlik kurumunun doğuşuna değineceğiz. Daha sonra bu kurum içerisinde görev alan kişiler ve bu kişilerin yaptıkları vazifeler hakkında bilgiler sunacağız. Ayrıca sözkonusu vazifelerden başlıcası olan ticaretle ilgili çalışmalar üstünde durarak çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde yer alacak olan şehbenderlerin ticaret raporlarının kıymetini göstermeye çalışacağız.

I. ŞEHBENDER KELİMESİNİN ANLAMI

Şehbender kelimesi farsça kökenli bir kelimedir. Yapı bakımından iki ismin birleşmesiyle oluşmuştur. Bu kelimeler "şeh" ve "bender" kelimeleridir. Bugünkü anlamıyla değerlendirdiğimizde "şehbender" kelimesi "konsolos" manasına gelmektedir.[2] Kelimeleri tek tek incelediğimizde "şeh" kelimesinin "şah, padişah" manasında ; "bender" kelimesinin ise "ticaret yeri, işlek ticaret iskelesi" manasında kullanıldığı görülmektedir.[3]

Bu çerçevede ve tarihi seyir içerisinde baktığımızda şehbender kelimesi açıkça anlaşılıyor ki, bir ülkenin bir görevlisinin başka bir ülkenin işlek ticaret yerlerinde padişahı temsilen bulunması manasına gelmektedir. Ayrıca başka bir deyişle

[2]Ferit Devellioğlu, "şeh-bender", **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara: Aydın Kitabevi, 2006, s.984.
[3] Devellioğlu, s.984, 974, 84.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

şehbender kelimesi, “bir devlet tarafından diğer bir devletin ticaret merkezi olan bir şehir veya iskelesinde kendi vatandaşlarının hukukunu savunmak, işlerine ve ticari ilişkilerine bakmak üzere tayin edilmiş memur” manasını taşımaktadır.[4] Bu kelimeden türemiş olan şehbenderlik kelimesi de bugünkü manada “konsolosluk” , şehbenderhane kelimesi de “şehbenderlerin görev yaptığı yer” anlamına gelmektedir.

II. ŞEHBENDERLİK KURUMUNUN DOĞUŞU

Osmanlı İmparatorluğu’nda şehbenderlik kurumunun doğuşu ve gelişmesi devletin yenileşme çalışmalarının yoğunluk kazandığı 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. Ancak bu kurumun temelleri 18. yüzyılda atılmıştır. Devlet ilk olarak Yirmisekiz Çelebi Mehmed’i Fransa’ya elçi olarak 1721 yılında ve bu zatın Viyana’ya şehbenderlik vazifesiyle birinin gönderilmesini tavsiye etmesi üzerine de 1725 yılında Ömer Ağa’yı Viyana Şehbenderliği’ne atamıştır. Ömer Ağa’nın bu göreve atanma sebebi Viyana’da Osmanlı tüccarlarının işlerine yardımcı olmak ve onların haklarını gözetmekten ibarettir.[5]

Görüldüğü gibi daha ilk elçilik faaliyetlerinin başlatıldığı yıllarda dahi görevlendirilen yetkililerin en önemli vazifesi, görev mahallerinde devletin tebaasının girişeceği ticari faaliyetlerde son derece dikkatli ve etkili olmalarıdır.

Sultan III. Selim de devletin başında bulunduğu zaman zarfında (1789-1807) yapmış olduğu birçok yenileşme çalışmalarında elçiliklere de yer vermiştir. Bu çerçevede Avrupa’yı tanımak, diplomasi kurallarını bilmek ve tatbik etmek gerekliliğini hisseden III. Selim, Avrupa başkentlerinde daimi elçilikler kurdurmuştur[6]. Bu dönemde de elçilik faaliyetlerinin en dikkat çeken yönlerinden biri, tayin edilen elçilerden Osmanlı reayasının ve tüccarlarının haklarının gözetilmesi isteği olmuştur. Hatta “mali ve ticari yapıyı yıpratan ve bu alanlarda çeşitli suiistimallere yol açan “Beratlı Tüccar” müessesesini sona erdirip tüm Osmanlı tüccarına sahip çıkıp daha adil ve makul şartlar

[4] **Kâmûs-ı Türkî,** “Şehbender”, İstanbul: Temel Türkçe Sözlük, 1986, s.1250.
[5] Mahmut Akpınar, ”Osmanlı Devleti’nde Şehbenderlik Müessesesi”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001), s.20.
[6] Belkıs Altuniş-Gürsoy, “Türk Modernleşmesinde Sefir ve Sefaretnamelerin Rolü”, **Bilig,** Sayı.36 (Kış 2006), s.140.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

altında ticaret yapmalarını sağlamak için 1802 yılında alınan kararla şehbenderlik faaliyetleri başlatılmıştır."[7]

Görüldüğü üzere şehbenderlik kurumunun temelinde Osmanlı Devleti'nin yabancı devletlerle arasındaki ticari ilişkinin iyileştirilmesi çalışmaları yatmaktadır. Zaten sözkonusu şehbenderlik vazifelerine 20. yüzyıl başlarına kadar tüccar vasıflı kişilerin atanması da bunun bir göstergesidir. Hatta 20. yüzyılın ilk yıllarında dahi birçok şehbenderlik raporunda dersaadetten, şehbenderlik vazifelerine; ticaretten anlayan, ithal edilebilecek ürünler hakkında bilgi sahibi olan, önemli ticaret merkezleriyle ilişkiye geçebilecek özellikte kişilerin atanması istenmektedir.[8] Atanacak görevlilerin ayrıca görev yapacakları ülkenin dilini bilmesi de aranan özelliklerden biridir. Fakat sözkonusu yıllarda Batı dillerini bilen Osmanlı vatandaşlarının sayısı çok azdır. Bu sorun, daimi elçiliklerle birlikte tercümanların da görevlendirilmesiyle çözülmeye çalışıldı. "Daimi elçilerin maiyetine mecburen tercüman olarak güvenilirlikleri son derece şüpheli olan Rumlar verilmek zorunda kalındı."[9]

Fakat bunun yanı sıra dil bilen Osmanlı vatandaşlarının atanması da yapılmaktaydı. Ayrıca dil bilmeden göreve atanan ve görevini ifa ederken bulundukları ülkenin dilini öğrenen Osmanlı vatandaşları da vardı. Bu çerçevede sözkonusu elçilik maiyetlerinde bulunan memurların bir kısmı da Mahmut Raif Efendi ve Seyyit Mustafa gibi başta Fransızca olmak üzere bazı Batı dillerini ve Batı toplumunun yaşam tarzlarını görevlerini yerine getirirken öğrenebilmişlerdir. Avrupa'da hüküm süren fikri akımları da yakından tanıma imkanına kavuşmuşlar ve Avrupa'nın çeşitli kesimleriyle ilişkiler kurmuşlardır.[10]

1802 yılından itibaren şehbender atamaları çeşitlenerek devam etmiştir. Osmanlı Devleti, bir yandan şehbenderliklerin sayısını arttırma ve görevlendirme suretiyle de kuruma personel kazandırma amaçlarıyla 1820-1821 yıllarında "Vekil Şehbender" atamaları yaparken, diğer yandan 1840 yılından itibaren yeni bir atılımla "Başşehbender" sıfatıyla üst düzey atamalar yapmıştır. Bu atamalarla birlikte şehbenderlik kurumu, personel yapılanması açısından uzmanlaşmaya başlıyor ve de

[7] Akpınar, s.21.
[8] Ticaret Layihaları, "Laypzig Şehbenderliği Raporu", C.1, Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.8.
[9] Ahmet Dönmez, "Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimi Elçiliklerinin Avrupa'da Yeniden Tesisi 1832-1841", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s.145.
[10] Sezai Balcı, "Osmanlı Devleti'nde Modernleşme Girişimlerine Bir Örnek: Lisan Mektebi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi,** Cilt.27, Sayı.44 (2008), s.79.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

şehbenderhaneler kendi aralarında bir sınıflamaya tâbi tutuluyordu.[11] Şehbenderhaneler ve şehbenderler arasındaki bu sınıflandırma tamamen kalıcı bir sınıflandırma değildi, birkaç senelik kısa bir dönemde dahi bir şehbenderlik hem baş şehbenderlik, hem şehbenderlik hem de fahri şehbenderlik unvanları ile donanabiliyordu.

Yukarıda da adı geçen "Fahri Şehbenderlik" uygulaması 1877 yılında başlamıştır. Fahri şehbender olarak ataması yapılan kişiler genel olarak ataması yapılan şehrin sakinleri arasından seçilir, bu kişilerin itibarlı ve tüccar kesimden olmalarına dikkat edilirdi. Fahri şehbenderlerin de büyük çoğunluğu diğer şehbender atamalarında da olduğu gibi gayri müslimdi. 1880'li yılların ikinci yarısında baş şehbenderliklerin % 61'i, şehbenderliklerin % 69'u, şehbender vekillerinin % 91'i, kançılarya memurlarının % 72'si gayri müslimlerden oluşuyordu. 19. yüzyıl sonlarından itibaren yapılan bürokratik atamalarla bu değerler büyük oranda değişti.1900'lü yılların başında baş şehbenderliklerin tamamı, şehbenderliklerin % 74'ü, şehbender vekilliklerinin % 50'sinden fazlası ve kançılarya memurlarının % 65'i müslümanlardan oluşuyordu. Aynı şey fahri şehbenderlikler için geçerli değildi. Aynı dönemde fahri baş şehbenderliklerin tamamı, fahri şehbenderliklerin % 90'ından fazlası, fahri şehbender vekilliklerinin % 85'inden fazlası, fahri şehbenderliklerin kançılarya memurlarının tamamı gayri müslimlerden oluşuyordu.[12]

III. ŞEHBENDERLİK YETKİLİLERİ

Osmanlı Devleti, şehbenderlik yetkililerine atama usulüyle görev verirdi. Bugünkü manada konsolosluk yetkilileri nasıl göreve geliyorsa şehbenderliklerde de durum hemen hemen aynıydı. Osmanlı Devleti'nin 1877 yılına kadar doğrudan merkezden görevli, Osmanlı vatandaşı, tüccar ağırlıklı kişileri şehbender olarak atadığını biliyoruz. 1877 yılından itibaren fahri şehbenderlik uygulamasının da başlatıldığını söyledik. Bu çerçevede baktığımızda şehbenderlik yetkililerinin ikiye ayrıldığını söyleyebiliriz. Bunları "Vazifeli Şehbenderler" ve "Fahri Şehbenderler" olarak

[11] Akpınar, s.22-23.
[12] Akpınar, s.24,25.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

adlandırabiliriz. Bunların her birini de kendi içlerinde baş şehbender, şehbender, şehbender vekilleri olarak üçerli kısma ayırabiliriz.[13]

A. Vazifeli Şehbenderler

1. Baş Şehbenderler

Daha önce de belirttiğimiz gibi Osmanlı Devleti ilk baş şehbender atamasını 1840 yılında gerçekleştirmiştir. Baş şehbenderler birinci derecede önemli olan şehirlere atanırdı, bulundukları şehbenderliğin en yetkili kişileriydiler. Bugünkü karşılığı "Başkonsolos"tur. Baş şehbender kelimesi, "Şehbenderin büyüğü, birinci konsolos" anlamlarını taşımaktadır.[14]

2. Şehbenderler

Daha önce de belirttiğimiz üzere ilk defa 1802 yılında atanmaya başlanan şehbenderler, şehbenderlik kurumunun hiyerarşik bir yapı kazandığı dönemlerde ikinci dereceden önemli şehirlerde görevlendirilirdi. Şehbenderlik unvanları sürekli değişiklik gösterebildiklerinden, şehbenderlik yetkililerinin unvanları da sürekli değişebilmekteydi. Böyle bir sistemde şehbenderlerin görevleri de baş şehbenderlerin görevleriyle hemen hemen aynıydı.

3. Şehbender Vekilleri ve Kançılarya Memurları

İlk olarak 1820 yılında ataması yapılan şehbender vekilleri de tıpkı şehbender gibi ikinci dereceden ve daha az ehemmiyetli şehirlerde görevlendirilirlerdi. Hiyerarşik olarak şehbenderlerden düşük bir konumda olmalarına rağmen üstlendikleri görev benzerlik gösteriyordu. Bugünkü manada "Konsolos Vekili" konumundaydılar.

---

[13] Akpınar, s.27-30.
[14] **Kâmûs-ı Türkî,** "Başşehbender", İstanbul: Temel Türkçe Sözlük, 1986, s.1250.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Şehbender vekili kelimesi, "Şehbenderin küçüğü, vis konsolos, ikinci konsolos" anlamlarına gelmektedir.[15]

"Kançılarya Memurları" ise şehbenderhanelerin yazı işlerinden sorumluydular. Bununla birlikte zaman zaman şehbender vekili düzeyinde vazife almışlardır, onlar gibi atamayla görevlendirilmişler ve onların ayarında kabul edilmişlerdir.[16]

B. Fahri Şehbenderler

Fahri şehbenderler hakkında daha önce verdiğimiz bilgiye ek olarak söyleyebileceğimiz şey, fahri şehbenderliklerin bugünkü manada bir çeşit ticari ataşelik hüviyeti taşımasıdır. Fahri şehbenderlerin bulundukları bölgeden ticaretle uğraşan kişiler arasından seçilmesi de bunun bir göstergesidir. Fahri şehbenderliklere baktığımızda üç çeşit şehbenderlik yapılanması olduğunu görüyoruz. Buralarda görev alan kişilerin unvanları da "Fahri Baş Şehbender", "Fahri Şehbender" ve "Fahri Şehbender Vekili" olarak değişiklik gösteriyordu.

IV. ŞEHBENDERLİK YETKİLİLERİNİN VAZİFELERİ

Bilindiği üzere şehbenderliklerin ilk kuruluşu Osmanlı tüccarlarının menfaatini koruma amacıyladır. Dolayısıyla şehbenderliklerin başlıca görevi uzun yıllar boyunca ticari faaliyetler olmuştur. Ancak tek görevleri sadece bu değildi. Bunun yanı sıra şehbenderliklerin pasaport işlemlerinin yapılması, vergi sistemine ait bir takım işlemlerin gerçekleştirilmesi, Osmanlı vatandaşlarının doğum, ölüm, evlilik, miras gibi işlemlerinin kayıt altına alınması, muhtaç Osmanlı vatandaşlarına yardım edilmesi gibi idari vazifeleri vardı. Osmanlı gemileri içinde işlenen suçlarla ilgili gereken işlemleri yapmak, ticaret davalarıyla ilgilenmek, bulundukları şehirlerin mahkemelerinde Osmanlı vatandaşlarının davalarını takip etmek gibi adli vazifelerinin yanı sıra muhabere, sağlık, din alanında da vazifeleri vardı. Ticaret alanındaki vazifeleri ise gemi evrakının kontrol edilmesi, sevk vesaire işlemlerinin yapılması, Osmanlı tüccarlarına ticaret beratı verilmesi, deniz kazalarının çözülmesi ve gemilerin kurtarılması, Osmanlı tüccarlarının

[15] **Kâmûs-ı Türkî,** "Şehbender Vekili", İstanbul: Temel Türkçe Sözlük, 1986, s.1250.
[16] Akpınar, s.29.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

gemilerinde yaşanan sorunların çözülmesi, bulundukları limana gelip giden Osmanlı savaş gemileri ile ilgili meselelerin çözülmesi, Osmanlı gemilerinin alım satımı işleri ve bulundukları ülkelerdeki iktisadi gelişmeleri ve çalışmaları devlete gerektiği şekilde bildirmek olarak sıralanabilir.[17]

Şehbenderliklerin bu görevleri küçümsenmeyecek ölçüdedir. 19. Yüzyılın ikinci yarısında Çerkezistan kıyısı açıklarında deniz kazası geçiren bir kısım Türk vatandaşların köleleştirilmeye çalışıldıkları ancak Poti'deki Osmanlı konsolos yardımcısının devreye girmesi üzerine Rus yetkililer tarafından serbest bırakıldıkları[18]

Bizim çalışmamızın temelini oluşturan şehbenderliklerin ticaret raporları işte en son saydığımız vazifenin tezahürüdür. Çünkü şehbenderler devletin isteği üzerine her altı ayda bir bulundukları şehrin limanı ile Osmanlı Devleti limanları arasında vukubulan ithalat ve ihracat istatistiklerini gösteren bir cetvel hazırlayarak Hariciye Nezareti'ne gönderirlerdi. Ayrıca üç veya dört ayda bir de bulundukları şehrin ticari ve sınai halini belirten ayrıntılı bir raporu Hariciye Nezareti'ne gönderirlerdi.[19]

Çalışmamızın bundan sonraki kısmında bu raporlardan bir kısmını ayrıntılı bir şekilde inceleyerek bir yandan dönemin yabancı şehirlerindeki iktisadi durumu gözler önüne sererken diğer yandan sözkonusu şehirler ve yabancı ülkeler ile Osmanlı Devleti arasındaki dış ticaret faaliyetlerini veriler ışığında tespit etmeye çalışacağız.

[17] Akpınar, s.56-79.
[18] Yusuf Hakan Erdem, **Osmanlıda Köleliğin Sonu 1800-1909,** İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004, s.66.
[19] Akpınar, s.73.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İkinci Bölüm

OSMANLI DEVLETİ ile ALMANYA ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER

İncelediğimiz dönem boyunca Osmanlı Devleti'nin Almanya'da vazifeli ve fahri olarak yaklaşık 20 şehbenderliği faaliyet göstermiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu şehbenderliklerin konumları sürekli değişmiştir. Zaman içerisinde şehbenderliklerin kimi kapanmış kimi açılmıştır. Biz bu çalışmamızda Almanya sınırları içerisinde faaliyet göstermiş şehbenderlikler içerisinden sekiz tanesine ait raporlar üzerinde çalışacağız. Bu raporların bir kısmı çok kapsamlı, bir kısmı ise hacimsel olarak çok küçüktür. Bunun sebeplerinden bir tanesi, şehbenderliklerin vazifelerini sayarken belirttiğimiz gibi, şehbenderliklerin düzenli olarak gönderdikleri raporlardan bir kısmının bulundukları bölgenin genel ticari ve sınai ahvaliyle ilgili olması diğer bir kısmının ise istatistiksel bilgiler içeren ihracat-ithalat rakamlarını ayrıntılı bir şekilde sunan raporlar olmasıdır. Biz çalışmamızın bu kısmında Almanya'da faaliyet gösteren Münih, Breslav, Laypzig, Hamburg, Manhaym, Brem, Danzig ve Nurmberg şehbenderliklerinin göndermiş oldukları raporlardan bir kısmını değerlendireceğiz.

I. MÜNİH ŞEHBENDERLİĞİ

Çalışmamızda bu şehbenderliğe ait bir raporu inceledik.[20] Bu rapor Münih Baş Şehbenderi sıfatıyla Mösyö Maks Kemerih tarafından kaleme alınmıştır. M.1909/1910 senelerindeki ticari sınai durumdan bahsetmektedir.

[20] Ticaret Layihaları, "Münih Baş Şehbenderliği Raporu", C.1, Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.3.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Sözkonusu dönemde mevcut ticaret raporuna göre Almanya, pamuklu dokuma konusunda İngiltere ve Amerika'dan sonra en önemli devlettir. Bu çerçevede Almanya yılda 4.000.000 kantar (yaklaşık 225.000 ton) ham pamuk ithal etmektedir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nden Almanya'ya pamuk ihraç edilmesi imkanı da doğal olarak mevcuttur. Sözkonusu dönemde Halep vilayetinin güney kısmı ile Şam civarında, Kilis ile Urfa'nın doğu kısmında ve Elazığ vilayetinin Behsiri kazasına bakan kuzey kısmında pamuk ziraatı yapılmaktadır. Ancak buralardan en bereketli senelerde dahi elde edilen ürün miktarı ancak bir ton (10.000 Suriye balyası) kadardır. Bunun da yarısı Fransa'ya gönderilmektedir. Rapora göre Beyrut, Halep, Ayntap ve Maraş şehir ve kasabalarında da pamuk ipliği ve ipek imalathaneleri vardır ama bunlar ancak yerli halkın ihtiyacını karşılayabilecek düzeydedir. Fakat Maraş, Ayntap ve Birecik civarı pamuk ziraatının geliştirilmesine çok müsaittir.

Bu nedenle 1905 senesi ilkbaharında Maliye Nezareti tarafından pamuk ziraatının geliştirilmesi için bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonda alınan kararlar (ilk üç karar) ve Mösyö Maks'ın 25 Mayıs 1909'daki raporlarındaki tavsiyeleri aşağıdadır.

1- Her sene köylülere mümkün mertebe iyi tohum dağıtılacak

2- Arazinin en iyi şekilde sulanması için en yüksek derecede makineler ve ölçüm aletleri konumlandırılacak

3- Pamuk ziraatındaki yeni üretim usulleri ve yeni tarım makinelerin kullanılması öğretilecek

4- Yerli pamuk tohumu ıslah edilecek

5- Yerli tohumlarıyla "Upland" cinsinden Amerika ve diğer yabancı tohumları arasındaki farkın tarımsal tecrübelerle bulunması sağlanacak

6-Numune tarlalarının oluşturulması, ürünün suyunu sıkmaya yarayan yeni teknoloji tasir makinelerinin temin edilmesi sağlanacak

7- Fakir çiftçileri ezen ve dolayısıyla pamuk tarımının gelişmesi önünde en büyük engel olan yüksek faizlerden çiftçiyi kurtarmak üzere kendilerine uygun faizle hasat zamanına kadar borç verilmesi sağlanacak

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

II. BRESLAV ŞEHBENDERLİĞİ

Çalışmamızda Breslav Şehbenderliği'ne ait iki rapor üstünde duracağız.[21] Bu raporlardan erken tarihli olanı Mösyö Josef Prizedetski tarafından Breslav Baş Şehbenderi sıfatıyla, R.1332/M.1916-1917 tarihinde yayınlananı ise D.Steuer tarafından Breslav Fahri Baş Şehbender Vekili sıfatıyla kaleme alınmıştır.

Suriye vilayeti dahilinde üretilen kaliteli ürünlerin Almanya'ya ihraç edilebileceğinden bahseden şehbenderler, özellikle Suriye ve çevresindeki deri, yün, dokuma ve oyma işlerinin durumu hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedirler.

Rapora göre Suriye'de üretilen tüylü ve tüysüz deriler, yeşil deri diye adlandırılan ürünler Almanya'ya rahatlıkla ithal olunabilecek kalitededir. 1910 yılına kadar öküz derileri Suriye'den yalnızca İtalya ve Marsilya limanlarına sevk edilmiştir. Keçi derileri de Suriye'den hemen hemen yalnızca Amerika ve Fransa'ya ihraç edilmiştir. Kuzu derilerine gelince bunların 100 tanesi ortalama 300 mark fiyatla Şam ve civarından Hamburg'a ihraç edilmiştir. Her sene Hamburg'a yaklaşık 70.000 adet kuzu derisi ihraç edilmektedir.

Alman tüccarları Osmanlı'dan ülkelerine keçi derisi ithal edemeyince Hint keçilerinin derilerini, uygun fiyat ve kaliteli ürün olması şartıyla ithal etmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla Alman piyasasının bu talebinin Osmanlı'dan İngiltere ve Fransa'ya yüksek fiyatlarla satılan Suriye koyun derileriyle karşılanabilme seçeneği vardır.

Ayrıca yine Suriye'den Almanya'ya ihraç edilen bağırsakların fiyatlarının 1910 senesi itibariyle çok artmış olması bu ticaret kaleminde % 65 azalmaya neden olmuştur. Çünkü Alman tüccarlar Suriye fiyatları artış gösterince, kilosu 25-30 Frank aralığında olan Beyrut imalatı kurutulmuş kuzu bağırsaklarını Triyeste'de teslim almak şartıyla ithal etmektedirler.

Bunun yanı sıra sözkonusu dönemde Suriye ve Halep yünleri de halı üretiminde kullanılmak üzere sadece Amerika'ya ihraç edilmektedir. Oysa bu bölgelerden yıkanmış, yıkanmamış yünler ile perde, döşeme, boyun atkısı, yorgan yüzü gibi ürünler dahi Almanya'ya ihraç edilebilecek özelliktedir. Ancak Avrupa sanayi erbabı

[21] Ticaret Layihaları, "Breslav Baş Şehbenderliği Raporu", C.1, Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.5; "Breslav Fahri Baş Şehbenderliği Raporu", C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s.22.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

daha çok hammadde olarak yün alarak perde, döşeme gibi ürünleri ustalıkla taklit ederek satış yoluna gitmektedirler. Yine Beyrut'ta imal olunan Suriye'ye mahsus oda takımları, oyma işleri ihracata yönelik ürünler olarak düşünülmesi gerekliliği şehbenderler tarafından açıkça ifade ediliyor.

İlgili rapora göre bütün bunların sözkonusu dönemin şartlarında gerçekleşebilmesi için Suriye sanayicilerinden Almanya'nın ticaret merkezlerine kabiliyetli, tecrübeli, güvenilir vekiller gönderilmesi gerekliliği vardır. Bu kişilerin Almanca bilmesi şart değildir. Çünkü Alman tüccarları ticari ilişkilerinden dolayı Fransızca ve İngilizce dillerini de kullanmaktadırlar. Suriye'den gönderilecek mektuplar, telgraflar bu dillerden herhangi biriyle yazılmış olduktan sonra iki taraf arasındaki iletişim rahatlıkla sağlanabilmektedir. Ancak adresler eksiksiz olmalıdır.

Beyrut'tan Almanya'ya gönderilecek ürünlerin nakliyatı için en güvenilir yol, "Levantin", "Hamburg" ve "Atlas" şirketlerine ait Brem hatlarıdır. Ayrıca dikkat edilecek en önemli noktalardan bir tanesi de ilan ve reklam çalışmalarıdır. Çünkü hem Avrupa'da hem de Amerika'da ilansız, reklamsız satış çok zordur. Dolayısıyla Suriye'den gönderilecek vekillerin bu konuda da çok gayret etmeleri gerekmektedir. Ayrıca Almanya'ya gönderecekleri ve/veya beraberlerinde götürecekleri numuneler ile tüccarlara ürün hakkında bilgi sahibi olma fırsatı tanımalıdırlar. Çünkü ürün fiyatı ne kadar cazip olsa da Alman tüccarlar haklarında yeterince bilgi sahibi olmadıkları ürünlere rağbet etmemektedirler. Breslav Şehbenderliği'nin yetki sınırlarında olan "Pozan" eyaletlerinin Suriye'den hemen hiçbir ürün ithal etmemesinin bir nedeni de budur. Ayrıca D.Steuer'ın da belirttiğine göre Osmanlı ürünleriyle yabancı ürünler arasında gümrük resmi haricinde bir fark yoktur. Bu kalite iyi değerlendirilmelidir.

D.Steuer ayrıca raporunda, ticaret odalarını da kapsayan tüm araştırmalarına rağmen ne Prusya Kraliyeti'nde ne de Almanya hükümet çevrelerinde Türkiye ile olan ticari ilişkilere dair bir istatistiğe rastlamadığını söyledikten sonra Almanya istatistik kalemi tarafından İmparatorluğun ithalat-ihracat rakamlarını gösteren bir istatistiki çalışmadan bahsetmektedir. Bu çalışmanın Türkiye ile ilgili olan kısmı ektedir.[22]

Bu istatistiklerde Almanya'nın 1911-1913 seneleri zarfında Türkiye olan ithalat ve ihracat bilgileri yer almaktadır. Buna göre Almanya, 1911 senesinde Türkiye'den 74 milyon marklık, 1912 ve 1913 senelerinde sırasıyla 77,6 ve 70,1 milyon marklık ürün

[22] Bakınız Ek 1.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

ithal etmiştir. Bu ithalat kalemlerinin ilk üç sırasını yaprak tütün, kuru üzüm ve büyük yer halısı ürünleri oluşturuyor. Yaprak tütün ithalatının, üç senelik dönemde toplam ithalatın ortalama %26'sını oluşturduğunu ve açık farkla ilk sırada yer aldığını görmekteyiz. Toplam ithalatın ortalama %13,5'ini oluşturan kuru üzüm ikinci sırayı alırken ithalatın ortalama %13'ünü oluşturan büyük yer halısı da Almanya'nın Türkiye'den yaptığı ithalatla en büyük üçüncü ithalat ürünü olarak gözükmektedir.

Aynı dönemde Almanya'dan Türkiye'ye yapılan ihracat miktarına baktığımızda 1911 yılında 98,4 milyon mark seviyesinde olan ihracatın 1912 senesinde %15 oranında artışla 112,8 milyon mark seviyesine ilerlediğini ve 1913 senesinde de 112,9 milyon markla 1912 senesine nispeten aynı seviyede kaldığını söyleyebiliriz. İhracat kaleminde ilk sırayı toplam ihracatın ortalama %11'ini oluşturan yünlüler, elbiselik kumaşlar ve saire ürünler almaktadır. Renkli pamuklular, basmalar, elvan çeşitleri ihracatın %8'e yakın kısmını oluştururken, üçüncü sırayı %7'lik paya sahip olan dolu fişenkler oluşturmaktadır.

III. LAYPZİG ŞEHBENDERLİĞİ

Laypzig şehbenderliği ile ilgili elimizde yedi adet rapor mevcuttur. Bu raporların yayınlanma tarihleri M.1909-1916/R.1325-1332'dir.[23] Şehbenderlik, bu raporlardan dördünde Almanya-Laypzig Fahri Şehbenderliği olarak iki tanesinde Laypzig Şehbenderliği olarak ve en erken tarihli olanında ise Laypzig Baş Şehbenderliği olarak isimlendirilmektedir. Raporların ilk beş tanesi Alfonso Kalischer tarafından son iki tanesi ise 1328 Salnamesinde de Laypzig Fahri Baş Şehbenderliği Şehbenderi olarak geçen Edwin Kalischer-Weber tarafından kaleme alınmıştır. Edinilen izlenime göre adı geçen iki kişi kardeştirler.

Laypzig şehri ticari anlamda önemli bir şehirdir. Hem barındırdığı ticarethaneler hem de ticari ilişki içerisinde olduğu çevre şehirler vasıtasıyla sözkonusu dönem içerisinde hareketli günler geçirmiştir. Ayrıca hemen hemen her yıl Laypzig'de

[23] Ticaret Layihaları, "Laypzig Baş Şehbenderliği Raporu", C.1 Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.8; "Laypzig Fahri Şehbenderliği Raporu", C.2, Rumi 1326/Miladi 1910-1911, s.250; "Laypzig Fahri Şehbenderliği Raporu", C.5, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.43; "Laypzig Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.26; "Laypzig Şehbenderliği Raporu", C.7, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s. 89; "Laypzig Fahri Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.17; "Laypzig Fahri Şehbenderliği Raporu", C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s.46.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

kurulan panayır, uluslar arası bir üne sahipti ve çok sayıda ticarethaneye başvurularını önceden toplamak suretiyle bugünkü modern fuarcılık düzeyinde ev sahipliği yapıyordu.

Ayrıca şehirde bulunan üniversite ve ticaret okulları da içlerinde Osmanlı İmparatorluğu da olmak üzere birçok yabancı ülkeden öğrenciye ev sahipliği yapıyor ve şehri daha da cazip kılıyordu.

Bütün bu çeşitlilikler ticari ilişkilerde rol alan ülke sayısını da, kullanılan ürünlerin çeşitliliğini de gün geçtikçe arttırıyordu. Ancak Osmanlı İmparatorluğu bu çeşitlilikte fazla bir rol üstlenemiyordu. Halbuki Miladi 1909-1910 seneli raporda Alfonso Kalischer özelikle Suriye vilayeti mahsulatının kalite olarak Almanya'da ve bilhassa Laypzig'de diğer ülke ürünleriyle rahatlıkla rekabet edebilecek seviyede olduklarını yazıyordu. Laypzig'e ceviz, hurma, zeytin ve diğer meyvelerin ithal edilebileceğini söyledikten sonra edindiği bilgiye göre tütün, çelik ürünleri, mücevherat, pamuk, halı, keçi ve kuzu derilerinin de çok rahat bir şekilde yabancı devletlerle rekabet edebileceğinden söz ediyordu. Bütün bunlar içinse Memalik-i Osmanî ile Laypzig'deki ve merkez şehirlerdeki ticarethanelerle bağlantıyı sağlayabilecek, ticareti çok iyi bilen ve Almanya'ya ne gibi ürünlerin ithal edilebileceği bilgisine sahip bir kimsenin bir an önce vekil tayin edilerek Almanya'ya gönderilmesini teklif etmektedir. Hatta kendisinin de böyle bir göreve her zaman hazır olduğunu övünerek söylemektedir.

Genel olarak baktığımızda Laypzig'in 1909 senesinden itibaren ticaret miktarı 1913 senesine kadar giderek artmıştır. Almanya ile Osmanlı Devleti arasındaki genel ticaret de giderek iyileşiyordu. Hatta Trablusgarp Savaşı (1911-1912) dahi ticari ilişkiyi olumsuz yönde pek etkilememişti. Sözkonusu İtalya Muharebesi gibi sebepler göz önüne alındığında Osmanlı ekonomisinin ve maliyesinin 1913'e kadar olumsuz bir işaret vermemiş olması hükümetin ve devletin gücünü göstermekteydi. Rapora göre bu husus yabancı tüccarlarca memnuniyet ve ibretle izlenmekteydi. Genel ithalat-ihracat rakamlarına bakıldığında şöyle bir tablo göze çarpmaktadır:

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Tablo 1

1910-1913 Döneminde Türkiye ile Almanya Arasındaki Dış Ticaret

(Milyon Mark)

Yıllar	Türkiye'den Almanya'ya İhracat	Türkiye'ye Almanya'dan İthalat
1910	-	104,7*
1911	70,0	112,0
1912	77,6	112,8
1913	73,9	98,4

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Laypzig Fahri Şehbenderliği Raporu", C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s.52.

*Bu rakam 1901'de sadece 37 milyon mark idi.

Almanya'nın genel ithalat-ihracat rakamlarına baktığımızda da İngiltere ve Fransa ile olan dış ticaretinin nispeten iyileştiğini görüyoruz.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Tablo 2

1910 ve 1911 Senelerinde Ülkelere Göre Genel İthalat-İhracat Miktarları

(Milyar Mark)

Yıllar	Almanya		Fransa		İngiltere	
	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat
1910	8.930,0	7.476,6	5.739	4.988	13.769	8.737
1911	9.544,8	8.111,8	6.529	4.938	13.815	9.222

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Laypzig Şehbenderliği Raporu", C.7, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s. 89

Bir misal teşkil etmesi amacıyla Osmanlı Devleti'nin 1909-1911 dönemindeki dış ticaret hareketine baktığımızda; Osmanlı Devleti'nin 1909-1911 döneminde cari hesaplarla 26 milyon sterlin ihracat ve 38 milyon sterlin ithalat yaptığını görebiliriz.[24]

Ancak bu iyileşmeye rağmen 1913 senesinden itibaren piyasada bir durgunluk göze çarpmaktadır. Laypzig ve Güney Saksonya'dan bu sebeple şikayetler gelmeye başlamış ve mesai saatleri düşürülmüştür.

Osmanlı-Almanya arasındaki ticarette öne çıkan kalemler sanayi ürünleriyle (elektrik alet ve edevatı, motorlar, makineler, değirmenler, yazı makineleri) mensucat yani dokuma ürünleriydi.

1913 rakamlarına göre Laypzig'de toplamı 151'e varan makine, alet ve edevat imalathaneleri vardı. Bunlar 170 milyon marklık üretim yapmışlar ve bunun % 54'üne denk gelen 90,1 milyon mark kadarını ihraç etmiştirler. Mensucat imalathaneleri ise 258 adet olup bunlar 361 milyon marklık toplam genel üretimlerinin % 31,1 (yaklaşık 110 milyon) kadarını; kağıtçılıkla uğraşan 58 adet işletme ise 98 milyon marklık genel üretimin % 24,7'sini (yaklaşık 24 milyon mark) ihraç etmiştirler.

[24] Şevket Pamuk, **Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi 1820-1913,** Ankara: Yurt Yayınları, 1984, s.30 Aktaran: Yahya Sezai Tezel, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi,** 5.Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002, s. 68.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

731 ticarethaneden oluşan Saksonya sanayisi ise 825 milyon marklık üretimin 273 milyon marklık kısmını (% 32'si) ihraç etmişlerdi. Böylece yabancı devletlerden gelmesi muhtemel talepleri karşılayabilecek güçte olduklarını bir kez daha göstermiştirler.

1910-1911 senelerinde Almanya'dan Osmanlı'ya yapılan ihracatta köprü, şimendifer gibi inşaat eşyaları 372.465 kantara, lokomotif miktarı 20.486 kantara ve mensucat miktarı da 61.602 kantara ulaşmıştı.

Bölgede dikkati çeken diğer iş kolları ise oyuncakçılık, ziynetçilik, kürkçülük ve yağcılıktır. Özellikle gül yağı ticareti revaçtadır.

Yağcılıkta Almanya'nın 1910 yılındaki ithalatı 1.524.300 kilo, ihracatı ise 549.700 kilo idi. 1907 senesinde bu rakamlar sırasıyla 1.498.600 ve 491.700 idi. Bu rakamlar Almanya'nın bu işte ayrıca bir transit bölge olduğunun da bir işaretidir. Gülyağı ticaretiyle ünlü büyük bir fabrikanın senelik raporunda yer alan makalede şu bilgiler yer almaktadır. "Anadolu'nun Isparta havalisinde 1912'de 300 kiloluk üretim, 1913'de 400 kiloya çıkmıştır. Bu yağlar Bulgaristan'a ihraç olunarak, daha sonra Bulgar mahsulü diye tekrar ihraç olunur idi. Fakat geçen sene bütün mahsul bir İzmir ticarethanesi tarafından satın alınarak Avrupa'ya gönderilmiştir. Dediklerine göre Isparta köylüleri gülyağı yapmayı bilmediklerinden mahsulatı hilesiz ve saf olarak meydana getirmekteler."[25] Bu makalenin kaleme alındığı tarihten yalnızca birkaç sene evvel 1910'da Fransa'da çoğalan taklidi gülyağı sebebiyle gelen şikayetler hayli artmıştı. Buna mukabil Osmanlı ve Bulgaristan mahsulü gül yağı fiyatları da giderek artmaktaydı.

Kürk işinde de Almanya dış ticareti giderek gelişmekteydi. 1910 yılında ham ve işlenmiş kürk ticaretinin ithalat ve ihracat rakamlarının toplamı, iki sene öncesine göre % 60'tan fazla bir artış göstermiştir.

[25] Ticaret Layihaları, "Laypzig Fahri Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi1914-1915, s.19-20.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Tablo 3

1908-1910 Döneminde Almanya'da "Ham ve İşlenmiş Kürk" Ticareti (Bin Mark)

Yıllar	Ham ve İşlenmiş Kürk	
	İthal Edilen Miktar	İhraç Edilen Miktar
1908	140.025	137.048
1909	224.052	170.031
1910	242.063	204.012

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Laypzig Fahri Şehbenderliği Raporu", C.5, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s. 46.

Ancak Londra'da müzayede ile kürk satılması Laypzig piyasasını 1910 senesinden itibaren olumsuz etkilemiştir. Fiyatlarda düşüşler gözlenmiştir. 1915 senesine gelindiğinde az bulunan tilki kürkü yüksek fiyatla aranmaktaydı. Ayrıca "Astragan" denilen yavru kuzu derileriyle, bilhassa bunların karnına isabet eden "Kara Kol" diye tabir olunan kısmı ve "Breitshwanz" denilen ipek gibi parlak tay derileri de aynı rağbetle talep olunmaktaydı. Yine sözkonusu sene içerisinde Laypzig için çok önemli olan kürke, askeri yönden de siparişler gelmiş ve herkesin memnun olduğu bir fiyat düzeyinden elde hiçbir ürün kalmayana kadar satış yapılmıştır.

Oyuncakçılık sektörü ise en çok rağbeti panayırlarda görmekteydi. 1 Kânunusani 1911'den 30 Teşrinisani 1911'e kadar Almanya'dan yurtdışına 82.887.000 marklık oyuncak ihracatı yapılmıştır. 1910 senesinin aynı döneminde bu rakam 78.737.000 mark idi. 1912 yılına gelindiğinde 28 Şubat 1912'de son bulan Almanya ile Osmanlı hükümetleri arasındaki ticaret muahedenamesinin 1914 Teşrinisani'ye kadar uzatılması Laypzig'de sevinçle karşılandı. Bunun ardından Laypzig'de kurulacak panayır tekrardan anlam kazandı. Kurulacak panayıra katılım beyannameleri 1 Teşrinievvel 1912 tarihine kadar "Direktion der Internationalen Baufachausstellung" tarafından kabul edilmekteydi. Panayır Türk müteşebbisler için de önem taşıyordu. 1913 yılında kurulan Paskalya Panayırı'na 4000 fabrikatör ve üçte biri Almanya dışından olmak üzere 15000 müşteri geldi.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Laypzig'de okul faaliyetleri de bir yandan devam etmekteydi. Laypzig'deki üniversitenin 500. sene devriyesi olan 1909 yılında öğrenim gören toplam talebe sayısı 5000 idi. Yabancı talebeler arasında Osmanlı Devleti'nden sekiz talebe var idi. Üniversitedeki toplam öğrenci sayısı da giderek artmaktaydı. 1912 senesinde okulda 104'ü kadın olmak üzere 6095 kişi öğrenim görmekteydi. 1915-1916 senesi kışında ise üniversiteye dokuz Türk talebesi kayıt oldu. Bu talebelerden biri tıp bölümüne, altısı felsefe bölümüne, biri ziraat ve biri de ticaret bölümlerine kayıt oldu. Şehirdeki ticaret mektebindeki öğrenci sayısı da her sene artmaktaydı. Ancak 1916 kışına kadar ticaret mektebine hiçbir Türk talebesi kayıt olmamıştı.

IV. HAMBURG ŞEHBENDERLİĞİ

Hamburg Şehbenderliği'ne ait iki raporu[26] inceleyeceğimiz bu kısımda Hamburg limanı ile Osmanlı Devleti arasında gerçekleşen ticaret ve limanın gümrük tarifeleri hakkında ayrıntılı bilgiler vereceğiz. İnceleyeceğimiz raporlardan biri 1906-1907 dönemine ışık tutuyor. Bu rapor Hamburg Şehbenderi sıfatıyla Mustafa Refik Bey tarafından kaleme alınmıştır. Diğer rapor ise gümrük tarifeleri hakkında da ayrıntılı bilgiler içeren ve kaleme alındığı dönemde Fahri Baş Şehbenderlik unvanını taşıyan şehbenderliğin Fahri Baş Şehbenderi Ferit Fahri tarafından yazılmıştır.

Osmanlı Devleti, Almanya'nın daha çok sanayi yönünden de gelişmiş, sahilden uzakta iç tarafta kalan şehirleriyle ticari ilişkilerini ilerletmiştir. Ancak tabiatıyla ticaret yolu olarak deniz yolu birinci derece önem taşımaktaydı ve bu noktada Almanya'nın en önemli limanlarından biri Hamburg'daydı.

1907 senesine gelindiğinde Hamburg'da üç seneden beri devam eden bir durgunluk vardı. Yakın zamana kadar emsali görülmemiş olan bu durgunluk dönemi süresince temel tüketim ve sanayi mallarının fiyatı çok yüksek seviyelere çıkmıştı. Bununla beraber işçi ücretleri ve faizler de artmıştı. Bu yüksek fiyatların hakim olduğu süre boyunca piyasa, bu durumdan derinden etkilendi. Yüksek fiyattan yararlanmak isteyen satıcılar bu fırsatı kaçırmak istemiyorlardı. Diğer yandan mevsimin gidişatı ve hükümetin mali buhrana girmesi Alman parasının değer kaybetmesine yol açtı. Böylece fiyatlar geçen dönemin aksine hızla düşmeye başladı ve bu düşüşü engellemek için

[26] Ticaret Layihaları, "Hamburg Şehbenderliği Raporu", C.1, Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.8; "Hamburg Fahri Baş Şehbenderliği Raporu", C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s.66.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

birçok yola başvuran satın almacılar dahi başarılı olamadılar. Üstelik Hamburg limanına giren gemilerin bir önceki seneye göre biraz daha fazla olması da ticari açıdan bir umut ışığı yakmaktaydı. 1907 senesinde Hamburg limanına, kapasiteleri toplamda 12.040.461 tona ulaşan 16.473 gemi giriş ve yine kapasiteleri toplamda 12.103.189 tona ulaşan 16.507 gemi çıkış yapmıştı. Bu rakamlar 1906 senesine göre 1.001.461 ton kapasiteli 695 geminin fazladan giriş ve 1.095.189 tonluk 719 geminin fazladan çıkış yaptığını göstermektedir. Hamburg'un genel ithalat ve ihracat rakamları ise şu düzeydeydi;

Tablo 4

1906 ve 1907 Senelerinde Hamburg Şehri'ne Deniz Yoluyla Yapılan Genel İthalat (Tonilato/Mark)

	1906		**1907**	
Ürün Cinsi	**Miktar**	**Kıymet**	**Miktar**	**Kıymet**
Gıda Ürünleri	3.725.472	966.726.400	4.245.884	1.082.310.400
İnşaat ve Yakacak Ürünleri	3.789.102	63.260.430	4.876.161	77.878.070
Ham ve Yarı İşlenmiş Ürün	4.912.757	1.886.482.770	5.206.161	5.078.124.980
İşlenmiş Ürün	31.273	85.811.860	39.396	96.145.750
Sanayi Ürünleri	292.564	212.914.520	302.614	232.855.540
Toplam	**12.751.168**	**3.215.195.980**	**14.670.216**	**6.567.314.640**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Hamburg Şehbenderliği Raporu", C.1, Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.10

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Tablo 5

1906 ve 1907 Senelerinde Hamburg Şehri'nden Deniz Yoluyla Yapılan Genel İhracat (Tonilato*/Mark)

	1906		1907	
Ürün Cinsi	**Miktar**	**Kıymet**	**Ürün Cinsi**	**Miktar**
Gıda Ürünleri	2.562.153	720.752.010	2.425.746	718.968.430
İnşaat ve Yakacak Ürünleri	540.769	20.524.800	522.034	21.135.170
Ham ve Yarı İşlenmiş Ürün	2.240.930	862.184.880	2.275.969	916.834.820
İşlenmiş Ürün	66.799	311.548.400	70.893	340.836.750
Sanayi Ürünleri	782.312	714.412.990	847.564	804.442.920
Toplam	**6.192.963**	**2.629.423.080**	**6.142.206**	**2.802.218.090**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Hamburg Şehbenderliği Raporu", C.1, Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.10

*Tonilato=1000 Kilogram

Hamburg'a yapılan ithalattaki artışın büyük kısmı; İngiltere, Rusya, İsveç ve Norveç, İspanya, Portekiz ve İtalya'dan yapılan ithalatın artmasıyla sağlanmıştır. Bu konuda Danimarka, Felemenk Belçika ve Fransa'nın ilişkileri söz konusu dönemde gerileme göstermiştir. Hamburg'dan yapılan ihracat ise Fransa ve Belçika'yı saymazsak artış göstermiştir.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Hamburg ile Osmanlı Devleti arasındaki ticarete baktığımızda daha çok Osmanlı Devleti'nden Hamburg'a ihraç edilmiş ürünler hakkında bilgi sahibi oluyoruz. Osmanlı Devleti'nden Hamburg'a ihraç edilen ürünler tarım, sanayi ve ham eşya olarak üç başlık altında toplanabilir. Tarım denildiğinde dikkati çeken ürünler kuru meyve, susam, haşhaş tohumu, tütün, pirinç, pamuk olurken sanayide halı ve ham eşyada boyacılıkta ve sağlıkta kullanılan ürünler ön plana çıkmaktaydı.[27]

Bu ürünlerin gümrükte tabi olduğu gümrük ve rıhtım vergileri, Hamburg'da iki türlü tarifeyle tahsil edilmekteydi. Bunlardan biri 25 Kânunuevvel/M. 7 Ocak 1902 tarihinde yapılan düzenlemeye göre genel gümrük tarifesi, diğeri ise anlaşmaya bağlı olan tarifedir.[28] Almanya ile Osmanlı Devleti arasında 26 Ağustos 1890 tarihinde imzalanan anlaşmaya göre, Osmanlı ürünleri "anlaşmaya bağlı tarife"den yararlanmaktadır ve gümrük resminde en avantajlı milletlerden biridir. Bu avantaj tarım ve sanayi ürünlerinde söz konusuydu. Ham eşyada ise gümrük resminden tamamen muaftı. Bu anlaşma gereğince ürünler hakkındaki tarife, Osmanlı ürünlerinin uzun yıllar diğer milletlerle rekabet edebilmesini sağladı. Tek istisna olarak İzmir üzümlerinden bahsedilebilir.

1905 senesine kadar İzmir üzümlerinin her 100 kilosundan, tıpkı Yunan üzümlerinden alınan gümrük resmi gibi, sekiz marklık bir gümrük resmi alınmaktaydı. Ancak 1905 senesinde bu hususta ki anlaşmanın yenilenmesi gerekmekteydi. Fakat bu anlaşma o dönemde yenilenmeyince ve İzmir üzümleri hakkında Almanya ile Osmanlı Devleti arasında başka da bir anlaşma olmayınca sözkonusu ürün genel tarife kapsamına alındı. Bu kapsamda İzmir üzümlerinin her 100 kilosundan, Zonta'da çıkan ve adına "Corinthe" denilen Yunan üzümlerinin her 100 kilosundan sekiz mark gümrük resmi alınmaya devam edilirken, 24 marklık bir gümrük resmi alınmaya başlandı.

Bu sebepten başta şarapçılıkta olmak üzere birçok esnaf, daha ucuza mal olan Yunan üzümlerini tercih etmeye başladı. İzmir üzümleri ise ancak üzümlü pasta yapan pastacıların ve çok küçük bir zümrenin tükettiği bir ürün haline geldi. Bu durum 1914 senesinde dahi böyleydi. Ancak bu hususta ki sözkonusu olumsuzluğun giderilmesini sağlayacak bir anlaşma yapılabildiği taktirde, İzmir üzümleri diğer benzerleriyle rahatlıkla rekabet edebilecek kalitede olmasından dolayı, tekrardan rağbet görebilecektir.

[27] Bakınız Ek 2.
[28] Bakınız Ek 3.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Gümrük resminin yanı sıra Hamburg limanına giriş yapan her türlü ürün için bir beyanname hazırlanırdı. Eğer giriş yapan ürünün değeri 500 markın üstündeyse bu beyannameye 10 feniklik bir pul yapıştırılırdı. Her bir eşyanın konşimentolarına ise bir mark kıymetinde pul yapıştırılırdı. Düzenlenen evraklardaki ikinci nüsha bundan muaf tutulmaktaydı.

Rıhtıma çıkarılan eşyanın her 100 kilosundan ise 7 fenik rıhtım resmi alınmaktaydı. Bu resmin her kalem ürün için en alt sınırı 50 fenikti. Toprak resmi olarak ise limana ulaştıktan altı gün sonra her 100 kilo eşya için günlük 2 fenik alınmaya başlanırdı.

Ürünler hakkındaki bu masrafların yanı sıra gemiler hakkında da birçok düzenleme vardı. Bu düzenlemeler gemilerin kapasiteleriyle de ilgilidir. Bu kapasitenin ve diğer özelliklerin değerlendirilmesi ise ülkeden ülkeye farklılık göstermekteydi. Alman limanlarında 2.994 tonilato[*] olarak değer verilen bir vapura, Belçika limanlarında 2.267, Fransız limanlarında ise 2.340 tonilato değer verildiği görülmektedir. Bu ve başka sebeplerden ötürü bir geminin limana yaklaşmasından bütün işlemlerini bitirmesine kadar geçen zaman zarfında yüklendiği masraf da değişkenlik gösteriyordu. Yapılan araştırmaya göre 2.294 tonilatoluk 22 kadem[**] derinliğindeki bir vapurun bütün liman masraflarının toplamının; Hamburg'da 2.251,45 marka, Rotterdam'da 1.844,75, Amsterdam'da 3.227,25, Bordeaux'da 5.848,45, Marsilya'da 3.393,25 ve Newcastle limanında 3.102,50 marka mal olduğu tespit edilmiştir.

Osmanlı Devleti ile Hamburg limanı arasındaki ticari faaliyetleri incelediğimizde harp nedeniyle 1914 senesine ait konuyla ilgili herhangi bir güvenilir istatistik elde etmek mümkün olamamıştır. 1908 ve 1909 senelerine ait rakamların bulunmadığı aşağıdaki tabloda yine de ilk bakışta genel bir görünüm göze çarpmaktadır. O da 1905 senesinde yaklaşık olarak birbirine denk olan ticari ilişkilerin zamanla Osmanlı Devleti aleyhine gelişmiş olmasıdır.

Osmanlı Devleti ile Hamburg limanı arasındaki ticaret zaman içerisinde şu şekilde cereyan etmiştir;

[*] Daha çok denizcilikte kullanılan tonilato kavramı, 1000 kilograma karşılık gelen bir ağırlık ölçüsüdür.
[**] Daha çok denizcilikte kullanılan kadem kavramı, yaklaşık 32 santimetreye karşılık gelen bir uzunluk ölçüsüdür.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Tablo 6

1905-1913 Döneminde Osmanlı Devleti ile Hamburg Arasındaki Ticaret (Tonilato/Mark)

	Osmanlı'dan Hamburg'a İhracat		Osmanlı'ya Hamburg'dan İthalat	
Sene	**Miktar**	**Kıymet**	**Miktar**	**Kıymet**
1905	85.374	26.995.040	31.064	26.484.770
1906	94.592	34.227.160	43.578	38.402.830
1907	112.438	32.367.950	42.855	53.334.440
1910	-	29.829.090	-	51.818.620
1911	-	36.723.520	-	61.414.630
1912	-	40.606.060	-	41.730.960
1913	-	40.245.550	-	51.868.100

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Hamburg Şehbenderliği Raporu", C.1, Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.11; "Hamburg Fahri Baş Şehbenderliği Raporu", C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s. 86.

1913 senesinde Osmanlı Devleti'nden Hamburg'a gönderilen ürünlerin detaylı tablosuna baktığımızda[29], yaklaşık 40 milyon marklık ticaretin %25'ini tütünün oluşturduğunu görmekteyiz. İkinci kalem ise üçüncü kalemle arasında bir hayli fark olan kuru üzümdür. Daha sonra ise hurma, incir, pamuk ve çeşitli madenler gelmektedir. Ayrıca sözkonusu ticaret Osmanlı'nın iki bölgesinden gerçekleştirilmiştir. Normal şartlarda Osmanlı Devleti ticaretine ait bilgiler dört ayrı bölge üzerinden elde edilmektedir. 1913 senesinde ise belki de siyasi gelişmeler nedeniyle bölge sayısı ikiye düşmüştür.[30]

[29] Bakınız Ek 2
[30] Bakınız Ek 4

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

V. MANHAYM ŞEHBENDERLİĞİ

Manhaym Şehbenderliği'ne ait iki rapor üzerinde duracağız.[31] Bu raporlardan bir tanesi Manhaym Fahri Baş Şehbenderliği'nin Baş Şehbenderi Mösyö Şarl Rays tarafından kaleme alınmış 1909 senesine ait rapordur. İkinci rapor ise Manhaym Baş Şehbenderliği konumunda bulunan şehbenderlikten yine aynı şahıs tarafından kaleme alınarak gönderilmiş olan ve 1910 ile 1911 senelerindeki durumu anlatan rapordur.

1908 senesi zarfında Manhaym Şehbenderliği'nin görevli olduğu memuriyet sahasındaki iktisadi hayatta bir gerileme mevcuttur. Bu, kendini üretimde düşüş olarak göstermiştir. Ayrıca 1909 senesinde de devam eden bu gerileme işsizlik oranlarında bir artışa neden olmuştur. Bu artış da dönemin idarehane raporlarında göze çarpmaktadır.

Sözkonusu dönemde, sanayi işçilerinin haftalıklarını ve kadın-erkek işçilerin haftalıklarının arasındaki farkı tespit etmek üzere 31.000 işçiyi kapsayan bir araştırma yapılmıştır. %7'si kadın olmak üzere 21.307 kişinin verdiği cevaplara göre bu araştırmadan elde edilen bilgiler şöyledir;

- Erkeklerin yarısı belli bir zaman için ücret karşılığı çalışmaktadırlar ve haftalıkları ortalama 26,2 marktır.

- Götürü usulü çalışan erkeklerin haftalıkları ise ortalama 30 marktır.

- Kadın işçilerin haftalıkları ise ortalama 13,15 ile 15,10 mark arasında değişmektedir.

- Kadın işçiler arasında en yüksek haftalık alan grubu 19 mark haftalık ile tütün işçileri oluşturmaktadır. Diğer kadınlar ise ortalama 10,5 ile 11 mark arasında bir haftalık almaktadırlar.

- Haftalıkla çalışan işçiler haftada 57,5 saat, günde 10 saat çalışmaktadırlar.

- Sanayi işçilerine bakıldığında; mermer ve duvarcılık sektöründe çalışanların haftada 35-40 mark, matbaacılık sektöründe çalışanların haftada 31 mark, demirciler ve marangozcuların haftada 28 mark, berber ve kundura çıraklarının ise haftada 19-20 mark elde ettikleri görülmektedir.

[31] Ticaret Layihaları, "Manhaym Fahri Baş Şehbenderliği Raporu", C.1, Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.12; "Manhaym Baş Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.33

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Bu araştırma, sözkonusu dönem için ayrıntılı bilgiler içermektedir. Manhaym bölgesinin tüm Almanya'nın ithalatındaki payı; 1908 senesinde % 51,6 düzeyindeyken, 1909 senesinde %58 seviyesine çıkmıştır. Bu da Manhaym için önemli bir göstergedir. Bu hareketli ticari hayat Manhaym'daki ürünlerde çeşitlilik de sağlıyordu. Piyasada aynı anda en az beş cins buğday ürününün alışverişi yapılmaktaydı. Bunların fiyatlarına baktığımızda da piyasadaki rekabet durumu biraz olsun hissedilmektedir. Fiyatlar birbirine çok yakındır. 1909 senesinin sonu itibariyle bir ton buğdayın fiyatı; yerli buğdayda 220,25 mark, Rus kış buğdayında 240,50-240,75 mark, Romanya buğdayında 240,25-240,50 mark, Amerika kış buğdayında 230,50-230,75 mark ve Kansas buğdayında 240,50 mark idi. Bunun yanı sıra her bir ton yerli çavdar 180,25 marka, bira fabrikalarına mahsus yerli arpa 200,50-210,50 marka, yerli yulaf 160,50-170,50 marka, Rus yulafı 180,25-180,75 marka ve mısır 170,50-170,75 marka satılmaktaydı.[32] Ayrıca yerine göre tatlı şarap fiyatları da 34 ile 70 mark aralığında bulunmaktaydı.

Manhaym Şehbenderi de tıpkı Hamburg Şehbenderi gibi üzüm hakkında uyarıda bulunmaktadır. 1905 senesinden itibaren herhangi bir gümrük resmi anlaşmasına tabi olmayan kuru üzümün 100 kilosu için gümrük resmi 8 marktan 24 marka çıkarılmıştı. Bu değişiklik, daha önce de söylediğimiz gibi üzüm ticaretinde olumsuz gelişmelere neden olmuştur. 1905 senesinde Osmanlı Devleti'nin Asya bölgesinden 235.594 düzine paket kuru üzüm ithal edilmişken, 1908 senesinde bu rakam sadece 22.259 düzine paket idi. Bu kalemden elde edilen gümrük resmi ise aynı senelerde 1.884.752 marktan 534.216 marka gerilemişti.

VI. BREM ŞEHBENDERLİĞİ

Brem Şehbenderliği'ne ait incelediğimiz üç adet rapor, istatistiki açıdan çok zengin bilgiler içermektedir.[33] Özellikle bu raporların iki tanesi tablolar açısından çok zengindir ve gerek ticareti yapılan ürünler hakkında gerekse bu ticaret işleminin her safhasında yer alan unsurlar hakkında sayısal bilgiler sunmaktadırlar. İncelediğimiz raporların tümü F.W. Reinhold Elfeld tarafından kaleme alınmıştır. Raporların ilki 1911

[32] Aylara göre ürün fiyatları için bakınız Ek 5.
[33] Ticaret Layihaları, "Brem Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.3; "Brem Fahri Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914/1915, s.13; "Brem Fahri Baş Şehbenderliği Raporu", C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s.3.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

senesinde gönderilmiştir ve özellikle 1908-1910 dönemi hakkında bilgi vermektedir. Diğer raporlar ile birlikte Almanya'nın belki de en önemli liman şehri olan Brem şehri hakkında 1914 yılına kadarki sürece dair ayrıntılı bilgi sahibi oluyoruz.

Şehbenderlik raporlarında yer alan ticari bilgiler bazen toplam olarak verilirken bazen de bölgelere ait olarak sunulmaktadır. Daha önce de söylediğimiz gibi bölgeler dört ana başlık altında sıralanmıştır. Bu bölgeler Asya-i Osmanî olarak belirtilen Anadolu, Avrupa-i Osmanî olarak belirtilen Rumeli ile Arabistan ve Trablus'tur.

Osmanlı Devleti'nden Brem'e yapılan ihracat 1908 senesinde 2.576.463 mark iken 1909 senesinde 3.353.066 marka ulaşmıştır. Bunun büyük kısmı Anadolu ve Rumeli'dendir.

Brem şehrine Rumeli'den yapılan ticaretin 1906 yılından itibaren gelişme gösterdiği söylenmektedir. Bu gelişme kendini 1909 senesinde zirve nokta olarak göstermiş ve Rumeli'den Brem'e yapılan ihracat 1.183.756 mark seviyesine ulaşmıştır. 1910 senesindeki ticaret ise neredeyse yarı yarıya düşerek çok büyük bir gerileme göstermiştir.[34] Bu gerileme 1913 senesine kadar devam etmiştir.

Rumeli'den yapılan ihracatta kıymet bakımından en büyük kalem ham tütün olmuştur. 1908-1910 döneminde ham tütün kalemi, Rumeli'den yapılan toplam ihracatın sırasıyla % 45'ini, %63'ünü ve % 35'ini oluşturmuştur. İkinci en büyük kalemler ise senelere göre değişiklik göstermiştir. 1908'de ham kürk-arpa ikilisi ikinci en büyük ihracat kalemi olurken, 1909'da gülyağı ikinci en büyük ihracat kalemi olmuştur. 1910 yılında ise gülyağı birinci, ham tütün ikinci olarak birbirine çok yakın miktarlarda ihraç edilmiştir.

Alman tütünlerinin gümrük resminin artacağı ihtimali üzerine 1908-1909 ham tütün ithalatı Almanya'da önem kaybetmiştir. 1910 senesinde Almanya'da yüksek tarifeler uygulanmaya başlanmış ve böylece Almanya'nın tütün ithalat miktarı çok yüksek derecede gerilemiştir. Rumeli'den Brem'e yapılan ihracatta tütünün miktarı 1910 senesinde, 1909 senesine göre %293 gerileyerek 747.524 marktan 219.129 marka düşmüştür.

[34] Bakınız Ek 6. (Tablolarda yer alan bazı ufak rakamsal farklılıklar şehbenderlerin ticaret raporlarından kaynaklanmaktadır ve bilinçli olarak orijinal değerlerinde bırakılmıştırlar.)

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

1908-1910 döneminde koyun, keçi, dana derilerinin ihracatı da çok büyük bir gerileme göstermiştir. 1908 senesinde 60.902 kilogram deri 120.586 marka Brem'e gönderilirken 1910 senesine gelindiğinde sadece 6.450 kilogram deri 10.772 marka Brem'e gönderilmiştir. 1908'den 1910'a dek Rumeli'den yapılan ihracatta artış gösteren tek kalem gül yağı olmuştur. Gül yağı ürünü hakkında Laypzig Şehbenderliği bölümünde ayrıntılı bilgi vermiştik.

1908-1910 dönemi için diğer bölgelere göz attığımızda Anadolu'dan yapılan ihracatta en önemli kalemin kuru üzüm olduğunu görmekteyiz. Şarap, zımpara ve yine tütün diğer önemli kalemlerdir. Anadolu'dan Brem'e yapılan ihracat bütün bölgelerin önünde yer almaktadır. 1908 senesinden 1910 senesine kadar geçen sürede bu miktarda da azalma görülmektedir. 1908 senesinde 1.353.313 mark olan miktar 1909'da 1.259.078 mark ve 1910 senesinde ise 1.021.600 mark seviyesine gerilemiştir.

Arabistan'dan yapılan ihracatta ise kahve ve hayvan derileri en önemli ürünlerdir. Arabistan'dan Brem'e yapılan ihracatta bu iki ürünün ihracat miktarı, toplam ihracatın ortalama % 84'ünü oluşturmaktadır. Arabistan'dan yapılan ihracat 1909 senesinde 1908 senesine nazaran artarak 346.752 marktan 904.792 mark seviyesine yükselmiş, 1910 senesinde ise azalarak 557.163 mark seviyesine gerilemiştir.

Trablus'dan yapılan ihracat pek göze batmamaktadır. 1909 senesinde 5.440 mark olan ihracat miktarı 1910 senesinde 80.620 mark seviyesine yükselmiştir.

Osmanlı Devleti'ne Brem şehri limanlarından yapılan ithalata baktığımızda, daha zengin bir tabloyla karşılaşmaktayız. Hem ürün çeşitliliği hem ticaret miktarı, yapılan ihracata nispeten daha fazladır. Aslında 1908 senesinde ithalat ve ihracatın toplam miktarı hemen hemen eşittir. Ancak 1909 senesinden itibaren Osmanlı Devleti'ne Brem'den yapılan ithalat çok büyük miktarda artmıştır. 1908 senesinde 2.539.567 mark olan ithalat, 1909 senesinde 9.339.017 marka ulaşmış ve 1910 senesinde de artışını sürdürerek 9.678.191 mark seviyesine yükselmiştir. 1908-1910 döneminde ithalatın toplam miktarındaki bu artış, Rumeli'ye yapılan ithalattaki muazzam artıştan kaynaklanmıştır.

Rumeli'ye Brem'den yapılan ithalat miktarı 1908 senesinde 949.444 mark iken, 1909 senesinde 8.033.634 mark ve 1910 senesinde de 8.161.271 mark seviyesine ulaşmıştır. İthalatın bir sene içerisinde böyle hızlı bir artış göstererek sekiz

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

katına çıkmasına sebep olan şey ise Osmanlı ordusu için Almanya'dan satın alınan askeri malzemelerdir. 1909 senesinde Almanya'dan baruttan üretilmiş yanıcı özelliğe sahip ürünler yüksek miktarlarda ithal edilmeye başlanmıştır. 1909 senesinde 6.223.763 marklık, 1910 senesinde ise 5.621.873 marklık askeri malzeme satın alınmıştır. Bu rakamlar sırasıyla Rumeli'den yapılan toplam ithalatın %75'ini ve %69'unu oluşturmuştur. 1910 senesinde askeri malzemeler ithalatındaki azalmaya karşılık toplam ithalat miktarındaki artış ise çelikten üretilmiş çeşitli ürünler diye tarif edilen kalemden kaynaklanmaktadır. Bu kalemde 1909 senesinde 49.346 marklık bir hareket gözükürken, 1910 senesinde 954.494 marklık bir ticari hareket gözükmektedir. Bu sanayi ürünleri haricinde Brem'den Rumeli'ye yapılan ithalatta en büyük payı aslında tekstil ürünleri almaktadır. Pamuktan ve kauçuktan imal edilen ürünler, yukarıda saydığımız ürünlerden sonra Almanya'dan satın alınan ürünlerin başında gelmektedirler.

Brem'den Anadolu'ya yapılan ithalat ortalama 1.450.000 mark seviyesinde seyretmiştir. Anadolu'ya yapılan ithalatta da en büyük pay sanayi ürünlerinin olmuştur. 1908 senesinde "muhtelif makineler" diye tabir edilen kalem 947.001 mark ile Anadolu'ya Brem'den yapılan toplam ithalatın %60'ını oluşturmuştur. 1909 senesinde ise birinciliği; %40'lık pay ile "aletler, arabalar" kalemi, 1910 senesinde ise % 39'luk pay ile Alman demiri almıştır. Her sene farklı bir ürünün birinciliği alması sayılan ürünlerin ticaretinin her sene çok büyük değişiklik göstermesinden kaynaklanmaktadır. 1908 senesinde 947.001 marklık çeşitli makineler ithal edilmiş, 1909 senesinde bu rakam 16.707 mark seviyesine düşmüştür. Yine 1909'da 503.252 marklık alet, araba ithalatı 1910 senesinde yerini bu ürünün 22.910 marklık ticaretine bırakmıştır. Alman demiri ithalatı ise 1909 senesinde 52.107 mark iken 1910 senesinde 590.778 mark seviyesine çıkmıştır. Ayrıca yine 1910 senesinde 109.530 marklık Alman demir ürünleri ithal edilmiştir. Bu sanayi ürünleri haricinde en büyük kalem ise yine pamuklu dokumalardır.

1908-1910 döneminde Brem'den Arabistan'a yapılan ithalatın toplamı ortalama 16.000 mark, Trablus'a yapılan ithalatın toplamı ise ortalama 3.500 mark seviyesinde kalmıştır.

1911 senesine gelindiğinde artan ticaret hacminin de bir getirisi olarak, yurtdışında araştırmalar yapmak için Osmanlı'dan hareket eden 'Osmanlı Tüccar Heyeti', Brem'e de uğramıştır. Brem'de gerek hükümet tarafından gerekse senato tarafından çok iyi karşılanmıştırlar.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Osmanlı ile Brem arasındaki ticaret doğal olarak gemilerle yapılmaktaydı. Vapurların Brem'e gidip gelirken uğradıkları iskeleler; Marsilya, Cenevre, Napoli, Katana, Pire, İzmir, Dersaadet, Batum ve Hocabey'de bulunmaktaydı.

1910 senesinde olduğu gibi 1911 senesinde de ortaya çıkan kolera salgını deniz sefer sayılarını büyük miktarda azaltmıştı. Bir de İtalya muharebesi bu olumsuz etkiyi daha da artmıştı. Bu sebeplerden dolayı sözkonusu dönemde bütün limanlarda karantina tedbirleri uygulanmaya başlanmıştır. Bu da özellikle doğuya doğru yapılan seferleri daha da yapılamaz hale getirmekteydi.[35]

Dolayısıyla 1911 senesinde Brem ile Osmanlı Devleti arasındaki ticaret hacminde bir küçülme göze çarpmaktadır. Kısaca değinecek olursak Osmanlı'dan Brem'e yapılan ihracat miktarı, 1910 senesinde 2.291.361 mark olan seviyesinden %16 düzeyinde gerileyerek 1.915.490 seviyesine inmiştir. Brem'den Osmanlı Devleti'ne yapılan ithalat miktarı ise 9.678.191 mark düzeyinden 8.574.828 mark seviyesine gerilemiştir.

1912-1913 yıllarına gelindiğinde ise Brem'e yapılan ihracatın giderek iyileştiği gözlenmektedir. 1912 senesinde 1911 senesine nazaran % 25 artışla 2.405.960 marka yükselen ihracat, 1913 yılında ise artışını sürdürerek 2.656.786 mark seviyesine ulaşmıştır. Bu ihracatın % 99'una yakın kısmı deniz yoluyla Brem'e ulaşmıştır.

Brem'e yapılan ihracatta bölgesel olarak ilk sırayı yine Anadolu almaktadır. 1912 senesinde Arabistan bölgesinden yapılan ihracat Rumeli'den yapılan ihracatı geride bırakmıştır. Hatta ihracat miktarı açısından Arabistan bölgesi ilk defa Rumeli bölgesinin iki katından fazla miktara ulaşmıştır.[36] 1913 senesinde ise Rumeli'den yapılan ihracatın Arabistan'ı tekrardan geçtiği gözlenmiştir.

Anadolu'dan yapılan ihracatta ilk sırayı 522.417 mark ile kuru üzüm almaktadır. İkinci sıra 268.493 marklık ticaret hacmiyle şarap kalemi olmuştur. Üçüncü sıra ise 133.438 mark ile ham tütüne aittir. Bu üç ürün 1913 senesi için de ilk üç sırayı küçük farklarla paylaşmışlardır.[37]

[35] 1912-1913 yıllarındaki gemi seferleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız Ek 7.
[36] Bakınız Ek 8.
[37] Bakınız Ek 9.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Brem'den Osmanlı Devleti'ne yapılan ithalatta 1913 yılına kadar bir azalma meydana gelmiş, 1913 senesinde ise 1912 senesine göre artış gözlenmiştir. Daha önce zikrettiğimiz 1910 senesinde 9.678.191 mark olan ithalat miktarı, 1911 senesinde 8.574.828 marka, 1912 senesinde ise bir önceki seneye göre %52'lik azalma ile 4.162.064 mark seviyesine gerilemişti. 1913 senesinde ise artarak 7.875.470 mark seviyesine yükselmiştir.

Brem'den yapılan ithalatta bölgesel olarak en önemli pay Rumeli'ye aittir. 1911-1913 döneminde Rumeli'nin toplam ithalattaki payı ortalama %80'dir. Anadolu bölgesi ise ikinci sıradadır. Arabistan ve Trablus bölgeleri ise yine daha küçük paylara sahip bölgeler durumundadırlar.

1912 senesinde Rumeli'ye Brem'den gönderilen ürünlere baktığımızda en önemli pay 'Almanya'da üretilen çeşitli madeni ürünler' kalemine aittir. Pamuk ürünü iki ayrı kalem halinde listelenmiştir. Bunun nedeni pamuğun nerede üretildiği hususunun ayrıca belirtilmek istenmesidir. Almanya menşeli olmayan pamuğun ithalat miktarı 479.969 mark, Alman pamuğunun miktarı ise 412.071 mark düzeyindedir. Toplam pamuk ithalatı miktarı yaklaşık olarak 900.000 mark düzeyindedir.

1913 senesinde ise genelde pek öne çıkmayan bir kalem dikkat çekmektedir. Hatta bu ürün 1913 ithalatının 1912 senesine göre artmasını tek başına açıklamaktadır. 'Yanıcı ve patlayıcı türünden ürünler, kartuşlar ve kapsüller' kalemi, 1913 senesinde tek başına 4.005.000 marklık ticaret hacmine sahiptir. Bundan sonra en önemli paylar 1912 yılına benzer olarak çeşitli çelik ürünleriyle pamuklu ürünler olarak kayda geçmiştir.[38]

Sözünü ettiğimiz rakamlar çerçevesinde Rumeli ve Anadolu'dan Brem'e yapılan ihracatın 1908 ile 1915 arasındaki sekiz senelik döneminde nasıl bir seyir izlediğini rahatlıkla görebilmekteyiz.

[38] 1912-1913 senelerinde diğer bölgelerdeki ticaretin ayrıntılı ürün listesi için bakınız Ek 8 ve Ek 9.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Tablo 7

1908-1915 Döneminde Rumeli ve Anadolu'dan Brem'e Yapılan İhracat (Mark)

Sene	Rumeli'den Brem'e	Anadolu'dan Brem'e
1908	924.575	1.353.313
1909	1.183.756	1.259.078
1910	631.978	1.021.600
1911	576.175	1.016.897
1912	316.700	1.385.830
1913	542.101	1.548.217
1914	700.000	1.500.000
1915	1.300.000	740.000*

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Brem Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.3; "Brem Fahri Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914/1915, s.13; "Brem Fahri Baş Şehbenderliği Raporu", C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s.3.

*Daha önceki senelere göre bu rakamlar arasındaki görülen büyük farkın, savaş sebebiyle nakliye yolunun değişmesinden kaynaklandığı ve bundan dolayı Rumeli'den yapıldığı gözüken ihracatın gerçekte Anadolu'dan yapıldığı düşünülmektedir.

Osmanlı Devleti ile Brem arasındaki sözkonusu tarihlerde vukubulan ticaret hakkında yukarıda da belirtildiği üzere ayrıntılı bilgi sahibi olabilmekteyiz. Genel olarak şehbenderliklerin hepsini incelediğimizde de Almanya'nın bütünü hakkında genel bir kanı sahibi olunabilmektedir. Osmanlı şehbenderliklerinin en önemli kuruluş amacı olan uluslar arası ticaretin geliştirilmesi, Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) dönemi boyunca da şehbenderlik görevlilerinin uğraş alanlarından biri olmuştur. Bu çerçevede savaş yıllarında da gönderilmeye devam edilen ticaret raporlarından Almanya'ya yapılan ihracatın geliştirilmesi hususunda çok önemli noktaları açığa çıkarabilmekteyiz.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Çalışmamızın kapsadığı dönemde, Osmanlı Devleti'nden Almanya'ya yapılacak ihracatta başarılı sonuçlar elde edilebilmesi için yapılması gerekenler noktasında raporlarda yer alan bilgilere göre aşağıdaki hususları dikkate almak gerekmektedir.

1- Almanya'nın yabancı mallara ihtiyacı:

Birinci Dünya Savaşı da ispat etmiştir ki sözkonusu dönemde Almanya, ihtiyaç duyduğu malları dost devletlerden tedarik etme gayretindedir. Başlıca ihtiyaç duyduğu ürünleri iki başlık altında toplayabiliriz. Bunlardan biri bakır, krom, petrol gibi ürünleri kapsayan maden çeşitleri; diğeri ise pamuk, pamuk tohumu gibi çok sayıda ürünü kapsayan tarımsal ürünlerdir.

2- Sözkonusu malların Osmanlı Devleti'nde üretimi:

Türkiye, Almanya'nın ihtiyaç duyduğu bu ürünlerin ticaret amaçlı üretimiyle sözkonusu döneme kadar çok az ilgilenmiştir. Bundan sonra bu ürünlerin ihracat amaçlı üretimine önem verilmesi gerekmektedir. Bunun için;

a) Hammadde üretimine önem verilerek ziraat erbabıyla ilgili gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Ziraat bankasıyla irtibatlı bir şekilde köylere varıncaya kadar borç sandıkları ve işletmeleri tesis edilmeli, ihtiyaç sahiplerine kredi verilmelidir. Köylü ne kadar ucuza ve ne kadar kolaylıkla para bulursa, üretimin de o nispette artması muhtemeldir.

b) Vilayetlerde ziraat şirketleri oluşturulmalıdır. Bu şirketler arazi ıslahı, su kanalları ile ilgili çalışmalarda bulunmalıdır. Ayrıca Irak vilayeti gibi yerlerde Türk unsurlara ziraat ile ilgili dersler verilmeli ve gençler bu konuda yetiştirilmelidir. Büyük çiftlik sahipleri de bu program çerçevesinde değerlendirilmeli ve zirai bilgilerinin, uzmanlık derecesinde olması istenen kişiler Avrupa'ya gönderilmelidir.

c) Osmanlı Devleti'nin her tarafında o civardaki arazinin ne gibi ürünlere elverişli olduğunu, ne cins hayvan beslemenin etkin ve verimli olduğunu araştırıp tespit edecek merkezler kurulmalıdır. Bu hususlarda tutulacak istatistiklerin de büyük yarar sağlayacağı açıktır.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

d) İhtiyacı karşılayacak çokça üretim için gerekli zirai makine ve aletleri satacak ve/veya kiraya verecek müesseseler kurulmalıdır. Bunlar bulundukları yerlerdeki arazi yapısına ve benzer konulara o derece hakim olmalıdırlar ki gerektiği taktirde makine dahi imal edebilmelidirler.

e) Ürünler dönemin şartları çerçevesinde kıymetlerine göre sınıflara ayrılmalı ve daha az kıymetli ürünler arazilerdeki yerlerini daha ehemmiyetli olanlara bırakmalıdırlar. Türkiye buna mukabil kendi iç ihtiyacını karşılamayı da ihmal etmemelidir.

f) Nakliye yolları ıslah edilmelidir. Savaş sebebiyle ana hatlar dahi zarar görmüştür. Bu şekilde nakliye pahalıya mal olacağından Almanya, maliyetlerinin artmasından dolayı ürünlere talip olmamaktadır. Dolayısıyla mevcut yollar tamir edilmeli ve düzenlenmelidirler. Ayrıca yeni ulaşım imkanları da seferber edilmelidir.

3- Sözkonusu malların sevk ve satışı için gereken teşkilat:

Almanya'ya ihraç olunabilecek ürünlerin tespiti ve bunların Osmanlı'da üretiminden sonra bunların Almanya'ya sevki ve satışı için gerekenlerin yapılmasına sıra gelmektedir. Bu noktada en evvel üretici ile tüketicinin ortak menfaatleri gereğince hareket etmeleri yani sıkı bir münasebette bulunmaları çok önemlidir. Bu açıdan satış yapılacak önemli ticarethanelere ve yahut da bizzat müşterinin kendisine ürünlerin numuneleri/katalogları gönderilmeli ve gerekli bilgiler layıkıyla sunulmalıdır. Sunulan ürünlerin diğerlerinden cins, kalite yönünden farkı açık bir şekilde anlatılmalı ve Osmanlı tacirlerine ait numunelerin daha üstün olduğu fikri zihinlere yerleştirilmelidir.

Fakat en elzem noktalardan biri Osmanlı Devleti'nde ticaret odaları ile üreticiler arasında sıkı münasebetin var olmasıdır. Hasat zamanlarında ticaret odaları, üreticilerden numuneler alarak depoya göndermelidirler. Bu depoların bir vazifesi de Alman sermayesinin Türkiye'ye akmasını teşvik etmek olacaktır.

Şehbenderlerin düşüncelerine göre hiçbir yer, Brem şehri kadar numune deposu olmaya elverişli değildir. Brem'in Türkiye ile ticari ilişkisi öteden beri iyi olup, 1913'de ithalatı 2,66 milyon mark, ihracatı 7,82 milyon mark düzeyine ulaşmıştır.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Brem'in pamuk piyasası bütün Almanya, Avusturya ve Rusya'nın pamuk ticaretinin merkezi olup, 1913 senesinde 450 milyon marklık ticari harekete sahne olmuştur.

Raporlara göre Brem'de 1910'lu yıllara kadar sermayelerini İngiltere sömürgelerinde değerlendirmiş, artık Türkiye ticaretine yarar da sağlayabilecek derecede faal ve girişimci tüccarlar vardır. Dolayısıyla sözkonusu numune deposu yani bir çeşit tanıtım mağazası için Osmanlı Hükümeti'nin ayrıca bir bütçe ayırmasına gerek yoktur.

Ticaret için komisyoncular ve ticaret vekilleri yüzde birkaç puan pay ile bu hususta (satış vs.) çalıştırılabilecek durumdadır. Fakat toplam tutar ve fiyat konusunda bir teminat istenememektedir. Dolayısıyla bazı hususlarda bu kişilerin insaflarına kalınacak durumlara düşme ihtimali vardır.

Ayrıca faiz masrafları ürünün daha da ziyan olmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla bu hususta Türkiye'den direkt satış elzemdir.

Yün ticaretiyle meşgul olan Alman tüccarı sulh anlaşmasında sonra Türkiye'ye gidemez olmuştur. Zira alacağı 50.000 balya yün ile seyahat masrafını çıkaramaz durumdadır. Sadece seyahat masrafını çıkarmak için 1.000.000 balya yün alması gerekmektedir. Dolayısıyla sözkonusu dönemde "Alman-Şark Ticaret Şirketi" ve "Brem Ticaret Odası" Başkanı olan Mösyö Leuhman'ın bir teklifi vardır:

"Türk üretici şirketleri satacakları yünün %70 nispetindeki kıymetini Brem'den nakden alsınlar ve buna karşılık Brem'deki açık müzayedede ürünlerini birkaç gün sergilemeyi taahhüt etsinler. Ürün Brem'e gelince Alman fabrikatörlerle birlikte İsveç, Felemenk, Danimarka, Avusturya, Amerika ve İngiltere tüccarları da ürünlere talip olacaktırlar."

Bu yolla ürünlerin, meşhur Londra müzayedelerinde olduğu gibi değer kazanması beklenmektedir. Mühim ticarethanelerin "Türk İtibar Şirketi"ne avans vererek müzayedeye katılmaları sağlanabilmektedir. Türkiye'nin bu noktada fiyatları dahi kontrol edebilecek bir konuma gelmesi muhtemeldir. Bütün raporlarda yer alan bilgilerin ışığında şu da söylenilmeden edilemeyecektir ki; sözkonusu dönemde Türk tüccarların Almanya'da çok iyi şöhretleri vardır.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

VII. DANZİG ŞEHBENDERLİĞİ

Danzig Şehbenderliği'ne ait incelediğimiz bir adet rapor, bize Danzig şehrinin 1911 senesindeki ahvalinden bahsetmektedir.[39] Bu rapor Danzig Fahri Baş Şehbenderliği görevlisi Fahri Baş Şehbender A.Zişm tarafından kaleme alınmıştır.

1911 senesinde Almanya'da meydana gelen kuraklığın İmparatorluğun her tarafını olumsuz yönde etkilediği ancak Doğu ve Batı Prusya'nın mahsulatının gayet bereketli olduğu zikredilmektedir.

Almanya ile Türkiye arasındaki ticari ilişkileri inceleyen bir Osmanlı komisyonundan bahsedilmektedir. Bu Osmanlı heyetinin Brem şehrini ziyaret ettiğini daha önce belirtmiştik. Bu komisyon heyetinin yapmış olduğu ziyaretler çok olumlu izler bırakmıştır. Osmanlı tüccarlarının sık sık Almanya'yı ziyaret etmesinin, numuneler taşıyan memurlar göndermesinin iyi olacağı şahsi bir görüş olarak şehbender tarafından sunulmaktadır. Tabiatıyla bunun için de Alman lisanının bilinmesi gerekmektedir. Ayrıca Osmanlı ile İtalya arasındaki savaşın gidişatı da Almanya'da memnuniyetle izlenmektedir.

Osmanlı'dan Danzig'e yapılan ihracatta dikkati çeken unsurlara gelince daha çok fiyatla ilgili mevzularla karşılaşmaktayız. Osmanlı halılarının satışı çok az da olsa önceki seneye göre artmıştır. Ancak fiyat sebebiyle ve ahalinin durumu da göz önüne alındığında bu halı satışlarının daima sınırlı kalacağı belli olmaktadır. Osmanlı tüccarları bu halıları doğrudan doğruya Berlin'deki büyük ithalatçı şirketlere sattıklarından sözkonusu satışlar hakkında Danzig'de görevli bulunanların herhangi bir istatistiki bilgi tutması mümkün olmamıştır.

İncir ve kuşyemi gibi ürünler Danzig'e Hamburg yoluyla gelmekte, gümrük resmi de Hamburg'da alınmaktadır. Dolayısıyla bu konuda da herhangi bir istatistiki bilgi bulunamamıştır.

Bölgede, Osmanlı tütünlerinin satışı seneden seneye artmaktadır. Danzig'deki sigara fabrikaları Osmanlı tütünlerini, satış merkezi olan Dresd şehrinden tedarik etmektedirler. Dolayısıyla bu konuda da Danzig'de herhangi bir istatistiki bilgi yoktur.

[39] Ticaret Layihaları, "Danzig Fahri Baş Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.41.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Sözkonusu dönemde Osmanlı mısır buğdayının fiyatı, Romanya mısırlarına göre pahalıdır. Dolayısıyla aynı halı satışlarında olduğu gibi bu ürünün de satışı sınırlı miktarda kalmaktadır.

Danzig'den Osmanlı Devleti'ne yapılan ithalat ise ihracattan da fena vaziyettedir. Batı Prusya zirai bir memlekettir. Ancak sanayi alanında çok emek sarf etmiştir. Buna rağmen gelişim pek az olmuştur. Osmanlı'ya yaptığı ihracatın da çok değersiz miktarda olması bu sebepledir. Doğu Prusya'dan ise sadece cüzi miktarda elektrik ürünlerinin Osmanlı'ya ithalatı sözkonusudur.

VIII. NURMBERG ŞEHBENDERLİĞİ

Nurmberg şehbenderliğine ait incelediğimiz iki rapordaki bilgilere dayanarak ticarete konu olan en önemli birkaç ürün hakkında malumat sunmaya çalışacağız.[40] İncelediğimiz bu raporlar; raporlardan birinde Nurmberg Fahri Şehbenderliği diğerinde ise Nurmberg Fahri Baş Şehbenderliği unvanlarını taşıyan şehbenderliğin, sırasıyla fahri şehbender ve fahri baş şehbender görevlerini taşıyan Siegfried Bach isimli sorumlusu tarafından kaleme alınmıştır.

Bu şahıs raporlarında ticarete konu olan ürünler hakkında bazı bilgiler sunmaktadır. İki rapordan derlediğimiz ve aşağıda sunacağımız bilgiler, bize dönemin ticaret ilişkilerinde tüccarların ve tüketicilerin nelere dikkat ettiği hakkında bir ipucu verecektir.

1912-1914 yıllarındaki durum hakkında elde ettiğimiz verilere göre kuru yemiş, yumurta, yünlüler ve tütün en önem verilen ürünlerdir.

İzmir'deki kuru üzüm ve çekirdeksiz kuru üzüm tüccarlarının, öncelikle dersaadetle irtibatlı olarak harekete geçmeleri istenmektedir. Ayrıca 1914 senesinde Osmanlı'dan Bavyera'ya 517 ton kuru üzüm ve 'korant' üzümünün ihraç edildiği belirtilmektedir.

Deniz yoluyla Osmanlı'dan Almanya'ya ihracı yapılan yumurtanın 5-6 hafta yollarda kaldığı, bu yüzden 1/3'ünün hatta yarısının hiçbir işe yaramadığı

[40] Ticaret Layihaları, "Nurmberg Fahri Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.44; "Nurmberg Fahri Baş Şehbenderliği Raporu", C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s.54.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

söylenmektedir. Bu yüzden ithalatla uğraşan Alman tüccarların Bulgaristan ve İtalya'dan gelen yumurtaları tercih ettikleri vurgulanmaktadır. Osmanlı'dan ihraç edilen yumurtanın tren ile nakil edilmesinin daha uygun olacağı anlatıldıktan sonra Osmanlı tüccarları, Almanya'daki şehbenderliklere adreslerini bildirmeleri konusunda uyarılmaktadır. Rakamsal olarak baktığımızda da 1913 senesinde Almanya'nın yapmış olduğu 194,1 milyon marklık yumurta ithalatından Türkiye'nin aldığı payın sadece 1,2 milyon marklık kısım olduğu gözükmektedir.

1913 senesinde Alman Hükümeti, diğer ülkelerden 413 milyon mark kıymetinde koyun yünü almıştır. Bu ticaretten yararlanmak isteyen Türkiye'deki koyun sahiplerinin; koyunların cinsine, genç olmalarına ve de hastalıklı olmamalarına azami surette dikkat etmeleri gerekmektedir.

Tütünün ise 1914 yılındaki Türkiye'den Bavyera'ya yapılan ihracat miktarı 817.400 kilo yapraktan ibarettir. Bavyera'da bir Osmanlı fabrikasının tesis edilmesi fikri, adı geçen şehbenderin aklını kurcalayan bir husus olmuştur. Çünkü benzer fabrika tesisini Avusturyalı ekipler hayat geçirmiştir. Aynı onların yaptığı gibi Osmanlılar tarafından da Bavyera'da bir sigara fabrikası kurulmasının olumlu sonuçlar doğuracağı ifade edilmiştir. Çünkü hazır sigara satışı bu şekilde mümkün olacaktır. Aksi halde 1914 senesinde olduğu gibi Osmanlı'dan Bavyera'ya ancak 100 kilo hazır sigara ihraç edilmesinin ötesine geçilmesi pek mümkün olmayacaktır.

Sözkonusu dönemde ham ipek piyasası ise Lyon, Zürih ve Milan'da bulunan Avrupalı tüccarların elindedir. Bunlarla irtibat kurmadan Osmanlı'dan direkt ihracat yapılması zor görünmektedir.

İran ve Şark halılarının Almanya'ya ihracatı seneden seneye artmaktadır. Ancak Alman halı fabrikatörleri, Osmanlı halıları üzerine ağır bir gümrük resmi koymaları için Alman Hükümeti'ne baskı yapmaktadırlar. İran iplik düğümleme tekniği Osmanlı halılarına göre daha ileri olduğundan Osmanlı halıları, İran halılarına göre daha az rağbet görmektedirler. Osmanlı halıları bir de ağırlık olarak diğer ülkelerin halılarına nispeten ağır geldiğinden kilogram başına alınan 1.50 frank gümrük resmi, fiyatları çok yükseltmektedir. Bu da Osmanlı halılarının satışı konusunda, tıpkı Danzig şehrinde olduğu gibi olumsuz sonuçlara yol açmaktadır.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kürk, kuzu ve keçi derisi ürünlerinin sözkonusu bölgeye Osmanlı'dan yapılan ihracatı 1912 senesinde 4,4 milyon mark kıymetindedir.

Yine Osmanlı'dan Almanya'ya 1913 senesinde yapılan pamuk ihracatı ancak 2,1 milyon mark kıymetindedir. 1914 senesinde Bavyera sınırlarından içeri giren Osmanlı pamuğu ağırlık olarak 465,5 ton miktarındadır.

Nurmberg Fahri Şehbenderi Siegfried Bach, raporunu bitirirken Osmanlı'dan Bavyera'ya ihracatı yapılacak ürünlerin numunelerinin Almanya'ya gönderilmesi hususunda uyarıda bulunmayı da ihmal etmemiştir.

IX. OSMANLI DEVLETİ'NİN ALMANYA İLE MUHACERET İLİŞKİLERİ

Osmanlı Devleti'nin zaman içerisinde yurtdışına göç eden vatandaşları da olmuştur. Bu göç çok doğal bir davranıştır. Çeşitli sebeplerle vukubulan bu göçlerin bilgileri yurtdışındaki şehbenderlikler tarafından kayıt altına alınmaktaydı. Kimi zaman öğrencilik sebebiyle kimi zaman da ticaret amaçlı olan bu göçlerin asıl ulaştıkları ülkeler de çeşitlilik arz etmektedir. Bu konu ayrı bir çalışma mevzusu olduğundan ayrı bir başlık altında çok ayrıntılı bir şekilde incelemek istemedik. Bu sebeple fazla ayrıntıya girmeden sadece şehbenderlik raporlarında rastladığımız istatistiki bilgileri, muhtemel bir yarar sağlayabileceği düşüncesiyle tablo haline getirerek sunuyoruz. Aşağıda yer alan bilgiler Brem Şehbenderliği kayıtlarından çıkarılmıştır. Şehbenderlik, bu bilgileri Brem'e giriş yapan gemilerde bulunan göçmenleri göz önüne alarak derlemiştir. Bu bilgilere göre 1908-1913 döneminde Brem limanına giriş yapan gemilerde göç etmek amacıyla yaklaşık olarak 4600 Osmanlı vatandaşı bulunmaktadır.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Tablo 8

1908-1913 Döneminde Rumeli'den Gerçekleşen Göç

Göç Edilen Yer	1908	1909	1910	1911	1912	1913
Amerika	143	734	1223	856	974	103
Kanada	-	11	19	29	94	5
Britanya Adaları-İngiltere	-	-	4	-	-	7
La Plata (Buenos Aires/Arjantin)	37	97	77	8	188	4
Toplam	**180**	**842**	**1323**	**893**	**1256**	**119**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Brem Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.5; "Brem Fahri Baş Şehbenderliği Raporu", C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s.45.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Üçüncü Bölüm

OSMANLI DEVLETİ ile İTALYA ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER

Çalışmamızda ikinci ülke olarak İtalya'dan bahsedeceğiz. İtalya, uluslar arası ticarette çok önemli bir yere sahiptir. Sahip olduğu limanlar ve Cenova, Venedik gibi çok sayıdaki tarihi geçmişe sahip ticaret merkezleriyle dünya ticaretinin akışında en önemli uğrak yerlerinden biri olmuştur. Çalışmamızın kapsadığı sözkonusu dönemde de bu hareketliliğe paralel olarak İtalyan topraklarında Osmanlı Devleti'nin 40'a yakın şehbenderlik tesis ettiğini görmekteyiz. Bu şehbenderliklerin büyük kısmı fahri şehbenderlik statüsündedir ve daha önce de söylediğimiz gibi gayrimüslim şehbenderlerin görev yaptığı yerlerdir. Biz çalışmamızda İtalya'ya ait beş farklı şehbenderliğe ait yedi rapor üstünde duracağız.

I. CENOVA ŞEHBENDERLİĞİ

Elimizde "Ticaret Layihaları" dergisinden elde ettiğimiz Cenova Şehbenderliği'ne ait iki adet rapor vardır[41]. Bu iki raporun da kaleme alındığı şehbenderhane, "Cenova Şehbenderliği" unvanlıdır. İlk rapor Cenova Limanı'nın 1910 yılındaki ticari hareketliliği ve Cenova şehri hakkında bilgi vermektedir. Bu rapor Cenova Şehbenderi sıfatıyla Hayrullah Bey tarafından kaleme alınmıştır. İkinci rapor ise yine Cenova Şehbenderi sıfatıyla Ferid Bey tarafından kaleme alınan ve Cenova ile Osmanlı Devleti arasındaki ticarete konu olan birkaç ürün hakkında 1913 senesindeki durumu anlatan rapordur.

[41] Ticaret Layihaları, "Cenova Şehbenderliği Raporu", C.5, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.84; "Cenova Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.114.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İncelemelerimiz sonucunda 1910 yılına gelindiğinde yaklaşık 10 seneden beri daha bir önem kazanan Cenova limanıyla karşılaşmaktayız. Öyle ki; Cenova limanı, gerek gemi seferleri gerekse genel ticaret işlemleri açısından 1910 yılına gelindiğinde Marsilya limanı ile rekabet edebilir duruma ulaşmıştır. Bu ise Marsilya limanının giderek önemini yitirmesine sebep olmaktadır.

Raporlara göre Cenova limanının bu denli önem kazanmasının altında birçok sebep yatmaktadır. Çalışmamız gereği bu tür konuların ayrıntısına girmesek de, ticareti olumlu yönde etkileyen hususları içerdiğinden dolayı sözkonusu sebepler hakkında kısaca bilgi vermek gerekmektedir.

1 – Bu limanın bir muhtariyet idaresine sahip olmasıdır. Hükümet bu limanın idaresini; Ligurya, Lombardiya ve Piyemonte eyaletlerinin ticaret odalarının delegelerinden ve şimendifer idaresinin bazı memurlarından, belediye başkanlarından ve diğer birkaç devlet memurundan müteşekkil olan ve hükümet tarafından tayin olunan bir reisin başkanlığında toplanan bir muhtariyet cemiyetine havale etmiştir. Bu cemiyet, liman aidatını toplar ve hükümetten de her beş milyon tonilatoluk işlem için bir milyon frank alır. Beş milyon tonilatoyu aşan her 50.000 tonilatodan da ayrıca 10.000 frank alır. Buna rağmen hükümetin bu cemiyete vermeyi sözleştiği miktarın, toplamda iki milyon frankı aşması da şartlardan biridir. Bu cemiyet bu gelir ve sahip olduğu yetki ile limandaki ticarete yarar sağlayacak gereken her şeyi yapmaya çalışmaktadır. Kuruluşundan 1910 yılına kadar yaptığı işlerle Cenova'nın genel ticaret hayatını ihya ettiği saklanamaz bir gerçektir.

2 – Alplerin bir kolu olan ve Ligurya'da Alplerden ayrılan Apenin Dağları'nda 1910 yılına kadar gelinen süreçte katarlar ve buharlı lokomotifler çalışıyordu. 1910 yılında da halen bu yöntemle ulaşımın sağlanmasına devam edilmekteydi. Ancak yine bu süreç içerisinde bu araçların bir kısmının yerini, elektrik kuvvetine dayalı araçların alması ve mevcut trenlerin de elektrikle çalıştırılması ticari açıdan çok faydalı olmuştur. Çünkü bu yeniliklerle trafiğin hızlandırılması sağlanmış ve trenlerin sefer sayılarında artış mümkün olmuştur.

3 – Üçüncü olarak da Cenova'nın coğrafi konumunun, Cenova limanının önem kazanmasındaki etkisine değineceğiz. Cenova şehrinin Güney Almanya, İsviçre ve Kuzey İtalya'nın en gelişmiş bölgelerinin dünyaya açılan çıkış limanına yani Cenova limanına sahip olmasıdır.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Bu sebeplerden başka bu limana en çok önem verdiren şey ise İtalya'nın Güney Amerika'ya olan ihracatıdır. İtalya, büyük miktardaki gemi ticaretiyle Brezilya, Arjantin ve diğer yerlerde kendi ürünlerinin ticaretini kökleştirmeyi başarabilmiş bir ülkedir. Cenova, 1910 senesinde bu ülkeler haricinde Avrupa kıtasındaki diğer ülkelerle de ticari ilişkilerini sürdürmeye gayret etmektedir.

Tablo 9

1910 Senesinde Cenova'nın Diğer Devletlerle Olan Genel Ticareti (Kental)

Devletler	İthalatı	İhracatı
İngiltere	27.753.943	261.608
Almanya	12.439.920	154.349
Rusya	4.091.970	18.808
Fransa	643.422	93.704
İspanya	498.451	20.973
Türkiye	339.033	130.255
Avusturya	205.503	12.717
Belçika	294.563	62.217
Danimarka	32.566	6.552
Felemenk	231.606	22.769
Romanya	471.779	12.860
Yunanistan	63.418	7.618
Norveç	110.338	1.900
Portekiz	47.904	11.074
İsveç	57.453	1.249
İsviçre	4.666	146
Bulgaristan	127	5.869
Sırbistan	36.654	6

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Cenova Şehbenderliği Raporu", C.5, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.85-86

Cenova Gümrüğü İstatistik Kalemi, ihracat ve ithalatı kendi içinde birkaç kısma ayırmıştır. Sözkonusu kalemin kayıtlarına göre Cenova'ya yapılan ithalat üç kısma ayrılmaktadır.

1- Asıl İthalat: İtalya sınırları içerisinde tüketilen ürünlerden oluşur.

2- Zamanlı İthalat: Öncelikle ithal edilen, daha sonra memleket içerisindeki fabrikalarda işlenerek tekrardan ihraç edilen ürünlerden oluşur. İlk ithalat esnasında

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

alınan gümrük resmi, eğer ürün belli bir zaman içerisinde işlenerek ihraç edilirse iade olunur.

3- Transit: Deniz yoluyla gelip karadan sevk olunan ürünlerden oluşur.

Bu ayrımı göz önüne alarak baktığımızda Cenova'nın 1910 yılındaki asıl ithalat kısmının 46.987.066 kental, zamanlı ithalatının 858.349 kental ve transit ithalatının ise toplamda 1.836.372 kental büyüklüğünde olduğu görülmektedir. Toplam transit ithalat da 1.295.178 kentallik kısmı memleket dışına sevk edilen kısım, 541.194 kentallik kısmı ise memleket içerisine sevk edilen kısım olarak ikiye ayrılmıştır.

Cenova'nın toplam ithalatının büyük kısmı İngiltere'den getirilen maden kömürüdür ki; İtalya'da maden kömürü hiç yoktur. Toplam ithalatın %9'u diğer madenler, %7'si yiyecekler, hububat, un ve zirai ürünler, %2'si şarap ve zeytinyağlarıdır. %18'i kimyevi ürünler ve ilaçlar, %18'i züccaciye, porselen ve toprak işlemeler, %5'i ise diğer ürünlerden oluşmaktadır.

Bütün bu ürünlerden bazıları Türkiye'de de üretilmektedir. Şehbenderlik tarafından Osmanlı ticaretine fayda sağlamak ve diğer ülkelerle rekabet edebilme imkanını doğurmak maksadıyla hazırlanmış olan, Cenova'ya ithal edilen ürünlerin kökenlerini gösteren tablo ektedir.[42]

Cenova gümrüğünün ilgili bölümünün tasnifine göre Cenova'nın ihracatı da dört başlık altında toplanmaktadır. Buna göre 1910 yılında asıl ihracatlık kısım 3.078.825 kental, transit ihracat 207.544 kental, vapurlara mahsus yiyecek ve içecek kısmı 170.524 kental ve ithalat yoluyla gelip ülkede işlenerek ihracatı yapılan kısım ise 613.100 kental büyüklüklerindedir.

Toplam ihracatın %30'u şarap, likör ve zeytinyağı, %28'i unlar, makarna ve zirai ürünler, %9'u çini işi züccaciye, %8'i kimyevi ürünler ve ilaçlar, %7'si çeşitli madenler, %6'sı pamuk ve pamuklu dokumalar, %3'ü hayvani ürünler, %2'si kağıt ve kitaplar ve kalan % 7'si de diğer çeşitli ürünlerden oluşmaktadır.

1910 yılında Osmanlı Devleti'nin çeşitli kısımlarından Cenova'ya yapılan ihracat 339.033 kental büyüklüğünde olmuştur. Çoğunlukla temel ürünlerden ibaret

[42] Bakınız Ek 10.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

olan bu ihracat ürünleri içerisinde buğday ve zeytinyağının bulunmaması, dönemin Cenova Şehbenderi tarafından utanç verici olarak adlandırılmıştır.

Dönemin şehbenderi Osmanlı Devleti'nde ihraç edilecek derecede çok olan bu iki ürünün İtalyan piyasasında revaç bulmamasının nedenlerini araştırınca, gerek buğday gerekse zeytinyağı üretiminin eski usul üzere yapılmasından dolayı piyasada talep olunan saflığa ve kaliteye sahip olamadıkları gerçeğiyle karşılaşmış ve bu yüzden de satılamadıklarını anlamıştır.

Cezayir (Akdeniz), Suriye vilayeti ile Yanya vilayeti sahilinde yetişmekte olan zeytinlerin yağları eski usul üzere pres makinesi yardımıyla üretilip, başka ateşe konularak kaynattırıldığı ve satılacağı vakte kadar kirli kaplarda tutulduğu içindir ki; yağlar doğal özelliklerini kaybetmektedirler.

Yanya sahilinin karşısında bulunup aynı iklimde yer alan Korfu adasında da kaliteli miktarda zeytin yetişmektedir. Burada 1910 senesinden birkaç sene öncesine kadar pek mühim olmayan zeytinyağı ihracatı, son sistemde makine ve presler aracılığıyla zeytinlerin işlenmesiyle ortaya çıkan yeni zeytinyağlarının öncekilere göre kalitelerinin artması sonucu, Korfu adasından yapılan zeytinyağı ihracatı da artış göstermiştir. Bu vesileyle Korfu'dan sözkonusu senede 250.000 fıçı yağ ihraç edilmiştir.

Osmanlı buğdayının da İtalyan piyasasında revaç bulmaması zeytinyağı ile benzer sebeplere dayanmaktadır. Bu iki ürün dışında çok sayıda ürün Osmanlı topraklarından Cenova'ya ihraç edilmektedir.[43]

Bu ürünlerden özellikle birkaçı üzerinde ayrıntılı bilgi vermek yararlı olacaktır. Dikkati çeken ürünler arasında koza, yün, pamuk, keten tohumu ve susam bulunmaktadır.

Cenova'ya 1910 senesinde toplamda 17.386 kental kozanın genel ithalatı yapılmıştır. Bunun 12.016 kentallik kısmı Osmanlı'dan Cenova'ya yapılan ihracat ile gerçekleşmiştir. Cenova'ya koza ihraç eden diğer ülkeler ise İran, Yunanistan ve Çin'dir. Diğer ülkeler, Cenova pazarında büyük kısmı Türkiye'den gelen kozalar ile 1910 yılına kadar rekabet etme imkanı bulamamıştır. Sözkonusu seneye yaklaşıldığında ise Osmanlı kozalarıyla aynı kaliteye sahip olan Acem kozalarının

[43] Bakınız Ek 11.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

fiyatlarının daha uygun olması dikkat çekmektedir. İranlıların, bu ürünün üstüne eğilmeleri ve şartlara göre daha iyi bir üretim seviyesi yakalamaları halinde, ileride Osmanlı kozalarıyla rekabet edebilir düzeye gelebilme ihtimalleri vardır.

1910 senesindeki bir kilo kozanın ortalama fiyatlarına baktığımızda; İtalyan kozasının 9,60 frank, Selanik kozasının 10,40 frank, Edirne kozasının 10,20 ve İran kozasının 9,60 frank oldukları görülmektedir.

1913 yılına gelindiğinde ise Osmanlı'dan Cenova'ya 77.174 kental ağırlığında ve 6.815.300 frank değerinde koza ihraç edildiği görülmektedir.[44] Bu da üç yıl içerisinde bu ürünün ihracatının ne kadar çok arttığının bir göstergesidir. Ayrıca bu ürün, 1913 yılında gümrük resminden de muaftır.

Üstünde durduğumuz bir ikinci ürün ise yündür. 1910 yılında Cenova'ya toplam 76.590 kental ağırlığında yün ithal edilmiştir. Bunun 25.755 kentallik kısmı Osmanlı'dan ihraç edilen yünlerdir. Türkiye, Tunus ve Fas'tan gelmekte olan bu ürünün 1910'daki piyasa satış fiyatları kilo bazında ortalama olarak şöyledir:

Suriye ve Halep'in 1. Çeşit yünleri 2.40-2.50 frank, Batı Trablus'dan gelen yıkanmamış yünler 0.80-0.90 frank, Arnavutluk yünü 1.50-1.55 ve Tunus yünü 1.20-1.55 frank aralığında değişmektedir. Görüldüğü gibi en yüksek fiyatlar, kalitesi yüksek Osmanlı yünlerine aittir.

Tunus, bu üründe Osmanlı ile rekabet etmeye çalışmaktadır. Ancak bu çok önemli yün ticaretinin iyi bir seviyede olamaması, olası bir rekabetten ziyade Osmanlı tacirlerinin sui istimallerinden kaynaklanmaktadır.

Osmanlı tacirlerinin olumsuz davranışları arasında, doğru ürünlerin gönderilmemesi ve verilen sözlerde durulmaması gibi ticaret ahlakına aykırı hareketler sayılabilir. Bazı Osmanlı tüccarlarının bu tarz davranışları, Osmanlı tüccarlarının hepsine karşı bir güvensizliğin oluşmasına sebep olmuştur. Bu hususta İtalyan tacirlerin şikayetleri, sözkonusu dönemde şehbenderhaneye kadar ulaşmış ve dilekçeler sunulmuştur. Ancak bu dilekçeler sözkonusu şehbenderhane tarafından yetkisizlik beyanıyla reddedilmiştir.

[44] Ayrıntılı bilgi için bakınız Ek 12.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

1913 senesinde Cenova'ya Osmanlı'dan 987 kental ağırlığında ve 409.605 frank değerinde yün ihraç edilmiştir. Sözkonusu senede bu ürün de gümrük resminden muaf idi. Üç sene içerisinde yün ihracatında bu derecede düşüş olmasında, yukarıda zikrettiğimiz güvensizliğin ne kadar etkili olduğunu tam manasıyla bilemiyoruz.

Dikkati çeken bir diğer ürün ise pamuktur. Osmanlı'dan Cenova'ya pamuk ihracatının, raporun düzenlendiği tarihten yalnızca iki sene evvel başladığı zikredilmektedir. Ancak Osmanlı pamuğunun çok büyük rağbet gördüğü söylenmekte, kalite itibariyle de Amerikan ve Mısır pamuklarıyla rekabet edebilecek seviyede olduğu hatırlatılmaktadır. Lombardiya ve Piyemonte'de bulunan çok sayıdaki dokuma ve iplik fabrikalarının ihtiyaçları için Cenova'ya pamuk ithalatı kaçınılmazdır. Pamuğun piyasadaki kental başına ortalama fiyatı; Mısır pamuğu için 270 frank, Kuzey Amerika pamuğu için 195 frank ve Hint Pamuğu için de 150-190 frank düzeylerindedir.

Cenova'ya dışarıdan gelen pamuğun %60'ı Kuzey Amerika, %30'u Hindistan ve %10'u da Mısır ve Türkiye kökenlidir. 1910 yılında toplamda 1.168.457 kental büyüklüğündeki ithalatın yalnızca 25.323 kentali Türkiye'den yapılmıştır.

Bu ürünler dışında Osmanlı'dan Cenova'ya yapılan ihracatta en önemli ürünler keten tohumu ve susamdır. 1910 senesinde, bu ürünler için son iki seneden beri fiyatların artmasına rağmen gelirlerin eksildiği gözlenmiştir. Ancak rekabet imkanının mevcut olduğu da gerçek bir olgudur.

Piyasada Bombay tohumu kental başına 42-51 frank aralığında, Arjantin tohumu ise 39-41,50 frank aralığında alıcı bulabilmektedir. Cenova'ya yapılan toplam 292.907 kentallik ithalatın ancak 13.906 kentallik kısmı Osmanlı tohumlarına aittir.

Susam ürününün 1910 yılındaki kilo başına piyasa fiyatlarına baktığımızda; Yafa ve İzmir susamının 53-54 frank, Bombay susamının 39,75-41,50 frank aralığında ve Çin mahsulünün 43-44 frank düzeyinde olduğu görülüyor. 1910 yılındaki 368.209 kentallik toplam susam ithalatının ancak 11.243 kentallik kısmı Osmanlı susamıdır. 1913 senesine gelindiğinde ise Cenova'ya Osmanlı'dan 2.405 kental ağırlığında ve 151.010 frank değerinde susam ihraç edildiğini görüyoruz. Ayrıca her kental için altı frank gümrük resmi uygulaması bulunmaktadır.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Cenova'dan Türkiye'ye yapılan ithalata baktığımızda da kısmen daha renkli bir tabloyla karşılaşıyoruz. Ürün sayısında biraz daha fazlalık göze çarpmaktadır.[45] İtalyan ziraatı ve sanayisinin Güney Amerika'dan sonraki en önemli ikinci durağının Osmanlı Devleti olması bunun en bariz sebeplerinden biridir. Cenova limanına giriş ve çıkış yapan Osmanlı gemilerine baktığımızda da Cenova'dan Osmanlı Devleti'ne yapılan ithalat lehine benzer bir tabloyla karşılaşırız.

Tablo 10

1910 senesinde Cenova Limanına Giren ve Çıkan Osmanlı Gemileri

Gemiler		Yolcular	İthal/İhraç Ettiği Ürünlerin Sayısı	Tonilato	Adet
Yelkenliler	Limana Giren	0	2346	1661	5
	Limandan Çıkan	0	1200	3081	8
Buharlı	Limana Giren	0	345	256	1
	Limandan Çıkan	0	0	0	0

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Cenova Şehbenderliği Raporu", C.5, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.106

II. BRİNDİSİ ŞEHBENDERLİĞİ

Brindisi Şehbenderliği'ne ait olan ve Brindisi Şehbenderi tarafından kaleme alınan ticaret raporu[46] bize 1914 yılındaki şartlara göre Brindisi ile nasıl ticaret yapılabileceği hakkında bazı bilgiler sunmaktadır. Ayrıca 1910-1913 döneminde Brindisi limanına ait gemi hareketliliği hususunda da ayrıntılı bilgiler içermektedir.[47]

Sözkonusu şehbenderliğin bulunduğu Brindisi şehri, o dönemde 40.000 nüfusu olan ufak bir şehir olmakla birlikte coğrafi konumu ve ticaretle ilişkisi nedeniyle

[45] Bakınız Ek 13.
[46] Ticaret Layihaları, "Brindisi Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.102.
[47] Bakınız Ek 14.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

bir transit limanı olma özelliğine sahiptir ve bu özelliği itibariyle de büyük bir önem arz etmektedir.

İtalya'yı daha doğudaki ülkelere bağlayan çeşitli demiryolları ve bilhassa İstanbul, İzmir, Mersin, İskenderiye, Beyrut gibi Osmanlı limanlarıyla doğrudan doğruya Brindisi arasında işleyen Loid İtalyan kumpanyalarının vapurları, Türkiye-İtalya ticaretini çok kolaylaştırmıştırlar.

Yapılan incelemelerde Güney İtalya'da ve hatta İtalya'nın iç kısımlarında ihtiyaç olunan ürünler arasında Osmanlı Devleti'nin tüccarlarının karşılayabileceği ürünler; hububat, kuru ve taze sebze, salamura, zeytin, yumurta, taze balık ve taş kömürü olarak tespit edilmiştir. Güney İtalya'ya ihraç edilebilecek ürünlerin fiyatları, yerli ürünlerin fiyatlarına göre değişkenlik arz etmektedir. Ancak maden kömürü, yumurta, zeytin ve taze balık ürünleri müstesnadır. Ayrıca bu ürünlerin ticaretinde deniz yolu tercih sebebi olmaktadır.

Fiyatlardaki bu değişkenliği zararsız hale getirmek için fiyatları belirlerken dikkat edilecek hususlar arasında nakliye, sigorta gibi masraflar dile getirilebilir. Ancak bu tip masraflar nakliye edilen ürünün miktarına göre değiştiğinden kesin bir bilgi elde etmek güçtür. Osmanlı Devleti'nden İtalya'ya ihraç edilecek ürünlerin nakliye masraflarını, nakledilecek ürünün miktarı bilinse dahi önceden kesin olarak bilmek kolay olmamaktadır. Çünkü İstanbul-Brindisi arasındaki nakliye masrafı, Brindisi-İstanbul arasındaki nakliye masrafı ile aynı olmadığı gibi, diğer Osmanlı limanlarıyla olan ticaret gelirine karşılık gelen masraf da birbirinden farklıdır.

İstanbul ve diğer Osmanlı limanlarında bulunan acenteler, gönderilecek ticarete konu olan malın önemine göre ücret talep ettiklerinden, Brindisi'ye mal gönderecek tacir, ücretin miktarını anlamak için İstanbul'da Loid kumpanyasının veya İtalyan vapur şirketinin acentelerine başvurmak mecburiyetindedir. Bari, Ancona ve Venedik limanlarına gönderilecek ürünler için ise yalnız adı geçen İtalyan vapur şirketi nakliye hususunu üstlenmektedir.

Ticari malın denk veya balya edilmesi hususu da malın cinsine göre değişmektedir. Yulaf, nadiren çuvallara konulup, alelade ambara dökme halinde nakil olunmaktadır. Buğday, mısır, kuru sebze çuvallarda taşınır. Zeytin ise ağırlığı 100 kiloyu aşmayacak şekilde varillerle taşınmaktadır.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Taze sebzenin nakli ise çeşitlerine göre değişmektedir. İstanbul'dan getirilen taze balıklar her biri 200 ile 400 kilo ağırlığındaki sandıklar içinde ve buz içinde muhafaza edilerek gönderilmektedirler. Taze balık ihracatı, Brindisi Şehbenderliği'nin gayreti ile 1913-1914 kışı esnasında başlamıştır.

Gümrük masrafları açısından değerlendirdiğimizde Osmanlı ürünlerinin diğer ülkelerin ürünleriyle aynı işleme tabi olduklarını söyleyebiliriz. Sözkonusu dönemde her 100 kilosu için; yulaftan dört frank, buğdaydan 7,50, mısırdan 1,15, salamura zeytinden 20 ve taze meyveden bir frank gümrük resmi alınmaktadır.

Taze zeytin, taze sebze, taze balık, yumurta ve maden kömürü ise hiçbir oktrava resmine tabi değildir.

Brindisi'ye gönderilecek ürünler, Güney İtalya'nın en mühim ticaret merkezi olan Bari şehrine de sevk olunabilir. Bari şehri, Brindisi limanına 120 kilometre uzaklıkta olmakla beraber Brindisi Şehbenderliği'nin memuriyet sahası dahilinde bulunmaktadır.

Bari, sözkonusu dönemde 120.000 nüfusa sahip sanat ve ticaret açısından ilerleme göstermiş bir şehir olup bir de ticaret borsası vardır. Lakin belli bir zamandır bu borsada hiçbir işlemin yapılmadığı belirtilmiştir.

Bari ile Osmanlı limanları arasındaki nakliye yolları iki hat üzerinden işlemektedir. Biri Osmanlı Devleti'nin gemi limanlarıyla her 15 günde bir olan diğeri ise İzmir, İstanbul ve Karadeniz limanlarıyla haftada bir olan seferlerden oluşmaktadır.

Brindisi Şehbenderliği ticaret raporunda ayrıca, Osmanlı Devleti'nden ihraç olunabilecek ürünlere İtalya'da talip olacak en namuslu tacirlerin adreslerine, ticarete konu olacak ürünlerin piyasa fiyatlarına ve bazı komisyoncuların isimlerine ayrıntılı bir şekilde rastlamak da mümkündür.[48]

[48] Bakınız Ek 15.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

III. VENEDİK ŞEHBENDERLİĞİ

Elimizdeki iki ticaret raporunda[49] da Venedik Şehbenderliği unvanıyla vazifesini ifa eden şehbenderliğin iki ayrı görevlisi tarafından yazılmış olan raporlar, Venedik şehri ve limanı hakkında 1905-1909 senelerindeki durumu gözler önüne sermektedir. Bu raporlardan Rumi 1325 tarihli olanı Besliyari Efendi, Rumi 1327 tarihli olanı ise Venedik Şehbenderi Mustafa Celaleddin tarafından kaleme alınmıştır.

Venedik ile Osmanlı Devleti arasındaki ticaretin 1905-1909 dönemindeki seyrine baktığımızda gerek Venedik'ten Osmanlı Devleti'nin çeşitli yerlerine yapılan ithalatta gerekse Osmanlı Devleti'nin çeşitli yerlerinden Venedik'e yapılan ihracatta benzer değişimlerle karşılaşmaktayız.

Aşağıda Venedik ile Osmanlı Devleti arasındaki ticaret hakkında vermeye çalışacağımız bilgiler sadece Venedik limanı vasıtasıyla elde edilen bilgilerdir. Venedik Şehbenderliği, incelediğimiz raporları sadece Venedik limanındaki hareketliliği göz önüne alarak hazırlamış, Venedik şehrine ait demiryolları ve kanallar vasıtasıyla oluşan ticaret işlemlerini göz ardı etmiştir.

Sözkonusu beş senelik dönem içerisinde iki ülke arasındaki ticaretin en çok gelişme gösterdiği sene 1906 senesidir. 1906 senesinde 1905 senesine göre Venedik'ten Osmanlı Devleti'ne yapılan ithalatta yaklaşık % 10'luk bir iyileşme gerçekleşmiştir. Ancak bu yükseliş kendini muhafaza edemeyerek sonraki senelerde yerini gerileyişe bırakmıştır. 1907 senesinde bir önceki seneye göre % 25'lik bir gerileme yaşanırken, 1908 senesinde de bu gerileyiş devam etmiş ve 1907 senesine göre % 15'lik bir azalış olmuştur. Böylece toplamda 24.126.833 İtalyan frankı düzeyine inmiş olan ithalat, 1909 senesinde ise % 50'yi aşan bir iyileşme ile 37.062.648 İtalyan frankı seviyesine yükselmiştir.[50] 1909 senesindeki bu yükseliş, Mustafa Celaleddin Bey'in raporundaki bilgilerin ışığında sonraki senelerde de devam edeceğinin işaretini vermektedir.

Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerinden Venedik'e yapılan ihracat iki ayrı başlık altında incelenebilir. Birincisi Türkiye ve Arabistan, diğeri ise Batı Trablus ve Tunus'tur.

---

[49] Ticaret Layihaları, "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.1, Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.100; "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.58.
[50] Bakınız Ek 16.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Türkiye ve Arabistan'dan Venedik limanına yapılan ihracatta da sözkonusu beş yıllık dönem içerisinde en parlak yıl 1906 yılıdır. 1906 senesinde buralardan Venedik limanına yapılan ihracat bir önceki seneye göre %120 oranında artış göstererek 13.916.253 İtalyan frangı seviyesine yükselmiştir. Ancak 1907-1908 senelerinde bir önceki seneye göre sırasıyla % 60 ve % 10'luk azalışlar meydana gelmiş ve 1908 senesine gelindiğinde 5.128.777 İtalyan frangı miktarında ihracat gerçekleşmiştir.[51] 1909 senesine gelindiğinde ise tıpkı ithalatta olduğu gibi ihracatta da bir önceki seneye göre % 50 oranında bir iyileşme gerçekleşmiş ve ihracat, 7.702.443 İtalyan frangı miktarına ulaşmıştır.

Batı Trablus ve Tunus bölgesinden Venedik'e yapılan ihracatta ise 1905 senesinden itibaren 1907 senesine kadar giderek artış gösteren bir seyir ile karşılaşmaktayız. 1908 senesinde de 1907 senesi kadar yani 9.306.919 İtalyan franklık bir ticaret hacmi gerçekleşmiş ve 1909 senesinde bir önceki seneye göre yaklaşık %25'lik bir gerileme gözükmüştür.

Ancak bu rakamların Osmanlı Devleti ile birebir alakası olan kısımları sözkonusu raporlarda da belirtildiği üzere her zaman tam olarak anlaşılamamaktadır. Ürünlerin ayrıntılı listelerinin verildiği eklerden de anlaşılabileceği üzere mesela Venedik'e ithal edilen ürünleri gösteren istatistikler ile Venedik limanına giriş yapmış olan eşyaların toplam miktarları birbirini tutmuyor. Bunun en önemli nedeni, sözkonusu ürünlerin bir kısmının transit ithalat cinsinden olmasından dolayı 'Avusturya'ya gidecekler' kalemine kayıt edilmiş olmasıdır.

Sözkonusu tarihlerde Venedik Ticaret Müzesi, her ay 'Şark Ticaret Risalesi' adıyla bir kitapçık neşretmekteydi. Osmanlı Devleti'nin her tarafında geniş bir iletişim ağına sahip olan bu müzenin müdürü Mösyö Santalina'nın bu hususta geniş görüşü ve uzmanlığı sayesinde, doğu memleketlerinde bulunan ticaret merkezlerinin durumu hakkında düzenli bilgi alması mümkün olabilmekteydi. Her taraftan topladığı bu bilgileri, İtalya'nın diğer devletlerle olan ticaretinin nasıl gelişebileceği hususunda değerlendirmekte ve bu konuda çok mesai harcamaktaydı.

Bu müze İzmir'de de bir acente kurmuştu. Bu acente sadece Osmanlı ticaret merkezlerinden istifade etmeye çalışmıyordu. Aynı zamanda ortak fayda ilkesinden

[51] 1907 ve 1908 senelerindeki karşılıklı ticaretin ayrıntıları için bakınız Ek 17.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

hareketle İtalya ile Osmanlı Devleti arasındaki ticaretin sağlıklı bir şekilde gelişmesine yardımcı olacak tedbirleri de almaya gayret etmekteydi.

Bu müze diğer yandan 1909 yılı içerisinde, doğu memleketlerinin ihtiyaç duyduğu ürünleri İtalya'dan ihraç edebilecek tüccarları toplamaya teşebbüs etmiştir. Bu teşebbüsü sonuç vermiş ve tüccarların ortak kararıyla Ekim ayı içerisinde Venedik şehrinde bir toplantı yapılmasında uzlaşılmıştır. Yapılacak bu toplantıda sözkonusu ihracat faaliyetlerinin düzenlenmesi, kara yoluyla yapılan ticaretin durumu, deniz ticaretinin tarife konusu ve daha birkaç konu hakkında müzakerelerde bulunulması kararlaştırılmıştır.

Sözkonusu raporlardan anlaşıldığına göre İtalyan hükümeti ile İtalyan ticaret odaları da bu girişimi şiddetle desteklemekte ve bu girişime çok önem vermekteydiler. Siyaset ve sanat alanlarında faaliyet gösteren ve doğu memleketlerinde de iktisadi menfaati bulunan çok önemli bir kısım şahıslar da bu oluşumda çeşitli sebepler öne sürerek yer almaktaydılar.

Diğer taraftan Venedik ile İstanbul'da merkezleri bulunan ve banka işleriyle uğraşan 'Şark Ticaret Şirketi'nin, Osmanlı ticaret merkezleriyle İtalya arasında ithalat ve ihracat işlemlerini düzenlemek ve bununla beraber İstanbul, Milan, İşkodra ve Bari'de ticaret şubeleri ve komisyonları tesis etmek niyetinde olduğu söylenmektedir. Hatta Osmanlı Devleti'nin başlıca ticaret merkezlerinde banka acenteleri ve antrepolar kurmayı düşündüğü de söylenmektedir.

Buna rağmen gerek Türkiye'de gerekse İtalya'da çok büyük ümitler uyandırmış olan 'İtalya – Osmanlı' ticaret topluluğunun ise bütün bunlar olurken herhangi bir faaliyette bulunmadığı ve adı geçen topluluk tarafından İtalya'nın birçok büyük şehirlerinde ve Venedik'te kurulmuş olan çeşitli şubelerinin de hiçbir faaliyette bulunmadığı bilgisi şehbenderliğe ulaşmıştır.

İtalya'nın ticaretinin gelişmesini sağlamaya dönük bütün bu gelişmeler, 1909 senesinde bile bazı sonuçlar vermeye başlamıştı. Venedik limanının ticari hareketliliği gün geçtikçe artmaktaydı. 1909 senesinde liman hareketliliğinde 1908 senesine göre dikkati çeken genel bir artış vardı. Bu hareketlilik içerisinde bazı tarımsal ürünler, madeni ürünler vs. dikkati çekmekteydi.[52] Bu hareketliliği, limana giriş ve çıkış yapan

[52] Bakınız Ek 18.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Türkiye bağlantılı gemilerin birkaç yıllık seyrine baktığımızda da rahatlıkla görebilmekteyiz.[53]

Bu hareketliliğin dikkatleri çekmeye başladığı 1909 senesindeki Osmanlı Devleti ile Venedik arasında gerçekleşen ticarete biraz daha yakından bakmanın fayda vereceği açıktır. Venedik'e 1909 senesinde, Türkiye'den ihraç edilen ürünlere baktığımızda[54] dikkati çeken en önemli şey, 1908 senesinde ihracatı hiç yapılmamış olan ürünlerin ihraç edilmiş olmasıdır. Bu ürünleri önem sırasıyla sebze, kuru morina balığı, kuru üzüm, mısır ve ham çinko olarak sayabiliriz.

Dikkati çeken ikinci şey ise 1909 senesinde 1908'e göre bazı malların ihracatının artış göstermesidir. En çok artış gösteren ürün, bir önceki seneye göre ihracat miktarı yaklaşık 40 kat artmış olan buğdaydır. Çeşitli madenlerin ihracatında da artış vardır. Ayrıca pamuk, yakılacak odun, koza, yağ veren çeşitli tohumlar da ihracatı artan ürünlerdir.

Venedik'ten Türkiye'ye ve Arabistan bölgesine yapılan ithalatta ise 1909 senesinde 1908'e göre hemen hemen her üründe artış gözlenmiştir. 1908 senesinde ithalatı yapılmayıp 1909 senesinde ithalatı yapılan sadece bir madde vardır. O da petroldür.

Arabistan'a yapılan ithalatta miktar olarak kimyevi ilaçlar altı kat, pamuklu dokuma ise üç kat artış göstermiştir. İtalya'dan Türkiye'ye yapılan ithalatta en önemli kalemler pamuklu dokuma, iplik, kibrit gibi ürünlerden oluşmaktadır.

IV. KASTELLAMMARE Dİ STABİA ŞEHBENDERLİĞİ

Elimizde Kastellammare di Stabia Şehbenderliği'ne ait bir rapor var. Bu rapor, Kastellammare di Stabia Fahri Şehbender Vekili unvanıyla Mösyö Kasyötedi Covani tarafından kaleme alınmıştır.[55] Fakat hacimsel olarak diğer raporlarla karşılaştırıldığında çok küçük olduğu gözükmektedir. Bunun nedenlerinden biri olarak, bu şehbenderliğin memuriyet alanının Osmanlı Devleti ile ticaret açısından birinci

[53] Bakınız Ek 19.
[54] Bakınız Ek 20.
[55] Ticaret Layihaları, "Kastellammare di Stabia Şehbender Vekâleti Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.56.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

derecede öneme haiz bir yer olmadığı konusu söylenebilir. Zaten raporu kaleme alan şahsın unvanı da bunu bir nevi teyit etmektedir.

Raporun içerdiği bilgilere baktığımızda da Osmanlı Devleti ile bu şehbenderliğin memuriyet sahası olan bölge arasındaki ticaretin sınırlı miktarlarda kaldığı görülmektedir.

1910 senesinde Osmanlı Devleti'nin sözkonusu bölgeye 1.443 tonilato peynir ihraç ettiği ve bu peynirlerin o bölgede tonunun 1.500 franktan satıldığı görülmektedir. 1909 senesinde ise piyasadaki satış fiyatı ton başına 10 frank daha azdır. Dericilik için ise bölgeye Osmanlı Devleti'nden 290 tonilato miktarında kabuk ihraç edildiği ve bu kabukların da tonunun 150 franktan piyasada satıldığı söylenmektedir.

Sözkonusu bölgeden Osmanlı Devleti'ne ise yine 1910 senesinde 6.900 frank tutarında 69 tonilato patates, 244.800 frank kıymetinde 816 tonilato 'point parizyen', 27.500 frank tutarında 110 tonilato irmik ve 400 frank değerinde 10 tonilato rakı ithal edildiği gözükmektedir.

Ayrıca 1910 senesi içerisinde sözkonusu şehirde toplam 203 tonilato hacimli iki adet gulet ile limanlarda ticari eşya taşımak ve malları muhafaza etmek amacıyla toplamda 800 tonilato hacme sahip 27 adet mavna inşa edilmesi dikkati çeken başka bir unsurdur.

V. NAPOLİ ŞEHBENDERLİĞİ

Şehbender Aram Efendi tarafından 1909 senesinde kaleme alınmış olan Napoli Şehbenderliği'ne ait rapor[56], 1908 senesinde Napoli'de gözlenen gelişmeleri ticaret, sanayi ve muhaceret çerçevesinde ifade etmektedir.

Öncelikle Osmanlı topraklarından Napoli limanına gönderilen ihracat ürünlerine baktığımızda küçümsenmeyecek kadar çeşitli bir tabloyla karşılaştığımızı söyleyebiliriz. Ayrıca yapılan ihracatta kıymet açısından bir sıralama yaptığımızda; ilk iki sırayı, her biri 650.000 frankı aşan değerlerde ihraç edilmiş olan yaprak tütün ve

[56] Ticaret Layihaları, "Napoli Şehbenderliği Raporu", C.1, Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.109.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

yumurta ürünleri almaktadır. 1908 senesinde üçüncü en büyük ihraç ürünü ise ham pamuktur.

1908 senesinde Osmanlı Devleti'nden Napoli limanına toplamda 690.226,89 frank değerinde 481.797 kilogram yaprak tütün ihraç edilmiştir. Anadolu'dan ihracı yapılan tütün daha çok Samsun ve Bafra'da üretilmiştir. Tütünün önemli bir ihraç ürünü olduğu hususu zaten daha önceki şehbenderlik raporları değerlendirmelerimizde de dikkati çeken bir unsurdu.

Ancak Napoli'ye yapılan ihracatta yumurtanın ikinci en büyük ihraç ürünü olması daha çok dikkat çekicidir. Bu ürün bir kısmı Karadeniz'deki iskelelerden olmak üzere daha çok İzmir gibi limanlardan Napoli'ye ihraç edilmiştir. 1908 senesinde Osmanlı Devleti'nden Napoli'ye toplamda 651.120 frank değerinde 537.400 kilogram yumurta ihraç edilmiştir. Napoli'ye ulaşan bu miktarın bir kısmı Roma'ya sevk edilmiştir. Osmanlı Devleti'nden kilosu ortalama 1,25 franka ihraç edilmiş olan bu ürün, sözkonusu yerlerde sigorta ve diğer masraflar dahil mevsime göre beş ile yedi frank arasında satılmaktadır.

1908 senesinde Osmanlı Devleti'nden Napoli limanına yapılan ihracatta dikkati çeken bir diğer ürün, yine yüksek miktarlarda ihracına alışık olduğumuz pamuktur. Anadolu'dan Napoli'ye sözkonusu senede 410.970 kilogram ağırlığında kilosu 1,12 franktan toplamda 460.286,40 frank değerinde ham pamuk ihraç edilmiştir.

Yine 1908 senesinde Napoli'ye yapılan toplam 6.230.500 kilogramlık yulaf ithalatının 949.533 kilogramı, 162.426,27 frank karşılığında Osmanlı topraklarından gönderilmiştir.

Napoli'nin diğer devletlere yapmış olduğu ihracata baktığımızda da dikkati çeken iki ürün vardır. Bunlar şarap ve zeytinyağıdır.

Şarap ürününde, 1908 senesinde 1907 senesinde olduğu gibi sınırlı miktarda üretim gerçekleşmiştir. İstatistiklere göre 48 milyon hektolitre kadar gerçekleşen üretim gayet güzel bir cinstendir. 1907 yılındaki üretim miktarı ise 56,5 milyon hektolitredir. 1908 senesindeki üretim bir önceki seneye göre az da olsa, son senelerde ortalama 38 milyon hektolitre üretim yapıldığı düşünüldüğünde ortalamanın üstünde bir miktar olduğu gözükmektedir.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İtalyan hükümeti, şarap üretimine çok önem vermemektedir. Bunun önemli bir göstergesi Napoli'de 11,50 franklık yani hemen hemen şarabın imalat fiyatı kadar alınan oktrava resmidir. İtalya'dan daha çok Güney Amerika'ya, Avrupa kıtasında ise İsviçre ve Almanya'ya yapılan şarap ihracatı, 1908 senesinde bir önceki seneye göre nerdeyse üçte bir düzeyinde gerileme göstererek yaklaşık 1,5 milyon hektolitre seviyesinde olmuştur.

1907-1908 sezonundaki zeytinyağı üretimi ise Kalabre'de memnuniyet verici bulunmuştur. 1907 senesinde üretim miktarı fazla olduğu için hektolitre başına 70-75 frank düzeyinde olan fiyatlar, 1908-1909 sezonunda daha az miktarda olan üretim sonucu 160-180 frank düzeyine yükselmiştir. Hatta zeytinyağı üretimindeki bu düşüş sonucu yağlı tohumlar ithal etme ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyaç sonucu da 1908 senesinde Rumeli'den Napoli'ye 75.075 frank değerinde yani kilosu 1,20 franktan olmak üzere 62.563 kilogram zeytinyağı ithal edilmiştir.[57]

1909 senesinde Napoli'deki sanayi alanındaki gelişmelere baktığımızda ise biraz sıkıntılı bir tabloyla karşılaşmaktayız. İşlerin genel halindeki bazı uygunsuzlukların sanayi alanındaki gelişmelere engel teşkil ettiği belirtilmektedir. Bazı ekonomik sıkıntılar nedeniyle de üretim hacminde bir düşüş gözlenmiştir. Fakat fabrikalar yine işlemeye devam etmektedir. Hatta yeni fabrika açılması yönünde çalışmalar da mevcuttur.

"Ilva" ismindeki bir anonim şirketin 1908 senesinden beri Napoli'ye çok yakın bir yer olan Bagnoli'de büyük fırınlar inşa ettirmekte olduğu zikredilmeye değerdir. İnşaat bir Alman fen müdürü gözetiminde süratle devam etmektedir ve sene sonunda fırınlardan birinin, üretime başlaması beklenmektedir.

1908 senesi süresince hiçbir Osmanlı bayrağının görülmediği Napoli limanı, göçmenler açısından da çok önemli bir limandır ve özellikle Amerika kıtasına yapılan göçlerde çok önemli bir uğrak noktasıdır. 1908 senesinde Napoli'den Amerika'ya gerçekleşen göç miktarı, önceki senelere göre çok büyük bir gerileme göstermiştir. Limanın son beş sene zarfındaki göç istatistiklerine baktığımızda şöyle bir tabloyla karşılaşmaktayız;

[57] Bakınız Ek 21.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Tablo 11

1904-1908 Döneminde İtalya'dan Amerika'ya Yapılan Göçler

Sene	Kişi Sayısı
1904	117.776
1905	204.659
1906	230.475
1907	233.498
1908	65.057

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Napoli Şehbenderliği Raporu", C.1, Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.116.

1908 senesindeki bu gerileme Amerika'da sözkonusu senede meydana gelen mali ve ticari buhrandan kaynaklanmaktadır.

1901-1908 döneminde her sene Napoli'den Kuzey ve Güney Amerika'ya göç eden Osmanlıların miktarı ortalama 2.300 kişidir. Bunların yaklaşık 700'ü Suriyelidir.

Bir takım şahıslar Amerika'nın zenginliğinden, servetinin çokluğundan söz ederek bu konuda bilgisi olmayan bazı Osmanlı vatandaşlarını Amerika'ya göç etmeye teşvik etmektedirler. Bu hususta Osmanlı memurlarının çok dikkatli olmaları için, bizzat Napoli Şehbenderi tarafından ciddi uyarı gelmektedir. Çünkü kendilerine seyahat kumpanyaları, acente temsilcisi süsü veren bu kişiler, insanlara Napoli aktarmalı bir Amerika seyahati sunmakta; Napoli'ye ulaşır ulaşmaz hemen New York'a giden vapura transfer edileceklerini eğer bu transferde bir gecikme yaşanır ise Napoli'de kalacak yerlerinin ve iaşelerinin hazır olduğunu belirterek fahiş faizli poliçeler imzalatmaktadırlar. Halbuki bütün bu vaatler asılsızdır.

Bu göçmenler, poliçeleri imzalamalarının akabinde sözkonusu şahıslar tarafından biletleri verilerek en ucuz yolculuk çeşidiyle yolculuğa çıkarılmakta ve transfer için Napoli'de uygunsuz bir vaziyette beklemeye mecbur bırakılmaktadırlar. Bu muhacirler Napoli'de biri Amerika Konsolosluğu'ndan diğeri belediyeden görevli iki doktor tarafından tıbbi muayeneye tabi tutulmaktadırlar. Bu kişilerden bulaşıcı ve diğer

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

bazı hastalıklara tutulmuş olanlar var ise bunlar, Amerika'ya göç etmekten men edilmektedirler.

Bu vaziyette tıbbi muayeneden olumsuz sonuçla çıkan kişiler ise, hemen bir takım kimseler tarafından yakalanarak İngiltere'de tıbbi muayene işleminin uygulanmadığı bahanesi öne sürülerek Kanada (Kebek, Montreal) üzerinden Amerika'ya göç etmeleri hususunda kandırılmaktadırlar. Bu ümitleri kırılan biçare göçmenler, bu vaatlere de inanarak kendilerini Liverpool'da güya acentelik eden bazı kimselere ulaştıracak Napoli'deki bu kimselere güvenerek başka bir umut yolculuğuna başlamaktadırlar.

Bütün bu olayların yaşandığı Napoli limanı gerçekten göçmenler için çok önemli bir limandır. Büyük bir hareketliliğin yaşandığı bu limanda Alman, İngiliz, İtalyan deniz seyahat şirketleriyle diğer bazı büyük seyahat şirketleri haftada bir veya 15 günde bir düzenli seferler düzenlemektedirler.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ ile RUSYA ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER

Osmanlı Devleti'nin dış devletler ile olan ticari ilişkilerinde önemli ülkelerden biri de Rusya'dır. İki ülke arasındaki ticaret daha çok doğal olarak Karadeniz üzerinden yürütülmektedir. Dolayısıyla Rusya'nın Karadeniz'e kıyısı olan şehirleri ticarette önemli uğrak yerleri olmuştur. Bu noktada en çok dikkat çeken şehirler Azak Denizi etrafında yer almaktadır. Bu çerçevede Azak Denizi çevresindeki Hocabey (Odessa), Rostof, Kefe, Taygan (Taganrog) gibi şehirlerin yanı sıra Batum, Kars gibi şehirler de ticaretle ilgili raporlarını merkeze gönderen Osmanlı şehbenderhanelerine ev sahipliği yapmaktaydı.

I. HOCABEY ŞEHBENDERLİĞİ

Hocabey limanının 1910 senesine ait istatistikleri içeren elimizdeki bir adet rapor[58], Baş Şehbender Mehmet Atıf Bey imzasını taşımaktadır.

Zikredilen bilgilerden Hocabey limanının ticaret hacminde, 1906 yılında meydana gelen ihtilalin ardından bir azalma olduğu anlaşılmaktadır. Bu ihtilalin akabinde ticaret, Rusya'nın iç bölgelerine çekilmiştir ve Hocabey'deki küçük tacirler eski güvenli durumlarını ve itibarlarını kaybetmiştirler. Fakat raporun kaleme alındığı dönem, Hocabey limanını eski itibarına kavuşturmak için girişilen bazı önemli

[58] Ticaret Layihaları, "Hocabey Baş Şehbenderliği Raporu", C.7, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.3.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

çalışmalara sahne olmaktadır. Rapora göre Hocabey limanındaki ticaretin geliştirilmesi için yapılan çalışmalar arasında iki tanesi dikkat çekmektedir.

1- Hocabey Limanı'nın her açıdan geliştirilmesi

2- Moskova, Kiev, Varonej yollarını Hocabey şehrine bağlayan hattın inşası

Bu iki maddeden ilki gerçekleştirilebilir ise ticaret ve hububat ürünlerinin sağlıklı bir şekilde nakillerini sağlayacak bütün alet ve edevat ile liman donatılmış olacaktır. Böylece limanın ticari açıdan eski itibarına kavuşması için çok önemli bir adım atılmış olacaktır. Bu hususun bir an evvel hayata geçirilmesi için sözkonusu dönemde bir araştırma komisyonu kurulmuş ve bu komisyonun araştırmaları sonucu hazırladığı rapor merkezi hükümete sunulmuştur.

İkinci olarak zikrettiğimiz mesele de sözkonusu dönemde çok önemli ve yararlı bir teşebbüstür. Zira böyle bir hat hayata geçirilebildiği takdirde, Rusya'nın iç pazarları ile Hocabey arasındaki mesafe çok kısalacak ve gerek ithalat gerekse ihracat doğal olarak artacaktır.

Bu çalışmaların yapıldığı zamanlarda Rusya, bir yandan da Osmanlı Devleti ile olan ticari ilişkilerinin gelişmesi için çaba harcamaktadır. İki ülke arasındaki ticaretin gelişebilmesi için İstanbul'da Ruslar tarafından bir komite kurulmuştur. Bu komitenin kuruluş sebeplerinden en önemlisi Rus tacirlerin yakındıkları şikayetlerdir. Rus tacirler, ihtiyaç duydukları bilgileri sağlıklı bir şekilde alamadıklarından şikayetçidirler. Bu sorunun çözülmesi için bu komitenin büyük faydalar sağlayacağı düşünülmektedir.

Rus tacirlerin şikayet ettikleri bir başka konu da, Rusya'dan Osmanlı topraklarına gönderilen ticari ürünlerin nakil masraflarının miktarının yüksekliğidir. Şikayetlerini dile getirirken Avrupa'nın başka bir bölgesinden Osmanlı Devleti'ne gönderilen ticaret ürünlerinin nakil masraflarının daha az olduğunu iddia etmektedirler. Hatta bütün bu sebeplerden dolayı Osmanlı Devleti'nin her tarafına ajan ve kontuvar yerleştirilmesi çok arzu edilmektedir. Bu ajan ve kontuvarların vazifeleri, Rus tacirlerine tavsiye vermekten ibaret olacaktır.

Ayrıca Rusya ile diğer doğu memleketleri arasındaki ticaretin geliştirilmesi fikriyle Hocabey'de "Société Orientale" unvanıyla bir şirket de kurulmuştur. Bu şirket

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

ticari çevreler tarafından çok takdir edilmiş ve kısa bir süre içerisinde Rusya'nın her tarafından birçok tüccar, üye sıfatıyla bu "Şark Şirketi"ne katılmıştır.

Rusya'nın Hocabey limanından 1910 senesinde Osmanlı Devleti'ne sevk ettiği ürünlere baktığımızda kıymet açısından ilk iki sırayı alan ürünün un ve şeker olduğu görülmüştür.[59] 1.520.507 pud* miktarındaki un 2.654.058 ruble karşılığında, 1.021.368 pud miktarındaki şeker ise 2.177.670 ruble karşılığında Hocabey'den sevk edilmiştir. 1910 senesinde Hocabey'den Osmanlı Devleti'ne yapılan ithalatın toplam miktarı ise yaklaşık olarak 12,5 milyon rubledir.

Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya Hocabey üzerinden yaptığı ihracat istatistiklerine baktığımızda ise ilk iki sırayı pamuk ile ceviz ve fındık ikilisinin aldığı görülüyor. 1.079.490 pud miktarındaki ceviz ve fındık, 1.549.930 ruble karşılığında; 153.880 pud miktarındaki pamuk ise 1.124.302 ruble karşılığında Rusya'ya ihraç edilmiştir. 1910 senesinde Rusya'ya Hocabey limanı üzerinden yapılan toplam ihracat miktarı ise yaklaşık olarak 6,5 milyon ruble düzeyindedir.

Hocabey limanındaki gemi hareketliliği 1910 senesinde 1909 senesine göre artış göstermiştir. Bunun nedeni ise Hocabey limanının ithalatının kabotaj suretiyle artış göstermesidir. 1910 senesinde Hocabey limanına; 4.859 vapur, 2.791 yelken gemisi ve 736 mavna giriş yapmıştır. 1909 senesinde ise 3.643 vapur, 2.511 yelken gemisi ve 524 mavna giriş yapmış idi.

Bu rakamları daha yakından incelersek, limana giriş yapan yabancı devletlerin gemi sayısının 1909'da 756 iken 1910 senesinde 1012 olduğu görülmektedir. Ayrıca Rus kıyılarından gelen gemilerin miktarı ise 1909'da 3.113, 1910 yılında ise 3.847 adet olmuştur.

Yabancı devletlerden gelen gemiler bir sınıflamaya tabi tutulur ise; ilk sırayı 302 gemisi ile İngiltere, ikici sırayı 100 gemisi ile İtalya, üçüncü sırayı 72 gemisi ile Almanya, dördüncü sırayı 69 gemisi ile Avusturya, beşinci sırayı 26 gemisi ile Yunanistan, altıncı sırayı 24 gemisi ile Hollanda ve yedinci sırayı 21 gemisi ile Fransa'nın aldığı görülmektedir. Bunlardan sonra Belçika, Danimarka, Norveç, Bulgaristan, Romanya ve Osmanlı gemileri gelir ki bunların gemi sayıları çok azdır.

[59] Bakınız Ek 22.
* 1 pud, 16,3 kilogramdır.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Hocabey ile uzak kıyılar ve Karadeniz sahili arasında gidip gelen gemilerin büyük kısmı ise Rus kumpanyalarının gemileridir.

Bütün bu gemilerin 1910 senesinde Hocabey'e taşıdıkları yüklere baktığımızda toplam yükün 80.898.146 pud olduğu görülmektedir. Bu yükün 56.846.399 pudu vapurlar, 9.728.884 pudu yelken gemileri ve 14.322.863 pudu ise mavnalar ile limana ulaşmıştır.

II. TAYGAN ŞEHBENDERLİĞİ

Elimizde Taygan Şehbenderliği'ne ait bir adet rapor var.[60] Bu rapor Petros Bey tarafından kaleme alınmıştır ve Taygan ile Osmanlı Devleti arasındaki ticaret ilişkilerine 1910 senesi istatistikleriyle ışık tutmaktadır.

Taygan limanı 1910 senesinden birkaç sene öncesine kadar, Taygan şehri mahsulatının Osmanlı Devleti'ne gönderilmesi noktasında, Rusya'nın önemli limanlarından biri konumundaydı. Sözkonusu dönemde ticaret ilişkilerinde bir gerileme baş göstermiştir. Bunun sebeplerini, Taygan'ın yanı başında ve Don nehri sahilinde bulunan ve faal bir ticaret noktası olan Rostof şehrinin sahip olduğu ticarethanelerin ithalat ve toptan satış işlemlerinde aramak gerektiği zikredilmektedir. Ayrıca Taygan ticaretinin bir kısmını kendine çeken Hocabey piyasası da dikkatlerden kaçırılmamalıdır. Hatta sözkonusu dönemde Taygan'ın yerel tüccarları, üretim için gerekli maddeleri Hocabey ve Rostof'tan tedarik etmektedirler. Taygan ile Osmanlı Devleti arasındaki ticari ilişkiler hakkında bir fikir verebilmesi için sunulan istatistikler aşağıdadır.

[60] Ticaret Layihaları, "Taygan Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.126.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Tablo 12

1910 Senesinde Taygan ile Osmanlı Devleti Arasındaki Ticaret

(Pud/Ruble)

Ürünler	Osmanlı Devleti'nden Taygan'a İhracat		Osmanlı Devleti'ne Taygan'dan İthalat	
	Miktar	**Kıymet**	**Miktar**	**Kıymet**
Portakal ve Limon	16.091	33.645		
Palamut	24.852	14.971		
Zeytinyağı	488	2.928		
Keçiboynuzu	16.893	13.515		
Buğday			673.060	737.352
Kırmızı Havyar (Tarama)			3.398	23.786
Siyah Havyar			20	2.680
Tereyağı			111	1.776
Diğer			68.271	73.266
Toplam	**58.324**	**65.059**	**744.860**	**838.860**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Taygan Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.126-127

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

III. BATUM ŞEHBENDERLİĞİ

Batum Şehbenderliği'ne ait üç adet rapor[61] üzerinde yaptığımız çalışmalar sonucunda 1908 senesinden 1913 senesine kadar olan dönem hakkında Batum şehrindeki ticari hareketliliğe ve Batum limanındaki gemi hareketliliğine dair önemli bilgilere ulaşılabilmiştir. Bu raporlardan erken tarihli olanı Remzi Bey, diğer iki tanesi ise Baş Şehbender Ethem Bey tarafından kaleme alınmıştır.

Batum şehri, 1905 Birinci Rus İhtilali öncesinde yerli ve yabancı mukimleriyle birlikte 35.000'ten fazla nüfusu olan bir şehirdi. Ancak ihtilal sonrasında nüfusu yarıya azalmış, emniyet yönünden ihtilal öncesine göre daha kötü bir duruma düşmüş ve dolayısıyla önceye nispeten çok daha az itibara sahip bir şehir konumuna gelmiştir. Sözü edilen olaylar neticesinde şehirdeki ticarethaneler de bu emniyetsizlik ve itibarsızlık ortamından olumsuz yönde etkilenmiş ve şehrin ileri gelen ticarethaneleriyle biri hariç bütün gaz fabrikaları tatil edilmiştir. Bundan dolayı genel ticaret işlemleri de hayli azalmıştır. 1908 senesinde 1907 senesine göre ithalat ve ihracatta ortaya çıkan gerilemenin sebeplerinden biri de genel ticaret işlemlerindeki bu azalmadır.

Ayrıca Rusya'nın yabancı ürünlere çok ağır gümrük resmi uygulaması, 1906 İran İhtilali, İran İhtilali sonrasında gümrük işlemlerinde ortaya çıkan zorlaştırmalar neticesinde İran'dan gelip giden yolcu sayısındaki azalma da Batum şehri ticaretinin gerilemesinde önemli rol oynayan sebeplerden bazılarıdır.

1908 senesindeki bu ticari kötüleşmenin aksine dikkati çeken bir nokta, Batum şehrinden yapılan petrol ihracatının artış göstermesidir. Batum şehrinin ihracatı genelde ham eşyadan ibarettir. Bu da düşünüldüğünde petrol ihracatındaki artış sözkonusu yıllarda büyük bir öneme sahip olmaktadır. Petrol hakkında ayrıntılı bilgilere değinmeden önce 1908 senesindeki ticari durumla ilgili birkaç bilgi daha sunmamızın faydalı olacağı kanısındayız.

Batum şehri için önemli ticaret merkezlerinden biri İran'dır. Ancak 1896-1897 senelerinden beri İran'a transit işlemler yasaklandığından dolayı iki merkez arasındaki ticaret Erzurum ve Trabzon yoluyla gerçekleşmektedir. Sadece Hindistan ve Uzakdoğu'dan deniz yoluyla gelen çay ürününün bir kısmı İran'a gönderilmektedir.

[61] Ticaret Layihaları, "Batum Şehbenderliği Raporu", C.2, Rumi 1326/Miladi 1910-1911, s.58; "Batum Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.117; "Batum Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.184.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ticaret merkezleri arasındaki bu kopukluktan dolayı da 1908 senesinde Batum'da sanayi alanına dair henüz bir gelişme olamamıştır. Zaten Batum şehrinin içinde büyük fabrika veya üretim tesisi gibi kuruluşlar da yoktur. Ancak şehrin civarında 24.458.534 pud kapasitede 20 adet gaz deposu ve Osmanlı tebaasından bir şirketin iki milyon sandık gaz ve Binyatoğlu'nun 14.548 pud tütün üretimi yapabilen küçük fabrikaları bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti ile Batum şehri arasındaki ticaret, sözkonusu yılda biraz zayıf kalmıştır. Osmanlı Devleti'nden Batum'a yalnız yağ, bulgur, portakal, limon ve tavuk ürünleri gönderilmiştir. Fakat bu konuda Batum'da yayınlanan resmi veya gayri resmi istatistiklerde bu ürünlerin miktarları ve kıymetleri hususunda bir bilgi yer almamıştır.

Yine 1908 senesinde Batum limanından Osmanlı topraklarına 6.275.000 kental miktarında 175.127 ruble kıymetinde ürün gönderilmiştir. Bunun 645.914 kentallik kısmı 117.974 sandık, 2.423.410 teneke ve 70 varil içinde gönderilen petroldür. 3.618 kentallik kısmı 1.527 varil içinde gönderilen makine yağı ve 2.130 kentallik kısmı ise 913 varil içinde gönderilen mazot yani petrol tortusudur.

Bu iki ülke arasındaki ticaret genel itibariyle Karadeniz üzerinden deniz yoluyla olmaktadır. Batum'a giden Osmanlı vapurları, Batum'dan Trabzon'a kadar gidip gelmekte olan 970 ton kapasitede Trabzon vapuru ile petrol nakletmek üzere özel olarak kiralanan vapurlardan ibarettir.

Batum limanına giden Osmanlı yelken gemileri sayısında da üçte birlik bir azalma vardır. Bu azalışta, ticaret hacmindeki azalış ve yabancı taşıma şirketleriyle rekabet edememe hususu etkilidir. Bu sebeplerden 1908 senesine bakıldığında Osmanlı gemilerindeki azalışın devam etmesi de muhtemeldir.

Batum şehrinin ihtilallerin ardından düştüğü bu kötü durum, daha sonraki birkaç sene içinde iyileşme eğilimine girmektedir. 1910 senesine gelindiğinde Batum limanına yapılan genel ithalatın 1909 senesine göre arttığı, limandan yapılan genel ihracatın ise azaldığı görülmektedir. 1909'da 33.300 ton olan toplam ithalat miktarı 1910 senesinde 48.726 ton olarak gerçekleşmiştir. Yine 1909 senesinde 39.621.000

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

ruble olan toplam ihracat miktarı ise 31.046.700 ruble olarak gerçekleşmiştir. Ancak bundan sonraki üç sene için her iki ticaret çeşidinde de iyileşme devam edecektir.[62]

Osmanlı Devleti ile Batum arasındaki ticaret hakkında 1910 yılına ait daha geniş istatistiklere sahip olabilmekteyiz. Limanın Osmanlı Devleti ile olan ticareti daha çok Osmanlı'nın ithal ettiği ürünler açısından mühimdir. 1910 yılında Osmanlı Devleti, Batum limanından 4.979.000 ruble miktarında ürün ithal etmiştir ki bu Batum'un ihracatının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Batum'dan ihracat yapılan ülkeler sıralamasına baktığımızda Türkiye bu rakamla üçüncü sırada bulunmaktadır. İlk sırada 6.721.000 ruble ile Fransa ve sömürgeleri, ikinci sırada ise 5.015.000 ruble ile Almanya yer almaktadır. Türkiye'den sonra sırasıyla İngiltere, Belçika, Amerika ve Avusturya-Macaristan gelmektedir. Daha önce de söylediğimiz gibi petrol, çok önemli bir üründür. 1910 yılında Türkiye'ye 4.092.000 teneke ve 1.351.420 sandık petrol ithal edilmiştir. Ayrıca 1.001.372 pud dökme ve 5.176 varil madeni yağ; 263.758 pud dökme ve 254 varil mazot ithali de yapılmıştır.

Madeni yağlar ve mazot Bakü'den vagonlarla Batum'a getirilmektedir. Batum'da teneke ve sandıklara konularak vapurlar ile gönderilmektedir. Daha önceki senelerde teneke ve sandık ihtiyacı arttığında şehirde bu ihtiyacı karşılamaya yönelik üretim yapacak imalathaneler açılmıştı. Ama 1902 senesindeki işçi grevlerinden sonra bu imalathanelerin çoğu kapanmıştır. Sadece Osmanlı tebaasından Arvantidis Efendilerin imalathanesiyle birkaç küçük fabrika kalmıştır.

Osmanlı Devleti'nden Batum'a yapılan ihracat ise 1910'da sadece 780.477 ruble miktarındadır. Bu miktar ithalat rakamıyla karşılaştırıldığında düşük önemde kalmaktadır. Osmanlı Devleti'nden Batum'a daha çok tarım ürünleri ihraç edilmektedir. Sanayi ürünü pek yoktur. Türkiye'den ihraç edildiği görülen 14.058 rublelik fes ürününün[63] bile yabancı üretimi olması ihtimali çok yüksektir.

Osmanlı topraklarından Batum'a yapılan ihracatta tarım harici en önemli ürünler 17.968 ruble ile balık ağı, 9.100 ruble ile sabun, 8.700 ruble ile sigara kağıdı ve 2.964 ruble ile ip, sicimdir.

[62] Bakınız Ek 23.
[63] Bakınız Ek 24.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Halı gibi sınai ürünler daha çok Kafkasya ve Türkistan'dan satın alınmaktadır. Osmanlı Devleti'ne yüksek gümrük resmi de uygulandığından halı ihracatında adı geçen yerlerle rekabet etmek oldukça zordur.

Tarım ürünlerine gelince birinci derecede öneme sahip olan ürün ipek böceği tohumlarıdır. Batum tarafından 1910 yılında 949 pud ağırlığında 569.400 ruble miktarında ithalat yapılmıştır ki bu, toplam ithalatın % 73'üdür. Bu ipek böceğinin hemen hepsi Hüdavendigar Vilayeti Bursa'dan gönderilmiştir.

1910 yılında dikkati çeken bir diğer ihracat ürünü ise portakaldır. 38.551 pud ağırlığında, 48.189 ruble kıymetinde ihracı yapılan portakalın büyük kısmı Rize'den, az bir kısmı ise Yafa'dan yelkenli gemiler ile gönderilmiştir. Portakalın bir sandığı sözkonusu senede 5 pare gümrük resmine tabi tutulmaktaydı. Bu dönemde Rusya'da Yafa cinsi portakal vaktine göre tanesi 50 pareden 2 kuruşa kadar, Rize cinsi portakal ise 15 pareden 1 kuruşa kadar satılabilmektedir. Bu sebepten portakal, Rusya'da çok kar bırakan bir üründür. Aynı zamanda Türkiye'den mandalina da ihraç edilmektedir. Mandalinanın ihracatı ise çok az bir miktardadır. Rus sayfiye yerlerinin bahçelerinde bile çok sayıda mandalina ağacı dikilen 1910 senesinde ihtiyacı karşılamak için Rusya'ya İtalya'dan çok miktarda mandalina ithal edilmiştir.

1910 yılında transit ticarette de bir hareketlilik vardır. 1910 yılında İran'a Batum yoluyla Avrupa'dan 333.360 kental miktarında transit ticaret yapılmıştır. Bunlardan İran'a sevk olunan 149.986 kentali çay, 5.244 kentali manifatura, 25.700 kentali ip ve halat, 18.534 kentali mefruşat (mobilya) ve 4.786 kentali madeni ürünlerdir. İran'dan Avrupa'ya ise 20.836 kental koza, 17.367 kental üzüm, 36.640 kental şimşir ve ceviz kütüğü, 10.036 kental halı ve kilim gönderilmiştir.

1913 yılına gelindiğinde ise Rusya halen bir ziraat ülkesi olma özelliğini, Osmanlı Devleti de sanayi açısından halı hariç herhangi bir sanayi ürününün ihracatını yapabilecek gelişmişlikte olmama özelliğini halen korumaktaydı. Bu da iki ülke arasındaki ticaretin çok fazla gelişmesini olanaksız kılmaktaydı. Diğer yandan Türkiye'nin kullandığı petrolün büyük kısmının, Batum limanı[64] üzerinden alınması ise Osmanlı Devleti ile Batum arasındaki ticaretin en önemli noktası olma özelliğini muhafaza etmekteydi.

[64] Batum limanının 1913 yılındaki gemi hareketliliği için bakınız Ek 25.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Batum şehrini de içinde barındıran Kafkasya bölgesi, 1901 senesinde petrol ihraç eden ülkeler arasında ayrıcalıklı bir konuma sahipti. Ancak yapılan işgallerin ve açılan yeni kuyuların eskilerinin yerini tutmamaları sonucunda 1913 yılına gelindiğinde petrol üretimi, 1912 yılı üretiminin de alt seviyesinde kalmıştır. Bu süreç sonucunda Kafkasya da o ayrıcalıklı konumunu kaybetmiştir.[65] Ancak Batum'dan gönderilen petrol ürünleri miktarında artış devam etmektedir. Rusya'dan gelen talep de artış eğilimindedir.

Ancak Kafkasya'daki petrol sanatı gerileme göstermektedir. Kafkasya'da iyi yolların çok az miktarda olması sanayinin ve ziraatın gelişmesinin önünde çok büyük bir engeldir. Dolayısıyla 1913 senesinde hem yeni hatların kullanıma açılması hem de mevcut yolların geliştirilmesi konuları gündemdedir.

Karadeniz üzerinde ilk keşif çalışmaları tamamlanmış ve çok yakında yeni bir hattın inşaatına başlanması beklenmektedir. Bu hat, güneyde Tuapse'de başlayarak Kafkasya-Teymur yolu hattının Poti, Samtredia şubesiyle birleşecektir. Poti limanı, 1913 yılında Osmanlı sancaklı 4.790 tonilatoluk 94 yelkenli geminin giriş ve çıkış yapmasına ev sahipliği yapmıştır.[66] Poti Limanı'nda az da olsa bir ticari hareketlilik mevcuttur.[67]

Diğer yandan Kafkasya'da yol inşaatları da devam etmektedir. Bu anlamda Kars-Sarıkamış-Karaurgan şosesi yaklaşık olarak 103 kilometre uzatılmıştır.

1913 yılında Batum'da işlem yapan mali kurumlara baktığımızda dikkatimizi Osmanlı Bankası ile karşılıklı işlemlerde bulunan birkaç banka çekmektedir. Bunlar arasında Dolünyon Bankası, Tiflis Ticaret Bankası ve Rusya Asya Bankası sayılabilir. Ayrıca hükümet bankası ve diğer birkaç bankanın daha şubeleri Batum'da yer almaktadır. Bu hususta bankerlere baktığımızda ise İstanbul'daki "Deutsche Orient Bank" (Alman Şark Bankası) ile ilişkide bulunan ve Osmanlı tebaasından olan Foster ve Polo biraderler ilk etapta sayılabilir.

Ayrıca merkezi idaresi Saint Petersburg'da bulunan Salamandra Sigorta Şirketi ile yine merkezi Saint Petersburg'da bulunan Rusya Sigorta Şirketi bölgenin önemli mali kurumlarındandır.

---

[65] Bakınız Ek 26.
[66] Ayrıntılı bilgi için bakınız Ek 27.
[67] Ayrıntılı bilgi için bakınız Ek 28.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ayrıca bölgede Osmanlı tebaasından; Kara Hasan zade Hacı Ali Paşa Ticarethanesi zahire ticaretiyle, Arvantidis Biraderler Ticarethanesi petrol ticaretiyle, Binyatoğlu ve Danielof tütün ticaretiyle meşgul olmaktadırlar.

IV. KARS ŞEHBENDERLİĞİ

Elimizde Kars Şehbenderliği'ne ait Kars Şehbenderi Cemaleddin Bey tarafından kaleme alınan bir adet rapor vardır.[68] Bu raporda Osmanlı Devleti ile Kars ve havalisi arasında yapılan ticaret hakkında bazı bilgiler tahmini olarak sunulurken özellikle gümrük resmine dair net rakamları içeren değerli bilgilere yer verilmektedir.

Ayrıca raporun sonunda bazı para ve ölçü birimleri mukayeseli olarak yer almaktadır. Bu bilgiler arasında; bir rublenin, Osmanlı Lirası 100 kuruş olarak sayıldığında, 12,5 kuruş olduğu, yine bir rublenin 100 kapik olduğu, Osmanlı Lirası 100 kuruş olarak sayıldığında bir kapik Rus parasının beş pareye denk geldiği söylenebilir. Ayrıca bu hesaplarla bir Osmanlı Lirası'nın 8,55 ile 8,85 ruble arasında bir değeri olduğu zikredilmektedir.

Ölçü birimleri hakkında sözü edilen bilgilere baktığımızda ise bir fundun 128 dirhem veya 410 gram olduğu görülmektedir. Ayrıca bir pud da 12 okka 328 dirhem veya 16 kilogram 380 gram olarak zikredilmektedir.

Osmanlı Devleti'nden Kars'a ihraç edilen ürünlerin bir kısmına İran ürünlerine uygulanan, diğer bir kısmına ise Avrupa ürünleri için uygulanan gümrük tarifelerinin aynısının tatbik edildiği söylenmektedir.

İran gümrük tarifesinin uygulandığı Osmanlı ürünlerinin arasında her pudundan 25 kapik gümrük resminin alındığı kuru üzüm, hurma, incir; her fundundan 18 kapik alınan saf yün dokuma, her fundundan 38 kapik gümrük resmi alınan ipek ve pamuk karışımı dokuma sayılabilir.[69] Kötek yoluyla Kars ve havalisine ihraç edilen ve Avrupa ürünlerine uygulanan gümrük resminin uygulandığı Osmanlı ürünleri arasında her pudundan 75 kapik gümrük resmi alınan inek yağı ile her pudundan 2 ruble 70 kapik gümrük resmi alınan Halep sabunu sayılabilir.

[68] Ticaret Layihaları, "Kars Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.199.
[69] Bakınız Ek 29.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Sınırlı bilginin yer aldığı Kars Şehbenderliği'ne ait raporda söylenmeye değer son şey ise Osmanlı pamuğu hakkındaki birkaç bilgidir. Sözkonusu yıllarda Kars ve havalisine ihracı yapılan Osmanlı pamuğunun fiyatı, Erivan pamuğunun fiyatından pud başına 3-4 ruble daha azdır. Bunun nedenleri arasında iki şey dikkat çekicidir.

1- Ağır gelmesi ve iyice yerleşmesi için çuvallara ıslak olarak doldurulan Osmanlı pamuğunun içerisinde sarı sarı bir takım lekeler oluşmaktadır. Hatta bu nedenle pamuğun rengi esmerdir.

2- Osmanlı pamuklarının Erivan pamukları gibi tohumlarından makine yardımıyla çıkarılmayıp, el ile düzensiz bir şekilde çıkarılması dolayısıyla pamuğun telleri kısa olmaktadır.

Bu iki sebep bir ürünün nasıl kalitesini yitirerek fiyatça aşağı bir düzeye gerilediğini açıklamaktadır.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

BEŞİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ ile İRAN ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER

Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle ticari ilişkilerini araştırdığımız çalışmamızda dördüncü ülke olarak İran'a yer vermekteyiz. Rusya'daki Batum ve Kars Şehbenderlikleri'ne ait raporlar hakkında bilgi sunarken İran ile alakalı da bazı kısıtlı bilgilere değinmiştik. Bu bilgiler daha çok transit ticaretle alakalı idi. İran'daki ticari hayata ve İran'ın Osmanlı Devleti ile olan ticari ilişkisine daha ayrıntılı değineceğimiz bu bölümde birkaç şehbenderliğin raporları üzerinde duracağız. Elimizde İran sınırları dahilinde yer alan Kirmanşah, Tebriz, Tahran, Hoy ve Salmas ve diğer birkaç tane daha şehbenderliğe ait rapor vardır. Ancak bunların genel hatlarına baktığımızda İran'da birçok sebepten ötürü ticari hayatın, şu ana kadar incelediğimiz bir kısım ülkelerdeki kadar gelişemediğini rahatlıkla görebilmekteyiz. Ancak küçümsenmeyecek ticari hareketliliğin yaşandığı bölgeler de doğal olarak mevcuttur. İran'ın genel ticaretine dair bazı bilgilere de şehbenderlik alt başlıkları altında yer vermeye çalışacağız.

I. KİRMANŞAH ŞEHBENDERLİĞİ

Kirmanşah Şehbenderliği'ne ait iki rapor[70] üzerinde yaptığımız incelemelerde, Kirmanşah vilayetinin 1910 senesi ile 1913 senesi arasındaki dönemde ticari hayatının ne düzeyde olduğunu görebilme imkanına ulaştık. Aslında dokuz numaralı ciltte yer alan şehbenderliğe ait raporda, Kirmanşah Şehbenderliği'ne ait bir raporun da sekiz numaralı ciltte bulunduğuna dair bir işaret bulunmaktadır. Ancak daha önceden de

[70] Ticaret Layihaları, "Kirmanşah Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.77; "Kirmanşah Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.137.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

belirttiğimiz sebeplerden dolayı bu rapora ulaşma imkanımız olmamıştır. Raporlardan erken tarihli olanı Kirmanşah Şehbender Vekili unvanlı Edhem Bey, diğeri ise Baş Şehbender unvanıyla Suad Bey tarafından kaleme alınmıştır.

Öncelikle 1913-1914 senelerinde İran'ın ticaretini etkileyen demiryolları, telgraf hatları ve benzeri konular ile Kirmanşah gümrüğü hakkında ve diğer birkaç konuda daha bilgi vermenin yararlı olacağı kanısındayız.

Sözkonusu dönemde her ülke için özellikle ticari açıdan çok önemli bir konumu olan demiryolları hususunda İran'ın durumunu raporlarda yer alan bilgilerin ışığında birkaç madde halinde anlatabiliriz.

1- Sözkonusu dönemde İran'ın sahip olduğu kullanılabilen tek demiryolu 8.700 metre uzunluğunda olan, Tahran ile Şah Abdülazim arasında işleyen, senede 625.000 yolcu nakleden ve İran para birimiyle 460.000 kran hasılat elde edilen demiryoludur.

2- Deniz tarafında Hazar Denizi sahilinde yer alan Mahmudabad ile demir madenleri arasında bulunan 16 kilometre uzunluğundaki demiryolu ise tamamen kullanılmaz bir haldedir.

3- 1913 Şubat'ında İran Hükümeti, "Rus İstikraz Bankası"na Culfa'dan Tebriz'e bir demiryolu inşası imtiyazını vermiş ve yolun 1921 senesinde tamamlanması şartında bulunmuştur.

4- Hükümet, İngiliz kökenli bir şirket olan Demiryolları Kumpanyası'na, kendi isteklerine göre İran'ın güneyinde demiryolları güzergahını tayin etmesi için lazım olan izni vermiştir.

Demiryollarının durumu kısaca bu şekildedir. Ülkenin kullanılabilen kara yolları ise şunlardır;

- Rus Kumpanyası'na ait Culfa-Tebriz yolu

- Rus Kumpanyası'na ait Enzeli-Tahran yolu

- Rus Kumpanyası'na ait Kazvin-Hemedan yolu

- İngiliz Kumpanyası'na ait Tahran-Sultanabad yolu

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

- İran Kumpanyası'na ait Badkiran-Meşhed yolu

İran'ın gerek bu yollarını gerekse başka yolları kullanarak ülkeye giriş ve çıkış yapan yolcuların 1912 senesine ait ayrıntılı dökümü ekte mevcuttur.[71]

Bunların haricinde ticaretin gelişmesini etkileyen hususlardan biri de iletişimdir. Sözkonusu dönemde iletişimi sağlayan işlek telgraf hatları ise şunlardan ibarettir;

- 4.600 kilometre uzunluğunda, İran Hükümeti'nin malı olan bir hat.

- 870 kilometre uzunluğunda, İran Hükümeti'nin malı olup İngiliz Kumpanyası tarafından işletilmekte olan bir hat.

- 410 kilometre uzunluğunda, İran Hükümeti'nin malı olup İngiliz Kumpanyası tarafından işletilmekte olan bir hat.

- 690 kilometre uzunluğunda, İngiliz Kumpanyası'nın malı olan bir hat.

- 1.090 kilometre uzunluğunda, İngiliz Kumpanyası'nın malı olan bir hat.

- 1.136 kilometre uzunluğunda, İngiliz Kumpanyası'nın malı olan bir hat.

- 884 kilometre uzunluğunda, İran Hükümeti'nin malı olup Ruslar tarafından işletilmekte olan bir hat.

- 50 kilometre uzunluğunda, İran Hükümeti'nin malı olup Ruslar tarafından işletilmekte olan bir hat.

Böylece sözkonusu dönemde ülke genelinde toplam 9.730 kilometre uzunluğunda telgraf hattı bulunmaktadır.

Bütün bu bilgilerin akabinde Kirmanşah gümrüğü ile alakalı bazı bilgiler sunmak, çizmeye çalıştığımız tablonun daha iyi anlaşılmasına biraz olsun katkı sağlayacaktır.

1913 senesinin Mart ayından Ekim ayına kadar geçen sürede Sine ile Kirmanşah gümrüğü arasında gerçekleşen işlemlerin miktarı aşağıdaki tabloda mevcuttur.

[71] Bakınız Ek 30.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Tablo 13

1913 Senesinde Sine ile Kirmanşah Gümrüğü Arasında Gerçekleşen İşlemlerin Miktarı (Kran)

Aylar	İthalat Miktarı	İhracat Miktarı
Mart	1.733.975	1.155.220
Nisan	13.066.926	2.052.664
Mayıs	11.798.233	482.256
Haziran	7.080.051	563.864
Temmuz	9.649.420	855.012
Ağustos	7.958.598	1.790.392
Eylül	7.467.573	1.323.878
Ekim	3.035.437	1.261.005
Toplam	**61.790.213**	**9.484.291**
1912 Senesi Toplamı	**48.141.647**	**15.104.343**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Kirmanşah Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.149.

Kirmanşah gümrüğü, sözkonusu dönemde ticari açıdan ülkenin en etkin gümrüklerinden biridir. Kirmanşah Vilayeti'nin Osmanlı Devleti ile arasındaki özel ticaretine dair raporlarda kısıtlı düzeyde bilgi vardır. İki bölge arasındaki ticaretin sadece 1910 senesindeki durumu hakkında bilgiler bulunmaktadır.[72]

1910 senesinde Osmanlı Devleti'nden Kirmanşah'a ihracı yapılan ürünler arasında ilk sırayı 2.157.559 kranlık kıymeti ile Bağdat diye tabir olunan ham kuzu

[72] Bakınız Ek 31.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

derileri almaktadır. Daha sonrasında ise 688.959 kran ile yaş ve kuru meyveler, üçüncü sırada ise 480.373 kran ile boya ve cilalar yer almaktadır.

Osmanlı Devleti'ne Kirmanşah Vilayeti'nden yapılan ithalatta ise ilk sırayı 2.669.952 kranlık değeri ile afyon, ikinci sırayı 1.712.435 kranlık değeriyle çeşitli zamklar alır. Üçüncü sırada ise 1.101.100 kranlık ithali yapılmış pamukla karışık yünlü halılar yer almaktadır.

İran genel olarak 1912 yılının Mart ayından 1913 yılının Mart ayına kadar 567.575.639 kran değerinde ithalat yapmıştır. Bu ithalatın yaklaşık olarak %85'i Rusya, İngiltere ve Hindistan'dan gerçekleşmiştir. Toplam ithalatın yaklaşık olarak ancak %0,4'üne denk gelen 23.069.075 kranlık bölümü Türkiye'dendir. Oysa bir sene öncesinin aynı döneminde Türkiye'den 21.760.430 kranlık ithalat yapılmıştır. Bu demek oluyor ki Osmanlı Devleti'nin İran'a yapmış olduğu genel ihracat bir sene içerisinde %6'lık bir iyileşme göstermiştir.[73]

İran sözkonusu dönemde 436.283.271 kran değerinde de ihracat yapmıştır. Bu ihracatın da yaklaşık olarak %82'lik bölümü yine Rusya, İngiltere ve Hindistan'a yapılmıştır. Toplam ihracatın yaklaşık olarak % 9'luk bölümüne denk gelen 37.926.835 kranlık kısmı ise Türkiye'ye yapılmıştır. Bir sene öncesinin aynı döneminde Türkiye'ye yapılmış olan ihracat miktarı ise 37.883.555 kran idi. İki senenin miktarı yaklaşık olarak birbirine eşittir. Bu da Osmanlı Devleti aleyhine olan iki ülke arasındaki dış ticaret dengesinin bir sene içerisinde Osmanlı Devleti lehine bir nebze olsun iyileşme gösterdiğinin işaretidir.

İran sözkonusu dönemde dış ülkelere daha çok pamuk, yünden halılar, taze ve kuru yemişler, pirinç gibi ürünler ihraç ederken dış ülkelerden de daha çok pamuklu dokuma, şeker, çay ve un gibi ürünler satın almıştır.[74]

Osmanlı Devleti'nin de İran'dan ithal ettiği ürünler arasında ilk sırayı, diğer ürünlere kıyasla hayli fazla miktarda ithalatı yapılan saf yünlü halılar almaktadır. İran'dan sözkonusu iki yıl boyunca her yıl ortalama 16.000.000 kranlık saf yün halılar ithal edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin İran'dan ithal ettiği diğer önemli ürünler ise afyon, zamk ve koza ipektir.[75] Osmanlı Devleti'nden İran'a ise sözkonusu iki yıllık dönem

[73] Bakınız Ek 32.
[74] Bakınız Ek 33.
[75] Ayrıntılı bilgi için Bakınız Ek 32.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

boyunca en çok koyun derisi, pamuklu dokuma, ipek böceği tohumu, işlenmemiş tütün, gümüş akçe, yünlü dokuma, meyve ve boya gibi ürünler ihraç edilmiştir.

İki ülke arasındaki ticaret deve, barkir, katır ve eşekler vasıtasıyla yapılan taşımacılıkla mümkün olmaktadır. Bu da iki ülke arasındaki ticaretin gelişmesinin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir.

II. RAŞT ŞEHBENDERLİĞİ

İncelediğimiz Raşt Şehbenderliğine ait iki adet rapor[76], Raşt Şehbenderi Halid Bey tarafından kaleme alınmış ve tamamen ipek böceği tohumu, koza ve ipek ticareti konuları üzerine yazılmıştır.

Ulaştığımız bilgilere göre Kilan'dan ihracatı yapılan başlıca iki ürün mevcuttur. Bunlar koza ve pirinçtir. Kilan'da pirinç haricinde herhangi bir gıda ürünü de yetişmemektedir. Dolayısıyla diğer gıda ürünleri İran'ın diğer vilayetlerinden veya yabancı ülkelerden satın alınmaktadır. Elimizdeki raporlar Kilan'da ipekle alakalı hemen her hususun 1910 senesindeki durumunu gözler önüne sermektedir.

İpek böceği tohumu Kilan'a ilk defa 1890 yılı civarında Osmanlı Devleti'nden ithal edilmiştir. O tarihten itibaren Osmanlı Devleti'nden, Marmara Denizi sahilindeki bazı kasabalardan ve Elazığ vilayetine bağlı bazı yerlerden Kilan'a yapılan ithalat her sene gittikçe artış göstermiştir. Sözkonusu dönemde ipek tohumu Osmanlı fabrikalarının malıdır. Ticareti de Raşt'ta çoğunlukla Osmanlı tebaasının elindedir. Yerli ve diğer yabancılar bu ticaretle pek uğraşmamaktadırlar.

Sözünü ettiğimiz dönem içerisinde Raşt ticarethanelerinin gittikçe artan işlerlikleri hususunda 'ipek tohumu ticareti sebep olmuştur' yorumu rahatlıkla yapılabilir. Osmanlı tüccarlarının kendilerini, yerli ve Osmanlı harici diğer yabancı tüccarların rekabetinden korumalarına; bu ticareti uzun yıllardır ellerinde bulundurmaları ve veresiye işlem yapmamaları özellikleri yardımcı olmuştur.

[76] Ticaret Layihaları, "Raşt Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.84; "Raşt Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.119.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İlk senelerde bölgeye Osmanlı Devleti'nden 30.000-50.000 kutu ithalatı yapılan ipek tohumu ürününün, seneden seneye artan rağbet sonucu 1910 senesine gelindiğinde 300.000 kutu ithalatı yapılmıştır. Bu rakam, yaklaşık olarak 650.000 batman yani 3.900.000 kilogram koza alındığına işaret etmektedir. 1910 senesinde Kilan'dan yaklaşık olarak 530.000 batman yani 3.180.000 kilogram koza ihracatı gerçekleşmiştir. Daha önce de söylediğimiz gibi bu ihracatın yaklaşık %60'ına denk gelen büyük kısmı da Osmanlı tebaasından tüccarlar tarafından yapılmıştır.[77]

İpek tohumu ticaretinin gelişmesi nispetinde dutluklar tesis etmek koza üreticilerinin başlıca işidir. Tohum ithalatının sözkonusu bölgede ihtiyacı karşılayacak yeterli düzeyde yapılamaması, talebin fazla olmasına ve doğal olarak fiyatların artmasına sebep olmaktadır.

Tohum ticaretiyle uğraşanlar, sıcakların erken başlamasından endişe edebilmektedirler. Çünkü bu durumda tohumların birdenbire açılmasıyla eldeki mevcut malın tehlikeye girebilme ihtimali vardır. Bu tehlikeyi hesaplamayan tüccarlar, Şubat ayında başlayan ithalatı Mart ayı sonuna kadar devam ettirebilme mecburiyetinde kalmaktadırlar. Bu raporların kaleme alındığı 1911 senesinde, havaların Nisan ayında da serin olması sebebiyle Osmanlı ticarethaneleri ithalata devam edebilmişler ancak buna rağmen 1910 senesinden 50.000 kutu eksik olarak 250.000 kutu ithalat gerçekleştirebilmiştirler.

İpek tohumu ticareti Kafkasya ve Tataristan'a kadar yayılmıştır. Bölge tacirleri 1911 senesindeki eksik ithalatı, 1911 Nisan'ında Tiflis'ten tohum getirterek telafi etmeye çalışmıştırlar. Ancak bu çaba bile fiyatların artmasını önleyememiş ve fiyatlar Nisan ayı öncesindeki düzeyinden üç kat daha fazla bir düzeye ulaşmıştır.

1910'lu yılların başında 15 gramlık iki kutu ipek tohumu yerinde 8-10 kuruşa mal olmaktadır. Raşt bölgesinde ticarete konu olduğunda iki kutusunun fiyatı 10-12 krandan yani 20-24 kuruştan aşağı pek nadir düşmektedir. Ancak sıcakların erken bastırması sonucu tohumların vaktinden evvel açılması tehlikesi baş gösterir ise fiyatların bu düzeyin altına düşme ihtimali doğabilmektedir. 1911 senesinde havalar serin devam ettiğinden 30-35 krandan yani 60-70 kuruştan talep vardır ama yine de bu talep tam karşılanamamaktadır.

[77] Bakınız Ek 34.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kilan'a yalnız Osmanlı ipek tohumu ithal edilmektedir. Daha önceleri Fransa, İtalya ve hatta Japonya'dan bile tohum getirilmiş fakat beklentileri karşılayamadığından Osmanlı ipek tohumu hızla yayılmış ve genel kabul görmüştür. Bu gelişme de Osmanlı fabrikatörlerini, cins ıslahı ve kalite kontrol hususlarına daha fazla dikkat etmeleri yolunda teşvik etmiştir. Bunun sonucunda ortaya çıkan kaliteli ürünler, Kilanlıların başka yörelerin tohumlarına itibar etmemelerine neden olmuştur.

Bağdat cinsi dedikleri Osmanlı tohumlarından Raşt vilayetinin yerli ahalisi son derece istifade etmektedir. 25 gramlık iki kutu ipek tohumundan ortalama 6-7 batman koza alınmaktadır. Bir batmanın, altı kilograma denk geldiği kabul edildiği takdirde ortalama 36-42 kilogram koza alma ihtimali doğmaktadır. Her sene edinilen tecrübeye göre Avrupa'da yaş kozanın kilosu üç frank, üçte ikisi kaybolan kuru kozanın her kilosu ise dokuz frank fiyatla satılmaktadır. İki kutuya verilen fiyat ne kadar artarsa artsın elde edilen faydayla kıyaslandığında ortaya çıkan tablo çok açıktır.

Her sene Avrupa'ya ihraç edilen kozanın %80'i Osmanlı ticaret çevrelerinin elinden geçmektedir. Ancak aralarındaki rekabetten dolayı bazen tacirlerin değerinden fazla fiyatla koza topladıkları ve bu sebepten ötürü de oldukça zarara uğradıkları zamanlar da olmaktadır.

Bu açıdan 1910 yılı biraz üzüntü verici bir yıl olmuştur. 1910 yılında ticarethanelerin hemen hepsi zarara uğramıştır. Çünkü 1910 senesinde mahsul 1909 senesine göre geride kalmıştır. Bundan dolayı rekabet kızışmış ve bütün tacirlerin zarar etmesine neden olmuştur. Kozalar cins açısından yüksek kalite, küçük lekeli, büyük lekeli ve şelel olarak dörde ayrılıyor.

Yüksek kaliteli cins her sene %45-50 dolayında verim alınan ve daima kar bırakan cinstir. 1910 senesinde verim %35-40'a düşmüştür. Küçük lekeli cins %25 düzeyinde elde edilen üründür. Diğer iki çeşit kozanın ise doğal olarak ele geçen miktarı 1910 senesinde artmış ve düşük kaliteli olduklarından dolayı zarar bırakmıştır.

Ticarethanelerin, dört kilogram kozadan bir kilogram ipek çıkması şartıyla, eğer bu miktardan eksik çıkar ise mesuliyetini üstlenmeleri koşuluyla ticaret yapmaları çeşitli sebeplerden dolayı mecbur olduğundan 1910 senesindeki zararları kaçınılmaz olmuştur.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

III. TEBRİZ ŞEHBENDERLİĞİ

Tebriz Baş Şehbenderi Enver Bey tarafından kaleme alınan rapor[78], 1910 yılında Azerbaycan ile Osmanlı Devleti arasındaki ticari hareketlilik hakkında bilgi sunmaktadır. Bu rapor, Tebriz Baş Şehbenderliği tarafından gönderilmiştir.

Dönemin Azerbaycan Gümrük İdaresi'nin düzenlemiş olduğu ithalat ve ihracat istatistiklerine dayandırılarak sunulan bilgilere göre 1910 senesi, ticari açıdan çok güzel geçmemiştir. İç karışıklıklar ticareti durgunluğa uğratmış ve gerek ithalat gerekse ihracat üzerinde hissedilebilir derecede olumsuz baskılar oluşturmuştur.

1910 senesinde Osmanlı Devleti Azerbaycan'a 2.493.430 kranlık ürün ihraç ederken Azerbaycan'dan da 17.342.523 kranlık ürün ithalatında bulunmuştur.

Azerbaycan'ın yabancı devletlerden ithal ettiği başlıca ürünler; dokuma ürünleri, madeni ürünler, şeker, çay, konserve, yiyecek ve içecek olarak sıralanabilir.

Bu ürünler Osmanlı kökenli olmayıp, yabancı devletlerden ithal edilmek suretiyle İran'a transit olarak sevki yapılan ticaret ürünleridir. Osmanlı Devleti'nin sözkonusu bölgeye esas ihracatını yaptığı ürünlerin başında ise hayvanlar, hububat ve deri ürünleri gelmektedir. Ancak bunlar da çok cüzi miktarlarda kalmaktadırlar.

Osmanlı Devleti'nin Azerbaycan'dan ithal ettiği ürünler arasında en dikkat çekici olanı yün halılardır. 1910 senesinde ithal edilen yün halı miktarı 15.764.820 kran düzeyindedir. Bu halıların büyük kısmı, Osmanlı toprakları üzerinden Amerika'ya ihraç edilmektedir.

Osmanlı Devleti'nin 1910 senesinde Azerbaycan'dan yaptığı toplam ithalat ise 17.342.523 kran miktarındadır. Yün halı ithalatı miktarı, toplam ithalatın yaklaşık %90'ını oluşturmaktadır. Ayrıca toplam ithalat içinde İran üzerinden Osmanlı'ya ithal edilen 153.990 kranlık Rus şekeri de kayıtlıdır.[79]

İran'dan Osmanlı'ya özellikle hayvanlar, hububat, kuru meyve gibi ürünler ithal edilmektedir ama bunların bir kısmı transit yolla yabancı devletlere ihraç edilmektedir.

[78] Ticaret Layihaları; "Tebriz Baş Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.91.
[79] Bakınız Ek 35.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İran da ticari açıdan Osmanlı Devleti gibi Avrupa mallarına ihtiyaç duyduğundan, Avrupa'dan getirtilen ürünler Osmanlı üzerinden İran'a satılmaktadır. Sözü edilen bu ürünler, Osmanlı Devleti tarafından ihracat amaçlı üretilmeye başlandığı takdirde İran, Osmanlı üreticileri için çok güzel bir pazar olma özelliğini taşımaktadır.

IV. HOY ve SALMAS ŞEHBENDERLİĞİ

1910 senesinde Hoy, Salmas ve Ovacık gümrüklerinde İran ile Osmanlı Devleti arasındaki ticarete dair gerçekleşen işlemleri gösteren resmi istatistikleri içeren şehbenderlik raporu[80] Hoy ve Salmas Şehbenderi Sadeddin Bey tarafından keleme alınmıştır. Raporda bunun yanı sıra çeşitli kaynaklardan toplanan ticaretle ilgili yararlar bilgilere ve Osmanlı ticaretinin zikredilen bölgelerde gelişmesine yararı olabilecek düşüncelere yer verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nden sözkonusu gümrükler vasıtasıyla İran topraklarına yapılan ihracatta kıymet yönünden dikkati çeken ürünlerin başında pamuklu dokuma, hırdavatçılıkla ilgili bir takım eşyalar ve kuru meyve gelmektedir. Bu üç ürünün ihracat değerlerinin toplamı, 1910 senesinde yapılan toplam ihracatın üçte birinden fazla bir seviyede bulunmaktadır.[81]

İran'ın ticaretinde en önemli noktalardan birinin, İran'ın Türkiye ve Rusya üzerinden yaptığı transit ticaret olduğunu daha önce belirtmiştik. Hoy ve Salmas Şehbenderliği'nin raporunu incelerken de bu gerçekle bir kez daha karşılaştık. Ekteki tabloda Osmanlı Devleti'nden İran'a ihracatı yapılan ürünler sıralamasının ilk satırında kibrit ürünü yer almaktadır. Bu ürün aslında Osmanlı Devleti'nde üretilip İran'a satılmamıştır. Bilakis İran tarafından Avrupa'ya sipariş edilen bu ürün, Avrupa'dan yollanmış ve Türkiye üzerinden geçerek sözkonusu gümrüklere ulaşmıştır. Dolayısıyla bu ürünün ticaretinden elde edilen ekonomik faydanın hemen hepsi Avrupa'ya aittir. İran ile alakalı düzenlenen tablolarda bu olayın benzeri çokçadır.

İran, 1910 senesinde doğrudan doğruya İtalya'dan 4.471 batman ve Avusturya'dan da 6.862,50 batman kibrit ithal edip Rusya üzerinden yine transit ticaret

[80] Ticaret Layihaları, "Hoy ve Salmas Şehbenderliği Raporu", C.5, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.107.
[81] Bakınız Ek 36.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

vasıtasıyla ülkesine sokmuştur. Sadeddin Bey bu bilgiyi de sunduktan sonra önceki zamanlarda Osmanlı Devleti'nin Çekmece bölgesinde bulunan bir kibrit fabrikasını hatırlatmış, sözkonusu fabrika işlemekte ise veya işleme ihtimali bulunmaktaysa İran pazarına ürün satması hususunda teşvikte bulunmuştur.

İran'ın en çok Rusya'dan ve daha sonra Fransa, Almanya, İngiltere ve Amerika'dan ithal ettiği madeni ürünler hususuna da değinilmektedir. Orman ve Maden ve Ziraat Bakanlığı'nın Rumi 1323/Miladi 1907-1908 senesinde neşrettiği maden istatistiklerine değinilerek Osmanlı Devleti'nin çok sayıda maden kuyularına sahip olduğu ancak yetersiz girişimler ve İran'a gerekli önemin atfedilememesi sonucu bu ürünün ticaretinde de Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan geri düzeyde kaldığı hatırlatılmaktadır.

Osmanlı Devleti'ne İran'dan yapılan ithalatta da benzer bir tabloyla karşılaşmaktayız. Halı, kuru meyve, ham yün ve çeşitli hayvan derileri gibi temel ürünler haricinde iki ülke arasındaki ticarette dikkati çeken fazla bir şey yoktur. Bu yöndeki ticarette de İran'ın Avrupa'ya gönderdiği ürünlerin transit ticaretinin yeri mühimdir.

Bütün bu istatistikler ve bilgiler bir araya getirildiğinde İran ile Osmanlı Devleti arasındaki ticaretin çok az miktarda olduğu hatta Osmanlı Devleti'nin zirai ve ticari yetenekleri dikkate alındığında hiç değerinde olduğu görülmektedir.

Bunun birçok sebebi vardır. En önemli sebeplerinden birisi daha önce de söylendiği gibi nakliye yollarıdır. Hoy ve Salmas'a iki yol üzerinden ulaşmak mümkündür. Bu iki yol da hayvan taşımacılığı yapılan yollardır. Birinci yol Trabzon üzerinden Hoy ve Salmas'a ulaşan yoldur. Bu yol deve kervanlarıyla 45 günde tamamlanabilmektedir. İran'a ihracat yönünde bir kantar yani 107 batman yük karşılığı 25 tüman, İran'dan ithalat yönünde ise bir deve yükü veya 80 batman yük karşılığı 8 tüman nakliye ücreti ödeyerek bu yolculuğu yapmak mümkündür. İkinci yol ise Culfa üzerinden Hoy ve Salmas'a ulaşan yoldur. Bu yol ise yine deve kervanlarıyla iki günde tamamlanabilen bir yoldur. Bu yolculukta ise İran'a ihracat yönünde batman başına 10

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

şahi[82], İran'dan ithalat yönünde ise batman başına beş şahi nakliye ücreti ödenmektedir.

İki ülke arasındaki ticaretin gelişmesine engel teşkil eden bu tarz sebepler öne sürülse de Sadeddin Bey'in, bu raporu kaleme aldığı süreye kadar neşrolunan üç cilt şehbenderlerin ticaret raporları üzerinde yaptığı tetkikler sonucunda ulaştığı kanaat, asıl sebebin Osmanlı tacirlerinin girişimde bulunmaması veya aza kanaat etmeleri olduğu yönündedir.

Bütün raporlarda da şehbenderler, bu hususta şikayetçidirler. Osmanlı Devleti'nin ve yabancı devletlerin hemen her kasabasında ve hatta köylerinde seyyar veya mukim yabancı komisyoncular bulunmaktadırlar. Bu komisyoncular bağlı bulundukları ticarethanelerin zirai ve sınai ürünlerini; çeşitli numuneler göstermek, büyük masraflar karşılığı tasavvur olunamayacak yerlere dahi ilanlar astırmak ve diğer birçok yol ile yöre halkına tanıtmaktadırlar. Böyle gece gündüz emek ve gayret sarf ederek, tanıttıkları ürünün değerini arttırmaktadırlar. Halbuki Osmanlı tacirleri ne kendi ülkelerinde ne de çalışma alanımızın kapsadığı yabancı devletlerde Osmanlı ürünlerini tanıtmak gibi bir teşebbüse asla girişmemektedirler. Bu da Osmanlı ürünlerinin diğer yabancı devletlerin ürünleriyle rekabet edebilmesi önünde çok büyük bir engel teşkil etmektedir.

Ayrıca Osmanlı tacirlerinin diğer bir büyük hatası; batıda büyük bir ayıp hatta ahlaksızlık olarak görülen ama doğu memleketlerinde maalesef bir kısım cahil halk arasında "maharet" olarak addedilen hile ve kurnazlığa meyilli olmalarıdır. Sipariş edilen malın aynısının gönderilmemesi, ambalajın baştan savma yapılması, ulaştırma süresinin aşılması gibi birçok hatalar bu anlayıştan kaynaklanmaktadır. Oysa ticaretin temelini güven duygusu oluşturur. Bu hataların düzeltilebilmesi için ticaret odalarına büyük vazife düşmektedir.

[82] "Eskiden gümüşten, sonraları bakırla nikelden yapılan ve kıran'ın yirmide biri değerinde olan bir İran parasıdır." (Ferit Devellioğlu, "şahi", **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara: Aydın Kitabevi, 2006, s.975).

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

V. TAHRAN ŞEHBENDERLİĞİ

Tahran Sefareti'nden yazılmış olan şehbenderlik raporu[83], Raşt Şehbenderliği'nden gönderilen rapora bilgi yönünden katkı sağlar vaziyettedir.

1911 senesinde Raşt eyaletinde bulunan Kilan şehrine Osmanlı Devleti'nden her kutusu 25 gram olan 230.000 kutu ipek böceği tohumu ihraç edilmiştir. Bu miktar ancak yörede yetiştirilecek böcekler için yeterlidir. Bu tohumlar 1911 senesinin Mayıs ayının başlarında açılmaya başlamıştır. İlk olarak da 25 Haziran 1911'de meydana çıkmıştır. Taze koza üretimi yaklaşık olarak 700.000 batman miktarındadır. Bunun 585.000 batmanı İtalya'ya ihraç edilmiştir. 115.000 batmanı da yerli iplik fabrikalarında kullanılmak üzere satışa konu olmuştur.

1910 senesinde üretim miktarı 650.000 batman idi. 1911 senesinde yaklaşık olarak %10'luk üretim artışı vardır. Kozaların cinsi, çeşitleri ve üretilen ipek miktarı da 1910 senesine göre daha iyi bir vaziyettedir.

Yine Raşt eyaletinde bulunan Langarud ve Lahijan şehirlerinde taze kozanın her batman şahisi 24 krana ve Raşt şehrinde de 25 krana satılmıştır. 1911 senesinde taze koza satın alan tacirlerin isimleri aşağıdadır.

Osmanlı tebaasından; Harilaos Efendi 112.000 batman, Laskaridis Efendi 101.000, Paskalides Efendi 50.000, J. Papadopolos Efendi 17.000, Kandilis Efendi 14.000, Zarifyan Efendi 8.000, Çalis Efendi 4.000 ve Yovanidis Efendi 3.000 batman taze koza satın almıştırlar.

Aynı dönemde Rusya tebaası 63.000, Fransa tebaası himaye ettikleri Yunanlılar ile birlikte 25.000, Yunanistan tebaası 47.000, İran tebaası 84.000 ve Bulgaristan tebaası 57.000 batman miktarında koza satın almıştırlar.

Böylece toplamda 585.000 batman koza ticarete konu olmuştur.

[83] Ticaret Layihaları, "Tahran Sefareti Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.89.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

VI. HEMEDAN ŞEHBENDERLİĞİ

Hemedan Şehbenderi Said Bey tarafından kaleme alınmış olan iki rapor[84] üzerinde yaptığımız incelemeler sonucunda, Hemedan eyaletinde de İran'ın diğer birkaç eyaletinde olduğu gibi Osmanlı tacirlerinin çok etkin olduğu anlaşılmıştır.

1910'lu yıların başında Hemedan'da mukim Osmanlı tebaasının nüfusu, diğer yabancı tebaaların nüfuslarından daha fazladır. Ticaret işlerinde de en etkin kesim Osmanlı tebaasıdır. Bölgede yaklaşık olarak 300 Osmanlı vatandaşı hayatlarını idame ettirmektedirler. Bunlar hem vilayet hem de civar şehir ticaretinin büyük kısmını ellerinde tutmaktadırlar. Osmanlı tebaasını üç gruba ayırmak mümkündür.

İlk grup tüccarlardan oluşur. Bu grup hem sayıca hem de özellikleri itibariyle Osmanlı tebaası içerisinde en öne çıkan gruptur. Bunların içerisinde Bağdat kökenli olanlar da İstanbullu olup Ermeni kökenli Osmanlı vatandaşları olanlar da vardır. Daha çok İngiliz ürünlerinin ticarete konu edildiği Hemedan'da Bağdatlı tacirler konularında uzman, en çok itibar gören kesimdir.

İkinci grup olarak bölgede çok saygı duyulan Osmanlı doktorlarını ve üçüncü grup olarak da işçi, esnaf kesimini sayabiliriz. Hemedan'da Osmanlı işçileri daha çok doğramacılık, nalbantlık, silahçılık gibi sanatlar ile makaracılık gibi seyyar işlerle meşgul olmaktadırlar.

Hemedan, ticari açıdan fazla öne çıkmayan bir şehirdi. Ancak özellikle Bağdatlı tacirlerin bölgede iş yapmaya başlamaları ve ticareti de en güzel şekilde yapmak hususunda bütün gayretlerini sarf etmeleri sonucunda Hemedan şehri, 1910'lu yıllarda İran'ın en önemli ticaret merkezi olmuştur.

Bağdatlı tacirler Hemedan'da babadan oğla geçen sistematik bir ticaret yöntemi uygulamaktadırlar. Ailelerin etkin üyeleri Hemedan'da yaklaşık 15 yıl ticaretle uğraştıktan sonra Bağdat'a geri dönerek oraya yerleşmekte ve Hemedan'daki yerlerine oğullarını göndermektedirler. Böylece nesilden nesile geçen ve güvene dayanan bir sistem ile Hemedan, ticari açıdan çok işlek bir merkez haline gelmiştir.

[84] Ticaret Layihaları, "Hemedan Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.101; "Hemedan Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.158.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Osmanlı tebaası ithalat ve ihracatın büyük kısmını Bağdat yoluyla ve bir kısmını da Raşt, Tebriz yoluyla gerçekleştirmektedirler. Osmanlı tüccarlarının yapmış olduğu bu ticaretin tahmini olarak senelik miktarı, Hemedan'ın toplam ticaret miktarına yakın bir düzeyde bulunmaktadır.[85]

Üstelik İran'a ait daha önceki şehbenderlik raporlarında da belirtildiği üzere İran'da nakliye yolu namına hiçbir şey yoktur. Ayrıca bazı iç karışıklıklardan ötürü emniyet ve asayiş de ortadan kalkmış, ulaştırılmaya çalışılan postalara saldırılar çok artmıştır. Bütün bunlar ticareti fark edilecek derecede durgunluğa itmiş ve İran'da iş yapmayı düşünen girişimcilerin cesaretlerini kırmıştır.

Osmanlı ithalat ve ihracatının büyük kısmı Bağdat yoluyla yapıldığından hükümetçe az bir yardım ile Bağdat yolu emniyete kavuşturulur ve özellikle daha uygun yeni bir nakliye yolu bulunursa İran'daki Osmanlı ticaret miktarının çok kısa bir süre içerisinde kat be kat artacağından yetkili şehbender tarafından hiç şüphe duyulmamaktadır. Bu vesileyle İran'ın Osmanlı ürünleri için büyük bir pazar olması da mümkün olabilecektir.

Bölgede İranlı yerli tüccarların etkinliği çok zayıftır. Bu tüccarlar ancak Rusya'dan şeker, gaz gibi ürünlerin ithal edilmesiyle uğraşmaktadırlar. Fakat bu çalışmaları da çok küçük bir ticaret hacmine ulaşabilmektedir.

Oysa Osmanlı tüccarları çeşitli pamuklu ürünler, baharat, hurma, keçi derisi gibi daha elzem ürünlerin bölgeye ithal edilmesiyle uğraşmaktadırlar. Rumi 1329/Miladi 1913-1914 senesinde Hemedan'ın toplam ithalat miktarı 1.200.000 Osmanlı lirasıdır. Bunun 930.000 lirasının yalnız Osmanlı tüccarları tarafından yapıldığı dikkate alındığında bölgedeki Osmanlı tüccarlarının hakimiyeti çok daha iyi anlaşılabilmektedir.[86] Hemedan'dan yapılan ihracat da yaklaşık olarak tamamıyla Osmanlı tüccarlarının hakimiyetindedir.

Hemedan ile ilgili zikredilmeye değer bir başka husus da halıcılık sanatının durumudur. Hemedan bu sanatta bir zamanlar İran'ın iftihar vesilesi idi. Ancak 1910'lu yıllara gelinirken bu sanat yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Yerli halktan bu sanatı bilenlerin sayısı oldukça azdır. Ancak incelediğimiz 1910'lu yıllarda gerek Hemedan'da gerekse civar köylerinde halı fabrikaları kurularak bu işletmelere çeşitli

[85] Bakınız Ek 37.
[86] Bakınız Ek 38.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

yerlerden ustalar yerleştirilmeye başlanmıştır. Ayrıca bilhassa yoksul durumda bulunan kadın ve çocuklar bu fabrikalarda istihdam edilmektedirler. Böylece bir yandan halıcılık sanatı canlandırılmaya başlanmış diğer yandan ise sefalet içerisindeki bir kesim ahali geçimlerini temin etme imkanına kavuşmuştur. Ancak bu ürünün ticaretinde İran'ın yerli halkı gerekli etkinliği gösterememiştir.

Bölgedeki bu boşluk yine Osmanlı tüccarları tarafından doldurulmuştur. Sözkonusu dönemde halı ihracatının çok büyük kısmı Osmanlı tüccarları tarafından yapılmaktadır. Bazı yabancı halı kumpanyalarının da var olmasına rağmen bunlar Osmanlı tüccarlarına nispeten çok düşük miktarlarda ticaret yapmakta olan teşekküllerdir.[87] Hemedan'da Rumi 1329/Miladi 1913-1914 senesindeki toplam 155.000 Osmanlı lirası miktarındaki halı ihracatının yaklaşık %60'ına denk gelen 87.000 liralık kısmı Osmanlı tüccarları eliyle yapılmaktadır. Halı ihracatında dikkati çeken bir diğer şirket ise İngiltere kökenli "Şark Halı Kumpanyası"dır. Bu işletme sözkonusu dönemde 50.000 lira kıymetindeki halıyı Amerika, Avrupa ve çok az miktarda da Türkiye topraklarına ihraç etmiştir. Zaten halı ihracatının çok büyük kısmı Amerika ve Avrupa topraklarına yapılmaktadır. Bunun haricinde Hemedan'dan sözkonusu dönemde Osmanlı Devleti topraklarından Bağdat ve Suriye vilayetlerine sadece 25.000 liralık bir halı ihracatı yapılmıştır ki bunu da yapan Bağdatlı Osmanlı vatandaşı tüccarlardır.

[87] Bakınız Ek 38.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

SONUÇ

Çalışmamız boyunca Osmanlı Devleti ile diğer devletler arasındaki ticari ilişkilere şehbenderlik raporları penceresinden bakmaya çalıştık. Bu raporların en önemli özelliği; yazıldıkları dönemde, bu raporları yazan şehbenderlik memurlarının memuriyet sahaları dahilinde olan bölgelerde ortaya çıkmış çok çeşitli gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgiler sunmalarıdır.

Çalışmamızın konusunun belirlenmesi süreci, çeşitli sebeplerden dolayı önemsediğimiz şehbenderlik raporlarının içerdiği bilgileri araştırma dünyasına kazandırma isteğiyle başlamıştır. Daha sonra bu konunun, gerçekten çalışma konusu olarak seçilmeye uygun olup olmadığı hakkında yaptığımız çalışmalar bize düşüncemizi destekler nitelikte büyük yararlar sağlamıştır.

Kaynak taramalarımız sürecinde Osmanlı Devleti'nin bazı dönemlerindeki genel ticaret miktarlarına bile ulaşmakta zorluk çektik. Genel ticaret miktarlarına ulaşmada çekilen bu zorluk, bize şehbenderlik raporlarının değerini bir kez daha hatırlattı. Çünkü bu raporlarda, ticaretin genel miktarlarının yanı sıra bu genel ticaret miktarlarını oluşturan kalemlerin hemen hepsi miktarları, parasal değerleri ve hatta birim fiyatları ile yer almaktaydı.

Her şehbenderlik, kendi görev sahası dahilinde gerçekleşmiş olan ticari faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgi sunmaktaydı. Bu bilgiler kimi zaman bazı günlük davranışlar hakkında bile ayrıntılar içererek dönemin sosyal yaşam tarihi hakkında da işaretler taşımaktaydı. Ayrıca içerdikleri sayısal bilgiler ile büyük miktarda sayısal veri toplanmasını mümkün kılmaktaydı.

İktisat tarihi çalışmalarının en önemli yanlarından biri, toplanan güvenilir veriler ile mümkünse uzun dönemli eğilimler hakkında istatistiki çalışmalar yapmak ve bu istatistiki çalışmaları yorumlamak suretiyle çalışılan dönem hakkında doğruya en yakın bilgiler sunabilmektir. Fakat herhangi bir değişkenin, tarihi açıdan uzun dönemli verisinin toplanması mevcut şartlarda çok zor olmaktadır. Sözkonusu uzun dönem içerisinde bir takım yıllara ait değerler tam olarak tespit edilemediğinden hata payı düşük çalışmalar yapmak çok zorlaşmaktadır.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ayrıca herhangi bir araştırmacının yararlandığı kaynaklar da çeşitli sebeplerden dolayı kısıtlı kaldığından yeterli miktarda veri toplanması daha da zor olmaktadır. Şehbenderlik raporları üzerinde yaptığımız çalışmalar sonucunda yaklaşık olarak Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) öncesindeki 10 senelik dönem hakkında ayrıntılı istatistiki bilgilere ulaşma imkanımız oldu. Ayrıca bu bilgiler, raporların yazıldıkları bölgelerdeki yerel kaynaklardan elde edildiklerinden güvenilir olma özelliklerini taşımaktadırlar. Hem yabancı bir ülkedeki farklı bir kaynağa kolayca ulaşılabilmesini hem de güvenilir veriler elde edilebilmesini mümkün kılan şehbenderlik raporları, çalışmamızın ana konusu olarak seçilmiştir.

Özellikle çalışmamızın anlatılan bu sürecinde yapılan kaynak taramaları, önümüze çalışmamızın konusuyla bağlantılı çok sayıda araştırma alanları çıkarmıştır. Çünkü çalışmamız, ticari faaliyetlerle ilgili bilgilerin yanında gemi seferleri ve göçmenlik faaliyetleriyle ilgili bilgiler de içermektedir. Bu süreçte elde ettiğimiz bir takım bilgiler, bize çalışmamızın çok geniş sınırlara kadar uzandığını göstermiştir. Oysa bu çeşit kapsamlı bir çalışma yapmak mevcut şartlarda mümkün görünmüyordu. Dolayısıyla çalışma alanımızı çeşitli yönlerden kısıtlama mecburiyetinde kaldık. Bu kısıtlar, bizim şehbenderlik raporları haricinde başka bir kaynak kullanmamızı dahi engeller vaziyetteydi.

Dolayısıyla sağlıklı bir şekilde yürütülen bu süreç sonucunda, çalışma konumuz çeşitli kısıtlarla sınırlanmış ve çalışmamızın ismi “20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Şehbenderlerinin Ticaret Raporları” olarak belirlenmiştir.

Sözkonusu bu raporların daha iyi anlaşılabilmesi için, içinde yazıldığı kurum olan şehbenderlik müessesesinin nasıl bir yapılanma olduğunun bilinmesi gerekmekteydi. Dolayısıyla çalışmamızın ilk kısmı bu kurumun kısaca tanıtılmasına ayrılmıştır.

Daha sonraki bölümlerde Osmanlı Devleti’nin dört ayrı ülkeyle olan ikili ticari ilişkilerine yer verilmiştir. Yaptığımız bu incelemeler sonucunda Osmanlı Devleti’nin küçümsenmeyecek derecede bir ticaret ağına sahip olduğu görülmüştür.

Öncelikle bilinmelidir ki özellikle seçimi yapılan sözkonusu dört ülke, Osmanlı Devleti’nin farklı yönlerinde yer almakta ve bu sebeple farklı ticaret yolları, yöntemleri hakkında bilgi sahibi olma imkanının doğmasını sağlamaktadır.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Almanya ve İtalya devletleri ile Osmanlı Devleti'nin Rumeli, Anadolu, Trablus ve Arabistan bölgeleri arasında yapılan ticari faaliyetler, Akdeniz üzerinden gemi seferleriyle mümkün olmaktadır. Kara yoluyla nakliyatı yapılan ürünlerin de olmasına rağmen uzun yolculuğun getirdiği olumsuzluklar nedeniyle, bu nakliye yolu sınırlı düzeyde kullanılmıştır. Sözkonusu dönemde Almanya ve İtalya'da ticarete konu edilen yabancı kökenli ürünler arasında Osmanlı ürünleri eğer büyük bir fiyat farkı yoksa genel olarak tercih edilmektedir. Bu da pamuk, deri, koza, meyve çeşitleri, tütün ve tahıl ürünleri gibi Osmanlı ürünlerinin kalitesi hakkında bir işaret vermektedir.

Sözkonusu dönemde teknolojik yönden Avrupa'ya göre daha geri bir düzeyde olan Osmanlı Devleti, Avrupa'dan satın aldığı ürünler arasında önemli bir yer tutan makine gibi sanayi ürünlerini özellikle Almanya'dan ithal etmektedir. Diğer yandan da Avrupa'ya ürün ihraç etmekte ve ihraç ettiği ürün hammadde bile olsa bazı doğal zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunların başında da hedef pazarda diğer yabancı ülkelerle giriştiği rekabet gelmektedir. 20. yüzyılın başlarında bir yandan Avrupa devletleri birbirine mal satmaya çalışırken diğer yandan Yunanistan gibi ülkeler de Avrupa'ya başta hammadde olmak üzere mal satmaya çalışmaktadırlar. Üstelik adı geçen bu ülkeler tıpkı bugünün şartlarında olduğu gibi reklam ve ilan harcamaları yapmaktan geri durmamaktadırlar. Oysa Osmanlı tüccarlarının büyük kısmı, reklam ve ilan gibi pazarlama yöntemleri uygulayarak satış yapmaya ne yabancı ülkelerde ne de kendi ülkelerinde çalışmaktadırlar. Üstelik önemli rakipleri arasında Avrupa'ya en uzak ülke olma özellikleri dolayısıyla nakliye masrafları gibi katlandıkları yüksek maliyetler Osmanlı ürünlerinin fiyatlarını arttırarak rekabeti daha da zorlu bir hale getirmekteydi.

Bütün bu olumsuzluklar bir arada düşünüldüğünde Osmanlı Devleti'nin sözkonusu dönemde sahip olduğu ticari yeteneğin küçümsenmeyecek bir düzeyde olduğu inkar edilemez. Fakat tabii ki bu ticaret ağı Osmanlı Devleti'ni diğer ülkelere göre tam kazançlı bir duruma getirmemekteydi. Hatta ikili ticaret ilişkilerine baktığımızda Osmanlı Devleti'nin dış ticaret açığı veren ülke olduğu rahatlıkla gözükmektedir. Ancak şehbenderlik raporlarında yer alan yerel bilgiler, bizim ticari faaliyetlerin işleyişini yakından görmemizi sağlamış ve sözkonusu dönemde sahip olunan duruma iyimser bir bakışla yaklaşmamızı mümkün kılmıştır.

Tabiatıyla çalışmamızın metni içerisinde yer aldığı üzere bazı Osmanlı tacirlerinin sahip olduğu; ticari hile yapma, sözünde durmama gibi özelliklere ise olumlu bir yaklaşım sergilememiz mümkün değildir.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na (1914-1918) yaklaşılan dönemde, savaştaki müttefiki Almanya'dan ithal ettiği büyük miktarlardaki savaş malzemeleri ise iki ülkenin siyasi ilişkilerinin, ticari ilişkileriyle paralel bir seyir izlediğini göstermektedir. Aynı dönemde ne İtalya'dan ne de çalışmamızda yer alan Rusya, İran gibi ülkelerden böyle bir savaş malzemesi satın alımı dikkati çekmemektedir. Bu da siyasi ilişkilerin ticari faaliyetleri ne düzeyde etkilediğine bir işaret olmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin Rusya ile olan ticari ilişkisi ise doğal olarak daha çok Karadeniz üzerinden işlemektedir. Gerek Azak Denizi çevresindeki liman şehirleriyle olan ticaret gerekse Osmanlı Devleti'nin hemen kuzeydoğusunda yer alan Batum'la olan ticaret Karadeniz'de işleyen vapurlarla sağlanmaktadır. İki ülke arasında çay, şeker, kuru meyve gibi gıda maddelerinin ticareti yapılırken, Osmanlı Devleti'nin Batum'dan ithal ettiği petrol ürünlerinin miktarı dikkat çekicidir. Osmanlı Devleti petrol ve petrol ürünleri ihtiyacının büyük kısmını Batum'dan ithal etmektedir. Batum limanı, 1901 yılında petrol ihracatı anlamında dünyanın diğer ihracatçılarıyla rahatlıkla rekabet edebilir bir vaziyetteyken 1912-1913 yıllarına gelindiğinde rekabette zayıf bir konuma gelmiştir. Bunun teknolojik sebeplerin haricinde bizce en büyük sebeplerinden birisi, Batum limanının yer aldığı coğrafyanın nakliye yolları açısından kötü bir durumda olmasıdır. Sözkonusu tarihlerde bazı ana nakliye yolları bile mevcut olmayıp, yapılma aşamalarındadır.

Nakliye yollarının zayıflığının ticari ilişkilere olumsuz etkisinin görüldüğü önemli bir misal de Osmanlı ile İran arasındadır. Sözkonusu dönemde iki ülke arasındaki ticaretin deve kervanlarıyla yapılmaya mecbur olunması bu ticaretin çok zayıf kalmasına yol açmıştır. Ayrıca İran'da üst üste gelen ihtilaller de ülkenin ticari faaliyetlerini çok azaltmıştır. Ancak bu olumsuzluk Osmanlı tüccarlarının yoğun gayretleriyle aşılmaya çalışılmaktadır. Sözkonusu dönemde iki ülke arasındaki ticarette dikkati çeken en büyük ürün ipektir.

Bu bilgilerin ışığında çalışmamızın içerdiği bilgilerin hususiyetinin, bizim bir takım genellemeler yapmaktan kaçınmamızı sağladığını rahatlıkla söyleyebilmekteyiz. Elde ettiğimiz bilgiler ancak kapsamlı bir çalışmanın içerisinde değerlendirildiği takdirde, genelleme yapılabilecek bir yarar sağlar. Bizim çalışmamızın başlangıcında hedeflediğimiz şeylerin başında da zaten bu gelmekteydi. Hedeflerimizden birisi, gelecekte kapsamlı yeni bir çalışma yapıldığı takdirde araştırmacıların kullanabileceği güvenilir, düzenli istatistiki bilgileri araştırma dünyasına kazandırmaktı. Yaptığımız

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

sınırlamalar göz önüne alındığında, çalışmamızın bu hedefe büyük miktarda yaklaştığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak çalışmamızda kullanılmamış olan diğer şehbenderlik raporlarının da tam olarak incelenmesiyle bu hedefe ulaşılabilir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yaptığımız katalog ve belge, dosya taramalarımız sonucunda çalışma konumuzla ilgisi olan birçok belgenin varlığına şahit olduk. Daha da fazla belgenin araştırmacıların kullanımına hazır olmamasına rağmen var olduğu kanısındayız. Bu çerçevede bakıldığında, Osmanlı Devleti'nin diğer ülkelerle olan ticari faaliyetlerinin yerel uzantılarına ulaşılma ihtimali çok yüksektir. Üstelik yabancı ülkelerdeki yerel uzantılara, o ülkelerdeki kaynaklara gitmeden ulaşma ihtimali de bu yönde yapılacak çalışmaları hayli kolaylaştıracak bir unsurdur. Dolayısıyla daha önce de belirttiğimiz üzere ticaret, gemi seferleri ve göçmenlikle ilgili çok sayıda yararlı, yeni çalışmalar yapma imkanı doğmaktadır.

Tüm bu çalışmaların büyük amacı, bizce uzun dönemli bir eğilimin tespit edilebilmesi olmalıdır. Lakin bu amaçla yapılan kısa dönemli çalışmaların, tıpkı bizim çalışmamızda olduğu gibi başlı başına ana konuları, hedefleri ve sonuçları da bulunmalıdır. Böylece Osmanlı iktisat tarihinin daha kolay ve doğru bir şekilde anlaşılabilmesinin, daha hızlı bir süreç içerisinde mümkün olabileceği inancındayız.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

EKLER

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 1: Türkiye ile Almanya Arasındaki İthalat ve İhracat Rakamları

Türkiye'den Almanya'ya Yapılan İhracat (Milyon Mark)

Ürünler*	1913	1912	1911
Altın ve Gümüş İthalatı	0,3	0,1	0
Yaprak Tütün	19,6	20,3	17,9
Kuru Üzüm(Salkım Halinde Kuru Üzümler Müstesna)	9,5	9	10
Büyük Yer Halısı vb.	9,4	9,1	8,3
Palamut	2,9	1,4	1,9
Afyon	2,5	2,5	2,9
Fındık ve Fındık İçi	2,5	2,3	2,3
Kuru İncir	2,2	2	1,8
Pamuk	2,1	1	0,6
Kürk için Ham Deri	1,9	3,1	1,9
Adi Şarap	1,7	1,5	1,7
Keçi ve Keçi Yavrusu Derisi	1,6	1,9	0,6
Ham Zımpara Tozu	1,5	1,2	0,9
Yumurta ve Av Hayvanatı	1,2	2,9	1
Ham İpek	1	1	0,8
Pirit	1	0,9	0,4
Tüylü ve Ham Kuzu Derisi	0,9	1,1	0,7
Haşhaş	0,9	0,9	1,3
Mazı	0,6	0,9	0,7
Çinko Bileşikleri Madeniyesi	0,6	1,5	0,2
Boratlı Kireç ve saire	0,6	0,4	0,3

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Toplam İhracat	**74**	**77,6**	**70,1**
Türkiye'ye Almanya'dan Yapılan İthalat (Milyon Mark)			
Ürünler**	**1913**	**1912**	**1911**
Yünlüler, Elbiselik Kumaşlar ve saire	10,6	10,8	13,3
Renkli Pamuklular, Basmalar, Elvan Çeşitler	7,2	9,3	6,7
Dolu Fişenkler	7	7,9	6,6
Buğday Unu	3	0	0
Soba, Soba Borusu vs.	2,6	3,8	3,5
Pamuk Çorap	2,4	2,2	2,7
Şimendifer Rayları	2,3	4	2,9
Demir Bilyeler	1,9	3,4	1,7
Pancar Şekeri	1,8	0,8	0,7
Kundura Yüzü	1,7	0,9	1,1
Şimendifer Lokomotifi	1,4	1,8	2,3
Bükülmüş Yün	1,3	1,5	1,5
Putrellik Gayri Demir Çubuklar	1,2	0,9	1,1
Cilalanmış Dana Derisi	1	0,6	0,7
Tuz	1	0	0
Pamuklu İç çamaşırı	0,9	1,1	1,1
Anilin Boyası	0,9	0,9	0,9
Nakliyat Arabası (Furgon)	0,8	1	1,4
Bakır Levha ve Çubuk	0,8	1	1,2

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Nevinden Şeyler			
Pirinç	0,8	0,9	0,7
Ham Kalay	0,8	0,8	0,8
Şişe ile Bira vb.	0,7	0,8	0,4
Ocak, Soba, Soba Takımı, Mutfak Takımı, Banyolar(İşlenmiş Dökmeden)	0,7	0,8	0,8
Düz veya Çizikli Soba Borusu (Dirseklerden Gayrı)	0,7	0,7	0,5
Et ve saire Hulasası	0,7	0	0
Fildekos	0,6	1	0,9
Saf İpek veya Karışık İpek Kumaşlar	0,6	0,9	1
Tunç veya Pirinçten Mamul Esas-ı Bitiyye ve Mutfak Levazımı	0,6	0,7	0,7
Ham Demire Müteallik Malzeme-i İnşaiye	0,6	0,6	0,7
Putrel	0,5	1,2	0,9
Toplam İthalat	**98,4**	**112,8**	**112,9**
İthalat ve İhracatın Toplamı	**172,4**	**190,4**	**183**

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Breslav Fahri Baş Şehbenderliği Raporu”, C.10, R.1322/M.1916/1917, s.22.

*İhracat rakamları, eşyaların 1914 senesindeki kıymetlerine göre tasnif edilmiştir.

**İthalat rakamları, eşyaların 1913 senesindeki kıymetlerine göre tasnif edilmiştir.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 2: Osmanlı Devleti ile Hamburg Arasındaki Ticaret

Rumeli ve Anadolu'dan Hamburg'a Yapılan İhracat (100 Kilo*/Mark)

	Avrupa-i Osmanî'den		Asya-i Osmanî'den	
Ürünler	**Miktar**	**Kıymet**	**Miktar**	**Kıymet**
Badem	69	17.950	717	152.010
Kayısı Çekirdeği	559	40.700	10.337	740.170
Keçi Boynuzu	3.561	46.880	-	-
Hurma	-	-	32.352	1.349.110
İncir	-	-	18.617	1.144.030
Fındık ve Ceviz	-	-	26.183	3.304.570
Fıstık	-	-	425	109.770
Kuru Üzüm	7.900	424.610	82.186	5.339.950
Çeşitli Diğer Kuru Yemiş	-	-	281	18.580
Portakal	-	-	5.357	86.380
Portakal ve Nar Kabuğu	11.747	571.230	-	-
Defne Yaprağı	532	1.305	1.976	52.790
Şamama	-	-	368	20.200
Rezine	1.073	53.790	-	-
Asfalt	2.941	18.600	389	32.960

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Belsem=Pelesenk ve Saire	-	-	336	32.400
Kereste	-	-	3.730	26.310
Meyan Balı Ağacı	-	-	707	17.110
Bağırsak	651	203.730	326	135.170
Maden Külü	1.101	15.490	-	-
Kenevir	-	-	499	37.630
Hamz Borlu Kireç	1.000	20.000	27.630	637.200
Sigara	24	13.630	-	-
Bal Mumu	137	38.460	444	134.550
Dericilikte Kullanılmış Deri Kazıntısı	413	10.700	-	-
Palamut Tanesi ve Kabuğu	841	13.200	106.546	2.019.280
Pamuk	-	-	11.026	1.377.680
Deri	-	-	630***	11.900
Tuzlanmış Kuru Öküz ve İnek Derisi	-	-	523	95.380
Bakır	198	30.320	-	-
Kuş Tüyü	98	13.010	-	-
Zımpara	-	-	63.515	454.290

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Dericilikte Kullanılmış, Açığa Çıkmış Maddeler	-	-	319	13.830
Sağlıkta Kullanılan Çeşitli Yapraklar	238	640.060	-	-
Kitre Zamkı	52	12.180	931	177.160
Arap Zamkı	-	-	131	10.780
Reçine ve Günlük Zamkı	-	-	495	23.400
Asma Halinde Reçine	-	-	77	39.120
Kuş Yemi(Tekfur Dağından)	22.596	942.770	405	15.130
Koku Tohumu Çiçeği=Halbe	-	-	566	10.700
Keten Tohumu	599	13.820	-	-
Haşhaş Tohumu	2.070	85.910	13.431	535.260
Susam	-	-	786	43.300
Kemik Yağı	329	19.170	-	-
Zeytinyağı	2.910	279.250	341	55.160
Meyan Balı	-	-	442	37.520
Tiftik	-	-	183	20.280
Yün	291	54.950	2.056	385.490

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Maden Kullanılan Sarı Teneke ve saire	12.302	1.104.230	-	-
Lüle Taşı	10.636	77.440	-	-
Mısır	1.980	23.700	-	-
Darı	-	-	5.637	98.790
Çinko Madeni	42.656	514.340	10.000	150.000
Diğer Madenler	-	-	1.427	10.610
Meşe Ağacı	-	-	6.300	570.970
Boyacılıkta Kullanılan Bitkisel Maddeler vs.	-	-	967	54.250
Afyon	350**	16.080	24	64.860
Kemik	-	-	2.251	25.870
Keçi Derisi	68	12.050	1.176	269.140
Kürk	-	-	70	42.790
Koyun ve Kuzu Derisi	3.660	663.290	1.853	303.630
Kurşun	1.188	35.160	-	-
Keçi Tüyü	230	24.550	-	-
Kemik Tozu	3.168	35.150	-	-
Pirit	303.275	1.157.390	3.013	9.600

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Gabur Artığı Zahireler	1.910	13.900	-	-
Bira ve Şarap İmalindeki Artık	3.037	33.290	-	-
Gübre Yapılmak Üzere Hayvani ürünler	-	-	10.207	201.750
Çuval	-	-	668	16.690
Kepek	37.385	379.220	30.780	29.570
Tütün	37.381	6.627.390	22.455	3.596.600
İşlenmiş Tütün	-	-	65	16.420
Halı	460	289.050	429	179.610
Meyve Posaları	-	-	1.494	13.000
Burçak	966	14.510	-	-
Kullanılmış Bakır	-	-	324	40.700
Şarap	1.246	22.410	16.337	767.700
Ham Çinko	252	12.700	-	-
Diğer Madenler	662	16.050	-	-
Toplam	**528,29**	**14.681.170**	**515.540**	**25.501.120**

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Hamburg Fahri Baş Şehbenderliği Raporu”, C.10, R.1332/M.1916-1917, s.66-68.

*Çift Kantar Hesabıyla

**Kilo

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 3: Osmanlı Ürünlerinin Gümrük Tarifeleri

Osmanlı Ürünlerinin Her 100 Kilogramından Alınan Vergi Tarifesi

Ürünler	Genel Gümrük Tarifesi	Anlaşmaya Bağlı Tarife
Portakal	12 Mark	3 Mark 25 Fenik
Kayısı Çekirdeği	Muaf	Muaf
Asfalt	”	”
Belsem ve İspirtosuz ve Etersiz Reçine	”	”
Pamuk	”	”
Pamuk Çekirdeği Posası	”	”
Kuş Tüyü	”	”
Ham Kurşun	”	”
Maden Külü	”	”
Ham Balmumu	10 Mark	10 Mark
Tasfiye Edilmiş Balmumu	15 Mark	15 Mark
Buy Tohumu Çiçeği	Muaf	Muaf
Hamz Borlu Kireç	”	”
Kullanılmış Bakır	”	”
Hurma	24 Mark	24 Mark
Ham Maden	Muaf	Muaf

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Boyada Kullanılan Bitkisel Ürünler	”	”
Kuru İncir	22 Mark	24 Mark
Rezine	4 Mark	4 Mark
Meşe Mazısı	3 Mark	Muaf
Bağırsak	Muaf	”
Debagatta Kullanılan Atıklar	14 Mark	”
Debagatta Kullanılan Sıvılar	14 Mark	4 Mark
Debagatta Kullanılan Asma Halinde Ürünler	28 Mark	14 Mark
Arap Zamkı	Muaf	Muaf
Kitre Zamkı	”	”
Reçine ve Günlük Zamk	”	”
Kenevir	”	”
Asma Halinde Reçine	”	”
Darı	1 Mark 50 Fenik	1 Mark 50 Fenik
Keçi Boynuzu	4 Mark	1 Mark
Kuş Yemi	Muaf	Muaf
Kepek	”	”
Kemik	”	”

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kemik Yağı	2 Mark	2 Mark
Kemik Tozu	Muaf	Muaf
Palamut Tanesi ve Kabuğu	”	”
Ham Bakır	”	”
Şamama	”	”
Meyan Balı	”	”
Eski Deri	”	”
Debagatta Kullanılan Deri Kazıntısı	”	”
Keten Tohumu	75 Fenik	”
Taze Defne Yaprağı	Muaf	”
Kuru Defne Yaprağı	4 Mark	4 Mark
Magnezit	Muaf	Muaf
Mısır	5 Mark	3 Mark
Kuru Badem	4 Mark	4 Mark
Taze Badem	30 Mark	30 Mark
Sağlıkta Kullanılan Yaprak ve Çiçekleri	Muaf	Muaf
Maden kullanımı Sarı Teneke vs.	”	”
Aleladelik Madenler	”	”
Haşhaş Tohumu	2 Mark	2 Mark

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Sert ve Yumuşak Kereste*	20 Fenik-1 Mark 80 Fenik	12 Fenik-70 Fenik
Her Türlü Kuru Yemişler	10 Mark	4 Mark
Tasfiye Edilmiş Zeytinyağı	20 Mark	10 Mark
Sanayide Kullanılan Zeytinyağı	4 Mark	4 Mark
Afyon	Muaf	Muaf
Kürk	”	”
Taze Fıstık	12 Mark	2 Mark
Kuru Fıstık	30 Mark	10 Mark
Kalbur Artığı Zehair	Muaf	Muaf
Tuzlanmış Öküz ve İnek Derisi	”	”
Kuru Üzüm	24 Mark	24 Mark
Koyun, Kuzu Derisi	Muaf	Muaf
Koyun Yünü	”	”
Tiftik	”	”
Maden	”	”
Pirit	”	”
Susam	2 Mark	2 Mark
Meyve Kabuğu	4 Mark	1 Mark
Meyan Balı Ağacı	Muaf	Muaf

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Yaprak Tütün	85 Mark	85 Mark
Dokunmuş Halı	100 Mark	100 Mark
Dokuma Halı	150 Mark	150 Mark
İpek Halı	650 Mark	650 Mark
Gübrelik Hayvani Ürünler	Muaf	Muaf
Bira ve Şarap İmalindeki Artık	5 Mark	1 Mark
Kevel vs. İmalindeki Artık	Muaf	Muaf
Fındık ve Ceviz İmalindeki Artık	4 Mark	2 Mark
% 14'den az İspirtolu Şarap	24 Mark	20 Mark
% 14'den çok İspirtolu Şarap	30 Mark	30 Mark
% 20'den çok İspirtolu Şarap	160 Mark	160 Mark
% 20'den az İspirtolu Şarap	30 Mark	15 Mark
Konyak İmaline Mahsus %20'den az Şarap	30 Mark	10 Mark
Burçak	2 Mark 50 Fenik	1 Mark 50 Fenik
Keçi Derisi	Muaf	Muaf
Keçi Saçı	"	"
Sigara	1000 Mark	1000 Mark

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Çinko	Muaf	Muaf
Çinko Madeni	”	”
Pamuk İplikli İşleme	300 Mark	300 Mark
Yem İpek İşleme	600 Mark	600 Mark
İpek	800 Mark	800 Mark

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Hamburg Fahri Baş Şehbenderliği Raporu”, C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s. 71-74.

*Balta ve testere ile kesilmiş keresteden, sert veya yumuşak olduklarına göre gümrük resmi alınmakta olup sert kereste yumuşak türden daha az gümrük resmine tabidir.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 4: Osmanlı Devleti-Hamburg Ticaretinin Bölgelere Göre Dağılımı

Osmanlı Devleti'nden Hamburg'a Yapılan İhracat (Mark)

Bölgeler	1910	1911	1912	1913
Avrupa-i Osmanî'den	7.689.510	9.189.230	11.155.400	14.744.430
Asya-i Osmanî'den	16.983.880	20.622.340	17.694.210	-
Suriye'den	1.490.190	2.472.210	2.027.830	25.501.120
Arabistan'dan	3.665.510	4.439.740	9.728.620	-

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Hamburg Fahri Baş Şehbenderliği Raporu", C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s. 86.

Osmanlı Devleti'ne Hamburg'dan Yapılan İthalat (Mark)

Bölgeler	1910	1911	1912	1913
Avrupa-i Osmanî'ye	34.876.730	39.456.160	22.285.340	24.444.460
Asya-i Osmanî'ye	9.245.000	11.610.380	8.871.410	-
Suriye'ye	4.561.820	5.963.500	6.262.470	27.423.640
Arabistan'a	3.135.070	4.384.590	4.311.740	-

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Hamburg Fahri Baş Şehbenderliği Raporu", C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s. 86.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 5: Manhaym'da Ürün Fiyatları

Buğday Fiyatları (Mark)

Aylar	1910	1911
Kânunusani	345,66	144,26
Şubat	244,77	220,66
Mart	240,84	217,53
Nisan	238,33	217,38
Mayıs	223,49	222,78
Haziran	214,72	220,54
Temmuz	221,43	218,84
Ağustos	225,39	229,5
Eylül	222,09	228,14
Teşrinievvel	220,09	224,72
Teşrinisani	220,08	
Kânunuevvel		

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Çavdar Fiyatları (Mark)

Aylar	1910	1911
Kânunusani	172,05	163,53
Şubat	172,41	164,53
Mart	169,04	164,59
Nisan	168,12	165,5
Mayıs	162,65	175,57
Haziran	158,88	175,32
Temmuz	164,53	173,18
Ağustos	161,48	179,92
Eylül	161,87	196,45
Teşrinievvel	159,66	194,48
Teşrinisani	159,2	194,1
Kânunuevvel	159,65	

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Yulaf Fiyatları (Mark)

Aylar	1910	1911
Kânunusani	173,27	163,61
Şubat	174,14	163,39
Mart	171,26	167,91
Nisan	170	176,25
Mayıs	167,67	179,84
Haziran	162,01	170,63
Temmuz	163,72	176,99
Ağustos	162,15	178,61
Eylül	164,36	190,98
Teşrinievvel	159,81	191,61
Teşrinisani	162,91	189,03
Kânunuevvel	162,5	

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Arpa Fiyatları (Mark)

Aylar	1910	1911
Kânunusani	171,32	177,92
Şubat	172,35	187,16
Mart	171,33	180
Nisan	168,75	180
Mayıs	166,87	180
Haziran	167,43	180
Temmuz	169,06	187,5
Ağustos	158,61	205,56
Eylül	163,89	207,5
Teşrinievvel	269,22	207,97
Teşrinisani	170,94	221,25
Kânunuevvel	173,67	

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Mısır Fiyatları (Mark)

Aylar	1910	1911
Kânunusani	165	144,88
Şubat	163	146
Mart	161	144,8
Nisan	164	144,25
Mayıs	160	151,75
Haziran	150	151,25
Temmuz	142	157,92
Ağustos	140	162,99
Eylül	142	174,84
Teşrinievvel	139	175,16
Teşrinisani	137	175,28
Kânunuevvel	140	

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Yeryüzünde Üretilen Ömür Otu Miktarı (Kantar=50 Kilogram/Mark)

Bölgeler	Üretim	Tahminen Kıymeti
Bavyera	221.600	96.000
Württemberg	52.500	43.200
Badgrad Dükalığı	16.700	7.200
Prusya, Pozin Hükümeti, Sagıs, Hisnasso, Hanora , Berunşvik	11.500	7.500
Alsas Loran	96.000	63.800
Almanya İmparatorluğu	398.300	217.700
Avusturya-Macaristan	305.000	185.000
Fransa	45.000	40.000
Belçika	48.000	48.000
Rusya	60.000	55.000
Avrupa Kıtası	**856.300**	**545.700**
İngiltere	**302.600**	**334.000**
Amerika Hükümet…	**405.000**	**395.000**
Avustralya	**12.000**	**12.000**
Bütün Yeryüzünde Üretilen Toplam Miktar	**1.575.900**	**1.286.700**

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Manhaym Baş Şehbenderliği Raporu”, C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.34-38

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 6: Brem Şehrine Ait Ticaret İstatistikleri

(1) Brem'e 1908 Senesinden 1910 Senesine Kadar Yapılan İhracat

Çıktığı Mahal	1908		1909		1910	
	Kental	**Mark**	**Kental**	**Mark**	**Kental**	**Mark**
Rumeli'den	**23.907**	**924.575**	**14.576**	**1.183.756**	**3.544**	**631.978**
Denizyolu	23.892	835.414	14.567	975.543	3.477	377.193
Karayolu	15	89.161	9	208.213	67	254.785
Asya-i Osmanî'den	**93.318**	**1.353.313**	**53.423**	**1.259.078**	**27.704**	**1.021.600**
Denizyolu	93.318	1.353.313	53.423	1.259.078	27.704	1.021.600
Karayolu	-	-	-	-	-	-
Arabistan'dan	**4.338**	**346.752**	**7.778**	**904.792**	**4.249**	**557.163**
Denizyolu	4.338	346.752	7.778	904.792	4.249	557.163
Karayolu	-	-	-	-	-	-
Trablus'tan			**97**	**5.440**	**681**	**80.620**
Denizyolu			97	5.440	681	80.620
Karayolu			-	-	-	-
Toplam	**121.563**	**2.624.640**	**75.874**	**3.353.066**	**36.178**	**2.291.361**
Denizyolu	121.548	2.535.479	75.865	3.144.853	36.111	2.036.576
Karayolu	15	89.161	9	208.213	67	254.785

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(2) 1908-1910 Dönemi İhraç Edilen Emtianın Ayrı Ayrı Miktar ve Kıymeti

(A) Avrupa-i Osmanî'den

Ürünler	1908		1909		1910	
	Kilogram	Mark	Kilogram	Mark	Kilogram	Mark
Yumurta	3.792	5.423				
Kuru meyve ve Kuru erik	4.272	2.563	29.250	7.312		
Arpa	1.008.262	120.991				
Baharat Tohumları	16.470	8.509	26.480	14.034		
Ham tütün	410.830	416.238	450.130	747.524	105.821	219.129
İmal Olunmuş Tütün					5.911	17.733
Çay					2.400	3.384
Şarap					30.215	8.590
Albumin					2.013	9.924
Saman, Un, Kepek	52.370	5.686				
İstihlak Olunacak Maddeler	860	1.462				

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Mermer	557.080	94.704				
Taş ve Toprak			767.791	81.365		
Tabi Guano Deniz Kuşu Gübresi	28.714	2.010	29.400	4.380		
Tıbbi İlaçlar, Zamk-ı Arabî, Reçine	2.412	4.203				
Diğer Reçineler	72	2.066				
Dana, Koyun ve Keçi Derileri	60.902	120.586	40.939	81.874	6.450	10.772
Ham Kürk	992	12.442	842	11.928	202	3.232
“Kurier” Hulasası					41338	10748
Yağlar, Zeytinyağı	14.643	11.470			4.334	3.600
Gül Yağı	177	75.392	402	199.387	495	233.363
Bezir	209.565	34.595	84.774	18.220	80.772	16.951
Yonca Tohumu					60.760	77.773
Diğer Temel Ürünler	14.365	2.350				

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Halis ve Karışık Yün Mamulâtı			535	3.122	890	5.771
Bükülüp İplik Haline Getirilecek Mahsulât-ı Kenevir					6.860	3.975
Makineler			1.360	4.420		
Hırdavat			3.204	3.219		
Çelikten Mamul Mevad					825	2.780
Diğer Maden Ürünleri			711	2.406		
Mamulât-ı Sınaîye	4.605	2.558	14	37		
Çeşitli Ürünler	355	1.327	21.777	4.484	5.135	4.249
Toplam		**924.575**		**1.183.712**		**631.974**

Karayoluyla gerçekleşen ihracat bilhassa işlenmiş tütün, gülyağı ve ham kürke münhasırdır.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(B) Asya-i Osmanî'den

	1908		1909		1910	
Ürünler	**Kilogram**	**Mark**	**Kilogram**	**Mark**	**Kilogram**	**Mark**
Kuru İncir	242.140	90.139	174.916	58.247	193.800	68.189
Kuru Üzüm	861.982	455.079	909.603	361.384	516.681	283.762
Badem	2.943	4.208				
Sair Kuru Meyve	23.316	15.174	20.018	22.323	33.028	31.349
Darı	14.750	2.644			10.059	2.550
Bakla			148.030	22.352		
Ham Tütün	204.702	153.298	231.573	197.854	111.927	196.577
Sigara	3.322.000	6.240				
Şarap*	932.512	250.835	664.290	162.331	828.760	207.864
İstihlak Olunacak Maddeler	20.254	2.117				
Tıbbi İlaçlar, Zamk-ı Arabî, Reçine	6.862	8.920				
Meyan			6.063	4.296	7.617	5.303

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kökü						
Diğer Reçine ve Asareler					83	2.548
Diğer Tıbbi İlaçlar	5.451	2.305			9.622	2.800
Defne Yaprağı			14.012	3.817		
Mevad-ı Telviniyye, Mazı, Palamut	208.581	43.802	195.750	41.108	597.509	125.477
Haşhaş Tohumu					28.783	9.786
Dana, Koyun ve Keçi Derileri			7.031	12.304		
Maden, Cıva			2.583	12.657		
Bağlar, Zeytin Yağları	8.528	8.400	4.323	5.977		
Susam Tohumu			9.309	2.886		
Tuvalet ve Banyo	1.991	17.471				

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Süngerleri						
Pamuk			11.576	12.192	3.739	4.200
Kenevir	6.949	4.864	96.281	61.620	79.156	49.077
Ham Koyun Yünü	32.437	45.988	56.707	83.180		
Zımpara	3.435.713	240.500	2.777.349	186.083	334.030	24.717
Halis ve Karışık Yün Mamulâtı			1.220	4.538	941	3.943
Mamulât-ı Sınaîye	723	1.139				
Diğer Ürünler			11.674	3.929	14.678	3.457
Toplam		**1.353.123**		**1.259.078**		**1.021.600**

* Litre

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(C) Arabistan Kıtası'ndan

	1908		1909		1910	
Ürünler	**Kilogram**	**Mark**	**Kilogram**	**Mark**	**Kilogram**	**Mark**
Kahve	120.740	165.473	324.361	392.477	205.411	230.113
Sigara	246.700	53.530	114.600	27.160		
Zamk-ı Arabî					24.972	17.730
Diğer Zamklar, Reçineler	4.750	6.071	5.998	8.838	2.661	3.288
Fil Dişi			25.200	1.400		
Fil Dişi veya bir nevi Hindistan Cevizi					30.169	15.085
Dana, Koyun ve Keçi Derileri	45.292	81.526	291.072	433.384	123.266	200.381
Ham Kürk					1.766	11.143
Kurutulmuş Deri			2.032	2.540		
Bağa			68	2.504		
Deniz Sedefleri					7.088	7.230

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Mum ve Balmumu	16.234	39.936	11.447	28.389	29.133	71.667
Mücevherat, Çerçilik			2.038	6.114		
Hasır	151	216				
Çeşitli Ürünler			1.071	2.630	434	526
Toplam		**346.752**		**904.792**		**557.163**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(D) Trablus'tan

	1908		1909		1910	
Ürünler	**Kilogram**	**Mark**	**Kilogram**	**Mark**	**Kilogram**	**Mark**
Kenevir			9.714	5.440		
Paçavra					11.400	320
Ham Koyun Yünü					56.648	80.300
Toplam				**5.440**		**80.620**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(3) 1908 Senesinden 1910 Senesine Kadar Brem Limanlarından Osmanlı Devleti'ne Yapılan İthalat

İthalatın Yapıldığı Mahal	1908		1909		1910	
	Kilo	Mark	Kilo	Mark	Kilo	Mark
Avrupa-i Osmanî'ye	**27.019**	**949.444**	**53.329**	**8.033.634**	**57.610**	**8.161.271**
Denizyolu	27.006	940.299	53.325	8.030.840	57.591	8.153.611
Karayolu	13	9.145	4	2.794	19	7660
Asya-i Osmanî'ye	**43.940**	**1.575.413**	**27.244**	**1.274.434**	**77.363**	**1.505.791**
Denizyolu	43.940	1.575.413	27.244	1.274.434	77.363	1.505.791
Karayolu	-	-	-	-	-	-
Arabistan'a	**159**	**9.622**	**435**	**26.609**	**129**	**8.865**
Denizyolu	159	9.622	435	26.609	129	8.865
Karayolu	-	-	-	-	-	-
Trablus'a	**152**	**5.088**	**142**	**4.340**	**30**	**2.264**
Denizyolu	152	5.088	142	4.340	30	2.224
Karayolu	-	-	-	-	-	-
Toplam	**71.270**	**2.539.567**	**81.150**	**9.339.017**	**135.132**	**9.678.191**
Bahren	71.257	2.530.422	81.146	9.336.223	135.113	9.670.531
Beran	13	9.145	4	2.794	19	7.660

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(4) 1908-1910 Döneminde Brem'den İthal Edilen Emtianın Ayrıntılı Listesi

(A)Avrupa-i Osmanî'ye

Ürünler	1908		1909		1910	
	Kilogram	Mark	Kilogram	Mark	Kilogram	Mark
Alman Birası			4.353 litre	2.292		
Tereyağı, Nebati Margarin			18.235	17.506	17.526	18.341
Et ve saire, Domuz Sucuğu			2.035	4.090		
Çavdar Unu			84.250	13.650		
Buğday Unu					49.385	10.371
Parlak Pirinç	52.708	10.700	646.438	130.780	438.075	88.640
Nişasta	46.201	19.620	117.837	54.645	63.508	29.103
İstihlak Olunacak Maddeler	2.468	1.690	974	978	4.770	4.917
Taş, Tahta	150.000	12.750				

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kilden Mamul Döşeme Taşlar	12.872	4.248	25.211	8.824	11.861	3.677
Çimento			381.386	10.962	231.195	7.350
Tıbbi İlaçlar	14.358	4.992	15.523	15.545	17.202	11.218
Asitler	9.764	3.037	17.580	6.742		
Ecza-i Telviniyye	30.780	15.203	20.484	17.151	53.560	62.909
Mevad-ı Telviniyye, Suni Çivid			582	2.672	2.914	5.828
Bükülecek ve Örülecek Alman Pamuğu			5.381	13.883		
Kurutulmuş Deriler	12.335	15.665	4.895	7.979	2439	4.585
Debagat Edilmiş Alman Derileri			4.425	19.913	5.669	3.668
Cilalanmış Alman Derileri					458	5.336

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Paçavralar			27.056	14.316		
Saç	604.798	77.414	24.706	3.039		
Alman Demir ve Çelik Teli	131.007	26.201				
Alman Demir Çubukları					19.547	2.267
Diğer Demir Çubuklar	53.165	11.165				
Levha Halinde Çinko			89.520	42.139	240.419	115.401
Tuvalet ve Banyo Süngeri	966	8.481	623	3.281	556	2.040
Ham Koyun Yünü			11.139	29.741	10.193	82.846
Fayans ve Porselen Toprağı	919.023	6.708	373.833	2.729	107.899	8.273
Temel Maddeler ve Yarı Mamul Mevad	46.145	5.176	28.101	3.072	25.659	6.823

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Alman Pamuğundan Ürünler			53.029	205.356	96.596	366.435
Alman Çuval ve Balya Bezi			26.745	17.009	15.682	9.963
Çuval	10.878	6.600	130.227	90.211	7.453	5.259
Alman Yelken Bezleri			4.886	8.160	20.978	33.355
Alman Bezinden Çeşitli Ürünler					3.411	11.802
Alman Çukası			7.461	65.731		
Halis veya Karışık Yünlü Alman Ürünleri			15.506	128.079	3.792	26.672
Çeşitli Alman Sınaî Ürünleri	2.090	2.488				
Alman Mücevher, Çerçilik	5.986	10.864	2.880	6.077	1.900	5.286

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Alman Oyuk Cam Mamulât	84.462	10.325	-	-	197.546	27.266
Ecnebi Oyuk Cam Ürünleri	19.956	2.435				
Alman Kauçuk Mamulâtı	3.594	7.996	4.458	12.835	2.488	6.805
Ecnebi Kauçuk Ürünleri	40.644	314.178	48.685	304.433	7.380	34.686
Kenevir ve İpliğe Müteallik Çeşitli Ürünler	2.290	2.515				
Halatçılık			8.931	6.609	20.798	14.351
İnce Ağaç Mamulâtı	7.300	13.606	4.061	7.752	2.230	3.947
Adi Çivi			40.490	9.718	39.228	9.531
Alman Hazır Giyim			471	3.302		
Alman Muşamba	13.128	7.220	80.198	43.299	41.650	24.990
Alman					577	3.475

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Mantarı						
Alman Aletleri					2.160	79.531
Alman Dikiş Makinesi	3.830	6.626	3.695	8.868	1.532	3.738
Ecnebi Alman Makineleri	13.594	6.415			6.268	9.893
Çeşitli Alman Makineleri	20.181	27.229	31.046	28.077	18.186	40.906
Alman İşlenmiş Kurşunu, Boru vs.					13.595	4.350
Adi Demir ve Döğme Mamulât	11.764	2.706			11.615	2.555
Muhtelif Teymur Mamulât-ı Ecnebi	23.288	16.364	10.858	8.327	16.380	14.724
Diğer Alman Teymur Mamulât	136.681	46.371	310.251	116.283	194.179	69.873
Çivi	11.059	4.602			9.526	2.000

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Almanya						
Hırdavatçılıkla İlgili Çeşitli Eşya (Ecnebi)	4.365	4.643	2.062	2.488	2.851	3.219
Hırdavatçılıkla İlgili Çeşitli Eşya (Alman)	66.633	114.542	32.817	58.384	75.263	127.947
Alman Çeliğinden Mamul Kaba Eşyalar	8.451	3.011	7.405	2.931	15.466	4.543
Alman Şimendiferi Rayları	51.056	10.722				
Alman Silahları			4.772	9.129	529	2.454
Alman Çeliğinden Mamul Çeşitli Eşyalar	4.180	34.957	29.368	49.346	640.410	954.494
Ecnebi Çelikten Mamul	1580	4.159	1441	4.360	4.961	5.991

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Çeşitli Eşyalar						
Alman… Maden Mamulâtı	37	4.704				
Alman Pirinçten Mamul Avane	2.330	6.547	23.073	65.734	21.591	57.864
Çeşitli Madenler	1.907	3.999	2.550	4.355	1.142	2.350
Alman Kâğıt Mamulâtı, Melun Kâğıt					26.136	17.772
Kâğıt	30.450	13.682	93.762	47.149	16.043	6.322
Kâğıttan Mamul Diğer Ürünler			2.949	3.951	4.527	6.003
Alman Itriyatı			864	2.128	4.654	9.126
Kibrit	8.984	9.261	7.893	9.156	8.701	10.893
Baruttan Başka Yanan ve Ateşlenen			2.172.856	6.223.763	1.884.283	5.621.873

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Madde						
Alman Fayansı	5.924	4.976				
Alman Taş Mamulâtı	5.107	2.579				
Tente			17.573	9.489		
Çeşitli Sınaî Ürünler	10.944	9.866	10.336	11.024	5.414	5.256
Çeşitli Eşyalar	359	664	389	2.794	1.590	4.282
Ham Kürk	430	5.804				
Maden Hulasası, Kömür, Katran Yağları					29.878	52.076
Çeşitli Alman Derileri					7.470	38.620
Toplam		**945.706**		**8.002.236**		**8.216.071**
Bahren		940.299		8.030.840		8.153.611
Beran		9.145		2.794		7.660

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(B) Asya-i Osmanî'ye

Ürünler	1908		1909		1910	
	Kilogram	Mark	Kilogram	Mark	Kilogram	Mark
Alman Birası	3.819 litre	2.348	4.986 litre	3.038	14.222 litre	6.622
Et ve Domuz Sucuğu			386	2.000		
Parlak Pirinç	222.329	44.885	636.399	128.740	232.154	59.300
Nişasta	17.562	8.208	31.521	14.285	3.830	4.470
Çay	1.338	4.675	1.388	4.770	1.087	2.660
İstihlak Olunacak Çeşitli Eşyalar	1.615	1.228	3.529	3.129	931	1.616
Alman Maden Kömürü ve Koku	1.817.500	39.985	650.000	14.755		
Çimento					4.937.810	153.100
İç Yağı Tortusu	4.419	2.651				
Potas vs. Küller	6.880	3.096				
Asitler	13.668	3.994	13.457	3.999	17.478	5.207

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Çeşitli İlaçlar	6.614	6.518	8.840	6.025	8.254	8.351
Mevad-ı Telviniyye, Suni Çivid			3.686	8.028		
Boyamada Müstamel Ecza	18.631	9.925	10.702	10.842	11.521	11.260
Bükülmüş Alman Pamuğu	4.733	12.211			2.692	6.515
Paçavra	4.964	2.035				
Debagat Edilmiş Alman Derileri			1.102	4.960		
Ham Kurşun	12.610	4.792				
Levha Halinde Kurşun	5.957	2.204				
Alman Sacı	46.157	5.908				
Çubuk Halinde Alman Demiri					44.746	5.191
Diğer Çubuk Halinde Demirler	55.733	11.704	39.078	8.206		

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ecnebi Çeliği			7.722	3.012		
Levha Halinde Çinko			16.736	7.866	37.681	18.087
Bakır ve Bakır Teli	3.815	5.670				
Pirinç ve Pirinç Teli	1.743	2.679				
Çeşitli Madenler			5.901	2.012		
Temel Maddeler ve Yarı Mamul Çeşitli Ürünler	27.510	5.914	106.901	5.421	110.463	6.609
Alman Pamuklu Ürünler	3.406	19.892	49.793	193.593	44.402	172.625
Alman Yünlü Dokumaları	377	3.367	744	6.555		
Halis ve Karışık Yünden Mamul Almanya Emtiası	515	4.017	2.323	15.031	9.139	55.059
Çuval					4.412	3.108

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Alman Yelken Bezi					2.059	3.274
Alman Çuval ve Balya Bezi			5.747	6.000		
Alman Dantelalar			162	2.148		
Aletler, Arabalar	157.138	109.894	652.869	503.252	104.138	22.910
Alman Mücevherat, Çerçilik			2.813	6.126		
Kenevir ve İpçiliğe Müteallik Diğer Eşya	2.209	2.765				
Alman Oyuk Camdan Mamul Ürünler			36.476	6.512	25.901	3.925
Çeşitli Cam Mamulâtı			5.310	5.078		
Alman Kauçuk	688	2.113				
Ecnebi Kauçuk Mamulâtı			4.823	32.555		

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İşlenmiş Alman Odun Mamulâtı	4.507	8.225	10.969	20.185	7.218	12.333
İnce Ağaç Ürünleri, Sandık ve Sepet	281.983	32.146				
Çeşitli Ağaç Ürünleri			20.133	2.864	8.285	5.380
Çivi			16.571	4.123	31.388	7.885
Riyaziye ile İlgili Alman Aletleri			756	2.670		
Deriden Mamul Alman Eşyası					2.039	10.542
Alman Dikiş Makineleri	3.245	5.877	2.914	6.994	1.632	3.982
Çeşitli Alman Makineleri	782.006	947.001	20.082	16.707	113.021	88.011
Çeşitli Diğer Makineler					2.817	3.395
Alman Otomobiller					1.683	8.028
Alman Adi Düğme	589.331	96.581				

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Mamulâtı						
Alman Demiri	144.354	43.013	118.976	52.107	1.424.527	590.778
Çeşitli Alman Demir Mamulâtı	21.144	36.045	24.637	43.266	64.429	109.530
Şimendifer Rayları					291.635	43.745
Kalın Çelikten Mamul Alman Eşyası	19.387	6.584	122.364	29.665		
Çeşitli Alman Çelik Mamulâtı			3.565	15.918	62.383	16.847
Çeşitli Diğer Çelik Mamulâtı					472	2.072
Alman Pirinç Mamulâtı	2.110	5.929	3.778	11.351	2.694	7.220
Çinko Mamulâtı			4.833	3.493	2.694	7.220
Çeşitli Madenler	3.357	4.226	7.371	17.303	4.836	5.038
Kâğıt	62.893	30.642	37.691	17.486	10.788	3.845

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kâğıtçılığa Müteallik Alman Maddeleri	3.070	3.346	2.092	2.213		
Alman Itriyatı					7.216	13.840
Alman Taş, Tahta ve Taş Kalemi	6.251	6.376				
Muhtelif Taşlardan Mamul Alman Eşyası	3.043	2.358				
Alman Fayansı					1.946	2.277
Kibrit	13.931	16.160	6.257	7.258	8.544	9.911
Baruttan Başka Yanan ve Ateşlenen Maddeler			2.117	4.016	1.417	2.099
Muhtelif Mamulâtı Sınaîye	11.350	8.216	15.767	8.878	7.070	9.144
Toplam		**1.575.403**		**1.274.435**		**1.513.011**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(C) Arabistan'a

Ürünler	1908		1909		1910	
	Kilogram	**Mark**	**Kilogram**	**Mark**	**Kilogram**	**Mark**
Alman Birası	14.312 litre	8.459	12.333 litre	7.547	8.045 litre	4.682
Süt Müstahzaratı			2.634	5.486		
Alman Demir Mamulâtı			4.919	2460		
Kâğıt			17.647	9.000		
Çeşitli Ürünler	1.130	1.163	1.918	2.116	4.567	4.183
Toplam		**9.622**		**26.609**		**8.865**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(D) Trablus'a

Ürünler	1908		1909		1910	
	Kilogram	**Mark**	**Kilogram**	**Mark**	**Kilogram**	**Mark**
Buğday	9.900	2.000				
Emtia-i Muhtelife	5.252	3.088	14.231	4.340	2.974	2.264
Toplam		**5.088**		**4.340**		**2.264**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Brem Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.9-25.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 7: 1912-1913 Yıllarına ait Almanya ile İrtibatlı Gemi Seferleri

1912 Yılına Ait

(1) Çeşitli İhracat Limanlarına ve Gemilerin Cinsine Göre Düzenlenen Cetvel

Bölgeler	**Vezer Limanlarına Gelen Gemilerin Toplamı**	**Brem Şehri'ne**	**Bremerhaven Şehri'ne**
Avrupa-i Osmanî'den	2153 Ton Büyüklüğünde 1 Vapur		
Asya-i Osmanî'den Akdeniz'e	2938 Ton Büyüklüğünde 2 Vapur	2038 Ton Büyüklüğünde 2 Vapur	
Arabistan'dan	5209 Tona Büyüklüğünde 1 Vapur		2883 Ton Büyüklüğünde 1 Vapur

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(2) Gemilerin Demirlediği Limanları ve Sefer Boyunca Uğradıkları Mahalleri Gösteren Cetvel

(A) Avrupa-i Osmanî'den

Limanlar	Demirlediği Liman		Uğradıkları Mahaller	
	Gemilerin Sayısı	Büyüklükleri	Gemilerin Sayısı	Büyüklükleri
Kandiye*	-	-	-	-
İstanbul	-	-	6	11497
Dedeağaç	1	2153	-	-
Toplam	**1**	**2153**	**6**	**11497**

* Girit'in en büyük şehridir.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(B) Asya-i Osmanî'den Akdeniz'e

Limanlar	Demirlediği Liman		Uğradıkları Mahaller	
	Gemilerin Sayısı	Büyüklükleri	Gemilerin Sayısı	Büyüklükleri
Hayfa	-	-	1	1209
Trablus	2	2938	2	1238
Toplam	**2**	**2938**	**3**	**4147***

*Bu sütundaki rakamların tutarsızlığının nereden kaynaklandığı bulunamamıştır.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(C) Arabistan'dan

Limanlar	Demirlediği Liman		Uğradıkları Mahaller	
	Gemilerin Sayısı	**Büyüklükleri**	**Gemilerin Sayısı**	**Büyüklükleri**
Basra	5	5209	1	2883
Toplam	**5**	**5209**	**1**	**2883**

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(3) Gemilerin Gidiş Yerlerine Göre Düzenlenen Deniz Trafiği

Bölgeler	Vezer Limanlarına Gelen		Brem Şehri'ne Gelen	
	Gemilerin Sayısı	Büyüklükleri	Gemilerin Sayısı	Büyüklükleri
Avrupa-i Osmanî'ye	15	22593	1	1190
Asya-i Osmanî'ye (Akdeniz'e)	2	3990	2	3990
Toplam	**17**	**26583**	**3**	**5180**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(4) Gemilerin Gidecekler Limanları ve Sefer Boyunca Uğradıkları Yerleri Gösteren Cetvel

(A) Avrupa-i Osmanî'ye

Limanlar	Doğrudan Giden Gemiler		Genellikle Uğrayan Gemiler	
	Gemilerin Sayısı	Büyüklükleri	Gemilerin Sayısı	Büyüklükleri
Dedeağaç'a	-	-	2	3812
İstanbul'a	14	21403	6	11188
Selanik'e	1	1190	5	8319
Toplam	**15**	**22593**	**13**	**23319**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(B) Asya-i Osmanî'ye

Limanlar	Doğrudan Giden Gemiler		Genellikle Uğrayan Gemiler	
	Gemilerin Sayısı	Büyüklükleri	Gemilerin Sayısı	Büyüklükleri
Trabzon'a	-	-	-	-
Beyrut'a	1	3232	2	5743
Mersin'e	1	1758	1	1758
Haydarpaşa'ya	-	-	2	3894
Yafa'ya	-	-	1	1753
Trablus'a	-	-	2	3511
Toplam	**2**	**4990**	**9**	**16659**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

1913 Yılına Ait

(1) Çeşitli Limanlara Ulaşan Gemilere Göre Deniz Ticaretinin Derecesini Gösteren Cetvel

Bölgeler	Genellikle Vezer Limanlarına Gelen	Yalnız Brem Limanına Gelen
Arabistan'dan (Basra'dan)	2482 Ton Büyüklüğünde Olan Bir Vapur	2482 Ton Büyüklüğünde Olan Bir Vapur

(2) Çeşitli Limanlara Doğru Hareket Eden Gemilere Göre Deniz Ticaretinin Derecesini Gösteren Cetvel

Bölgeler	Genellikle Vezer Limanlarından Hareket Eden		Brem'den Hareket Eden		Nordenham'dan Hareket Eden	
	Vapurlar	Büyüklüğü	Vapurlar	Büyüklüğü	Vapurlar	Büyüklüğü
Avrupa-i Osmanî'ye	8	14975	-	-	8	14975
Asya-i Osmanî'ye (Akdeniz'e)	4	6610	1	1165	3	5445
Toplam	**12**	**21585**	**1**	**1165**	**11**	**20420**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(3) Ticaret Gemilerinin Ulaşacakları ve Sefer Esnasında Uğrayacakları Limanlara Göre Düzenlenen Cetvel

Ulaşacakları Limanlar	Genellikle Uğranılan Limanlar			
	Gemiler	Büyüklüğü	Gemiler	Büyüklüğü
Dedeağaç	-	-	1	1777
İstanbul	8	14975	2	3555
Selanik	-	-	2	3595
Toplam	**8**	**14975**	**5**	**8927**
Beyrut	-	-	1	1165
Haydarpaşa	-	-	2	2982
Yafa	3	4922	1	1165
Hayfa	-	-	1	1165
İzmir	-	-	2	3594
Trablus	1	1688	1	1165
Toplam	**4**	**6610**	**8**	**11236**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(4) Gemilerin Ulaşacakları Limanlara Göre Deniz Ticaretinin Derecesini Gösteren Cetvel

Vezer Limanlarından		Avrupa-i Osmanî'ye	Asya-i Osmanî'ye		Toplam
1908	Adet	2	11		**13**
	Ton	2271	15880		**18151**
1909	Adet	11	5		**16**
	Ton	18068	6333		**24401**
1910	Adet	8	6		**14**
	Ton	12765	6764		**20429**
1911	Adet	14	5		**19**
	Ton	29813	6951		**36763**
1912	Adet	15	2		**17**
	Ton	22593	3990		**26583**
1913	Adet	8	4		**12**
	Ton	14975	6610		**21585**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Brem Fahri Baş Şehbenderliği Raporu", C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s. 26-27, 36-37.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 8: Brem Şehrinin 1912 Yılına Ait Ticaret Rakamları

(1) Brem'e Yapılan İhracatın Genel Miktarı

Bölgeler	1910		1911		1912	
	Kental*	Mark	Kental	Mark	Kental	Mark
Avrupa-i Osmanî'den	3.544	631.978	2.883	576.175	19885	316700
Trablus'dan	681	80.620	1	2.263	-	-
Arabistan'dan	4.249	557.163	2.605	320.155	5.073	703.430
Asya-i Osmanî'den	27.704	1.021.600	23.059	1.016.897	27.947	1.385.830
Toplam	**36.178**	**2.291.361**	**28.548**	**1.915.490**	**52.905**	**2.405.960**

*1 Kental = 100 Kilogram

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(2) 1912 Yılında Deniz ve Bir Nehir Yoluyla Yapılan Genel İhracat

Bölgeler	Genel İhracat		Deniz Yoluyla		Bir Nehir Yoluyla	
	Kental	**Mark**	**Kental**	**Mark**	**Kental**	**Mark**
Avrupa-i Osmanî'den	19.885	316.700	19.881	291.174	4	25.526
Trablus'dan	-	-	-	-	-	-
Arabistan'dan	5.073	703.430	5.073	703.430	-	-
Asya-i Osmanî'den	27.947	1.385.830	27.947	1.385.830	-	-
Toplam	**52.905**	**2.405.960**	**52.901**	**2.380.434**	**4**	**25.526**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(3) 1912 Senesi Zarfında Brem'e Yapılan İhracatın Bölgelere Göre Ayrıntılı Listesi

(A) Avrupa-i Osmanî'den

Ürünler	Deniz Yoluyla		Kara Yoluyla	
	Kilogram	**Mark**	**Kilogram**	**Mark**
Yulaf	291.665	39.370	-	-
Mısır	97.925	13.000	-	-
Çavdar	1.505.970	181.393	-	-
Ham Tütün	27.739	40.523	-	-
Kereste	13.325	946	-	-
Haşhaş Tohumu	36.300	12.342	-	-
Muhtelif Cins-i Tohum	15.190	3.600	-	-
İstihzar Olunmuş Kürek	-	-	360	9.800
Yünlü ve Karışık Yünlüler	-	-	16	120
Gül Yağı	-	-	23	15.606
Toplam		**291174**		**25.526**
1911 Toplamı		**371.893**		**204.282**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(B) Asya-i Osmanî'den

Ürünler	Deniz Yoluyla		Kara Yoluyla	
	Kilogram	Mark	Kilogram	Mark
Meyve: Kuru İncir	81.392	39.430		
Kuru Üzüm	785.389	522.417		
Sair Kuru Meyveler	11.325	10.872		
Badem	2.117	3.000		
Fındık Ceviz	42.994	59.429		
Arpa	550.000	82.500		
Hazırlanmamış Tütün	9.592	133.438		
Şarab (litre)	885.346	268.493		
Muhtelif Mevad-ı İstihlakiyye				
Lastik	7.077	53.078		
Meyan Kökü	5.482	4.394		
Tabi Meyveler	5.687	5.460		
Mevad-ı Melune	119.747	26.344		
Hindistan Cevizi	26.499	25.949		
Koyun ve Keçi Derisi	30.345	44.882		

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Zeyut: Zeytin Yağı	6.811	6.000		
Kenevir	54.283	27.684		
Koyun Yünü(Ham)	36.554	51.971		
Tohum	16.180	4.770		
Baş, Ayak, İşkembe ve sair	10.290	2.058		
Mum ve Balmumu	1.117	2.871		
Halis Yünlü ve Karışık Yünlüler	75	3.925		
Mevad-ı Muhtelife	5.378	2.996		
Toplam		**1.381.961***		

*1911 yılında 1.016.897 mark idi.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(C) Arabistan'dan

Ürünler	Deniz Yoluyla		Kara Yoluyla	
	Kilogram	**Mark**	**Kilogram**	**Mark**
Kahve	218.193	322.958		
Zamk-ı Arabî	52.791	36.953		
Reçine Zamkı	8.384	8.536		
Koyun ve Keçi Derisi	116.206	226.836		
Kurumuş Deri	4.810	1.445		
Pamuk Tohumu	72.412	11.224		
Bal Mumu	34.228	88.308		
Mevad-ı Muhtelif	275	2.170		
Toplam		**698.430***		

*1911 yılında 220.155 mark idi.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(4) Brem'den Yapılan Genel İthalat Rakamları

Bölgeler	1910		1911		1912	
	Kental	**Mark**	**Kental**	**Mark**	**Kental**	**Mark**
Avrupa-i Osmanî'ye	57.610	8.161.271	194.506	7.155.824	42.716	3.003.765
Trablus'a	30	2.264	76	4.120	598	42.677
Arabistan'a	129	8.865	461	94.401	303	24.625
Asya-i Osmanî'ye	77.363	1.505.791	67.824	1.320.483	93.148	1.090.997
Toplam	**135.132**	**9.678.191**	**262.867**	**8.574.828**	**136.765**	**4.162.064**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(5) 1912 Senesinde Deniz Yoluyla ve Kara/Nehir Yoluyla Yapılan Genel İthalat

Bölgeler	Genel İthalat		Deniz Yoluyla		Kara/Nehir Yoluyla	
Avrupa-i Osmanî'ye	42.716	3.003.765	40.935	2.453.321	1.781	550.444
Trablus'a	598	42.677	598	42.677	-	-
Arabistan'a	303	24.625	303	24.625	-	-
Asya-i Osmanî'ye	93.148	1.090.997	93.148	1.090.997	-	-
Toplam	**136.765**	**4.162.064**	**134.984**	**3.611.620**	**1.781**	**550.444**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(6) 1912 Senesinde Brem'den Yapılan İthalatın Bölgelere Göre Ayrıntılı Listesi

(A) Avrupa-i Osmanî'ye Gönderilen

Ürünler	Deniz Yoluyla		Kara Yoluyla	
	Kilogram/Litre	Mark	Kilogram	Mark
Alman Birası	29.285	17.719		
Kahve	4.661	6.629		
Ayıklanmış Pirinç	458.192	92.652		
Margarin Yağı	13.881	11.799		
Nişasta	27.202	12.662		
Muhtelif Mevad-ı İstihlakiyye	2.712	2.609		
Merba Döşemelik Taşlar	73.324	13.507		
Çimento	999.600	34.281		
Muhtelif İnşaat Eşyaları	19.097	1.982		
Demir Sülfat (Zac)	41.406	3.644		
Muhtelif Mevad-ı İspenciyariyye	11.010	8.781		
Suni Çivid	2.171	4.129		
Boyalar	30.552	28.653		

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kurutulmuş Deriler	10.433	20.240		
Tabaklanmış Alman Derileri	2.467	2.440		
Parçalar	35.218	19.840		
Ham/Yaprak Halinde Kurşun	13.325	4.725		
Yaprak veya Safha Halinde Demir	35.260	4.284		
Çelik ve Demir Tel	44.713	8.754		
Demir Çubuk	22.021	3.585		
Alman Çeliği	40.063	7.680		
Tunç veya Pirinç Avane ve Tel	2.083	3.614		
Madeni Yağlar	33.736	13.492		
Bitkisel Yağlar, Pamuk Yağı	39.044	22.255		
Ham ve Yarı Mamul Mevad-ı Muhtelife	120.185	5.620		
Ecnebi Meta-i Pamuk	14.906	72.443		
Alman Pamuğu	121.642	412.071		
Alman Yünlü ve Karışık Yünlüleri	423	3.489		
Fanteziye Eşyası ve	13.000	13.508		

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Eşya-i Madeniye (Alman Metaı)				
Alman Züccaciyesi	206.495	26.682		
Lastik “Kavunçuk” (Alman Metaı)	721	2.152		
Kundura Çivisi	37.418	10.115		
Linolyum (Kalın Muşamba)	12.096	8.811		
Deriden Mamul Eşya (Ecnebi Metaı)	722	7.177		
Dikiş Makineleri (Alman Metaı)	1.559	3.833		
Muhtelif Makineler(Ecnebi Metaı)	12.631	12.486		
Muhtelif Makineler (Alman Metaı)	9.663	9.862		
Elektrik Cihazları (Alman Metaı)	24.154	17.239		
(Alman Boruları	81.541	31.851		
Muhtelif Kaba Demir Mamulâtı (Ecnebi Metaı)	20.559	17.914		
Muhtelif Kaba demir Mamulâtı (Alman)	649.129	263.446		

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Çivi (Alman Metaı)	264.368	50.289		
Muhtelif Demir Mamulâtı (Ecnebi Metaı)	2.894	3.111		
Muhtelif Demir Mamulâtı (Alman Metaı)	38.916	62.232		
Kaba Çelik Mamulâtı (Alman Metaı)	95.983	23.435		
Muhtelif Çelik Mamulâtı (Alman Metaı)	1.629	6.040		
Tunç ve Pirinç Mamulâtı (Alman Metaı)	1.959	3.565		
Kalay Mamulâtı	1.758	4.205		
Muhtelif Mamulât-ı Madeniye (Ecnebi Metaı)	1.356	2.487		
Muhtelif Mamulât-ı Madeniye (Alman Metaı)	200.425	933.141		
Kâğıt ve Mukavva	118.295	38.956		
Levazım-ı Kırtasiye (Alman Metaı)	13.209	13.580		

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Lavantacılık(Ecnebi Metaı)	1.971	4.632		
Lavantacılık (Alman Metaı)	2.720	5.087		
Porselen (Alman Metaı)	4.593	4.749		
Kibrit	8.429	10.452		
Mevad-ı İhtirakıyye ve İnfilakıyye	9.725	12.500		
Muhtelif Mevad ve Mahsulât-ı Sınaîye	5.425	6.202		
Pamuk (Ecnebi Metaı)			163.782	479.969
Meşin Mamulâtı (Ecnebi Metaı)			10.452	59.263
Makineler (Ecnebi Metaı)			1.950	4.979
Mamulât-ı Madeniye			705	2.181
Mamulât-ı Muhtelife			1.270	4.052
Toplam		**2.453.321**		**550.444**
1911 Toplamı		**7.149.255**		**6.569**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(B) Trablus'a Gönderilen

Ürünler	Deniz Yoluyla	
	Kilogram	**Mark**
Alman Birası (litre)	42.059	22.351
Zeyut Madeniye	4.869	2.000
Alman Makineleri	5.523	11.500
Alman Mamulât-ı Hadidiyyesi	4.196	5.420
Mamulât-ı Muhtelife	1.704	1.406
Toplam		**42.677**
1911 Toplamı		**4.120**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(C) Arabistan'a Gönderilen

Ürünler	Deniz Yoluyla	
	Kilogram	**Mark**
Alman Birası	17.122	9.774
Nişasta	5.832	2.610
Alman Mamulât-ı Hadidiyyesi	2.712	4.391
Mamulât-ı Muhtelife	4.012	7.850
Toplam		**24.625**
1911 Toplamı		**94.401**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(D) Asya-i Osmanî'ye Gönderilen

Ürünler	Deniz Yoluyla	
	Kilogram	Mark
Alman Birası	133.470	75.714
Pirinç	244.609	44.540
Nişasta	15.383	7.394
Muhtelif Mevad-ı İstihlakiyye	1.590	2.084
Çimento	73.786.724	234.919
Muhtelif Malzeme-i İnşaiye	44.879	3.099
Zamk-ı Arabî	589	2.519
Zac	50.911	3.915
Asitler	19.703	5.791
Mevad-ı Muhtelife-i Itariyye	5.495	2.442
Mevad-ı Melune	15.447	13.085
Sandalye İmalinde Kullanılan Saz ve Kamış	1.899	4.123
Pamuk İplik (Alman Metaı)	1.996	7.677
Tabaklanmış Deri (Ecnebi Metaı)	519	4.962
Demir ve Çelik Tel	20.044	3.850
Demir Çubuk	77.545	12.445

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Gayri Mamul ve Nim Mamul Mevad-ı Muhtelife	25.573	5.930
Pamuklular (Ecnebi Metaı)	1.148	5.579
Pamuklular (Alman Metaı)	37.102	116.469
Yünlü ve Karışık Yünlüler (Alman Metaı)	206	2.014
Fanteziye Eşyası ve Eşya-i Madeniye	7.554	5.118
Alet ve Edevat ve Araba	19.320	4.080
Adi Müceff Mamulât-ı Züccaciye (Alman Metaı)	145.777	19.668
Muhtelif Mevad-ı Züccaciye	7.939	42.225
Mantar (Alman Metaı)	892	4.613
Makineler (Alman Metaı)	59.530	69.043
Makineler (Ecnebi Metaı)	10.767	12.591
Boru (Alman Metaı)	299.770	71.586
Kaba Demir Mamulâtı (Ecnebi Metaı)	6.532	5.720
Kaba Demir Mamulâtı (Alman Metaı)	472.120	168.622
Çivi (Alman Metaı)	12.972	2.850
Muhtelif Mamulât-ı Hadidiye (Ecnebi Metaı)	3.150	4.058

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Muhtelif Mamulât-ı Hadidiye (Alman Metaı)	23.160	32.968
Çelik Raylar (Alman Metaı)	36.800	6.780
Kaba Çelik Mamulâtı (Alman Metaı)	67.463	24.914
Muhtelif Alman Çelik Mamulâtı	1.066	2.036
Tunç ve Pirinç Mamulâtı (Alman Metaı)	1.426	2.820
Muhtelif Mevad-ı Madeniye	1.299	7.180
Kağıt ve Mukavva	3.214	1.926
Levazım-ı Kırtasiye (Alman Metaı)	11.199	7.690
Itriyat (Alman Metaı)	1.536	3.574
Kibrit	10.944	13.421
Muhtelif Mevad-ı Sınaîye	15.206	12.517
Toplam		**1.090.997**
1911 Toplamı		**1.320.483**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Brem Fahri Baş Şehbenderliği Raporu", C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s. 28-35.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 9: Brem Şehrinin 1913 Yılına Ait Ticaret Rakamları

(1) Brem'e Yapılan İhracatın Genel Miktarı

Bölgeler	1911		1912		1913	
	Kental	**Mark**	**Kental**	**Mark**	**Kental**	**Mark**
Avrupa-i Osmanî'den	2.883	576.175	19.885	316.700	1.598	542.101
Arabistan'dan	2.605	320.155	5.073	703.430	4.033	366.468
Asya-i Osmanî'den	23.059	1.016.897	27.947	1.385.830	29.982	1.548.217
Trablus'tan	1	2.263	-	-	-	-
Toplam	**28.548**	**1.915.490**	**52.905**	**2.405.960**	**35.613**	**2.656.786**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(2) 1913 Senesi Zarfında Kara ve Deniz Yoluyla Yapılan Genel İhracat

Bölgeler	Genel İhracat		Deniz Yoluyla Yapılan		Kara Yoluyla Yapılan	
	Kental	**Mark**	**Kental**	**Mark**	**Kental**	**Mark**
Avrupa-i Osmanî'den	1.598	542.101	1.559	463.457	39	78.644
Arabistan'dan	4.033	566.468	4.033	566.468	-	-
Asya-i Osmanî'den	29.982	1.548.217	29.982	1.548.217	-	-
Toplam	**35.613**	**2.656.786**	**35.574**	**2.578.142**	**39**	**78.644**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(3) Brem'den Yapılan Genel İthalat

Bölgeler	1911		1912		1913	
	Kental	**Mark**	**Kental**	**Mark**	**Kental**	**Mark**
Avrupa-i Osmanî'ye	194.506	7.155.824	42.716	3.003.765	60.054	6.571.510
Arabistan'a	461	94.401	303	24.625	338	30.117
Asya-i Osmanî'ye	67.824	1.320.483	93.148	1.090.997	56.606	1.119.014
Trablus'a	76	4.120	598	42.677	1.922	94.829
Toplam	**262.867**	**8.574.828**	**136.765**	**4.162.064**	**118.920**	**7.875.470**

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(4)1913 Senesinde Brem'den Deniz ve Kara Yoluyla Yapılan Genel İthalat Rakamları

Bölgeler	Genel İthalat		Deniz Yoluyla Yapılan İthalat		Kara Yoluyla Yapılan İthalat	
	Kental	**Mark**	**Kental**	**Mark**	**Kental**	**Mark**
Avrupa-i Osmanî'ye	60.054	6.571.510	60.038	6.564.733	16	6.777
Arabistan'a	338	30.177	338	30.117	-	-
Asya-i Osmanî'ye	56.606	1.119.014	56.606	1.119.014	-	-
Trablus'a	1.922	94.829	1.922	94.829	-	-
Toplam	**118.920**	**7.815.470**	**118.904**	**7.808.693**	**16**	**6.777**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(5)1913 Senesi Zarfında Brem'e Yapılan İhracatın Bölgelere Göre Ayrıntılı Listesi

(A) Avrupa-i Osmanî'den

Ürünler	Deniz Yoluyla		Kara Yoluyla	
	Kilogram	**Mark**	**Kilogram**	**Mark**
Tohum	28.643	10.472	-	-
Kürklük Deri	-	-	3.527	76.689
Şarab	30.289	10.750	-	-
Zeytin Yağı	10.077	7.900	-	-
Çelikten Mamul Mevad	86.867	434.335	-	-
Pamuklular	-	-	351	1.955
Toplam	**155.876**	**463.457**	**3.878**	**78.644**
1911 Toplamı		**371.893**		**204.282**
1912 Toplamı		**291.174**		**25.526**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(B) Arabistan'dan

Ürünler	Deniz Yoluyla Yapılan İhracat	
	Kilogram	**Mark**
Kahve	135.519	169.399
Zamk-ı Arabî	4.783	3.635
Muhtelif Reçineli Zamklar	45.222	31.004
Koyun ve Keçi Derisi	104.589	213.362
Kurutulmuş Deri	56.523	99.480
Sedef	16.888	13.004
Mum ve Balmumu	7.630	19.090
Mevad-ı Muhtelife	1.887	2.463
Lastikten Mamul Mevad	877	4.743
Toplam		**556.180**
1912 Senesi Toplamı		**703.430**
1911 Senesi Toplamı		**220.165**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(C) Asya-i Osmanî'den

Ürünler	Deniz Yoluyla Yapılan İhracat	
	Kilogram	Mark
Taze Portakal	37.195	7.900
Koru	62.879	27.527
Üzüm	688.865	381.458
Muhtelif Kuru Meyve	40.762	162.802
Ceviz ve Fındık	44.880	64.953
Meyve Şekerlemesi	3.254	2.506
Ham Tütün	295.016	300.306
Buğday ve Buğday Unu	19.700	2.260
Muhtelif Mevad-ı Gıdaiye	4.303	1.908
Şarap(litre)	727.852	228.613
Zamk-ı Arabî	6.791	6.383
Muhtelif Reçineli Zamklar	1.504	2.707
Mevad-ı Melune (Boyalar)	4.981	5.387
Palamut	140.462	31.118
Mazı	7.213	6.564
Kenevir	9.996	7.297
Ham Koyun Yünü	19.215	27.266

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Pamuk	172.136	199.853
Haşhaş Tohumu	54.706	20.788
Bakır	2.780	3.058
Mum ve Balmumu	3.965	11.776
Muhtelif Mevad-ı İptidaiye	3.929	2.967
Mahsulât-ı Sınaîye	316	1.539
Taş Toprak ve Zımpara	643.500	43.115
Toplam		**1.548.217**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(6) Brem'den Yapılan İthalatın Bölgelere Göre Ayrıntılı Listesi

(A) Avrupa-i Osmanî'ye

Ürünler	Deniz Yoluyla Yapılan	
	Kilogram	Mark
Alman Birası	-	-
Kahve	1.743	2.418
Un ve Çavdar Unu	140.333	40.068
Buğday Unu	1.232.055	394.719
Pirinç	205.376	42.136
Nişasta	16.965	7.868
Döşemelik Tuğla	64.720	18.435
Çimento	132.095	4.330
Muhtelif Mevad-ı Gıdaiye	7.481	5.231
Malzeme-i İnşaiye	43.160	2.608
Zac ve Emlah (Tuzlar)	90.777	52.984
Emlah-ı Muhtelife	35.311	4.459
Mevad-ı Muhtelife-i Itariye	14.723	124.665
İstihzar Olunmamış Kürkler	745	11.301
(Ecnebi Metaı) Kurutulmuş ve Tabaklanmış Deriler	3.888	8.588

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Mevad-ı Melune Vernik vs.	55.252	30.689
Kurutulmuş Deri	16.063	34.696
Kereste	53.741	5.395
Levha Halinde Demir (Alman Metaı)	205.523	29.973
Demir ve Çelik Tel	60.776	10.050
Demir Çubuk	39.494	6.075
Bakır	7.783	13.592
Bakır Tel	56.886	96.809
Maden-i Muhtelife	28.826	48.580
Madeni Yağlar	8.171	3.325
İpekli ve Karışık İpekliler (Alman Metaı)	221	8.840
Mamulât-ı Sınaîye	2.417	2.037
Kitap vs. Mevad-ı Matbuu	2.664	5.464
Gayri Mamul veya Nim Mamul Mevad-ı Muhtelife	31.709	3.417
Pamuklular	144.701	441.652
Yünlü ve Karışık Yünlüler	1.469	5.690
Şişe ve Nevi	103.675	14.073
Muhtelif Mevad-ı Zücaciye	1.417	2.145
Tahtadan Mamul Mevad ve	26.135	9.364

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kundura Çivisi		
Riyaziye Alet ve Edevatı ve sair (Alman Metaı)	95	2.728
Mantardan Mamul Mevad, Linolyum	8.778	6.404
Demir Borular (Alman Metaı)	133.771	30.877
Muhtelif Mevad-ı Hadidiye (Alman Metaı)	46.860	67.877
Muhtelif Mevad-ı Hadidiye (Ecnebi Metaı)	3.213	4.058
Kaba Demir Mamulâtı (Ecnebi Metaı)	3.126	2.650
Kaba Demir Mamulâtı (Alman Metaı)	378.808	205.006
Çivi (Alman Metaı)	837.648	15.517
Kaba Çelik Mamulâtı (Alman Metaı)	39.092	14.019
Muhtelif Çelik Mamulâtı (Alman Metaı)	322.098	580.018
Tenekeden Mamul Eşya (Alman Metaı)	1.315	3.242
Muhtelif Mamulât-ı Madeniye (Alman Metaı)	1.598	3.272

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kâğıt ve Mukavva	17.917	10.508
Levazım-ı Kırtasiye (Alman Metaı)	26.265	20.317
Mevad-ı Itriye (Lavantalar)	20.130	31.875
Topraktan Mamul Eşya ve Puteler(Tava)	3.920	2.500
Porselen	-	-
Kabil İhtirak ve Kabil İnfilak Mevad	25.048	24.482
Kabil İhtirak Mevad, Kartuşlar ve Kapsüller	1.246.516	4.005.000
Muhtelif Mamulât-ı Sınaîye	15.313	61.668
Deriden Mamul Eşya (Ecnebi Metaı)	953	9.025
Muhtelif Makineler (Ecnebi Metaı)	6.036	6.636
Muhtelif Makineler (Alman Metaı)	27.639	35.050
Dikiş Makineleri (Alman Metaı)	1.333	2.810
Toplam		**6.564.733**
1912 Senesi Toplamı		**2.453.321**
1911 Senesi Toplamı		**7.149.255**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Rumeli'ye Kara ve/veya Bir Nehir Yoluyla Yapılan İthalat

Ürünler	Kilogram	Mark
Lastikten Mamul Mevad	1.061	3.575
Alet-i Riyaziye (Ecnebi Metaı)	356	2.237
Muhtelif Mamulât-ı Sınaîye	233	965
Toplam		**6.777**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(B) Trablus'a

Ürünler	Deniz Yoluyla	
	Kilogram	**Mark**
Alman Birası	41.056	21.830
Buğday Unu	103.950	36.960
Çay	32.951	28.591
Çeşitli Gıda Ürünleri	1.665	1.475
Mevad-ı İptidaiye	7.020	2.546
Mahsulât-ı Sınaîye	4.072	3.427
Toplam		**94.829**
1912 Senesi Toplamı		**42.677**
1911 Senesi Toplamı		**4.120**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(C) Arabistan'a

Ürünler	Deniz Yoluyla	
	Kilogram	**Mark**
Alman Birası	15.375	8.681
Nişasta	12.365	5.990
Mevad-ı Muhtelife	2.361	5.450
Mevad-ı İptidaiye	2.320	4.264
Yünlü ve Karışık Yünlüler (Alman Metaı)	824	6.732
Toplam		**30.117**
1912 Senesi Toplamı		**24.625**
1910 Senesi Toplamı		**94.401**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(D) Asya-i Osmanî'ye

Ürünler	Deniz Yoluyla	
	Kilo	Mark
Alman Birası (Litre)	125.809	71.605
Çavdar Unu	7.920	2.286
Buğday Unu	104.445	36.075
Pirinç	188.100	38.400
Nişasta	30.964	13.210
Çay	2.140	3.030
Muhtelif Mevad-ı Gıdaiye	321	546
Kara Sakıza Batırılmış Mukavva ve Keçe	22.095	2.116
Çimento	2.973.362	96.754
Kiremit	21.403	2.080
Zac	122.348	3.718
Hamdat	11.646	3.337
Muhtelif Mevad-ı Itariye	16.851	10.073
Mevad-ı Melune	14.248	5.841
Ve Bağlanmış Deri (Ecnebi Metaı)	834	8.440
Çelik (Alman Metaı)	10.197	4.679

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Maden-i Saire	2.540	10.180
Demir ve Çelik Tel	30.782	6.145
Demir Çubuk	162.177	19.786
Demir Levhalar	246.680	34.365
Gayri Mamul veya Nim Mamul Mevad-ı Muhtelife	11.715	3.393
Pamuklular (Alman Metaı)	32.236	120.544
Yünlü ve Karışık Yünlüler (Alman Metaı)	406	2.800
Zeyut-u Madeniye	5.588	2.251
Ziynete Müteallik Eşya ve Mamulât-ı Madeniye	4.080	2.698
Yelken Bezi, Yelken ve Saire (Alman Metaı)	3.921	11.998
Şişe Kabilinden Mamulât (Alman Metaı)	112.908	17.738
Muhtelif Mevad-ı Zücaciye (Alman Metaı)	2.385	2.526
Kenevir ve İp	2.556	2.210
Makineler (Alman Metaı)	101.851	90.376
Makineler (Ecnebi Metaı)	7.385	7.600
Demirden Mamul Mevad ve Borular	583.582	111.079

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kaba Demirden Mamul Mevad-ı Muhtelife (Alman Metaı)	392.940	172.814
Demirden Mamul Mevad-ı Muhtelife (Alman Metaı)	41.155	58.854
Çivi (Alman Metaı)	23.341	4.956
Kaba Çelik Mamulâtı (Alman Metaı)	161.599	64.568
Pirinçten Mamul Mevad (Alman Metaı)	652	2.252
Muhtelif Mevad-ı Madeniye (Alman Metaı)	3.228	5.120
Kâğıt ve Mukavva	17.154	9.460
Levazım-ı Kırtasiye	6.152	6.377
Mevad-ı Itriye (Lavantalar)	3.644	8.012
Balçık ve Kumlu Balçıktan Mamul Saksı ve Saire	3.355	2.109
Kibrit	27.676	28.783
Muhtelif Mevad-ı Sınaîye	8.238	7.762
Toplam		**1.119.014**
1912 Senesi Toplamı		**1.090.997**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

1911 Senesi Toplamı		**1.320.183**

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Brem Fahri Baş Şehbenderliği Raporu”, C.10, Rumi 1332/Miladi 1916-1917, s. 38-45.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 10: Cenova'ya İthal Olunan Ürünlerin Menşeileri

Ürünler	Menşeileri
Maden Kömürü	İngiltere'den
Buğday	Rusya, Arjantin
Pamuk	Kuzey Amerika, Hindistan, Mısır, Türkiye
Koza	Türkiye, İran, Çin, Yunanistan
Zeytinyağı	İspanya, Tunus, Yunanistan
Pamukyağı	Kuzey Amerika
Makineler için Maden Yağları	İngiltere, Kuzey Amerika
Kahve	Türkiye, Brezilya, Salvador, Orta Amerika
Peynir	Singapur, Malaga, Cava
Hazır Yapılmış Kimyevi Ürünler	İngiltere, Almanya
Palamut	Türkiye
Debbağa Özgü Ağaç	Amerika
Kenevir	Türkiye, Batı Trablus, Tunus
Pamuk ve Yün Dokumalar	İngiltere
Temizlenmiş Yün	Türkiye, Batı Trablus, Tunus, Fas
İnşaata Mahsus Keresteler	Kuzey Amerika, Adriyatik Sahilleri (Türkiye)
Selüloz	Norveç, İsveç, Rusya

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Paçavra	Türkiye (Bilhassa İstanbul)
Deri (Manda, İnek)	Arjantin, Hindistan
Deri (Keçi)	Trablus, Tunus, Fas
Demir Madeni	İngiltere, Norveç, Türkiye
Züccaciye Ürünleri (Porselen, Çini)	Fransa, Almanya, İngiltere
Mısır	Arjantin, Türkiye, Rusya
Kuru Fasulye	Türkiye
Bezelye	Rusya
Mercimek	İspanya
Nohut	İspanya, Türkiye
Yulaf	Almanya, Rusya
Arpa	Almanya
Alpist (Bir Çeşit Deri)	Anadolu
Susam	Türkiye
Keten Tohumu	Arjantin, Rusya, Türkiye
Manda, İnek	Arjantin, Sırbistan(Selanik Yoluyla)
Domuz (Canavar)	Sırbistan
Domuz Yağı	Kuzey Amerika
Morina Balığı	İngiltere, Norveç, Labrador
Sardalya	İspanya

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Yağlı Sardalya	İspanya, Portekiz, Fransa
Ringa	Norveç, İngiltere
Bal	Türkiye, Yunanistan
Kemik, Boynuz, Tırnak	Arjantin, Kuzey Amerika
Hayvani Gübre	Peru

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Cenova Şehbenderliği Raporu", C.5, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.88-89.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 11: 1910'da Osmanlı Devleti'nden Cenova'ya İhraç Edilen Ürünler

Ürünler	Kilogram
Kahve	187.234
Tannik Asit	24.130
Çam Sakızı	69.494
Debagata Mahsus Ağaç ve Palamut	3.741.441
Pamuk	2.532.322
Yün	97.030
Yün	160.500
Yıkanmış Yün	50.000
Kıl	19.123
İşlenmiş Deri	21.923
Pamuklu Dokumalar	3.529
Koza	1.201.610
İşlenmemiş İpek	17.708
Ağaç	331.380
Kereste (Rendelenmiş)	1.008.740
Odun	105.280
Paçavra	92.750

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Demir Madeni	1.341.880
Pirit (Demir Sülfür)	293.564
Demir Kırıntısı	10.759.097
Bakır Kırıntısı	28.163
Çinko	35.377
Taş ve Toprak Çeşitleri	42.530
Yulaf	1.003.638
Kuru Sebze	584.879
Süpürgelik Ot	340.192
Darı	512.729
Kepek	1.081.491
Soğan ve Sarımsak	14.500
Badem	105.290
Acıbadem	84.555
Fındık	246.466
Kuru İncir	18.390
Kuru Üzüm	336.801
Keten Tohumu	1.390.635
Susam	1.124.323
Diğer Tohumlar	95.730

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Diğer Bitkisel Ürünler	192.800
Yumurta	946.411
Kemik	230.623
Gübre	83.500
Patates	1.000
Sünger	3.800
Av Eti	800
Diğer Ürünler	43.645

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Cenova Şehbenderliği Raporu”, C.5, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.93-94.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 12: 1913'de Osmanlı Devleti'nden Cenova'ya İhracat (Kental/Frank)

Ürünler	Ağırlık	Değeri
Doğal Kahve	511	55.025
Saf Olmayan Kekre Tanen	81	2.268
Dövülmemiş Ağaç ve Kök	50	10.000
Reçine Zamkı	161	27.970
Kök, Kabuk ve Öğütülmemiş Meyveler	16.204	291.672
Paket Halinde Pamuk	58.986	5.146.152
Yıkanmış Yün	987	409.605
Kıl	28	475
Deri	10	17.000
Yer Halısı	5	3.600
Yün Mamulâtı	8	16.800
Kuru Koza	77.174	6.815.500
İşlenmiş ve İşlenmemiş İpek	38	125.400
Pamuk ve Saire Firesi	1	250
İşlenmemiş Adi Kereste	656	4.592
Marangoz Kerestesi	15	480

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Paçavra	333	21.645
Öküz ve İnek Derisi (Yaş/ Kuru)	620	189.100
Koyun Derisi (Kuru)	9	1.530
Kürk Derileri (Kuru)	111	152.625
Ham Demir	4.145	7.871,70
Levha Halinde Kırmızı ve Sarı Bakır, İşlenmiş veya Parça Halinde Tunç	780	140.400
Lastik Parçalar	40	2.600
Kuru Sebze	3.977	115.333
Darı	60.745	148
Uzun Darı	4.319	136.048,50
Portakal	37	740
İç Badem	682	163.680
Şeftali Çekirdeği	1.926	211.860
Fındık	777	62.160
Kuru İncir	109	4.360
Kuru Üzüm	6.053	363.180
Keten Tohumu	5.558	250.110
Susam Tohumu	2.405	151.010
Sair Tohumlar	555	44.400

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Tavuk Yumurtası	5.017	928.145
Boynuz	62	868
Kemik	2.757	30.107
Gübre ve Saire	770	4.620

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Cenova Şehbenderliği Raporu”, C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.117-119.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 13: Türkiye'ye Cenova'dan Yapılan İthalat

Ürünler	Miktar*
Vermut (Şişede)	13.710 litre
Likör (Yarım Litrelik Şişede)	29.237 litre
Vermut (Fıçıda)	15.768 kilogram
Tannik Asit	666.000
Oksit Deplon	14.877
Karbonat Deplon	94.173
Kimyevi Ürünler	11.584
Karbonat Disodyum	7.440
İlaçlı Pamuk ve Vatka	19.020
Diğer İlaç Ürünleri	17.777
İlaçlar	25.741
Çam Sakızı	2.330
Adi Sabun	14.435
Kokulu Sabun	46.257
Kibrit	126.873
Debagata Mahsus Kök ve Palamut	1.080
İşlenmiş Yün Çeşitleri	24.591

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Keten ve Kenevir İplik	12.641
Keten ve Dokuması	95.251
Pamuk Kırpıntısı	392.521
Vatkalı Pamuk	47.205
Pamuk İpliği	1.237.775
Pamuklu Dokuma	4.517.291
Yünlü Dokuma	282.093
İpekten İplik Kırpıntısı	12.169
İpekli Dokuma	10.640
İşlenmiş Şişe Mantarı	3.812
Yaldızlı Korniş	63.738
Düğme	18.018
Ağaçtan Mamulât	16.717
Ağaçtan Alet ve Edevat	10.841
İyi İşlenmiş Ağaçtan Aletler	57.082
Paçavra	189
Çizgisiz Beyaz Kâğıt	96.854
Çizgili Beyaz Kâğıt	60.471
Sarma Kâğıt	136.283
Matbu Kâğıt	11.053

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Gayri Matbu Kâğıt	43.354
Gayri Matbu Kâğıt	87.024
At Nalı	41.862
İşlenmiş Bakır	10.256
Kütle Halinde Kurşun	11.354
İşlenmiş Kurşun	110.077
Kalay	34.233
Makine Çeşitleri	26.925
Makine Teferruatı	55.911
10 Adet Otomobil	20.200
Mermer	17.000
Masalar için Mermer	19.850
İşlenmiş Mermer	17.663
Çimento	554.718
Amyant	10.416
Taş ve Toprak Çeşitleri	236.393
Grafit	88.855
Delikli Tuğla	280.000
Tuğla	32.910
Topraktan Çanak, Çömlek	20.551

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İşlenmiş Züccaciye	14.971
Parlak Pirinç	1.786.790
Kuru Sebze	6.370
Diğer Tarım Ürünleri	36.144
Bezir Yağı	10.836
Tutkal	22.593
Kemikten Tarak	24.853
Hırdavat Saire	20.290
Şapka	115.415
Diğer Ürünler	520.715
Parlak Pirinç	101.942
Birinci Çeşit Un	18.071.411
Birinci Çeşit Un	417.718
İkinci Çeşit Un	443.076
İkinci Çeşit Un	37.529
Semolina Unu	6.671.999
Kepek	72.099
Makarna	19.100

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Cenova Şehbenderliği Raporu”, C.5, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.101-104.

*Miktarın cinsi belirtilmemiştir. Ancak sıvı ürünlerin bilgileriyle bağlantılı olarak bakarsak, ağırlık birimi olarak “kilogram” olması yüksek ihtimaldir.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 14: 1910-1913 Döneminde Brindisi Limanı'ndaki Gemi Hareketliliği

1910 Senesinde Limana Giriş ve Çıkış Yapan Gemiler

Gemilerin Sancakları	Vapur		Yelkenli		Toplam	
	Adet	Tonilato	Adet	Tonilato	Adet	Tonilato
Osmanlı	-	-	28	700	28	700
İtalya	796	743.015	132	16.566	928	759.581
Avusturya	441	888.795	1	83	442	888.878
İngiltere	107	166.517	-	-	107	166.517
Yunanistan	62	47.108	10	821	72	47.929
Almanya	16	25.710	-	-	16	25.710
Diğer	8	11.832	3	84	11	11.880
Toplam	**1.430**	**1.882.977**	**174**	**18.218***	**1.604**	**1.901.195**

* Sütun toplamı gerçekte 18.254 etmektedir. Ancak diğer toplama işlemlerinde yanlışlık olmadığından ve bu yanlışlığın nereden kaynaklandığı bilinmediğinden, diğer birkaç yerde daha yaptığımız gibi orijinal rapordaki değer değiştirilmemiştir.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

1911 Senesinde Limana Giriş ve Çıkış Yapan Gemiler

Gemilerin Sancakları	Vapur		Yelkenli		Toplam	
	Adet	Tonilato	Adet	Tonilato	Adet	Tonilato
Osmanlı	-	-	12	1.568	12	1.568
İtalya	760	684.658	180	22.290	940	706.948
Avusturya	389	788.131	8	675	397	788.806
İngiltere	110	121.662	-	-	110	121.662
Yunanistan	100	63.697	14	928	114	64.625
Almanya	21	29.893	-	-	21	29.893
Diğer	11	4.565	7	136	18	4.701
Toplam	**1.391**	**1.692.606**	**221**	**25.597**	**1.612**	**1.718.203**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

1912 Senesinde Limana Giriş ve Çıkış Yapan Gemiler

Gemilerin Sancakları	Vapur		Yelkenli		Toplam	
	Adet	Tonilato	Adet	Tonilato	Adet	Tonilato
Osmanlı	-	-	-	-	-	-
İtalya	575	496.402	99	12.078	674	508.480
Avusturya	438	979.012	10	888	448	979.900
İngiltere	103	120.620	-	-	103	120.620
Yunanistan	141	67.337	4	150	145	67.487
Almanya	17	25.670	-	-	17	25.670
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	**1.274**	**1.689.041**	**113**	**13.116**	**1.387**	**1.702.157**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

1913 Senesinde Limana Giriş ve Çıkış Yapan Gemiler

Gemilerin Sancakları	Vapur		Yelkenli		Toplam	
	Adet	Tonilato	Adet	Tonilato	Adet	Tonilato
Osmanlı	-	-	26	522	26	522
İtalya	822	848.448	55	10.926	877	859.374
Avusturya	438	977.666	6	543	444	978.209
İngiltere	87	76.445	-	-	87	76.445
Yunanistan	156	91.198	14	717	170	91.915
Almanya	17	31.600	-	-	17	31.600
Diğer	2	2.500	-	-	2	2.500
Toplam	**1.522**	**2.027.857**	**101**	**12.708**	**1.623**	**2.040.565**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

1912-1913 Senelerinde Gemilerin Taşıdığı Ürünlerin ve Yolcuların Miktarı

Gemilerin Sancakları	Taşınan veya İhraç Edilen Ürünler (Tonilato)		Gemiye Binen ve Gemiden İnen Yolcular (Adet)	
	1912	**1913**	**1912**	**1913**
Osmanlı	-	593	-	-
İtalya	102.912	140.109	7.400	23.041
Avusturya	20.031	7.880	11.000	19.808
İngiltere	165.644	75.631	2.000	2.248
Yunanistan	35.688	46.778	12.000	14.417
Almanya	9.153	17.088	-	-
Diğer	-	11.500	-	-
Toplam	**333.428**	**299.579**	**32.400**	**59.514**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Brindisi Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.109-114.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 15: Lecce ve Bari Eyaletlerindeki Tüccarlar ve Komisyoncular

Lecce Eyaleti

Hububat Tüccarları ve Komisyoncuları

Meslek	İsim	Adres
Tacir	Emanuele Nocera	Messagne, Lecce
Tacir	San Pietro	Lecce
Komisyoncu	Vicenzo Demarco	Vernotico
Komisyoncu	Antonio Lande	Lecce

Hububat ve Zeytin Tacirleri

Meslek	İsim	Adres
Tacir	Paolino Béanco	Frepuzzi, Lecce
Tacir	Rappaele Sianco di Paolino	Frepuzzi, Lecce
Tacir	Cosim Rampino ve Çocukları	Lecce

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Hububat, Zeytin ve Maden Kömürü Taciri

Meslek	İsim	Adres
Tacir	Donato Rampino	No:3, Forre Santa Susana, Lecce

Hububat ve Kuru Sebze Tacirleri

Meslek	İsim	Adres
Tacir	Ercolo Valaori	Brindisi
Tacir	Saponazzo Kardeşler	Brindisi
Tacir	Dominco Malinconico	Brindisi
Tacir	Desidério Melone Kardeşler	Brindisi
Tacir	Félice Fitto	Majlie, Lecce

Yumurta Taciri

Meslek	İsim	Adres
Tacir	Luigi Martinesi	Brindisi

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Maden Kömürü Tacirleri

Meslek	İsim	Adres
Tacir	Carbonifera Indi Italiana	Brindisi
Tacir	S. G. Cocoto	Brindisi
Tacir	Societa dei Moliné	Lecce

Hububat, Yumurta, Zeytin ve Taze Balık Taciri

Meslek	İsim	Adres
Komisyoncu	Luigi Bianche	Brindisi

Transit Suretiyle Mal Gönderecek Tacirler için Bu İşi Üstlenecekler

Meslek	İsim	Adres
Tacir	Vincenze Guzman	Brindisi
Tacir	Edicardo Musciacco Kardeşler	Brindisi
Tacir	Francesco Zaccaria	Brindisi

Brindisi'de Bulunan En Meşhur Bankalar

La Banca d'Italia – İtalyan Bankası (Bu banka, Osmanlı Bankası'nın muhabiridir.)

Banca di Napoli – Napoli Bankası

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Bari Eyaleti

Hububat Tacirleri

Meslek	İsim	Adres
Tacir	Michele Violanti	Bari
Tacir	Luigi Campagna	Bari
Tacir	Emilio Garolla	Bari

Kuru Sebze Taciri

Meslek	İsim	Adres
Tacir	Gagno di S. Ve Kardeşleri	Bari

Yumurta Taciri

Meslek	İsim	Adres
Tacir	Nicola Zavoyanni	Bari

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Maden Kömürü Tacirleri

Meslek	İsim	Adres
Tacir	Michele Manzari Kardeşler	Bari
Tacir	Luigi Campagna	Bari
Tacir	Andrea Mongelli Kardeşler	Bari

Bari Eyaleti'nde Bulunan Bankalar

La Banca Commerciale Italiana – İtalyan Ticaret Bankası (Osmanlı Bankası ile işlemi vardır.)

İtalyan Bankası

Napoli Bankası

İtalyan Kredi Bankası

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ürünlerin Yerel Piyasadaki Satış Fiyatları

Ürünler	Ağırlık veya Adet	Bari Eyaleti		Lecce Eyaleti
		Ticaret Ürünleri		Ticaret Ürünleri
		Yerli Ürün	Yabancı Ürün	Yerli ve Yabancı Ürünler
		Bir Frank Değerinde İtalyan Sikkesi	Bir Frank Değerinde İtalyan Sikkesi	Bir Frank Değerinde İtalyan Sikkesi
Yulaf	Kental	19,50 - 21,00	19,50 - 21,00	19,00 - 19,50
Sert Buğday	Kental	32,00 - 32,50	28,00 - 29,75	30,00 – 31,00
Yumuşak Buğday	Kental	28,25 - 30,50	26,00 - 28,00	29,00 - 30,00
Mısır	Kental	16,00 - ...	16,60 - …	17,00 - 18,00
Arpa	Kental	19,50 - 21,00	19,50 - 21,00	19,00 - 20,00
Fasulye	Kental	35,00 - 36,00	28,00 - 28,50	28,50 - 32,00
Bakla	Kental	19,00 - 19,50	19,00 - 19,50	19,00 - 19,50
Badem	Kental	358 - 370	… - …	370 - …
Salamura Zeytin	Kental	-	180 - 200	180 - 200
Taze Balık (Palamut veya Torik)	Kental	-	120 - 140	100 - 120

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Maden Kömürü (Kalburlanmış)	Tonilato	-	40,00 - …	40,00 - …
Maden Kömürü Briket	Tonilato	-	… - …	39,00 - …
Yumurta	100 Adet	8,00 - 10,00	7,00 - 8,00	7,00 - 9,00

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Brindisi Şehbenderliği Raporu”, C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.105-108.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 16: 1905-1909 Döneminde Venedik - Osmanlı Devleti Arasındaki Ticaret

1905-1909 Döneminde Venedik ile Türkiye Arasında Deniz Yoluyla Gerçekleşen Ticaret (İtalyan Frangı)

Venedik'ten Yapılan İthalat

Sene	Türkiye'ye	Arabistan'a	Batı Trablus ve Tunus'a
1905	32.745.481	1.119.702	985.908
1906	35.359.452	1.389.944	894.009
1907	25.703.162	1.963.336	975.895
1908	22.447.623	609.566	1.069.644
1909	34.695.731	1.607.662	759.255

Kaynak: Ticaret Layihaları, ; "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.70.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Venedik'e Yapılan İhracat

Sene	Türkiye'den	Arabistan'dan	Batı Trablus ve Tunus'tan
1905	6.353.410	28.685	2.223.067
1906	13.868.448	47.805	3.935.280
1907	5.543.745	67.635	9.306.919
1908	5.117.362	11.415	9.306.919
1909	7.683.083	19.360	6.873.847

Kaynak: Ticaret Layihaları, ; "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.70.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 17: 1907-1908 Senelerinde Osmanlı Devleti - Venedik Arasında Ticarete Konu Olan Ürünler

Venedik'ten Osmanlı Devleti'ne Yapılan İthalat (Yeni Kantar)

Ürünler	1907	1908
Rakı	0	841
Rum	4	15
Adi Şarap	61	0
Halis Şarap	34	40
Bira	0	109
Tuzlu Et	643	619
Mum	0	21
Kâğıt	8.227	4.161
Kitaplar ve Dergiler	12	8
İşlenmiş Balmumu	547	313
Hınta (Buğday)	0	303
Un	46.251	32.063
Kepek	481	0
Mısır Buğdayı	0	1.821
Ayıklanmış Pirinç	6.111	6.512
Sebze	0	40

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Hırdavat	153	186
İşlenmiş Demir Parçaları	159	70
Reçine	26	28
Kahve	0	240
Şember Hıyarı ve Tarçın	0	44
Şekerleme	57	78
Biber	0	29
Şap	208	0
Çeşitli Doğal İlaçlar	0	107
Mürdesenk (Kurşun Oksit)	50	37
Zincifre (Sülüğen Boyası)	0	22
Diğer Boyalar	1.457	1.022
Çivid	0	26
Boncuk	1.324	486
Ayna	8	2
Züccaciye Ürünleri, Cam	19	99
Peynir	346	227
Kuru Ot	239	9
Glikoz	16	0
Zamk	27	8

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İnşaat Kerestesi	3.409	280
Eşya Kerestesi	301	165
Diğer Kereste	250	15
Pamuklu Dokuma	36.410	31.173
Yünlü Dokuma	272	285
Bez Dokuma	318	181
İpekli Dokuma	28	147
Karışık ve Diğer Dokuma	318	181
İplik	1.140	499
İp Ürünleri	20.883	17.234
Giyecek Elbiseler	276	106
Kenevir	699	183
Pamuk	112	32
Yün	0	6
Diğer Dokuma Ürünler	2.099	1.637
Kekre Kibrit	0	17
Maden Suları	33	40
Tıbbi Yağlar	164	93
Tıbbi Bitkiler	15	54
İlaçlar	133	124

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kimyevi İlaçlar	138	8
Dökme Demir	52	88
Çelik	0	11
Tunç	0	28
Dövülmüş Demir	2.293	286
Kalıba Dökülmüş Demir	105	5.263
Demir Tel	0	12
Pirinç	120	84
Kurşun	199	86
Bakır	0	3
İşlenmiş Maden	27	27
Pamuk Yağı	0	12
Çeşitli Bitkisel Yağlar	227	3
Madeni Yağlar	0	7
Ham Deri	65	100
İşlenmiş Deri	113	153
Mürekkep Balığı	0	10
Diğer Hazırlanmış Balıklar	10	1.091
Kireç	0	1.715
Halis Mermer	37	80

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ham Taş	2	32
Kiremit ve Tuğla	650	320
Sabun	27	34
İpekli Dokuma Parçaları	9	37
Sade Yağ ve Domuz Yağı	0	237
Çeşitli İç Yağlar	239	196
Yağlı Tohumlar	243	0
Kibrit	11.765	10.757
Yaprak Tütün	25	0
Yiyecekler	18	48
Pasta	715	961
İpek ve Kıl Fırça	0	2
Büyük ve Küçük Süpürge	450	330
Sünger	0	2
Alet ve Edevat	0	5
Hasır	153	118
Çeşitli Kara Kaplumbağası	0	400
Demir Sülfat Yağı ve Bakırdan Kibrit	25	2
Çeşitli Mallar	2.033	2.099
Fosfat Gübre	0	350

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Venedik'ten Arabistan Taraflarına İthal Edilen Ürünler (Yeni Kantar)

Ürünler	1907	1908
Adi Şarap	53	0
Halis Şarap	0	2
Kâğıt	1.263	539
Hırdavat	9	0
Yakılacak Odun	274	0
Eşya Kerestesi	5	0
Pamuklu Dokuma	4.850	1.453
Yünlü Dokuma	9	0
Bez Dokuma	2	0
İplik	9	10
İplik Cinsinden Ürünler	18	13
Giyecekler	1	4
İlaçlar	12	105
Kimyevi Ürünler	1.675	206
İşlenmiş Deri	19	0
Kireç	75	0
Mermer	2	0
Kibrit	252	45

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Çeşitli Mallar	170	20

Osmanlı Devleti'nden Venedik'e Yapılan İhracat (Kental)

Ürünler	**1907**	**1908**
Adi Şarap	136	165
Halis Şarap	1.302	840
Öküz ve İnek	0	756
Tuzlanmış Et	715	3.760
Kâğıt	0	241
Ham Balmumu	13	37
Yulaf	11.958	8.281
Buğday	777.000	1.160
Mısır Buğdayı	26.610	0
Çeşitli Zirai Ürünler	3.575	2.225
Hırdavat	0	6
Mürdesenk (Kurşun Oksit)	10	29
Diğer Çeşit Boyalar	0	64
Toprak Boyalar	10	0
Yakılacak Odun	0	4.000

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Maden Kömürü	19.000	0
Portakal, Limon, Ağaç Kavunu	0	6.773
Harrub (Keçi Boynuzu)	5.176	18
Badem	147	387
Çeşitli Meyveler	774	873
Kuru Üzüm	1.012	0
Ot	5	0
İnşaat Kerestesi	218	18.750
Eşya Kerestesi	0	33
Yünlü Dokumalar	124	38
İplik	0	29
Pamuk	0	12.906
Yün	100	150
Ham Bakır	578	1.003
Tunç	4	20
İşlenmiş Maden	0	41
Yaprak Tütün	5.468	3.947
Palamut ve Çeşitli Ağaç Kabukları	12.286	12.390
Katran	0	3

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Çeşitli İç Yağları	316	0
Sitte-i Arin	0	21
Hint Hurması	39	0
Çeşitli Gübreler	0	237
Kalıba Dökülmüş Demir	8	0
Madenler	0	24.600
Zeytin Yağı	590	609
Çeşitli Mallar	0	73
Çeşitli Bitkisel Yağlar	0	35
Ham Deri	57	342
Hazırlanmış Balık	55	141
Sabun	14	56
Koza	165	40
Ham İpek	24	7
Çeşitli Yağlı Tohumlar	698	83
Keten Tohumu	174	1.009
Çeşitli Maddeler	55	1

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Arabistan Taraflarından Venedik'e İhraç Edilen Ürünler

Ürünler	1907	1908
Kahve	145	55
Ham Deri	231	17
Çeşitli Eşyalar	0	5

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.1, Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.100-107.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 18: Venedik Limanının 1908-1909 Senelerindeki Ticari Hareketliliği

1909'da 1908 Senesine Göre Venedik Limanı'nın İthalat Hareketliliğinde Dikkati Çeken Ürünler (Kental)

Ürünler	1908	1909	1909 Senesi Değişimi
Hububat	489.842	1.808.487	1.318.645
Mısır	318.928	1.061.695	742.767
Odun ve Kereste	460.629	618.157	157.528
Petrol	233.990	379.745	145.755
Adi Şarap	176.093	291.576	115.483
Fosfat vb.	3.009.420	2.067.758	- 941.662
Kehrüçile	178.819	18.898	- 159.921
Zeytin Yağı	147.789	19.834	- 127.955

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.61.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

1909'da 1908 Senesine Göre Venedik Limanı'nın İhracat Hareketliliğinde Dikkati Çeken Ürünler (Kental)

Ürünler	1908	1909	1909 Senesi Değişimi
Maden Kömürü	406.741	563.674	156.933
Petrol	88.165	175.820	87.655
Pamuklu Dokuma	104.498	136.598	32.100
Beyaz Un	934.711	506.139	- 428.572
Hububat	233.149	157.555	- 75.594
Kepek	115.672	72.633	- 43.039

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.62.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 19: 1905-1909 Döneminde Venedik Limanı ile Osmanlı Limanları Arasındaki Gemi Hareketliliği

Venedik Limanı'na Giriş Yapan Gemiler (Ton/Adet)

Sene	Türkiye'den	
	Yük Miktarı	Adet
1905	3.532	7
1906	68.461	46
1907	44.574	30
1908	25.828	27
1909	30.605	

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.73.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Venedik Limanı'ndan Çıkış Yapan Gemiler (Ton/Adet)

Sene	Türkiye'ye	
	Yük Miktarı	Adet
1905	174.168	99
1906	271.313	164
1907	270.728	145
1908	273.188	137
1909	361.594	195

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.73.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Venedik Limanı'na Giriş Yapan Osmanlı Sancağına Sahip Gemiler (Ton/Adet)

Sene	Osmanlı Sancaklı Gemiler	
	Yük Miktarı	Adet
1905	24	1
1906	800	4
1907	55	2
1908	2.365	13
1909	6.716	25

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.75.

Venedik Limanı'ndan Çıkış Yapan Osmanlı Sancağına Sahip Gemiler (Ton/Adet)

Sene	Osmanlı Sancaklı Gemiler	
	Yük Miktarı	Adet
1905	1.147	3
1906	1.260	5
1907	55	2
1908	1.571	12
1909	6.168	23

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.75.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 20: Osmanlı Devleti ile Venedik Arasındaki Ticaretin 1909 Yılındaki Durumu

(1) 1909'da Türkiye'den Venedik'e Yapılan İhracat (Kental/İtalyan Frangı)

Ürünler	Miktar	Tahmini Değeri
Buğday	46.945	1.089.166
Kereste	22.000	454.219
Çeşitli Madenler	62.470	380.000
Pamuk	19.929	3.132.156
Odun	9.300	28.175
Meşe Mazısı ve Çeşitli Ağaç Kabuğu	4.098	145.305
Sığır, İnek vb.	4.099	700.000
Keçi Boynuzu	3.120	41.510
Yulaf	3.102	59.295
Çeşitli Hububat	1.882	26.545
Sebze	1.177	28.180
Kuru Morina Balığı	1.168	107.226
Koza	1.013	1.000.000
Çeşitli Tohumlar	984	36.000
Kuru Üzüm	796	41.845
Mısır	786	14.507

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Çeşitli Yemişler	538	13.628
Şarap	637	147.000
Yün	479	89.244
Ham Çinko	287	160.000
Diğer	769	92.893
Fosfatlar ve Gübre*	980.230	7.000.000

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.64.

* Bu ürün Batı Trablus ve Tunus'tan ihraç edilmiştir.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(2) Türkiye'den Venedik'e 1909 Yılında Deniz Yoluyla Yapılan İhracatın 1908 Senesine Göre Değişimi (Kental)

Ürünler	1908	1909	Fark
Pahalı Şarap	840	637	- 203
Sığır, İnek vb.	786	4.099	3.313
Yulaf	8.281	3.102	- 5.179
Buğday	1.160	46.945	45.785
Mısır	-	786	786
Sebze	-	1.177	1.177
Çeşitli Hububat	2.251	1.882	- 369
Odun	4.000	9.300	5.300
Keçi Boynuzu	6.773	3.120	- 3.653
Kuru Üzüm	-	896	896
Diğer Çeşit Yemişler	873	538	- 335
Kereste	18.750	22.000	3.250
Pamuk	12.906	19.929	7.023
Yün	150	479	329
Ham Çinko	-	487	487
Çeşitli Madenler	24.600	62.470	37.870
Kuru Morina Balığı	-	1.168	1.168

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Koza	40	1.013	973
Yağ Veren Çeşitli Tohumlar	73	984	911
Meşe Mazısı ve Ağaç Kabukları	12.390	4.098	- 8.292
Diğer	73	769	696

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.65.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(3) 1909 Senesinde Türkiye'ye Venedik'ten Deniz Yoluyla Yapılan İthalat (Kental)

Ürünler	1908	1909	Fark
Pamuklu Dokuma	31.173	52.775	21.602
Petrol	-	49.115	49.115
Buğday Unu	32.063	39.055	6.992
İplik	17.234	28.929	11.695
Kibrit	10.757	11.043	286
Ayıklanmış Pirinç	5.612	7.239	1.627
Demir	5.263	5.704	441
Kağıt	4.161	4.877	716
Halat	3.962	4.083	121
Kireç	1.091	1.350	259
Çeşitli Topraklar	400	1.219	819
Undan Mamul Pastalar	961	1.158	197
Çeşitli Boyalar	1.022	1.147	125
Mineli Yemek Takımları	586	1.141	555
Odun	280	1.014	734
Karışık Dokumalar	499	895	396
Katık ve Hint Keneviri	1.637	847	- 790

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kenevir	1.637	746	- 891
Tuzlanmış Etler	619	630	11
Yünlü Dokumalar	285	609	324
Balmumu	313	571	258
Dökülmüş Demir	286	547	261
Mısır	1.821	350	- 1.471
Süpürge ve Fırça	330	283	- 47
Hırdavat vb.	186	278	92
Çeşitli Bitkisel Yağlar	460	235	- 225
Yağ, Domuz Yağı vb.	237	236	- 1
Peynirler	227	204	- 23
Diğer	2.099	2.077	- 22

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.66-68.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(4) 1909 Senesinde Arabistan Bölgesine Venedik'ten Deniz Yoluyla Yapılan İthalat (Kental)

Ürünler	1908	1909	Fark
Pamuklu Dokuma	1.453	4.115	2.662
Kimyevi İlaçlar	206	1.411	1.205
Kâğıt	539	621	82
Diğer	4	203	199

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.68.

(5) 1909 Senesinde Batı Trablus ve Tunus Bölgelerine Venedik'ten Deniz Yoluyla Yapılan İthalat (Kental)

Ürünler	1908	1909	Fark
Odun	2.000	3.710	1.710
Buğday Unu	6.674	2.881	- 3.793
Petrol	-	1.860	1.860
Çeşitli Yağlar	-	483	483
Kibrit	1.011	230	- 781
Pamuklu Dokuma	467	185	- 282

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Venedik Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.68.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 21: 1908 Senesinde Osmanlı Devleti ile Napoli Arasındaki Ticaret

(1) İhracat (Kilogram/Frank)

Ürünler	Avrupa-i Osmanî'den			Asya-i Osmanî'den		
	Miktar	Fiyat	Toplam Değeri	Miktar	Fiyat	Toplam Değeri
Fıçıda Şarap(Litre)				122	0,23	28,06
Şişede Şarap(Adet)				398	0,60	238,80
Zeytinyağı				62.563	1,20	75.075,60
Kahve				476	1,08	514,08
Şekerleme				94	1,50	141,00
Yaprak Tütün	182.083	1,19	216.678,77	299.714	1,58	473.548,12
Tıbbi Ürünler				245	1,67	409,15
Zamk, Reçine	252	1,68	423,36			
Ham Pamuk				410.970	1,12	460.286,40
Ham Yün				2.570	1,48	3.803,60
Yıkanmış Yün				32.709	2,80	91.585,20

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Yün Halı	319	1,30	414,70	42	1,50	63,00
Kenarlı Halı	160	2,00	320,00	99	1,80	178,20
İpekli Dikilmiş Ürünler	20	7,00	140,00			
Bitkisel Bez	4.017	0,15	602,55			
Basılmış Eserler, Kitap vs.				748	7,00	5.236,00
Ham Keçi Derisi				359	2,50	897,50
Ham Koyun Derisi				286	1,47	420,42
Ham Oğlak Derisi				460	4,30	1.978,00
Diğer Ham Hayvan Derileri	10.000	1.60	16.000,00	100	1.72	172,00
Yulaf	748.033	0,19	142.126,27	201.500	0,20	40.300,00
Sebze	109.800	0,28	30.744,00	116.400	0,30	34.920,00
Darı				5.180	0,19	984,20
Uzun Darı	59.500	0,29	17.255,00			
Badem	4.900	1,70	8.330,00	5.150	1.64	8.446,00
Kuru Üzüm				39.770	0,44	17.498,80

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Tuzda Konserve Meyve	3.140	0,32	1.004,80	3.870	0,35	1.354,50
Yağı Çıkan Tohumlar	5.200	0,20	1.040,00	149.100	0,18	26.838,00
Yağı Çıkmayan Tohumlar				2.170	0,10	217,00
Tuzlanmış Et	76.480	1,50	114.720,00			
Domuz Yağı	28.150	1,20	33.780,00			
Eritilmiş Domuz Yağı	38.510	1,70	65.467,00			
Yumurta	62.400	1,30	81.120,00	475.000	1,20	570.000,00
Peynir	40.600	1,62	65.772,00	1.750	1,42	2.485,00
Ham Sarı Balmumu				1.060	2,30	2.438,00
Adi İpekli Ürünler				400	6,50	2.600,00
Halis İpekli Ürünler	17	7,50	127,50	155	8,00	1.240,00
Sütlü Un	525	1,20	630,00			
Odun	1.265.000	0,06	75.900,00			

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İşlenmemiş Demir	495.500	0,02	9.910,00			
Dikiş Makinesi	490	1,80	882,00			
Fenni Alet, Edevatlar	1.260	11,00	13.860,00	46	8,00	368,00
Toplam			**897.247,95**			**1.824.264,63**
Genel Toplam						**2.721.512,58**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

(2) İthalat (Kilogram/Frank)

Ürünler	Avrupa-i Osmanî'ye			Asya-i Osmanî'ye		
	Miktar	Fiyat	Toplam Değeri	Miktar	Fiyat	Toplam Değeri
Maden Suları	7.608	0,28	2.130,24	420	0,26	109,20
Fıçıda Şarap (Litre)	430	0,25	107,50			
Şişede Şarap(Adet)	1.116	1,10	1.227,60	948	1,30	1.232,40
Şişede Meşrubat (Adet)				60	1,80	108,00
Zeytinyağı	126	1,48	186,48			
Kıyılmış Tütün	100	12,00	1.200,00			
Mumlu Kibrit	7.848	2,10	16.480,80	1.209	2,09	2.526,81
Çivit	1.742	5,00	8.710,00	334	3,94	1.315,96
Ham Kenevir				42.000	0,86	36.120,00
İki Milimetreden Kalın İpten Ürünler	730	1,16	846,80			
Ayakkabıcı İpliği				219	3,10	678,90

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Pamuk Kozası Artığı	16.055	0,40	6.422,00	7.825	0,40	3.130,00
Vatka	3.655	0,69	2.521,95			
Ham Pamuk İpliği	508.935	3,60	1.832.166,00	25.920	3,75	97.200,00
Adi Beyaz Pamuk İpliği	15.208	3,74	56.877,92	2.092	3,80	7.949,60
Adi Renkli Pamuk İpliği	100	3,70	370,00	1.555	3,90	6.064,50
Ham Pamuk İpliği	35.621	4,00	142.484,00	5.089	3,84	19.541,76
Adi Beyaz Pamuk İpliği	325	4,21	1.368,25			
Adi Renkli Pamuk İpliği	2.633	4,18	11.005,94	960	4,20	4.032,00
Ham, Düz Pamuklu Dokuma	59	2,60	153,40	278	2,58	717,24
Beyaz, Düz Pamuklu Dokuma	20	2,88	57,60	299	2,90	867,10
Renkli, Düz Pamuklu Dokuma	1.803	2,80	5.048,40	572	2,70	1.544,40
Atılmış Yünden				718	8,66	6.217,88

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Dokumalar						
Taranmış Yünden Dokumalar				95	9,10	864,50
Alümin Sülfat	10.935	0,08	874,80			
Demir Sülfat				10.000	0,52	5.200,00
Adi Sabun	166	0,32	53,12	6.073	0,38	2.307,74
Demir Çemberli Fıçı (Hektolitre)				1.260	7,40	9.324,00
Adi Tahtadan Ev Eşyası	182	1,40	254,80			
Abanozdan Ev Eşyası	296	5,20	1.539,20			
Çizgisiz Beyaz Kâğıt	62.201	0,70	43.540,70	88.383	0,72	63.635,76
Çizgili Beyaz Kâğıt	1.434	1,01	1.448,34	11.365	0,99	11.251,35
Sargı için Kâğıt	217.081	0,19	41.245,39	3.736	0,21	784,56
İtalyanca Kitaplar	2.740	2,10	5.754,00	1.622	3,00	4.866,00
Yeniden Üretilmiş Demir	5.058	0,54	2.731,32	30.837	0,93	28.678,41

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Makine Aksamı				986	1,89	1.863,54
Adi Tuğla				99.000	0,03	2.970,00
Ateş Tuğlası				26.000	0,04	1.040,00
Adi Pişmiş Toprak	240	0,30	72,00	763	0,28	213,64
Döşemelik Tuğla				1.300	0,04	52,00
İnşaat Taşı	800.000	0,02	16.000,00			
Grafit	239	0,81	193,59			
Kestane	30.000	0,18	5.400,00			
Patates	559.955	0,09	50.395,99	1.436.850	0,10	143.685,00
Pirinç	376.500	0,34	128.010,00			
Domates Konservesi	9.810	0,80	7.848,00	880	0,82	721,60
Buğdaydan Pasta	51.952	0,32	16.624,64	29.290	0,35	10.251,50
Taze Sebze	5.500	0,24	1.320,00	23.100	0,28	6.468,00
Taze Meyve	7.806	0,18	1.405,08	500	0,19	95,00
Suda Konserve Meyve	250	1,11	277,50	552	1,09	601,68
İrmik	430.090	0,34	146.230,60			

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Mıhlanmamış ve İşlenmemiş Mercan	223	102,00	22.746,00	757	118,50	89.704,50
Altın Üzerine Olmayarak Mıhlanmış ve İşlenmiş Mercan				1.660	315,20	523.232,00
Telli Müzik Aletleri(Adet)	269	10,00	2.690,00			
Hasır Şapka (Adet)	100	1,69	169,00	588	2,43	1.428,84
Yeni Eşya Koleksiyonu (Adet)			1.200,00			2.550,00
Eski Eşya Koleksiyonu (Adet)			150,00			
Toplam			**2.587.538,91**			**1.101.145,37**
Genel Toplam						**3.688.684,28**

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Napoli Şehbenderliği Raporu”, C.1, Rumi 1325/Miladi 1909-1910, s.118-126.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 22: 1910 Senesinde Hocabey ile Osmanlı Devleti Arasındaki Ticaret

1910'da Osmanlı Devleti'ne Hocabey'den Yapılan İthalat (Pud*/Ruble)

Ürünler	Miktar	Kıymet
Buğday	1.825.007	1.241.841
Çavdar	191.350	143.512
Arpa	299.713	181.653
Darı	160	165
Yulaf	1.133	1.090
Mısır	402.282	299.087
Nohut	223.090	253.218
Fasulye	75.965	114.039
Bakla	11.950	10.012
Mercimek	90.211	130.517
Un	1.520.507	2.654.058
Çavdar Unu	731	757
Çeşitli Cinslerden Un	14	29
Kepek	24.934	14.884
Patates	105.408	31.831
Taze Sebze	837	2.423

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Sarımsak	4.324	4.234
Lahana	11.284	11.284
Tuzlu Sebze	129	130
Baharat	62	303
Ceviz	4	25
Haşhaş	5	25
Müstemlekat Mahsulâtı	114	1.379
Koyun Kuyruk Yağı	2.962	17.248
Domuz Yağı	2	12
Peynir	604	3.448
Tereyağı	2.945	21.663
Reçel ve Bisküvi	1.044	12.015
Çikolata	2	30
Bal	199	398
Peksimet	2.706	8.985
Şehriye ve Makarna	2.108	6.193
Kırmızı Havyar	42.775	249.396
Kırmızı Keta Havyarı	93	980
Tuzlu Havyar	580	49.460
Balık	26.543	129.705

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Sardalya	19	190
Rus Havyarı (Tarama)	41	226
Şeker	1.021.368	2.177.670
Çay	241	2.420
Hindiba	25	125
Zeytinyağı	714	6.440
Meyve	316	339
Kuru Meyve	17	92
Yumurta	163	1.217
Süt Ürünleri	4	50
Konserve	364	5.810
Bakkaliye	1.715	16.026
Tütün	37	590
İspirto	146.497.100	1.595.957
Şarap	920	10.245
Rakı	67	1.340
Meşe Direği	446.116	222.183
Travers	37.500	18.750
Fıçı Tahtası	18.576	9.288
Tape Tahtası	550	275

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Çam Tahtası	265.522	159.208
Çam Ağacı	1.099.185	493.245
Meşe Tahtası	117.710	60.182
Keten Tohumu	855	920
Anason Tohumu	2.897	5.205
Bal Kabağı Çekirdeği	861	1.401
Ay Çiçeği Çekirdeği	224	182
Çiçek Tohumu	5	50
Nohut Tortusu	12.500	6.250
Kuru Ot	5.056	2.599
Saman	576	265
Bitkiler	81	1.100
Tıbbi Bitkiler	29	83
Kürk	96	3.840
Boynuz	247	1.105
Yün	2.486	17.390
Kenevir	1.668	6.694
Keten	40	900
Pamuk Çekirdeği	9	100
Lif	133	306

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Deri	141	3.223
Çimento	4.685	3.406
Taş	2.015	1.427
Mermer	93	725
Mermer Ürünleri	224	1.825
Demir	1.561	4.690
Bakır	4.115	82.041
Dökme Demir	24	12
Kalay	520	5.336
Teneke	59	1.000
Altın ve Gümüş	2	400
Eski Lastik	1.555	1.555
Tebeşir	152	88
Kömür	3.270	803
Katran	14.180	15.933
Zamk	1.299	11.039
Zamk-ı Arabî	33	165
Bağırsak	8	90
Neft	4	10
Terebentin	2.165	6.071

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Boya	82	790
Eczacı Aletleri	29	900
Üstübeç	93	900
Kimyevi Ürünler	14	25
Oksitler	697	1.438
Makine Yağları	1.019	4.354
Keten Yağı	2.039	8.556
Ay Çiçeği Yağı	6.397	29.648
Anason Yağı	9	360
Madeni Yağ	5	100
Kenevir Yağı	227	1.366
Zeytinyağı	236	8.300
Barkir	2.400	236.800
İnek	1.633	12.820
Koyun	1.574	3.148
Tavuk	4.304	3.582
Züccaciye Ürünleri	5.295	94.629
Çini	1.070	12.780
Porselen	2.833	82.978
Bakırdan Ürünler	1.593	39.953

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Dökme Demir Ürünleri	838	7.404
Demir Ürünleri	3.755	27.202
Çelik Ürünleri	332	2.750
Madeni Ürünler	14	445
Kurşun Ürünleri	13	450
Tunç Ürünleri	24	310
Lastik Ürünleri	264	31.140
Tahta	38.391	46.085
Kâğıt	423	5.818
Makine	264	3.425
Ziraat Makinesi	1.478	49.020
Oyuncak	39	1.680
Tıbbi Aletler	8	800
Kiliseye Mahsus Ürünler	699	87.830
Arenya	16	340
Yağlı Resim Levhası	163	4.360
Kitap	1.636	51.081
Deri Ürünleri	41	960
Yünlü Ürünler	726	20.604
Pamuklu Ürünler	9.376	417.931

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ketenli Ürünler	105	2.105
İpekli Ürünler	2	550
Çamaşır Ürünleri	3	85
İp	5.053	21.140
Manifatura	826	28.429
Çuha	87	4.670
Çuval	1.104	9.192
Acem Halısı	2.828	71.634
Giyecek Ürünler	7	350
İşlenmiş Eşya	9	225
Mücevherat	42	3.600
Eşya-i Bitiyye	6.046	178.658
Kozmetik	3.080	32.616
Sabun	49	226
Mum	69	1.305
Müzik Aletleri	26	550
Yük Arabası	41	260
Araba ve Velosiped	95	575
Kibrit	135	1.350
Kıl Ürünleri	26	120

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Vapura Ait Eşyalar	19	190
Fitil	5	50
Kafkasya Abası	4	200
Maden Suları	840	8.400
İpek Kumaşı (Diba)	3	800
Fişek	63	566
Diğer Çeşitli Ürünler	1.716	7.876

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Hocabey Baş Şehbenderliği Raporu", C.7, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.4-11.

***** 1 pud, 16,3 kilogramdır.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

1910 Senesinde Osmanlı Devleti'nden Hocabey'e Yapılan İhracat (Pud/Ruble)

Ürünler	Miktar	Kıymet
Pirinç	23.899	44.633
Un	49	44
Hububat	19	110
Hint İrmiği	1.130	1.200
Nişasta	155	350
Sebze	161.373	97.135
Portakal	277.622	277.622
Limon	257.333	267.333
Hurma	52.118	304.462
Kuru Meyve	11.271	48.527
Zeytin	115.442	865.510
Keçi Boynuzu	66.784	120.130
Ceviz ve Fındık	1.079.490	1.549.930
Badem	216	1.330
Konserve	40	653
Baharat	51.311	440.561
Kahve	9.360	119.863
Kakao	1.032	9.235

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Çay	757	12.768
Sigara	2	800
Reçel	415	2.106
Makarna ve Şehriye	6	30
Meşrubat	1.037	17.976
Şarap	9.014	43.187
Bira	28	215
Rakı	75	1.110
Maden Suyu	3.877	3.856
Peynir	87	595
Tereyağı	5.814	32.700
Balık	10.985	8.232
Sardalya	4.365	34.196
Yumurta	33	23
Şeker	4.632	16.020
Jelatin	31	590
Midye vb. Kabuklar	118	626
Domuz Kılından Ürünler	4	30
Sünger	458	4.965
Yağ	1.048	3.050

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Parafin	2.185	10.620
Esterin	93	600
Mum ve Mum Ürünleri	332	1.830
Fitil	229	1.390
Deri	2.861	6.705
Deri Ürünleri	182	4.210
Kürk	655	2.740
Kereste	6.249	2.629
Çam Tahtası	9	10
Tahta Ürünleri	3.810	6.522
Kamış	346	270
Bitkiler	22.682	10.095
Bitkisel Ürünler	22	725
Ottan Dokumalar	96	1.809
Hasır	17	265
Talik	171	90
Zımpara Tozu	2.333	5.532
Cehennem Taşı	36	40
Kireç	4.901	7.300
Çeşitli Taşlar	1.002	3.640

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Mermer Ürünleri	511	1.073
Alçı Ürünleri	28	150
Sınaî Ürünler	28	1.364
Tespih	11	1.388
Yağ	201	1.561
Kiremit	3.515	3.300
Fayans Ürünleri	523	2.002
Porselen Ürünleri	33	221
Cam Ürünleri	575	2.709
Ayna Ürünleri	12	83
Kömür	17.161	2.955
Naftalin	2.426	2.000
Gum Arabik	3.448	4.892
Günlük	2.870	13.784
Kibrit	1.159	4.150
Tartar	2.826	4.150
Amonyak	356	1.440
Boraks	8	30
Oksitler	668	3.270
Eksilik Neması	1.247	5.450

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Külüfan	5.680	540
Potas	50	450
Kimyevi Ürünler	6.777	13.284
İlaçlar	756	6.020
Tıbbi Bitkiler	5.370	10.225
Yağ	144	540
Lokman Ruhu	68	1.995
Zeytinyağı	25.901	142.957
Hint Yağı	6	25
Kokulu Yağlar	171	3.649
Sabun	115	1.318
Kozmetik	21	459
Ombra Boyası	474	500
Balçık	805	43
Çömlek, Kiremit, Tuğla gibi Ürünler	5.134	7.426
Grafit	601	865
Grafit Ürünleri	79	165
Sumak	4.951	1.580
Tanin	368.615	115.562
Hint Safranı	306	50

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Üstübeç	810	1.635
Boya	3.539	3.384
Demir	1.477	1.770
Çelik	1.026	1.607
Kalay	3.274	4.520
Cıva	73	400
Kurşun	2.458	3.970
Alüminyum	25	340
Bakır Ürünleri	209	2.858
Eritilmiş Demir	234	1.876
Demir Ürünleri	1.486	6.790
Çinko	1	15
Çelik Ürünleri	102	755
Teneke	2.510	13.897
Bıçak	25	42
Ziraat Aletleri	7.951	6.060
El Aletleri	422	1.597
Sanat Aletleri	171	729
Müzik Aletleri	66	435
Hikmet Aletleri	17	433

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Saat	609	894
Makine Malzemesi	1.241	2.230
Kazan	86	34
Motor	425	16.375
Urba	740	2.375
Tuz	140	740
Kâğıt	1.541	15.702
Kâğıt Ürünleri	3.756	5.219
Levha	203	810
Resim	6	107
Kitap	968	4.578
Coğrafya Aletleri	22	471
Çeşitli Tohumlar	287.994	122.223
Pamuk	153.880	1.124.302
Hint Keneviri	10.404	17.610
Pamuk Ürünleri	917	2.370
Vatka	5.534	37.902
Pamuk İpliği	178	29.305
İp	4.210	10.137
Balıkçı Ağı	259	610

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Hint Keneviri Ürünleri	302	1.705
Bez	26	135
İpek Ürünleri	31	3.594
Yün	430	31.178
Pamuk Kumaşları	199	12.234
Halı	150	7.817
Keçe	3	106
Dokuma	9	318
Çuha	22	1.970
Fes	4.069	2.798
Mobilya	17	1.070
Elbise	9	893
Şemsiye	6	18
Az Kıymetli Eşya	46	2.658
Kuş Tüyü	15	517
Mücevherat	278	7.664
Oyuncak	1	144
Diğer Çeşitli Ürünler	7.194	2.877

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Hocabey Baş Şehbenderliği Raporu", C.7, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.13-20.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 23: 1911-1913 Döneminde Batum'un İthalat ve İhracat İstatistikleri

Batum'a Yapılan İthalat (Tonilato)

Ürünler	1911	1912	1913
Çimento	0	2.200	1.911
Kimyevi Ürünler	451	1.068	0
Sömürge Malları	147	114	119
Bakır, Çinko, Çelik vs.	541	1.499	1.307
Çelik Ürünleri	1.041	1.885	1.797
Pişmiş Tuğla, Kil ve Kiremit	6.377	5.009	5.573
Yemiş, Kuru Yemiş, Şarap ve İspirtolu İçecek	2.155	1.596	1.667
Çivit	113	20	0
Makineyle İlgili Eşya	1.884	1.956	1.719
Çinko ve Kurşun	363	319	491
Taş ve Demir	282	275	0
Kibrit	1.045	1.021	1.160
Kükürt	2.685	1.649	812
Kalay Levhaları	7.410	7.938	8.815

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Diğer Ürünler	3.025	2.244	6.575
Toplam	**27.519**	**28.793**	**31.946**

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Batum Şehbenderliği Raporu”, C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.192.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Batum'dan Yapılan İhracat (Tonilato)

Ürünler	1911	1912	1913
Albümin ve Bağırsak	114	49	0
Badem, Fındık, Üzüm	2.498	731	0
Halı ve Kilim	943	788	734
Pamuk Tohumu	2.378	19.295	13.856
Dane ve Un	42.992	25.391	28.047
Meyan Kökü	15.186	15.647	24.291
Manganez	129.233	277.499	429.900
	12.758	11.193	12.245
Petrol Ürünleri	595.271	545.728	624.022
Tuz	743	1.114	1.601
Ot ve Yonca Tohumları	2.141	1.357	983
İpek, Ham İpek ve Koza	1.524	1.076	1.238
Deri ve Meşin	118	699	0
Tütün	379	513	411
Tahta, Fıçı Tahtası, Ceviz, Kestane ve Abanoz	3.961	5.062	4.494

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Yün	3.793	4.264	4.492
Diğer Ürünler	2.860	2.258	2.721
Toplam	**816.892**	**912.664**	**1.149.035**

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Batum Şehbenderliği Raporu”, C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.193.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 24: 1910'da Batum Limanı ile Osmanlı Devleti Arasındaki Ticaret

Osmanlı Devleti'nden Batum Limanına Yapılan İhracat (Pud/Ruble)

Ürünler	Miktar	Kıymet
Portakal	38.551	48.189
Limon	8.179	8.430
Kuru Limon Kabuğu	33	40
Mandalina	67	615
Soğan	15.795	23.692
İpek Böceği	949	569.400
Yumurta	2.472	7.416
Balık Ağı	2.246	17.968
Sabun	1.820	9.100
Tereyağı	811	8.732
Zeytin	230	1.840
Zeytinyağı	610	6.100
Bal	16	64
Balmumu	572	5.720
Sebze	111	260
Sigara Kâğıdı	87	8.700

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kavurma	427	3.256
Süpürge	244	488
Taze Morina Balığı	375	2.196
İp (Sicim)	449	2.964
Katran	144	90
Hurma	420	1.680
Fes (Düzine)	1.562	14.058
Fidan	736	220
Nalın	33	81
Sarımsak	286	225
Lokum	13	104
Biber (Toz Halinde)	259	2.331
Pastırma	75	375
Et Sucuğu	32	256
Nohut	11.719	11.799
Leblebi	79	79
Sumak	7.994	3.245
Pamuk	1.753	5.259
Ceviz	674	337
Palamut	8.468	6.223

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Fıstık	11	44
Kuru İncir	305	304
Kuru Meyve	9	60
Taze Meyve	8	20
Kestane	6	18
Günlük	61	480
Kükürt	260	100
Keçi Boynuzu	210	100
Balta	110	220
Kaşık (Şimşir)	15	200
Çubuk Lülesi	64	522
Fasulye	28	45
Kantar	3	15
Boncuk	27	10
Çarh Taşı	38	70
Pileki Taşı	681	240
Değirmen Taşı	382	130
Deniz Otu	673	5.200
Mantar	15	16
Tespih	2	51

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Zencefil	28	400
Tohum	857	700
Toplam		**780.477**

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Batum Şehbenderliği Raporu”, C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.124-125.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 25: 1913 Senesinde Batum Limanı'ndaki Gemi Hareketliliği

Batum Limanı'na Giriş-Çıkış Yapan Gemilerin Miktarı (Tonilato/Adet)

Sancak	Giriş Yapan		Çıkış Yapan	
	Yük	Sayı	Yük	Sayı
Türkiye	13.322	22	12.753	21
Avusturya	142.823	72	141.113	71
Belçika	106.367	58	104.649	57
İngiltere	223.178	93	227.048	95
Danimarka	929	1	929	1
Felemenk	2.985	2	2.985	2
Fransa	178.123	51	178.123	51
Almanya	119.659	67	117.605	66
Yunanistan	12.323	9	11.872	8
İtalya	50.574	33	50.574	33
Norveç	9.985	4	9.985	4
İran	898	2	898	2
(Boş)	11.355	15	11.355	15
Rusya	143.113	105	137.138	101
Toplam	**1.015.634**	**534**	**1.007.027**	**527**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Batum Şehbenderliği Raporu", C.9, R.1330/M. 1914-1915, s.194.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 26: Kafkasya ve Batum'da Petrol

Ham Petrol Hâsılatı (Ton)

Ülkeler	1901	1912	1913
Amerika Birleşik Devletleri	8.951.000	29.161.000	31.984.000
Rusya	10.984.000	9.179.000	9.016.000
Meksika	0	2.450.000	2.968.000
Romanya	225.900	1.774.000	1.830.000
Hollanda Doğu Sömürgeleri	612.000	1.452.000	1.645.000
Avusturya-Macaristan	451.613	1.177.000	1.016.000
Diğer Memleketler	483.871	1.709.000	1.919.000
Toplam	**21.708.384**	**46.902.000**	**50.378.000**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Batum Şehbenderliği Raporu", C.9, R.1330/M. 1914-1915, s.190.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Batum'dan Gönderilen Petrol Ürünleri (Ton)

Petrol Ürünleri	Rusya'ya		Yabancı Devletlere	
	1912	**1913**	**1912**	**1913**
Aydınlatma Amaçlı Petrol	7.883.505	12.637.120	95.491.505	86.574.413
Cilaya Mahsus	664.323	1.016.077	47.722.188	47.869.557
Mazot (Neft Tortusu)	325.049	72.070	12.765.757	13.834.454
Ham Petrol	9.531	36.200	0	71.446
Diğer Petrol Ürünleri	0	4.080	44.222	460.906
Toplam	**8.882.408**	**13.765.547**	**156.023.672**	**148.810.776**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Batum Şehbenderliği Raporu", C.9, R.1330/M. 1914-1915, s.191.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 27: 1913 Senesinde Poti Limanı'ndaki Gemi Hareketliliği

Poti Limanı'na Giriş-Çıkış Yapan Gemilerin Miktarı (Tonilato/Adet)

Sancak	Giriş Yapan		Çıkış Yapan	
	Yük	**Sayı**	**Yük**	**Sayı**
Avusturya	76.730	33	76.730	33
İngiltere	177.906	87	168.579	83
Hollanda	1.884	1	1.883	1
Fransa	5.600	2	5.600	2
Almanya	18.420	9	18.420	9
Yunanistan	2.143	1	2.143	1
İtalya	7.530	8	7.530	8
Norveç	38.413	16	38.413	16
Rusya	812	1	812	1
İsveç	1.822	1	1.822	1
Toplam	**331.260**	**159**	**321.932**	**155**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Batum Şehbenderliği Raporu", C.9, R.1330/M. 1914-1915, s.194-195.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 28: 1912-1913 Senelerinde Poti Limanı'ndaki Ticari Hareketlilik

Poti Limanı'na Yapılan İthalat (Tonilato)

Ürünler	1912	1913
Çimento	4.923	2.500
Diğer Ürünler	29	25
Toplam	**4.952**	**2.525**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Batum Şehbenderliği Raporu", C.9, R.1330/M. 1914-1915, s.195.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Poti Limanı'ndan Yapılan İhracat (Tonilato)

Ürünler	1912	1913
Papatya Çiçeği	17	18
Pamuk Tohumu	109	0
Un	85	75
Mısır	21.419	17.520
Manganez	634.200	649.780
Tuz	40	50
Deri	7	14
Fasulye	52	36
Kereste	400	888
Çam Tahtası	6.000	8.300
Ceviz Tahtası	1.840	2.226
Diğer Ürünler	200	65
Toplam	**664.369**	**678.972**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Batum Şehbenderliği Raporu", C.9, R.1330/M. 1914-1915, s.196.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 29: Kars ve Havalisindeki Ticari Hareketlilik

Osmanlı Devleti'nden Kötek Yoluyla Kars ve Havalisine İhraç Edilen Osmanlı Ürünlerinin İsimleri, Senelik Tahmini Miktar ve Kıymetleri (Pud/Ruble)

Ürünler	Menşei	Tahmini İhracat Miktarı	Tahmini Kıymeti (Bin)	Pud Başına Kars'ta Satış Fiyatı	Bir Pudundan Alınan Gümrük Resmi	
					Ruble	Kapik
Hurma	Bağdat	12.000	48-60	4-5		25
Kuru Üzüm	Diyarbakır, Bitlis vs.	3.000	9-12	3-4		25
Dizi İnciri	İzmir	7.000	42-49	6-7		25
Pamuk	Harput, Musul ve Diyarbakır	50.000	500-550	10-11		40
Pastırma	Erzurum	3.500	28-31,5	8-9	1	50
Sabun	Halep	3.000	30-33	10-11	2	70
Balmumu	Erzurum, Bitlis ve Van	1.000	24-25	24-25	3	31
Mazı	Bitlis vs.	1.500	9-10,5	6-7	1	50
Çinkil Sakızı	Erzincan	200	8-9	44-45	1	5

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İp ve Yular	Kastamonu	500	4,5-5	9-10	1	5
Buğday ve Arpa	-		90-100		Muaf	
Tilki ve Sansar Derileri	-		40-50			
Pamuklu Ürünler	Halep		7-10			
Şal ve Şal Taklitleri	Sivas/Gürün		5-7			
Toplam			**844,5-952**			

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Kars Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.200.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Osmanlı Devleti'ne Kars ve Karaurgan Yoluyla İthal Edilen Rus Ürünlerinin İsimleri, Senelik Tahmini Miktar ve Kıymetleri (Pud/Ruble)

Ürünler	Tahmini İhracat Miktarı (Bin)	Pud veya Adet Başına Kıymeti	Ortalama Tahmini Kıymeti (Bin)
Teymur	30-40	1,60-2,00	42,4-60
Şeker	80-100	3,00-3,70	296-300
Neft (Teneke ve Sandıkla Beraber)	150-200	1,10-1,20	180-220
Pirinç	10-15	2,00-3,00	30-36
İspirto	3-4	2,00-2,50	7,5-8
Maden Kömürü	15-20	0,35-0,40	6-7
İnşaat için Biçilmemiş Kereste			80-100
Odun Kömürü			4-5
Lastik Galoş	300 Çift		6-6,5
Züccaciye			8-9
Futan	700-1000 Adet	25,00-30,00	21-25
İlik Makinesi	80-100 Adet	30,00-40,00	2,8-3
Ziraat için Tosun	1000-1500 Baş	30,00-40,00	40-45
Toplam			**723,7-824,5**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Kars Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.201.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 30: 1912 Senesinde İran'a Giriş ve Çıkış Yapan Yolcular

1912 Senesinde İran Hudutlarından Giriş ve Çıkış Yapan Yolcular

Yer	Giriş Yapan	Çıkış Yapan
Rus-İran Hududu	92.332	114.335
Afganistan-Belucistan ile İran Hududu	3.323	2.310
Acem Körfezi'nden	6.298	7.530
Osmanlı-İran Hududu	21.509	23.387
Toplam	**123.462**	**147.562**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Giriş ve Çıkış Yapan Yolcuların Uyruğu

Uyruğu	Giriş Yapan	Çıkış Yapan
İran	103.719	136.537
Rusya	9.584	4.742
İngiltere	1.791	977
Almanya	79	73
Fransa	118	105
Amerika	60	59
Belçika	38	8
Avusturya	45	17
İtalya	10	7
Osmanlı	5.553	3.676
İsveç	16	3
Yunanistan	49	44
Afganistan	2.372	1.296
Çeşitli	28	18
Toplam	**123462**	**147.562**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Kirmanşah Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.146.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 31: 1910'da Kirmanşah - Osmanlı Devleti Arasındaki Ticari Hareketlilik

1910 Senesinin 21 Mart ile 21 Aralık Tarihleri Arasında Osmanlı Devleti'ne Kirmanşah Vilayeti'nden Yapılan İthalat

Ürünler	Ölçü ve Ağırlığı*	Kran Olarak Kıymeti
Eşek	8 Adet	1.450
At ve Tay	17 Adet	4.200
Koyun	189 Adet	2.880
Ester (Katır)	31 Adet	14.370
Kereste	4.432	4.270
Biçilmiş Kereste	443	130
Odun Ürünleri	290	1.610
İşlenmemiş Kereste	1.895	600
Odun Kömürü	4.751	2.997
Tereyağı ve Diğer Yağlar	177	1.554
Ham Balmumu	80	990
Ayıklanmış Pirinç	2.264	3.629
Ayıklanmamış Pirinç	1.220	1.875
Buğday	82.187	26.537
Diğer Çeşit Hububat	36.486,50	43.735
Yenecek Tozlar (Un vs.)	1.830	1.330

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Peynir	1	6
Nişasta	50	100
Meyveler, Fındık ve Ceviz	2.968	6.440
Badem ve Fıstık	18.093	159.850
Kuru Üzüm	18.608	27.735
Diğer Belirsiz Meyveler	42.287	73.522
Konserve Meyveler ile Kompostolar	5	39
Belirsiz Bitkisel Yağlar	974	1.988
Madeni Yağlar	80	160
Taze ve Kuru Sebzeler	5.911	4.104
Bal	10	90
Tatlılar	429	2.797
Belirsiz Hububat Cinsi Gıdalar	44	120
Tıbbi İlaçlar	34.031	228.285
Safran	0,75	40
Belirsiz Bakkaliye Eşyası	7.225	52.196
Çeşitli Zamklar	74.030	1.712.435
Yün Giyecekler	604	31.871
Yün ve Pamuk Karışımı Giyecekler	860	43.430

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Diğer Çeşit Giyecekler	1.514	29.010
Belirsiz Hayvani Gıdalar	1.965	12.454
Madeni Ürünler	96	170
Dökme Demirden Eşyalar	119	400
Bakır Eşyalar	147,05	1.080
Mine İşlemeli Eşyalar	110	3.270
İnce Gümüş Eşyalar	45 Miskal	45
İşlenmiş Taşlarla Değirmen Taşları	9.282	4.172
Belirsiz Madeni Eşyalar	50	60
Dokuma Ürünleri, Pamuklu Dokuma	1.292	10.518
Kadife ve Pelüş	9,50	20
Ham Yün	135.571	752.124
Yün İplik	50	600
Yün Halılar	17.230	435.010
Pamukla Karışık Yün Halılar	45.395	1.101.100
Pamukla Karışık Yün Halılar	1.759	47.422
Yünlü Dokuma	733	34.610
Pamuklu Yünlü Dokuma	411	16.950

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İpek Kozası	1.576	98.360
Ham İpek	5.979,50	808.733
Saf İpek Dokuma	922	155.960
İp, Halat	155	1.350
Denk Bağlamına Mahsus Malzeme	40	300
Çerçilik Eşyaları	3.335	31.312
Esas-ı Bitiyye vs.	633	9.550
Dışı Kıymetli Taşlar	10	2.110
Afyon	14.233,375	2.669.952
Itriyat	2	8
Kurutulmuş veya Tuzlanmış Deriler	46.578	563.524
Kürk	13	500
Her Çeşit Meşin vs.	54	315
Ayakkabıyla İlgili Eşya	101	1.300
Saraç Ürünler	5	82
Çanak Çömlek Ürünleri	2.275	247
Gazete, Kitaplar	1.035	11.890
Taze veya Tuzlanmış Balık	5	20
Reçine ve Karasakız	870	3.740

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Sabun ve Çeşitli Sabunlar	150	750
Kıyılmamış Tütün	11.373,75	27.072
Tömbeki	12.132,625	31.153
Boya (Kına)	1.682	14.540
Belirsiz Boyalar	1.992	7.481
Bitkisel Ürünler	4.019	8.110
Züccaciye Ürünleri	1	4

* Ölçü ve ağırlıklar ayrıntılı olarak belirtilmediğinden genel bir birim söyleyememekteyiz. Ancak sözkonusu dönemde İran'da ağırlık birimi olarak genellikle altı kilograma denk gelen "batman" birimi kullanılmaktadır.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

1910 Senesinin 21 Mart ile 21 Aralık Tarihleri Arasında Osmanlı Devleti'nden Kirmanşah Vilayeti'ne Yapılan İhracat

Ürünler	Ölçü ve Ağırlığı	Kran Olarak Kıymeti
Deve	131	47.200
Tüfek	2	800
Rovlor	1	250
Arabadan Başka Odun Ürünleri	457	899
İspirto	4.625	110
Sirke	5	15
Tuzlu ve Tuzsuz Tereyağı ve Sade Yağlar	22.763	226.077
Pirinç	771	2.006
Çeşitli Peynirler	50	5
Yaş ve Kuru Meyveler	405.329,25	688.959
Konserve ve Şekerleme ve Çeşitli Meyveler	3.913,75	7.892
Zeytinyağı	1,50	16
Diğer Bitkisel Yağlar	14,50	82
Tatlılar	1.462	6.131
Tıbbi İlaçlar	42.718	133.769
Mantar	1,625	40

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Çeşitli Zamklar	4.827	98.830
Pamuklu Giyecekler ve Çamaşır	3	170
Yünlü Giyecekler	43,50	3.690
Pamukla Karışık Yünlü Giyecek ve Çamaşır	17,50	1.200
Pamukla Karışık İpek Giyecek ve Çamaşır	1,95	195
Giyecekle İlgili Diğer Eşyalar	141,50	5.340
Fıçıda Neft Yağı	32	64
Külçe Halinde Demir, Çelik ve Eski Demir	912	1.960
Çini Diye Tabir Edilen Boyalı Demir Ürünleri	116	490
Levha Halinde Teneke	1,50	10
Dökme Demir Ürünleri, Demir ve Çelik	700,50	4.013
Çubuk, Levha Halinde Bakır ve Nikel	90	1.020
Bakır Ürünleri	1	10
Çini Diye Tabir Edilen Bakır Ürünleri	6,50	150
Ham Yün, Meşin ve Deri	3.600	35.555

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kırıntıları ve Kıl		
Adi Keçe	9	30
Keten ve Kenevir İpliği	60	220
Jüt ve Diğer Bitkisel Elyaf Dokumalar	5,50	210
Çeşitli Dokumalar	21,25	990
Halat ve İpçilikle İlgili Eşya ile Sicim ve Paçavra Bezleri	181	1.725
Çerçilik ve Hırdavatçılıkla İlgili Çeşitli Eşyalar	182,50	2.129
Çeşitli Mefruşat	30	290
Çeşitli Ayna ve Lambalar	11,50	185
Gümüş Saatler	3 Adet	120
Matbaa ve Yazı Kağıdı	255	3.700
Çeşitli Itriyat	2	12
Bağdat Diye Tabi Edilen Ham Kuzu Derileri	40.424	2.157.559
Diğer Çeşit Ham Deriler	18.725	240.306
Ayakkabıcılıkla İlgili Meşin Ürünler	4,50	206
Diğer Meşin Ürünler	10,50	340
Adi Çanak Çömlek	40	40

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Günlük Gazeteler ve Süreli Yayınlar	56	564
Diğer Matbu Eserler	2,375	200
Barut ve Fişek	2	160
Reçine vs.	17.477	68.635
Sabunlar	639	2.856
Yaprak Halinde veya Kıyılmış Ham Tütünler	13	130
Sigara ve Diğer Üretilmiş Tütünler	4.625	131
Boya ve Cilalar	49.411,25	480.373
Tarantas El Arabaları ve Küçük Arabalar vs.		70

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Kirmanşah Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.77-83.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 32: Mart 1912 ile Mart 1913 Tarihleri Arasında İran'ın Yabancı Devletler ve Osmanlı Devleti ile Olan Ticari Münasebeti

İran'ın Dış Ticaretinde, 9 Eylül 1910 Tarihinde Brüksel'de Toplanan Kongrenin Kabul Ettiği Tasnif Usulleri Çerçevesinde, Ayrımı Yapılan Ürünler

Ürünler	İthalat		İhracat	
	Ağırlığı	Kıymeti	Ağırlığı	Kıymeti
Canlı Hayvanlar	-	1.466.341	-	8.385.383
İçecekler ve Yiyecekler	59.467.363	221.878.285	57.761.031	110.763.960
Ham veya Yarı Mamul Ürünler	30.082.372	39.247.248	31.878.223	213.234.844
Dokumalar ve İşlemeler	16.894.941	287.214.047	2.317.428	76.475.144
Kıymetli Madenler, Gümüş ve Altın Akçe	-	17.769.718	-	27.423.940
Toplam		**567.575.639**		**436.283.271**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Kirmanşah Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.143.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İran ile Yabancı Devletler Arasındaki Ticaret (Kran)

Devletler	İthalat	İhracat	Toplam
Rusya	328.980.402	300.877.858	629.858.260
İngiltere ve Hindistan	153.181.074	56.618.494	209.799.568
Türkiye	23.069.075	37.926.835	61.326.483
Almanya	21.387.831	2.928.421	24.316.483
Fransa	11.031.457	4.828.744	15.860.201
Avusturya ve Macaristan	8.042.380	566.659	8.609.039
Belçika	7.928.806	408.001	8.336.807
Afganistan	4.359.607	2.443.291	6.802.898
İtalya	2.737.923	8.003.720	10.741.643
Hollanda	1.274.470	2.147.693	3.422.163
Umman	1.046.785	7.377.513	8.424.298
İsviçre	1.033.411	128.327	1.161.738
Amerika Birleşik Devletleri	947.153	6.374.530	7.321.683
Çin	789.437	3.474.043	4.263.480
Mısır	591.475	1.573.910	2.165.385
Toplam	**566.401.286**	**435.678.039**	

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Kirmanşah Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.137.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Osmanlı Devleti'nden İran'a Yapılan İhracat (Kran)

Ürünler	Mart 1911-Mart 1912 Tonkuz(Domuz) Yılı	Mart 1912-Mart 1913 Sıçkan(Fare) Yılı
Pamuklu Dokuma	2.291.889	3.300.916
Koyun Derisi	4.410.925	2.656.089
İpek Böceği Tohumu	2.899.570	2.170.242
İşlenmemiş Tütün	1.760.851	1.802.290
Gümüş Akçe	1.462.334	1.721.291
Yünlü Dokuma	1.068.825	1.614.747
Meyve	1.073.185	1.206.494
Boya	1.136.107	1.158.593
Dokuma	879.773	560.128
Tuhafiye	737.995	824.615
Pamuk ve Yünlü Dokuma	424.090	710.897
Altın Akçe	755	540.000
Giyecek	344.334	468.134
Yağ	137.165	399.366
Kiremit ve Tuğla	207.143	272.101
Reçine ve Karasakız	200.419	240.662
Zamk	230.170	230.477

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İpek ve Pamuklu Dokuma	188.861	218.269
Ham Deri	320.961	202.191
Bakkaliye	24.387	201.885
Tıbbi İlaçlar	174.524	198.810
Tahta	104.404	190.709
Meşin Ürünler	154.873	184.862
Demir	118.775	183.269
Pamuktan Dokunmuş Pelüş ve Kadife	67.245	145.720
Pamuk İplik	109.949	141.898
Sırma vs. İşlemeler	62.429	136.890
Hububat	61.331	130.026
Kösele	82.590	115.581
Pirinç	71.563	103.190
Dantel ve İşlemeler	38.424	64.429
Şeker	8.135	54.813
Şemsiye	53.898	48.787
Masa Örtüleri ve Yünden Örtüler	30.602	46.664
Kibrit	7.415	41.380
İpekle Süslenmiş Pamuklu Dokuma	38.691	41.741

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kâğıt	112.219	38.502
Saf İpekli Dokuma	26.660	37.180
Madeni Eşya	33.943	31.680
Diğer Ürünler	603.021	633.557
Toplam	**21.760.430**	**23.069.075**

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Kirmanşah Şehbenderliği Raporu”, C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.138-139.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Osmanlı Devleti'ne İran'dan Yapılan İthalat (Kran)

Ürünler	Mart 1911-Mart 1912	Mart 1912-Mart 1913
Saf Yün Halılar	16.029.659	15.981.750
Afyon	1.402.812	6.972.093
Zamk	4.442.237	2.063.275
Ham İpek	1.005.821	1.671.631
Ham Deri	424.442	1.628.618
Ham Tütün	1.496.944	1.607.499
Hububat	1.950.599	1.524.296
Yün ve Pamuk Halılar	738.735	957.209
Saf İpekli Dokuma	668.537	758.380
Tıbbi İlaçlar	329.484	537.005
Şeker	347.882	512.854
Meyve	532.063	474.791
Eski Eşyalar	187.532	422.476
Pamuklu Dokuma	268.965	316.659
Yün Şallar	332.320	298.870
Kına	319.310	286.756
Ham Yün	595.891	245.111

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Saf Yünlü Dokuma	352.165	197.431
Neft Yağı	185.743	187.399
Ham Pamuk	52.058	146.691
Koza İpek	4.309.254	115.865
Tahta	33.019	95.841
Hayvanat	186.500	93.400
Giyecek	92.400	89.711
Bitkiler	74.682	87.137
Pirinç	49.539	82.860
Dikiş ve Süsle İlgili Eşya	59.295	77.482
Sebze	49.195	49.890
Esas-ı Bitiyye ile İlgili Eşya	84.680	21.475
Kökler	119.796	6.145
Diğer Eşyalar	1.161.996	416.235
Toplam	**37.883.555**	**37.926.835**

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Kirmanşah Şehbenderliği Raporu”, C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.140.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 33: İran'dan İhraç Edilen ve İran'a İthalatı Yapılan Başlıca Ürünler

İran'dan İhraç Edilen Başlıca Ürünler (Kran)

Ürünler	Kıymeti
Pamuk	93.843.612
Yünden Mamul Halılar	60.392.785
Taze ve Kuru Yemişler	47.410.975
Pirinç	42.309.032
Afyon	34.916.189
Gümüş ve Altın Akçeler	27.429.390
Ham Deriler	17.122.550
Zamk	13.902.739
İpek Kozası	11.786.798
Ham Yün	11.300.177
Canlı Hayvanlar	8.385.383
Arpa ve Diğer Hububat	8.319.301
Balıklar	8.246.507
İşlenmiş Deriler	6.913.920
Saf İpekli Dokuma	5.236.666
Kıymetli Taşlar	3.669.065

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Tıbbi İlaçlar	3.638.242
Ham Tütün	2.428.420
Kıymetli Eşyalar	2.262.831
Pamuklu Dokuma	2.141.921
Ham İpek	1.792.592
Bitkiler ve Kurutulmuş Bitkiler	1.768.776
Yünden Mamul Şallar	1.587.199
Ham Hayvani Ürünler	1.448.069
Kına	1.414.799
Pamukla Karışık İpekli Dokuma	1.381.050
Tavuk Yumurtası	1.299.579
İşlenmiş Odun Ürünleri	1.163.457
İnşaat Tahtası	1.095.364
Saf Yünlü Dokuma	696.954

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Kirmanşah Şehbenderliği Raporu", C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.142.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İran'a İthalatı Yapılan Başlıca Ürünler (Kran)

Ürünler	Kıymeti
Pamuklu Dokuma	183.662.533
Şeker (Toz ve Parça)	138.652.438
Çay	40.778.076
Un	22.475.303
Pamuk İpliği	12.902.762
Gümüş ve Altın Akçe	12.147.400
Yünlü Dokuma	10.711.182
Petrol	10.585.467
Bakkaliye	6.564.545
Demir ve Çelik Ürünleri	5.890.761
Külçe Halinde Altın ve Gümüş	5.550.665
Pirinç	5.302.142
Pamukla Karışık İpekli Dokuma	4.845.288
Çeşitli Dokumalar	4.474.460
Pamukla Karışık Yünlü Dokuma	4.251.572
Demir ve Çelik (Çubuk veya Tahta Halinde)	3.944.715
Ham Deriler	3.476.714
İnşaat Tahtaları	3.447.225

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Arpa ve Diğer Hububat	3.363.854
Ham Yün	3.253.668
Giyecek	3.233.253
Kibrit	3.166.148
Peynir	2.946.861
Keten ve Çeşitli İpler	2.911.362
Porselen ve Çeşitleri	2.691.374
İpek Böceği Tohumu	2.607.807
Demir Çini Eşya	2.562.525
Eczacılık	2.471.014
Annelin (Boya)	2.296.140
Kösele	2.316.400
İşlenmemiş Tütün	2.239.038
Pamuk, Kadife ve Pelüş	2.046.395
Taze ve Kuru Yemiş	1.972.575
İşlenmiş Deriler	1.664.184
Çeşitli Boyalar	1.597.093
Kalay, Kurşun ve Çinko	1.585.945
Canlı Hayvanlar	1.466.341
Züccaciye	1.438.703

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Lastik ve Lastikten Mamul Ayakkabılar	1.360.684
İspermeçet ve Çeşitleri	1.235.595
Kimyevi Ürünler	1.161.856
Kağıt	1.131.249
Taklit Gümüş ve Altın Teller	1.122.877
Bakır ve Nikel	1.055.785

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Kirmanşah Şehbenderliği Raporu”, C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.141.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 34: 1910 Senesinde Kilan'da Koza İhracatı

1910 Yılında Kilan'dan Yabancı Ülkelere Koza İhracatı Yapan Ticarethanelerin İsimleri ve İhraç Ettikleri Koza Miktarları

Ticarethaneler	Uyruğu	Miktarı	
		Batman*	Kilogram
Laskaridis Biraderler	Osmanlı	136.000	816.000
Harilaos Papadopolos	Osmanlı	95.000	570.000
Paskalides	Osmanlı	35.000	210.000
Katdili (Enzeli)	Osmanlı	16.000	96.000
Yorgi Papadopolos	Osmanlı	13.000	78.000
Dikran Zarifyan	Osmanlı	3.000	18.000
Risolof	Rusya	20.000	120.000
Kosis-Neofilagtos	Rusya	11.000	66.000
Tomaniyans	Rusya	10.000	60.000
Ramzanof	Rusya	10.000	60.000
Mehmet Cevat Kenci	Rusya	8.000	48.000
Hacı Abdah	Rusya	7.000	42.000
Alif	Rusya	6.000	36.000
Hacı Mayin El-	İran	10.000	60.000

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Memalik			
Hasin Halhali	İran	7.000	42.000
Bakırof Biraderler	İran	7.000	42.000
Sukuvvi	İran	7.000	42.000
Rızaif Biraderler	İran	6.000	36.000
Avag Osyan	İran	6.000	36.000
Mehmet Ali Aka	İran	6.000	36.000
Avadis Hartonanyan	İran	1.000	6.000
Agavil	İran	1.000	6.000
Hariton Kalustiyan	İran	1.000	6.000
Rum Dıragopildi	Bulgaristan	41.000	246.000
İstavro Karitikus	Yunanistan	17.000	102.000
Kankilari	Yunanistan	5.000	30.000
Yorgi Dimitriyadis	Yunanistan	4.000	24.000
Doktor Mihail Papadoplo	Yunanistan	300	1.800
Tray-Payin Kumpanyası	Fransa	28.000	168.000
Setifiçyo	İtalya	10.000	60.000

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Raşt Şehbenderliği Raporu", C.4, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.121-122.

* Bir batman, altı kilogram olarak hesaplanmaktadır.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 35: 1910 Senesinde Osmanlı Devleti ile Azerbaycan Arasındaki Ticaret

Osmanlı Devleti'nden Azerbaycan'a Yapılan İhracat (Batman*/Kran)

Ürünler	Ağırlık	Kıymet
Kibrit	1.035,75	18.160
Merkep		340
Barkir		700
Sığır Cinsleri		6.000
Koyunlar		27.760
Rovlor		360
Kereste	591,50	948
Konyak	63	980
Mum ve Gece Kandili	40,34	400
Balmumu	50,625	830
Tereyağı ve İç Yağı	1.422,75	12.980
Kavrulmamış Kahve	5	80
Hububat	8	100
Makarna vs.	12	70
Beyaz Peynir	291	575
Taze Peynir	311	936

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kuru Meyve	16.947,25	46.815
Limon ve Portakal	1	15
Konserve Yemişler	36	162
Zeytinyağı	123,34	1.720
Konserve Süt	4	100
Bal	31	160
Konserve Balık	19	305
Kile Şekeri	4.515	25.830
Bonbon Şekerleri	89,75	681
Beyaz Çay	26,72	1.091
Kara Çay	1.119	26.028
Tütün	1,50	20
Konserve Et	15,50	190
Ecza	22.125,375	41.425
Ecza	1	60
Ecza	292,75	4.192
Yer Mantarı	1	20
Ecza	226,75	2.360
Lastik	-	110
Zamk	3.835	23.590

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Elbise	3	200
Yün Elbise	17	1.870
Yün Elbise	0,75	45
Elbise	0,50	100
Elbise	262,375	18.861
Madeni Yağlar	105	140
Müzik Aletleri	0,25	10
Madeni Eşyalar	3,50	30
Madeni Eşyalar	832,50	5.000
Madeni Eşyalar	143	880
Madeni Eşyalar	3.132,75	19.109
Madeni Eşyalar	244,25	4.415
Madeni Eşyalar	99	2.460
Madeni Eşyalar	2.328,75	25.005
Madeni Eşyadan Baki	54,25	750
Madeni Eşyadan Gümüş	0,75	300
Madeni Eşyadan Gümüş	0,125	200
Madeni Eşyadan Altın	-	4.505
Madeni Eşyadan Alüminyum	0,25	40
Madeni Eşyadan Kıymetli	0,25	1.550

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Taşlar		
Dokuma Eşyasından Yakut İpliği	365,75	1.180
Yakut İpliği	0,375	357.615
Pamuk işlemeler	40,50	1.474
Pamuk Kadifeler	2	150
Pamuk Danteller	54	1.770
Pamuk Yün İpler	26,75	1.110
Pamuk Sofra Örtüleri	2,25	228
Saf Yün Dokumalar	1.490,75	115.637
İpek İşlemeler	2,625	160
Yün ve Pamuk Dokumalar	2.224,50	94.693
Keten İplikler	92	260
İpek ve Diğer İpekliler	13.083,75	64.243
Yün ve Kenevir Dokumalar	806,75	4.210
Hint Keneviri	1,25	40
Hint Kenevirinden Kadife	1,25	60
İpek İşlemeler	0,375	80
İpek Dokumalar	1,125	90
İpek Dokumalar	21,125	4.637
Pamuk Dokumalar	154,125	21.670

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Pamuk Dokumalar	563,625	73.520
Sırma İşlemeler	88,875	4.830
Dantel ve Nakışlar	30,625	6.618
Dokumalık İpler	486,50	5.400
Dokuma Bezler vs.	72	100
Diğer Dokuma Eşyalar	45	486
Çerçilik Eşyaları	1.134	150.008
Mobilya Eşyaları	30	150
Mobilya Eşyaları	3	135
Mobilya Eşyaları	134,125	3.130
Altın Saat	-	2.060
Gümüş Saat	-	6.190
Gümüş Saat	-	4.305
Bayağı Kâğıt	4,50	47
Süs Kâğıdı	1	20
Süs Kâğıdı vs.	109,50	315
Kâğıt İşleri	30,25	547
Çeşitli Itriyat	2,50	90
Kürkler	130,75	490
Kürk ve Bağlanmış Deriler	189,25	1.650

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Renkli Deriler	1.287	30.700
Ayakkabı için Deriler	2.507,25	62.601
Diğer Deri İşleri	77	2.870
Kimyevi Ürünler	1.519,25	1.865
Kılıçla İlgili Eşya	115,10	2.960
Kılıçla İlgili Eşya	21,625	920
Kapsül, Fişek	0,75	120
Karasakız veya Zift	14.008	60.588
Kokulu Sabun	212	2.805
Kokulu Sabun	178,75	1.384
Tütün	90.407	178.517
Tütün Sigara	208,25	13.372
Diğer Fabrika Tütünleri	28,25	1.448
Çivid	15	250
Boyalar	112.886	870.059
Züccaciye	274	1.950
Araba ve Yük Arabası	16	60
Toplam		**2.493.430**

* Ağırlık birimi belirtilmemiştir. Ancak İran'a ait şehbenderlik raporları incelendiğinde altı kilograma denk gelen batman biriminin kastedilmiş olması yüksek ihtimaldir.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Osmanlı Devleti'ne Azerbaycan'dan Yapılan İthalat (Batman/Kran)

Ürünler	Ağırlık	Kıymet
Merkep	17 Adet	33.730
Barkir	40 Adet	11.550
Deve	117 Adet	9.150
Katır	2 Adet	700
Sığır Cinsleri	39 Adet	5.120
Koyun	339 Adet	6.850
İnşaat Kerestesi	3.368	1.132
İşlenmiş Kereste	300	387
Sayısı Bilinmeyen İşlenmiş Kereste	80	25
Mum, Balmumu, Kandil	36	450
Maden Kömürü	20,34	32
İç Yağı	13.113,25	33.631
Buğday	11.911,50	12.205
Arpa	1.909	1.887
Diğer Hububat	995,50	2.420
Yemek Tozları (Un vs.)	806,50	903
Taze Peynir	3.245,25	1.545
Fasulye	22.840,25	37.145

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Badem	132,25	1.324
Üzüm	71.611,25	133.999
Yaş ve Taze Üzümler	2.159,50	2.595
Meyve Şurubu	3.285,75	7.012
Yaş veya Kuru Sebze	2.095,25	1.776
Tuz	6.745,50	5.787
Kile Şekeri	28.629	153.990
Şurup	45	91
Bonbon Şekeri	6	50
Kara Çay	441,75	7.870
Zamk	1.631	6.720
Elbise	181,375	3.960
Koyun Bağırsağı	1.251	43.000
Demir Çubuk	400	1.450
Demir İşleri	545	2.700
Bakır İşleri	2	100
Gümüş İşi	0,50	500
Diğer Madeni Eşyalar	108	305
Pamuklu Dokuma	154	858
Pamuklu Dokuma	1.359,50	35.370

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Yün Halılar	354.410,25	15.764.820
Hint Şalları	0,50	400
Halis Yünlü Dokumalar	1.436,75	251.530
Yün ve Pamuklu Dokuma	155	6.000
İpek Halılar	86,125	29.900
Halis İpekli Dokumalar	1.004,50	369.836
İpek ve Pamuklu Dokuma	76,50	5.180
Çerçilik Eşyaları	1.487	13.670
Mobilyalar	177	3.200
Sanayi Ürünleri	413	25.220
Kuru Deriler	11.041,75	109.820
Renkli Deriler	5.301	147.010
Meşin İşleri	145,75	1.860
Meşin İşleri	75	650
Matbuat, Kitap, Gazete	12,375	643
Sabun	173,625	1.210
Reçine, Zift	445	3.380
Ham Tütün	5	20
Tütün, Tömbeki	196,50	1.324
Boya	3.887,25	32.430

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Diğer Boyalar	217	2.027
Bitkiler	60,25	254
Züccaciye	307,25	3.820
Toplam		**17.342.523**

Kaynak: Ticaret Layihaları; "Tebriz Baş Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.93-100.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 36: Hoy, Salmas ve Ovacık Gümrükleri Açısından Osmanlı Ticareti

Osmanlı Devleti'nden İran'a İhracat (Batman/Kran)

Ürünler	Miktar	Kıymet
Kibrit	580,25	10.350
Merkep	3 Adet	340
At	3 Adet	700
Öküz	60 Adet	6.000
Koyun	1.309 Adet	27.760
Rovlor	1 Adet	100
Kereste	31	170
Mum	40,50	400
Tereyağı	1.326,50	12.130
Peynir	233	490
Taze Meyve	3	6
Kuru Meyve	2	6
Kuru Meyve	25.951,50	103.170
Konserve Meyve	30,50	120
Taze ve Kuru Balık	1.953,75	3.664
Şekerleme	22,25	158

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Kile Şekeri	71	380
Ak Kuyruk Çay	14,25	515
Adi Çay	977,75	22.859
Konserve Et	6	70
Dövülmüş Kahve	0,25	10
Limon	1	15
Şekerleme	3,50	23
Çay	6,375	153
Ak Çay	2,75	113
Tıbbi İlaçlar	122	3.360
Biber, Kanil ve Kari(Hindistan'dan Gelen Bazı Baharatlar)	146	2.230
Bakkaliye	226,25	2.330
Kari ve Diğer Baharatlar	2,50	150
Galoş Lastik	8 Çift	100
Pamuklu Dokuma	5,50	150
Yün	4,75	460
Pamuk ve Yünlü Dokuma	56,25	3.134
Pamuk ve Yünlü Dokuma	0,75	45
Pamuk ve Yünlü Dokuma	2,50	30

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Pamuk ve Yünlü Dokuma	45,625	2.946
Pamuk ve Yünlü Dokuma	0,50	90
Zeytinyağı	105	140
Çubuk Halinde Çelik ve Dökme Demir	331	2.660
Levha Halinde Teneke	143	880
Demirden Mamul Eşya	265	2.064
Mineli Demirden Mamul Eşya	107,75	2.955
Kalaydan Mamul Eşya	99	2.640
Tabaka Halinde Bakır	384	6.850
Çubuk Halinde Bakır	1.228,25	11.925
Bakırdan Mamul Eşya	51,75	700
Külçe Halinde Gümüş	0,75	300
Çelik ve Demirden Mamul Eşya	6	55
Pamuk İpekli	277,50	9.570
Pamuklu Dokuma	8.973	276.448
İpek ile Karışık Pamuklu Dokuma	8	200
Pamuk Tül	51,50	1.640
Ham Yün	26,75	1.110

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Halis Yün Dokuma	1.178	85.790
Pamuk ile Karışık Yünlü Dokuma	2.135	88.013
İpek ile Karışık Yünlü Dokuma	4	155
Keten ve Kenevir Torba ve Çuval	88	240
Keten Dokuma	115	240
Jüt Torbalar	12.644	62.003
Jüt Torbalar	434	2.170
Halis İpek Dokumalar	3,75	500
Sınaî İpek Dokumalar	141	18.850
Sınaî İpek Dokumalar	23,50	2.400
-	9	1.035
Dantel ve İşlemeler	0,75	85
İp ve İple İlgili Eşya	367,50	2.800
Diğer Dokumalar	4.051,50	49.700
Paçavra, Bez	142,50	155
Bazı Hırdavatçılık Eşyaları	44	460
Bazı Hırdavatçılık Eşyaları	5.972	106.988
Demirden Mamul Mefruşat Eşya	30	150

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ayna vs.	3	135
Diğer Eşyalar	27	635
Pamuk Dokuma	301	10.847
Pamuk Dokuma	4,50	160
Kadife	1	100
İpek ile Karışık Pamuk Dokuma	2	124
Hint Yününden Şal	0,90	800
Halis Yün Dokuma	110	10.677
Pamuk ile Karışık Yünlü Dokuma	13,50	1.110
İpek ile Karışık Yünlü Dokuma	0,125	20
Jüt Pelüş	1,25	60
Jüt Torbalar	0,75	20
Halis İpek Dokuma	3,375	692
Sınaî İpek Dokuma	0,125	10
Pamuk ile Karışık Sınaî İpek Dokuma	107,50	17.630
Pamuk ile Karışık Sınaî İpek Dokuma	59,125	90.605
Sırma İşlemeli İpek Dokuma	0,375	80

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Dantel ve İşlemeli Parçalar	0,25	50
Diğer Dokumalar	12,75	1.565
Adi Yazı Kâğıdı	2	15
Nakış Kâğıdı	14,50	225
Altın Saat	1 Adet	200
Gümüş Saat	24 Adet	770
Mektup Kâğıdı	1,50	22
Ham Deriler	13,50	180
İşlenmiş Keseler	355,50	18.925
Meşin Deri	18	940
Keseler	20,50	1.206
Keseler	1,25	135
Soda Tuzu	1.296,75	1.295
Kitap ve Diğer Matbu Risale	6	150
Kitap ve Diğer Matbu Risale	12,75	325
Reçine, Karasakız	1.340	3.978
Katran	16	40
Kokulu Sabun	36,50	10.400
Diğer Adi Sabun	3	30
Yaprak Tütün	39,75	790

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Sigara Tütünü	2,625	178
Diğer Vernik ve Boyalar	3.603,25	40.855
Pencere, Cam ve Diğer Şişeler	274	1.950
Yük Arabası Tekerleği	270	1.180
Toplam		**1.165.707**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Hoy ve Salmas Şehbenderliği Raporu", C.5, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.108-112.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Osmanlı Devleti'ne İran'dan İthalat (Batman/Kran)*

Ürünler	Miktar	Kıymet
Merkep	17 Adet	2.070
Deve	116 Adet	90.150
Barkir, Tay, Kısrak	29 Adet	8.050
Katır	2 Adet	700
Koyun	339 Adet	6.850
Öküz, İnek, Dana, Buzağı	30 Adet	3.700
Kereste	3.368,25	1.132
Odun	80	25
İşlenmiş Tahta	300	378
Kömür	20,75	32
Ayıklanmış Pirinç	4.507	10.399
Yemek Tozları (Un vs.)	187	138
Taze Meyve	2.426,25	852
Kuru Meyve	47.788,75	48.084
Kuru Kayısı	308,50	590
Yaş ve Taze Üzüm	1.394,50	1.450
Kuru Üzüm	20.181	29.009
Meyve Suyu	519	10.523

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Her Çeşit Sebze ve Et	218,43	177
Arpa	125	365
Nohut	100	210
Diğer Hububat	475	1.242
Tuz	6.681,50	5.773
Kile Şekeri	14.022,75	74.390
Her Çeşit Giyecek	181,125	36.800
Gaz Yağı	18.194	26.473
Eski Bakır	15	230
Bakır Ürünleri	58,50	1.500
Temizlenmiş Pamuk	154	858
Pamuklu Dokuma	698	20.480
Kirman Şalı	516,25	28.300
Halis Yün Dokuma	16	690
Yün Halı	204,75	7.000
Halis İpek Dokuma	122	5.840
Diğer Dokumalar	54	240
Bazı Hırdavatçılık Eşyaları	60	1.230
Her Çeşit Mefruşat Eşya	80	1.000
Keçi Derisi	5.223,25	56.680

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Matbu Risale	1	50
Reçine ve Karasakız	50	350
Yaprak Tütün	5	20
Tömbeki	47,50	212
Kına	735	6.767
Züccaciye	86,25	800
Bitkisel Ürünler	60	250
Toplam		**492.059**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Hoy ve Salmas Şehbenderliği Raporu", C.5, Rumi 1327/Miladi 1911-1912, s.119-121.

***** Dönemin şartlarında 2,5 batman, Osmanlı Devleti'nde kullanılan ağırlık birimi okka ile altı okkaya eşittir. Dönemin piyasa şartları altında ise 48-52 Kran, 1 Osmanlı lirasına eşittir.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 37: Hemedan'da Osmanlı Tebaasının Yaptığı Tahmini Senelik Ticaret

İthalat (Osmanlı Lirası)

Ürünler	Geldiği Ülke	Tahmini İthalat Miktarı
Yapağı, Pamuklu Kumaş	Manchester	1.200.000
Tarçın, Biberiye, Hint Safranı	Hindistan	100.000
Şeker	Marsilya	
Kahve	Arabistan	
Mavi Boya	Hindistan, Almanya	20.000
Halı için İşlenmemiş Pamuk İpliği	Hindistan	20.000
Çay	Hindistan	50.000
Bakır ve Kalay	Londra	20.000
Hırdavat	Avrupa	2.000
Kösele, İşlenmemiş Deri	Avrupa	4.000
Mum ve Kibrit	-	2.000
Dikiş Makinesi	Almanya	1.000
Osmanlı Tütünü vs.	Süleymaniye, Savucbulak (Mahabad)	20.000
Toplam		**1.439.000**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

İhracat (Osmanlı Lirası)

Ürünler	Gittiği Ülke	Tahmini İhracat Miktarı
Afyon	Londra ve Çin	40.000
Kitre (Zamk)	Londra	60.000
İpek	-	5.000
İşlenmemiş Deri	-	30.000
Halı	-	120.000
Badem, Fıstık vs.	-	25.000
Toplam		**280.000**

Kaynak: Ticaret Layihaları, "Hemedan Şehbenderliği Raporu", C.6, Rumi 1328/Miladi 1912-1913, s.103-104.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Ek 38: Rumi 1329/Miladi 1913-1914 Senesinde Hemedan'da Ticaret

Yalnız Osmanlı Tacirlerinin Yaptığı İthalat (Osmanlı Lirası)

İthalat	Geldiği Ülke	Miktar
Pamuklu Ürünler	Manchester, Hindistan	800.000
Çay	Hindistan	30.000
Baharat	Hindistan	35.000
Mazı	Türkiye	8.000
İnek Derisi	Türkiye	7.000
Çivid	Hindistan, Almanya	16.000
Bakır, Kalay vs.	Hindistan, İngiltere	10.000
Hurma	Türkiye	4.000
İplik	Hindistan	15.000
Çeşitli	-	5.000
Toplam		**930.000**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Yalnız Osmanlı Tacirlerinin Yaptığı İhracat (Osmanlı Lirası)

İhracat	Gönderilen Ülke	Miktar
Afyon	-	30.000
Çeşitli Cinsten Üzüm	-	5.000
İpekli Dokuma	-	6.000
Halı	Osmanlı'ya	25.000
	Yabancı Devletlere	70.000
Keçi Derisi	-	12.000
Kitre, Zamk	Raşt Yoluyla	15.000
	Bağdat Yoluyla	18.000
Çeşitli		4.000
Toplam		**185.000**

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

Hemedan'da Osmanlı ve Yabancı Kumpanyaları Tarafından Yapılan Genel Halı İhracatı (Osmanlı Lirası)

Şirket	Tabiiyeti	Gönderilen Ülke	Miktar
Şark Halı Kumpanyası	İngiltere	Amerika, Avrupa ve Cüzi Miktarda Türkiye	50.000
A.M. Karagözyan Efendiler	Osmanlı	”	30.000
Gülbenkyan Efendiler	Osmanlı	”	15.000
Orlob	Amerikan	”	8.000
Telfeyan Efendiler	Osmanlı	”	5.000
Kazanciyan Efendiler	Osmanlı	”	6.000
Teymuryan Efendiler	Osmanlı	”	6.000
İranlı Tacirler	İran	Amerika, Avrupa ve İran	10.000
Bağdatlı Tacir	Osmanlı	Osmanlı Devleti	25.000
Toplam			**155.000**

Kaynak: Ticaret Layihaları, “Hemedan Şehbenderliği Raporu”, C.9, Rumi 1330/Miladi 1914-1915, s.161-162.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

KAYNAKÇA

A. Arşiv Kaynakları

I. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BEO (Bab-ı Ali Evrak Odası), No: 2250/297663.

DH.EUM.MH (Dahiliye Muhasebe Kalemi), No: 76/75.

DH-İD (Dahiliye İdare), No: 108-2/17.

DH.MB.HPS.M… (Dahiliye Müteferrik), No: 11/5, 154/65.

DH.UMVM (Dahiliye Umur-ı Mahalliyye ve Vilayat Müdürlüğü), No: 75/49, 147/59.

Şehbenderlik Defterleri, No: 1, 2, 3.

Y.PRK.TNF. (Yıldız Ticaret ve Nafia Nezareti Maruzatı), No: 5/38, 5/86.

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

B. Kitaplar

Boratav, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005.** 10. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi, 2006.

Çavdar, Tevfik. **İttihat ve Terakki.** İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.

Çavdar, Tevfik. **Türkiye Ekonomisinin Tarihi 1900-1960: Yirminci Yüzyıl Türkiye İktisat Tarihi.** Ankara: İmge Kitabevi, 2003.

Erdem, Yusuf Hakan. **Osmanlıda Köleliğin Sonu 1800-1909.** İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004.

Kasaba, Reşat. **Dünya İmparatorluk ve Toplum: Osmanlı Yazıları.** Banu Büyükkal (çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005.

Kasaba, Reşat ve Sibel Bozdoğan (Ed.). **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik.** Nurettin Elhüseyni (çev.); Ayşen Anadol (hzl.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.

Pamuk, Şevket. **Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914.** 2. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

Pamuk, Şevket. **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme.** İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.

Tabakoğlu, Ahmet. **Türk İktisat Tarihi.** 7. Baskı. İstanbul: Dergah Yayınları, 2005.

Tezel, Yahya Sezai. **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi.** 5.Baskı. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002.

Toprak, Zafer. **Türkiye'de Milli İktisat: (1908-1918).** Ankara: Yurt Yayınevi, 1982.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image

C. Süreli Yayınlar

Balcı, Sezai. "Osmanlı Devleti'nde Modernleşme Girişimlerine Bir Örnek: Lisan Mektebi". **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi.** Cilt.27, Sayı.44, 2008, ss.77-98.

Kaleli, Hüseyin. "19.Yüzyılda İran Transit Ticaret Yolu için Osmanlı-Rus Rekabeti". **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.** Sayı.9, Aralık 2003, ss.21-39.

Kaynak, Muhteşem. "Osmanlı Demiryolları ve Demiryolu Araç ve Malzemeleri İthalatı". **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.** Cilt.6, Sayı.1-2, 1985, ss.263-273.

Ticaret Layihaları, C.1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, Rumi 1325-1332/Miladi 1909-1917

Toprak, Zafer. "Cihan Harbi Yıllarında İttihat ve Terakki'nin İaşe Politikası". **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi.** Cilt.6, 1978, ss.211-225.

D. Yayınlanmamış Tezler

Ahmet Dönmez, "Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimi Elçiliklerinin Avrupa'da Yeniden Tesisi 1832-1841", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Mahmut Akpınar, "Osmanlı Devleti'nde Şehbenderlik Müessesesi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.** Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Nazım Kuruca, "19. Yüzyılda Trabzon Gümrüğü ve Çevre Ticareti", **Yayınlanmamış Doktora Tezi.** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

E. Diğer Yayınlar

Ferit Devellioğlu. "şeh-bender", "şahi", **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat.** Ankara: Aydın Kitabevi, 2006.

Kâmûs-ı Türkî. "Şehbender", İstanbul: Temel Türkçe Sözlük, 1986.

created using BCL easyPDF Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image